

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровська державна фінансова академія
Дніпропетровська обласна державна адміністрація
Лодзинський університет
Академія економіки і управління Тамбовського державного університету
ім. Г.Р. Державіна
Білоруський державний економічний університет
Рада молодих вчених ДДФА

**УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ КРАЇНИ
ТА РЕГІОНІВ: СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ
ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

**УПРАВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ
СТРАНЫ И РЕГИОНОВ: СОЦИАЛЬНЫЕ, ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И
ФИНАНСОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

**MANAGEMENT SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRY
AND REGIONS: SOCIAL, ECONOMIC AND FINANCIAL PROBLEMS IN
THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

28 листопада 2014 р.

м. Дніпропетровськ
Україна

УДК 332.14:338.24

ББК 65.9(4укр)

Управління соціально-економічним розвитком країни та регіонів: соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації: тези Міжнар. наук-практ. інтернет-конф. аспірантів та молодих вчених (Дніпропетровськ, 28 листопада 2014 р.). – Дніпропетровськ : ДДФА, 2014. - 228 с.

ISBN 978-966-8203-25-1

У збірнику наведено тези доповідей і виступів аспірантів та молодих вчених, зроблених на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Управління соціально-економічним розвитком країни та регіонів: соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації», що відбулася у 28 листопада 2014 року у Дніпропетровській державній фінансовій академії.

Назва секцій:

- Удосконалення формування місцевих бюджетів та підвищення ефективності їх використання
- Міське оподаткування в Україні: еволюція та перспективи розвитку
- Сучасні аспекти розвитку малого, середнього та крупного бізнесу промислового регіону
- Економіко-математичне моделювання соціально-економічного розвитку країни та регіонів
- Державне регулювання соціально-економічного розвитку країни в умовах глобалізації
- Соціально-трудова детермінанти розвитку регіонів
- Механізми управління фінансовими ресурсами в умовах формування сталого розвитку національної економіки України.
- Соціально-гуманітарні проблеми розвитку України і регіонів в умовах глобалізації.
- Інноваційно-інвестиційні засади забезпечення економічного зростання та розвитку

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

Організаційний комітет:

Л.В. Лисяк, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи – голова оргкомітету;

Є.Ш. Ісхаков, голова Ради молодих вчених академії – заступник голови оргкомітету;

Д.А. Міщенко, д.ез держ.упр., *К.М.Свізінська*, к.е.н. – вчені секретарі оргкомітету;

члени комітету:

О.О. Гетьман, к.е.н., доцент; *В.В. Даценко*, к.е.н., доцент; *І.О. Лебідь*, к.е.н., доцент; *Ю.Є. Осацька*, к.е.н., доцент; *К.О. Сорока*, к.е.н., доцент; *І.І. Туболець*, к.е.н., доцент; *І.С. Шкур*, к.е.н., доцент; *А.В. Чечельницька*, к.і.н., доцент;

О.В. Мойсєнко, голова СНДБ; *Л.І. Малигіна*

© Автори, 2014

© Дніпропетровська державна фінансова академія, 2014 р.

ISBN 978-966-8203-25-1

ЗМІСТ

Секція 1

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Безгуба М.О. Формування місцевих бюджетів у системі бюджетного планування.....	8
Буряк М.І. Місцева громада: субрегіональний суб'єкт і об'єкт у системі національної економіки.....	10
Гончарова Є.В. Міжбюджетні відносини в Україні.....	13
Зюзін В.О. Проблеми та шляхи вдосконалення формування доходної частини місцевих бюджетів.....	15
Дем'яненко В.Є. Фінансова децентралізація: забезпечення самодостатності територіальних громад.....	17
Дяченко М.К. Оцінка ефективності системи міжбюджетного вирівнювання в Україні.....	20
Ковальова Д.Д. Видатки бюджету на фінансування апарату управління.....	24
Костенко О.А. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та його значення для України.....	26
Маслик Р.О. Фінансове забезпечення надання субвенцій соціального спрямування з державного бюджету місцевим.....	28
Михальчук А.В. Сучасний стан системи державного управління видатками місцевих бюджетів.....	31
Моїсеєнко О.В. Бюджетний потенціал регіону: теоретичний аспект.....	33
Роменська К.М., Вербицька Л.С. Аналіз виконання видаткової частини місцевого бюджету (на прикладі Дніпропетровської області).....	35
Стороненкова Л.В. Бюджетний процес та його розвиток в Україні.....	37
Хвостик К.О. Регіональні аспекти фінансової незалежності.....	39
Хмельницька В.Б. Оцінка бюджетного потенціалу регіону.....	40
Чугунов О.І. Місцеві бюджети у системі бюджетного регулювання.....	42

Секція 2

МІСЦЕВЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Гуцалова Ю.Є. Особливості та механізми оподаткування пенсій в Україні і в світі.....	45
Мережна В.Р. Ефективність і справедливість в оподаткуванні.....	48
Хіміч К.І. Історичні аспекти становлення та розвитку системи місцевого оподаткування.....	51
Шкура І.С. Вплив податкових надходжень на формування доходів місцевих бюджетів.....	54

Секція 3

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МАЛОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА КРУПНОГО БІЗНЕСУ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ

Григораш О.В. Місцеві бюджети України та мале підприємництво.....	57
Дудкіна Т.В. Фінансовий план як інструмент управління фінансами аграрного підприємства.....	60
Ісхаков Є.Ш. Віддалена робота над проектами.....	63
Кучерява К.Я. Аграрні розписки як механізм фінансування агровиробництва.....	64
Лисенко О.В. Аналіз та класифікація функцій доходу підприємств.....	68
Новак Є.Е. Розвиток малого і середнього бізнесу Дніпропетровської області..	71
Поворознюк О.І. Аналіз впливу діяльності зарубіжних ТНК на економіку України.....	73
Присяжнюк О.М. Бенчмаркінг та конкурентна розвідка: спільні й відмінні риси.....	75
Халецька О.О. Особливості управління людськими ресурсами підприємства в умовах глобалізації.....	77
Черевко О.Л. Теоретичні засади розбудови системи управлінського обліку у складі системи фінансового менеджменту підприємства.....	81
Шумейко О.М. Передумови формування успішного ділового іміджу в структурі управління враженням.....	85
Щирий Г.Л. Екомаркування в Україні.....	87

Секція 4

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ТА РЕГІОНІВ

Беркут О.В. Оцінка структури та динаміки диференціації економічного розвитку регіонів України.....	90
Дронова Т.С. Прогнозування матеріальних стимулів та продуктивності праці в аграрному секторі.....	93

Секція 5

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Андрейченко О.А. Досвід ідентифікації проблемних територій в Балканських країнах.....	95
Бабенко Є.А. Монетаризм і кейнсіанство: протистояння економічних течій.....	97
Бреславець Т.І. Державне регулювання соціально-економічного розвитку фінансування науки.....	100
Гатаулліна Е.І. Фінансова політика економічного розвитку.....	103

Задорожна В.В. Державне управління економікою в кризових умовах.....	105
Иммель О.Г. Проблема государственного долга в Украине.....	106
Климонова А.Н. Бедность и богатство в условиях глобализации.....	108
Рибальченко К.В. Сучасні концепції стратегічного управління в умовах глобалізації.....	111
Моїсеєнко І.В. Впровадження та державне регулювання мікрострахування в Україні.....	113
Надточій А.О. Перспективи розвитку України в умовах глобалізації: міграційний аспект.....	114
Осацька Ю.Є., Корягіна Т.В. Необхідність державного регулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності в умовах глобалізації.....	118
Персенко Л.І. Соціально-економічний розвиток регіону в умовах глобальної нестабільності.....	121
Свистун К.О. Про державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2020 року.....	122
Степанова Г.М. Основні аспекти системи бюджетного регулювання.....	125
Шаматріна Н.А. Транскордонне співробітництво регіонів України: теоретико-правові аспекти.....	128
Шлапак Т.В. Економічна політика в умовах плаваючого обмінного курсу.....	130

Секція 6

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Бондаревська К.В., Шинкарук А.О. Мотиваційні аспекти регулювання соціально-трудова відносин.....	133
Вознюк О.В. Ефективність і результативність соціальних витрат місцевого бюджету.....	135
Гессен А.Є. Підвищення дієвості соціальних програм підприємств в Україні за рахунок посилення системи корпоративної соціальної відповідальності.....	137
Добренко О.О. Аналіз чинників розвитку професійного ринку праці.....	140
Коршук К.С. Економічна сутність недержавного пенсійного забезпечення.....	142
Овчаренко А.О. Удосконалення іпотечного кредитування в Україні.....	144
Соковець-Макатуха Т.В. Державно-приватне партнерство як складова фінансово-кредитного механізму забезпечення населення доступним житлом.....	147

Секція 7

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Michał Smoła Marka a przewaga konkurencyjna przedsiębiorstwa - przykład wybranych spółek notowanych na GPW w Warszawie.....	149
Sabina Malinovska Strategia banku po kryzysie finansowym.....	151
Адаменко І.П. Фінансова політика країн Європейського Союзу.....	154

Алексєєва Р.О. Формування ефективної амортизаційної політики на підприємстві.....	158
Гусаревич Н.В. Програмно-цільовий метод як інструмент планування бюджетних видатків.....	161
Дубовська О.В. Кошторис загальноосвітнього навчального закладу: особливості планування поточних видатків.....	164
Карамушка Л. Міжбюджетне регулювання у сфері видатків бюджету.....	167
Куліченко В.О. Система бюджетного менеджменту: структура та принципи функціонування.....	170
Мельниченко С.І. Основні напрями фінансової політики в умовах трансформації економіки.....	172
Піменова М.М. Шляхи удосконалення фінансового забезпечення водозбереження.....	175
Прокоф'єва Ю.А., Столпак А.О. Валютний ризик банку: причини виникнення, оцінка та методи управління.....	178
Сальникова Т.В. Використання механізму державно-приватного партнерства для фінансового забезпечення житлового будівництва в Україні.....	181
Синютка Н.Г. Проблемні аспекти запровадження боргового інструментарію в місцеві фінанси України.....	183
Чичкан І.І. Суб'єкти та інструментарій оцінки стабільності банківської системи України.....	187

Секція 8

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ І РЕГІОНІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Коршун Т.С. Перспективи переосмислення концепції державного суверенітету.....	189
Лебідь І.О. Стратегічні аспекти соціальної відповідальності бізнесу.....	191
Сорока К.О. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств торгівлі.....	193
Федюк В.Ю. Україна в глобалізованому світі.....	196

Секція 9

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ

Бойко К.К. Фактори розвитку інноваційної діяльності підприємств промислового регіону.....	199
Борншайн О.О. Критерії ідентифікації кластера.....	202
Гриценко О.В. Світові тенденції державного фінансового регулювання інноваційного розвитку.....	204

Дем'яненко Т.Є. Контроль і контролінг в системі господарського механізму підприємств.....	207
Колесник Т.О. Аксіологічне осмислення феномена грошей.....	210
Косаревич Н.Б. Посилення фінансової самостійності територіальних громад шляхом залучення інвестиційних проектів розвитку.....	212
Міщенко Д.А. Оцінка сучасного стану інвестиційної активності у регіоні та шляхи її підвищення.....	215
Осипова И.В. Инновационное оборудование как важнейший элемент экономического развития.....	217
Павлова О.М. Перспективи розвитку фондового ринку України.....	221
Уляхин А.М. Биогазовые установки: инновационные решения, актуальность использования, технико-экономические параметры.....	223
Алфавітний покажчик.....	227

Секція 1

Удосконалення формування місцевих бюджетів та підвищення ефективності їх використання

Безгуба М.О.

Київський національний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Фінансове забезпечення територіальних громад виступає важливим елементом фінансово-бюджетної політики, який визначає ступінь ефективності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень та впливає на стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. В сучасних умовах реформування бюджетної сфери формується відповідне розуміння сутності бюджету територіальних громад, яке має на меті перенесення акценту з формування місцевих бюджетів за принципом утримання бюджетних установ на результативність їх функціонування і ступінь якісного, ефективного надання послуг, наближення їх до безпосереднього споживача. Зміцнення фінансової забезпеченості місцевих бюджетів на основі використання сучасних фінансових механізмів, орієнтованих на якісне та ефективне використання бюджетних коштів, розглядається як дієвий інструмент підвищення ефективності управління коштами місцевих громад.

З ухваленням нової редакції Бюджетного кодексу України розпочався черговий етап бюджетної реформи, який пов'язаний з впровадженням дієвих підходів до фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Зокрема, це запровадження програмно-цільового методу бюджетного планування, децентралізація управління бюджетними коштами, збільшення доходів місцевих бюджетів, чіткість і прозорість механізму прийняття бюджетів місцевого самоврядування, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

В Україні одночасно використовуються різні форми наповнення місцевих бюджетів: шляхом розподілу загальнодержавних податків і зборів між бюджетами; система вирівнюючих трансфертів; право місцевих органів влади самостійно встановлювати місцеві податки і збори. Для розвитку економіки країни важливо, щоб можливості збільшення витрат місцевих бюджетів залежали переважно від збільшення їх власних доходів. Потребує удосконалення і механізм стимулювання місцевих органів влади до нарощування дохідної бази. Таке вдосконалення можливе через врахування додаткового фінансового ресурсу, який залишається у розпорядженні місцевих

бюджетів з метою стимулювання до нарощування дохідної бази, стану виконання доходів першого кошику за останні три звітні періоди [1].

Зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів повинно відбуватися саме за рахунок збільшення податкових надходжень, які за ринкових умов є дієвим інструментом впливу на рівень соціально-економічного розвитку регіону. На сьогодні у сфері формування місцевих бюджетів треба вирішити такі питання, як недостатній рівень власної дохідної бази місцевих бюджетів,

неефективна система розподілу загальнодержавних податків, надмірна централізація коштів на державному рівні.

Основними ж напрямками зміцнення доходної бази місцевих бюджетів мають стати:

- підтримка підприємств, що створюють нові робочі місця й збільшують фонд оплати праці;
- збільшення можливості впливу органів місцевого самоврядування на наповнюваність місцевих бюджетів;
- застосування режиму жорсткої економії бюджетних коштів;
- сприяння розвитку малого й середнього бізнесу;
- збільшення доходів від місцевого господарства, забезпечення прибутковості комунальних підприємств.

Проблемою доходів місцевих бюджетів є те, що переважну частину їх складають міжбюджетні трансферти - кошти, які передаються з державного бюджету. Недосконалою залишається і система перерозподілу ресурсів. Місцеві органи влади позбавлені можливості самостійно вирішувати власні проблеми внаслідок залежності від дотацій або в результаті вилучення позапланових коштів. У місцевої влади немає стимулів для ефективного розвитку місцевого господарства – вигідніше залишатися «реципієнтом», ніж переходити в «донори». Водночас самодостатність окремої території слід розглядати з погляду власної ресурсної бази місцевого бюджету та методики здійснення фінансового вирівнювання між державним та місцевими бюджетами, спрямованої на зменшення питомої ваги дотації вирівнювання в обсязі місцевого бюджету.

Значення міжбюджетних трансфертів як фактора суспільного розвитку повинно зростати разом з перерозподілом функцій центральних органів влади на користь місцевих органів влади, що сприятиме збільшенню ролі місцевого самоврядування при наданні окремих суспільних послуг.

Рішенням фінансових проблем могли б стати також іноземні інвестиції. Але поки важко конкурувати з іншими державами за іноземні інвестиції, оскільки не створено сприятливих умов для їх залучення.

Акумуляовані в місцевих бюджетах, цільових та інших фондах кошти, фінансові ресурси інституту комунальної власності використовуються на задоволення низки потреб місцевого характеру, а також окремих функцій загальнодержавного рівня в порядку делегування повноважень. Крім того, через систему міжбюджетних відносин проводиться фінансове вирівнювання окремих територій через механізм бюджетних трансфертів, бюджетних позичок, взаємних розрахунків [4].

Основною проблемою бюджетної практики є достатньо низька ефективність видатків, яка виявляється у розпорощуванні бюджетних коштів між різними програмами та у недофінансуванні важливих бюджетних програм.

Збільшення бюджетних асигнувань на соціальні цілі супроводжується недостатнім рівнем підвищення суспільного добробуту.

Розбудова економічно самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць є нагальною вимога часу. Передусім це залежить, від наповненості місцевих бюджетів та ефективного витрачання ними коштів, а також значною мірою від чіткого розмежування функцій і повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування.

Удосконалення формування дохідної бази місцевих бюджетів у поєднанні з виваженою трансфертною політикою поступового економічно обґрунтованого зниження рівня державного дотування через механізм зацікавленості місцевих органів влади у збільшенні державних доходів на їх території допоможе створити умови для розширення дохідної бази місцевих бюджетів. Від якості формування, регулювання та напрямів використання видатків бюджетів місцевого самоврядування залежить рівень економічного зростання регіонів. Важливим є посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів шляхом підвищення частки бюджету розвитку у загальній структурі видаткової частини, що сприятиме розбудові соціальної сфери територій та забезпечуватиме умови для інноваційного розвитку територіально-адміністративних одиниць.

Планування видатків бюджету за допомогою програмно-цільового підходу надасть змогу значною мірою оптимізувати процес планування та досягти економічного зростання в державі. Застосування програмно-цільового підходу дозволяє створити умови для досягнення стратегічних та поточних цілей суспільного розвитку країни. Планування видатків місцевих бюджетів – вагома складова бюджетного процесу, яка потребує належної уваги. Важливе завдання планування полягає у визначенні пріоритетів у політиці видатків бюджету, ураховуючи завдання, установлені основними напрямками соціально-економічного розвитку країни та територій.

Література: 1. Кириленко О.П. Местные бюджеты Украины / О.П. Кириленко. – Т.: «Знание», 2006. – 677 с. 2. Попова С.П. Удосконалення наповнення місцевих бюджетів/ С.П. Попова// Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. - № 17. – С.112-115. 3. Старостенко Н.В. Методологія формування міжбюджетних трансфертів / Н.В. Старостенко // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 48-54. 4. Фінансова система регіонів: методологія, аналіз, практика / Під загальною редакцією В. К. Присяжнюка, А.Б. Кондрашихіна / Андрос С.В., Анішин А.С., Багнюк Ю.В., Вахович І.М., та ін. – К. : АМУ, 2012. – 383 с.

Буряк М.І., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

МІСЦЕВА ГРОМАДА: СУБРЕГІОНАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ І ОБ'ЄКТ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом зумовило необхідність прискорення адаптації вітчизняних політичної, економічної і фінансової системи до Європейської практики. Ключове значення у цьому процесі для перспектив подальшого розвитку Українського суспільства

має чітке визначення конституційного статусу та рольових функцій базової ланки адміністративно-територіального устрою, територіальної влади та бюджетної системи – місцевої громади.

Згідно із унітарним статусом державного устрою, в Україні виокремлено такі рівні адміністративно-територіальних таксонів: макрорівень – загальнодержавний (центр); мезорівень (субдержавний) – регіон; базовий (субрегіональний) – громада. Їх виокремлення характеризується поєднанням двох системно утворюючих чинників: географічного (територіальна просторово-галузева єдність) та інтернаціонального (органічна структурно-компонентна цілісність). Державний рівень через центральні органи законодавчої і виконавчої влади та представницькі адміністративні органи на місцях здійснює управлінські функції – регулювання соціально-економічного розвитку суспільства засобами вертикальних (центр-регіон-громада) та горизонтальних (міжрегіональних, міжгалузевих, міжтериторіальних, міжбюджетних тощо) взаємовідносин.

Характерною особливістю сучасного стану механізму державного регулювання суспільного розвитку в Україні є надмірна владна та фінансова централізація, успадкована від радянських часів, яка збереглася всупереч чинній Конституції та приєднання України до Європейської хартії самоврядування. Державна централізація організаційно функціонує на застарілій, ще радянській мережі адміністративно-територіального устрою. Це вже давно не відповідає реальним потребам функціонування ранкової економічної системи, суперечить розвитку продуктивних сил, становленню громадського суспільства. Чинний нині в Україні адміністративний устрій не відповідає єдиній системі класифікації територій – NUTS, чинній в ЄС, а самоврядні органи влади такими є лише формально. Це затрудняє встановленню міжрегіональних зв'язків, оскільки місцеві органи самоврядування практично позбавлені статусу суб'єктів господарювання.

Основним завданням, визначеним урядовою «Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» (від 01.04.2014, № 333-р.) є утворення повноцінних самоврядних формувань як дієвих субрегіональних суб'єктів і об'єктів економічних відносин – місцевих територіальних громад.

Поняття «громада» широко використовується в сучасному національному лексиконі суспільних наук – в публіцистиці, науковій та законодавчо-правовій літературі. Категорія «громада» використовується у сенсі таких понять як община, комуна, місцевий соціум, місцеве співтовариство, соціально-територіальна спільнота, які сприймаються як синоніми. У Європейській практиці для найменування базової ланки адміністративного устрою використовується термін «муніципальне утворення», «муніципалітет». На наш погляд у вітчизняній практиці також доцільно використовувати Європейське визначення базової самоврядної ланки адміністративного устрою універсальним найменуванням «муніципалітет». Це правомірно відповідає загальноєвропейській тенденції «муніципалізації» та включення України у

світовий і Європейський економічний та політично-правовий простір, що передбачає уніфікацію термінології.

Принциповою відмінністю нинішніх Українських громад від Європейських муніципальних утворень є те, що за умови надмірної централізації влади та фінансів, вони позбавлені можливості реально впливати на вирішення місцевих питань розвитку. Так, станом на початок 2013 р. понад 95% загальної кількості територіальних самоврядних громад мали дефіцитні місцеві бюджети. Частка доходів місцевих бюджетів від наданих їм фінансових джерел постійно зменшувалась і склала лише біля 22% від потреби. Дефіцит джерел місцевих бюджетів покривається трансфертами з центру. У структурі видатків місцевих бюджетів понад 80% коштів використовуються на виконання не власних, а делегованих державою повноважень.

Зазначене свідчить про те, що українська громада нині фактично відповідає лише ознаці локально-територіального об'єкту суспільства. Громада не має структурованого соціального організму, консолідованого спільністю інтересів її мешканців, не має спільної налаштованості на самозабезпечення, самоорганізацію, самореалізацію і самоуправління. Внаслідок же проголошеної системної реформи децентралізації влади і фінансів, громада має стати повноцінним самостійним суб'єктом соціально-економічних відносин суспільства. Її розвиток має відбуватися насамперед на власній локальній матеріально-технічній основі (за винятком тих громад, які внаслідок своєї репресивності будуть отримувати допомогу з центру).

Таким чином, головною ознакою новостворених громад-муніципалітетів є їх фінансова самостійність. Вона має ґрунтуватись на основі ефективного функціонування підвладних органам самоврядування локально-територіальних економічних систем. Така економічна система виступає сукупністю усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл та споживання товарів та послуг, а також на регулювання такої діяльності, відповідно до мети суспільства. Основними її елементами є продуктивні сили, техніко-економічні відносини, організаційно-економічні відносини, відносини економічної власності, господарський механізм.

Успішність функціонування локально-територіальних економічних систем місцевих громад-муніципалітетів може досягатись за умови взаємоузгодженості між програмно цільовим державним управлінням; достатнім темпом економічного відтворення цих систем на власній основі; розвитком приватної ініціативи. Одночасно із цим необхідно подолати певні недоліки і стереотипи, які формувались протягом тривалого часу стосовно функцій органів влади. Зокрема це такі перепони: сприйняття місцевого самоврядування виключно як інституту влади; орієнтованість комунальної власності на одержання лише соціального ефекту; пріоритетність бюджетного фінансування на утримання соціальної сфери

В сучасних ринкових умовах локально-територіальні економічні системи місцевих громад-муніципалітетів мають формуватися як територіально-

просторові комплекси, що становлять єдність демографічних, економічних, соціальних, екологічних, політичних, інформаційних та інших процесів як певну цілісність. Ці комплекси характеризуються власною місією, ціллю та певними загальними цінностями. За цими ознаками економічну систему громад-муніципалітетів доцільно сприймати як корпоративну структуру. Складовими частинами цієї корпоративної структури є місцеве господарство (як сукупність функціонально-галузових суб'єктів господарювання) та крім того – інтереси громадян, політика місцевих органів влади, локальні ринки товарів, послуг, кредитно-фінансових послуг, інформації тощо.

Матеріально-технічну базу корпоративної економічної системи громади-муніципалітету становлять розташовані в її межах об'єкти приватної, комунальної та державної власності. Комунальна власність громад ще не стала підґрунтям підприємництва, проте територіальна громада і її орган самоуправління мають право володіти всіма формами власності, брати участь у всіх операціях, здатних приносити прибуток (оренди, застави, приватизації, спільного володіння тощо).

Таким чином громада-муніципалітет в національній системі соціально-економічних відносин має стати повноцінним суб'єктом цих відносин.

Література: 1. Абакуменко О.В. Позиціонування ломбардів на ринку фінансових послуг / О.В. Абакуменко, С. В. Данилович // Современный мир : проблемы и перспективы: сборник тезисов и докладов / Київський славістичний ун-т Чернігівська філія. – К., 2011. – Ч.2 №1. – 2011. – С. 11-15. 2. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

Гончарова Є.В., аспірантка

Дніпропетровська державна фінансова академія

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

Механізм міжбюджетних відносин є найбільш динамічною частиною бюджетної політики та активно використовується державою для регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві. Він є елементом бюджетного механізму, що реалізується через сукупність форм, моделей, методів, інструментів, системи інституційно-правових структур та представляє собою перерозподіл фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи має на меті стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів [4].

Міжбюджетні відносини (МВ) – це відносини між державою, АРК та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України [1].

Саме механізм МВ має сприяти гармонійному соціально-економічному розвитку регіонів, стимулювати діяльність місцевого самоврядування та базуватися не лише на поточному фінансовому стані місцевих бюджетів, а й

враховувати потенційні економічні, фінансові, бюджетні, соціальні, демографічні можливості розвитку регіонів.

Отже, механізм міжбюджетних відносин як елемент бюджетного механізму, що реалізується через сукупність форм, моделей, методів, інструментів, системи інституційно-правових структур та представляє собою перерозподіл фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи має на меті стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів [4].

З моменту набуття Україною незалежності спостерігається проявлення диспропорцій у соціально-економічному розвитку її територій. Для досягнення збалансованого соціально-економічного розвитку одночасно всіх територій країни, необхідне застосування різних інструментів державного регулювання, серед яких важливе місце надається механізму фінансового вирівнювання бюджетів. Оскільки фінансове вирівнювання є складовою частиною МВ у системі бюджетного регулювання, саме створення ефективного механізму фінансового вирівнювання місцевих бюджетів сприятиме підвищенню рівня суспільних благ для населення та розвиток господарського сектору територій країни [5].

Сучасний стан міжбюджетних відносин в Україні свідчить про те, що існує невідповідність між зобов'язаннями за видатками місцевих бюджетів і джерелами фінансування. У всіх областях України міжбюджетні трансферти перетворилися на основне джерело фінансування місцевих бюджетів. Тобто існує велика залежність місцевих бюджетів від трансфертів. При цьому найбільші обсяги трансфертів є характерними для західних областей, оскільки на території України практично вся промисловість зосереджена в східній частині. Для підвищення рівня самостійності органів місцевого самоврядування необхідно зменшувати частину міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Це стає можливим за умови внесення змін до діючої системи розмежування податків між державним і місцевими бюджетами, що дасть можливість зміцнити дохідну базу адміністративно-територіальних одиниць та знизити їх залежність від Державного бюджету [2].

Досвід розвинутих країн свідчить, що рівень добробуту населення зростатиме за наявності сильної місцевої влади, яка здатна вирішувати поточні проблеми населення, відстоювати інтереси мешканців окремих територій серед загальнодержавних програм та заходів. Розвиток місцевого самоврядування, заснований на розмежуванні повноважень та відповідальності між центральним та місцевими рівнями влади, є актуальним для сьогодення. Але система міжбюджетних відносин в Україні характеризується необґрунтованим перерозподілом фінансових ресурсів між рівнями бюджетів. Про це свідчить зростання дивергенції соціально-економічного розвитку регіонів країни, збільшення централізованої дотаційної підтримки як економічно розвинутих, так і відсталим регіонам. За рахунок системи міжбюджетних відносин не відбувається реалізації стратегічних та тактичних цілей та завдань, спрямованих на конвергенцію соціально-економічного стану регіонів країни та

створення умов з їх ефективного розвитку, збільшенню якісних показників рівня життя населення [3].

Для підвищення рівня самостійності органів місцевого самоврядування необхідно зменшувати частину міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Це стає можливим за умови внесення змін до діючої системи розмежування податків між державним і місцевими бюджетами, що дасть можливість зміцнити дохідну базу адміністративно-територіальних одиниць та знизити їх залежність від Державного бюджету[2].

Література: 1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> 2. Кравченко Д.С. Оптимізація міжбюджетних відносин в контексті підвищення самостійності місцевих бюджетів //Управління розвитком. – 2013. – № 16(156). – С. 67-69. 3. Литвинчук І.В., Михалюк Р.С. Економічна сутність поняття міжбюджетні відносини // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2013. – № 2(64). – С. 267-271. 4. Рябушка Л.Б. Механізм міжбюджетних відносин: проблеми та перспективи розвитку // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова . – 2013. – № 2/1. – С. 126-130. 5. Сагайдак І.В. Сутність і стан фінансового вирівнювання в бюджетній системі України // Економічний простір. – 2013. – № 75. – С. 172-180.

Зюзін В.О., магістр
Науковий керівник - **Даценко В.В.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

На сьогодні великого значення набуває використання місцевих бюджетів як найбільш дієвого інструменту управління економікою і важливої основи фінансового забезпечення повноважень держави та місцевих органів влади у процесі виконання конституційних повноважень.

Діюча система мобілізації доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів, що відображається нарощуванням обсягів міжбюджетних трансфертів. У зв'язку з цим постає нагальна потреба в удосконаленні теоретичних та практичних підходів до формування дохідної частини місцевих бюджетів з метою її стабільності та зміцнення.

Ситуація, яка склалася в Україні, свідчить, що дохідна частина місцевих бюджетів формується здебільшого за рахунок загальнодержавних податків і зборів, нормативи розподілу яких постійно змінюються. Таким чином, органи місцевого самоврядування не в змозі реально планувати свою діяльність щодо виконання функцій у сфері розвитку адміністративно-територіального утворення на перспективу. Проблема власних доходів місцевих бюджетів потребує детальної розробки в законодавстві України.

Для зміцнення фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування необхідно забезпечити узгодження з відповідними місцевими органами питань здійснення державними органами реструктуризації доходів місцевих бюджетів, надання пільг щодо окремих податків, зборів та інших обов'язкових платежів [3].

Реформування системи місцевого оподаткування в Україні, треба розпочати зі змінення ставлення до місцевих податків і зборів, не розглядати їх як другорядні податки в складі системи оподаткування, суттєво, підняти їхнє значення та роль у формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування. Такий підхід дозволить лише при здійсненні перегляду складу місцевих податків і зборів, до яких повинні належати деякі загальнодержавні податки з тих, що традиційно надходять до місцевих бюджетів: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств комунальної форми власності, плата за землю, ресурсні платежі, екологічний податок.

Реформування місцевих податків і зборів у напрямку посилення їхнього фіскального значення повинно передбачати не лише віднесення до їхнього складу деяких загальнодержавних податків, а й розширення переліку тих місцевих податків, які є платою за певні місцеві послуги і відбивають політику місцевої влади. Другий напрям реформування системи місцевого оподаткування має передбачати запровадження податків із цільовим використанням одержаних коштів: збори на прибирання та освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, зон відпочинку, кладовищ, що зробить прозорою видаткову частину місцевого бюджету, і таким чином підвищить рівень податкової культури.

За умов загрозованої екологічної ситуації в Україні корисними стануть місцеві екологічні податки, які доцільно стягувати у вигляді штрафів за забруднення повітря, водоймищ, лісів та інших природних ресурсів, захоронення й утилізацію шкідливих відходів тощо. Такі податки можуть стати дієвим інструментом у справі збереження та охорони довкілля і покращення екологічної ситуації в регіоні та країні в цілому [2].

При розширенні переліку місцевих податків і зборів необхідно враховувати вигідне територіальне розташування населених пунктів, сприятливі природно-кліматичні фактори, наявність і використання корисних копалин та інші чинники що впливають на рівень економічного та соціального розвитку територіальних громад, насиченість об'єктами соціальної та побутової інфраструктур, ступінь, задоволення суспільних потреб населення регіонів.

Для вирішення проблем фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування необхідно здійснити наступні кроки:

- надати можливість органам місцевого самоврядування акумулювати у своїх бюджетах більше коштів, тобто збільшити частку власних і закріплених доходів до тієї межі, щоб таку категорію доходів, як регульовані, усунути взагалі, і цим самим уникнути зайвого руху коштів з місцевих бюджетів до державного і з державного бюджету знову до місцевих;

- здійснювати пошук ефективного механізму поповнення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси - видатків кожного виду бюджету, і що головне - доходів між різними ланками бюджетної системи;

- удосконалити чинні законодавчу й нормативно-правову бази з метою перегляду застарілих нормативів і можливої зміни підходів до фінансування;

- удосконалити систему місцевих податків та зборів, а саме: підвищення їх рівня для деяких видів діяльності та посилення контролю за повнотою та правильністю їх справляння за допомогою підрозділів податкової інспекції, діяльність яких спрямована лише на місцеві податки;

- збільшити частку закріплених доходів, що стимулюватиме органи місцевої влади до пошуку джерел поповнення фонду грошових коштів;

- збільшити частку власних засобів та участь населення у фінансуванні загально регіональних заходів.

Таким чином, вирішення цілого комплексу проблем стосовно формування і використання місцевих фінансів значною мірою визначило б розширення економічної самостійності регіонів України. Адже від того, наскільки політично незалежні і фінансово забезпечені адміністративно-територіальні одиниці, залежить стабільність і незалежність усієї держави.

Література: 1. Бартчук Ю.А. Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні / Ю.А. Бартчук // Актуальні проблеми державного управління в системі соціального та економічного розвитку українського суспільства: [Зб. наук. праць] / – 2011. – №1(4). – С. 82–84. 2. Кушал. І.М. Напрями реформування системи місцевого оподаткування в Україні / І.М. Кушал, С.В. Присяжний // Наукові вісті Далівського університету : зб. наук. праць. – Луганськ, 2013. - № 10. 3. Макогон В.Д. Удосконалення системи управління фінансовими потоками на місцевому рівні / В.Д. Макогон // Економіка, фінанси, право. – 2011. – № 10. – С. 21-25.

Дем'яненко В.Є., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Державний та місцеві бюджети є невід'ємним атрибутом державності. За допомогою бюджету в країні здійснюється перерозподіл внутрішнього валового продукту (ВВП), досягається удосконалення структури національної економіки, відбувається регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Тому з набуттям державного суверенітету в Україні першочергово постало питання створення бюджетної системи, адекватної до умов функціонування ринкової економіки.

У відповідності з унітарністю суспільно-політичного устрою в Україні, її бюджетна система також є унітарною – цілісною в межах єдиного правового

поля. Вона складається із двох відносно відособлених ешелонів державного бюджету (орієнтованих на вирішення загальнодержавних завдань) та місцевих бюджетів (орієнтованих на реалізацію завдань місцевого значення – потреб локальних територіальних громад). Адекватно із цим має бути розмежування як владних функцій, так і бюджетних коштів на їх виконання. Проте цього практично не досягнуто, оскільки за роки державної суверенності не досягнуто подолання надмірної централізації як влади, так і державних фінансів. А це виступає гальмом економічного і соціального розвитку суспільства. І це підтверджується не лише вітчизняною, а й світовою практикою. Адже існує ряд досліджень, що засвідчують позитивний зв'язок фінансової децентралізації з підвищенням ефективності громадського сектора, темпами суспільного зростання і зниженням міжрегіональних диспропорцій у рівні життя.

Рівень централізації (децентралізації) державних фінансів знаходить вираз у фіскальній, або бюджетній децентралізації. Вона полягає у досягненні оптимального співвідношення владних повноважень та фінансового забезпечення їх виконання усіма ланками бюджетної системи, тобто – приведення у відповідність зобов'язань фінансовим можливостям. Ця взаємозалежність має сприяти зростанню (приросту) фінансових можливостей завдяки адекватній податковій політиці, стимулюючих інструментів у досягненні максимальної результативності від бюджетних видатків. Тобто максимальна більшість самовладних територіальних громад повинні мати збалансовані місцеві бюджети, стати самодостатніми як в частині повноважень, так і в формуванні доходів і видатків на основі керованого ними процесу розширеного відтворення економічної системи на підвладній території.

Таким чином, сутність сучасної «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної влади в Україні» (прийнятої Урядом 01.04.2014 р., № 333-р.) зводиться не до простого збільшення частки бюджетних коштів, що надаються місцевим бюджетам із загального обсягу бюджетних доходів. Метою фінансової децентралізації є перетворення кількісної визначеності бюджетних показників на якісні, щоб фінансово-бюджетна діяльність була спрямована на розвиток продуктивних сил суспільства і на цій основі – на досягнення належної результативності суспільних благ і послуг. Адже фінансові ресурси країни та доходи державного і місцевих бюджетів мають єдине призначення – генерація ВВП, що одночасно виступає джерелом бюджетних коштів. Безумовно, доходи бюджетів визначають ступінь надання державою соціальних послуг та одержанні соціальних благ. Але їх зростання може забезпечуватись лише за умови збільшення обсягу генерації ВВП. Тому бюджетна політика має привести взаємозв'язок між доходами і видатками бюджету у дієву взаємозалежність: доходи бюджету мають бути націлені первинно на розвиток продуктивних сил і генерацію ВВП. Адже формування видатків бюджету для надання соціальних благ – процес вторинний, цілком залежний від величини створеного ВВП.

В сучасних умовах реального функціонування національної бюджетної системи характер взаємозв'язку зазначених макроекономічних параметрів не дотримується. Це підтверджується тим, що значною мірою нехтується потреба продуктивної функції місцевих територіальних громад та їх бюджетів. Не зважаючи на те, що всі без виключення громадяни країни проживають у певних територіальних громадах і у цих же громадах функціонують абсолютно всі, що є в межах країни суб'єкти господарювання (де створюється ВВП країни), пріоритетом державної бюджетної політики виступає державний бюджет. Це видно із того, що за період 2000-2012 рр. частка доходів державного бюджету у загальній сумі бюджету зведеного мала тенденцію зростання від 70,9 % до 77,4%, а частка доходів місцевих бюджетів зменшувалась від 29,1% до 22,6%. Водночас частка видатків мала зворотну тенденцію динаміки: видатки державного бюджету у загальній сумі зменшились від 64,7% до 55,1%, а видатки місцевих бюджетів зросли від 35,3% до 44,9%. Зазначена диспропорція свідчить про надмірну централізацію бюджетних коштів: лише у 2012 р. у доходах державного бюджету було акумульовано понад фактичну потребу 73,5 млрд. грн., або на 27,1 % більше від видатків.

Акумуляція бюджетних коштів у державному бюджеті понад його потребу оправдується необхідністю надання допомоги місцевим бюджетам, у яких видатки набагато перевищують доходи. Проте існуюча схема балансування доходів і видатків місцевих бюджетів як «податки – державний бюджет – дотації і субвенції з державного бюджету місцевим територіальним громадам із тих самих податків» є хибною. По-перше, це породжує непотрібні зустрічні потоки бюджетних коштів; по-друге, не стимулює енергійної ініціативи місцевих органів влади нарощувати податковий потенціал територіальних громад (оскільки: чим більший доход генерується на підвладній території, тим більші вилучення робляться до центру, а чим гірший стан справ на місцях – тим більша допомога буде надана з центру); по-третє: цією схемою консервується дефіцитність місцевих бюджетів, яка охоплює понад 95 % загальної чисельності місцевих бюджетів країни.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність посилення позитивної ролі територіальних громад, надавши їм фінансової самодостатності. З цією метою доцільно здійснити фіскальну децентралізацію державних фінансів шляхом максимально повного забезпечення доходів місцевих бюджетів з коштів, які вилучаються в бюджет із тих податків, що формуються на місцях. Насамперед, це податки з доходів громадян та з прибутків суб'єктів господарювання, ресурсні податки та з нерухомості, місцеві акцизні збори тощо. Цілком зрозуміло, що зазначене має бути визначене відповідним податковим законодавством. Причому окремі податки, які нині цілком спрямовуються до державного бюджету, можуть бути «розщеплені», частина яких має залишатися на місцях у певнім розмірі процентів, визначеній на постійній основі.

Певні витрати доходів державного бюджету мають бути компенсовані підвищенням ефективності функціонування державного сектору національної економіки, встановлення контролюваних нормативів надходжень до державного бюджету від використання об'єктів природної державної монополії, скорочення неефективних державних бюджетних проектів, адміністративно-управлінських витрат, подолання тіньового сектору економіки та корупції, а, можливо, й запровадження державної монополії у виробництві алкогольних напоїв та тютюнових товарів тощо.

Попередні розрахунки показують, що досягнення фінансової самодостатності територіальних громад потребує відповідного коригування існуючої мережі адміністративно-територіального устрою, значного скорочення чисельності територіальних громад у сільській місцевості (згідно із європейським досвідом – у 10 разів) та ліквідації районів у містах. Частка доходів місцевих бюджетів у національному бюджеті має досягти 65 % від загального обсягу, а адміністрації органів самоуправління мають бути забезпечені відповідними профільними фахівцями.

Література: 1. Гриньова В.М. Ринок праці і теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку: [монографія] / В.М. Гриньова, В.В. Самойленко – Х.: ВД «Інжек», 2007. – 168 с. 2. Лібанова Е.М. Ринок праці: навч. посібник / Е.М. Лібанова – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

Дяченко М.К., аспірант
Дніпропетровська державна фінансова академія

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНОГО ВИРІВНЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Однією з основних передумов сталого регіонального розвитку є відносна рівномірність у розподілі ресурсів, благ, потенціалу між регіонами держави, їх населенням. Це стосується значною мірою розподілу бюджетних ресурсів по території країни. Забезпечення рівних умов доступу до суспільних благ і послуг, отримання яких гарантується державою, високої якості послуг незалежно від місця проживання особи є необхідною передумовою для справедливого розподілу публічних фінансів у суспільстві та прискореного соціального розвитку в регіонах. Таким чином, від розподілу і перерозподілу бюджетних коштів значною мірою залежать результати державної регіональної соціально-економічної політики. При цьому, важливого значення набуває кількісна оцінка системи міжбюджетного вирівнювання.

У таблиці 1 приведено основні статистичні характеристики первинного розподілу доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одиницю наявного населення.

*Статистичні параметри розподілу між регіонами доходів місцевих бюджетів
України на душу населення (без урахування трансфертів) у
2008-2013 рр. **

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Коефіцієнт співвідношення між граничними значеннями	2,48	2,43	2,36	2,63	2,70	2,64
2. Коефіцієнт Уїльямсона	0,239	0,236	0,249	0,266	0,265	0,267
3. Коефіцієнт осциляції	0,833	0,826	0,804	0,894	0,902	0,886
4. Коефіцієнт асиметрії	0,118	0,083	0,132	0,123	0,104	0,165
5. Коефіцієнт ексцесу	-1,290	-1,234	-1,300	-1,279	-	-1,234

* Розраховано автором на підставі статистичних даних Міністерства фінансів України

При обчисленні з вибірки вилучено показники середньодушового доходу по бюджетах міст Києва і Севастополя задля підвищення рівня обґрунтованості оцінки через їх нетиповість порівняно з рештою регіонів країни. Так, бюджет Києва, як столичного міста-регіону, має значні відмінності у кількісному вимірі по доходах та видатках, що обумовлюється об'єктивно значною концентрацією як платників податків, бази оподаткування, так і мережі та контингенту бюджетних установ. Севастополь, як місто зі спеціальним статусом (загальнодержавного значення), теж має особливості наповнення та використання місцевого бюджету. Для більшої актуальності даних обрано період з останніх шести років, при чому 2008-2010 рр. відносяться до періоду дії дореформеної версії Бюджетного кодексу, а 2011-2013 рр. – до оновленої. Це дозволить зафіксувати можливі зміни в оцінках бюджетних параметрів. Наведені у таблиці 1 значення розраховано виходячи з даних по середньодушових доходах загального та спеціального фондів 25-ти регіонів України без урахування обсягів міжбюджетних трансфертів, тобто представлено результати оцінки первинного міжбюджетного розподілу коштів на підставі розмежування доходів між місцевими та державним бюджетом. Як свідчать показники, коефіцієнт співвідношення між максимальним та мінімальним значеннями в середньому складав близько 2,5, що означає значну диференціацію у рівнях середньодушових бюджетних доходів по регіонах. Так, у 2013 році максимальний дохід складав 3 071,8 грн/чол. (Дніпропетровська область), а мінімальний – 1 163,6 грн/чол. (Закарпатська область). Коефіцієнт Уїльямсона, котрий є зваженим на кількість населення коефіцієнтом варіації, коливався за цей період від 0,236 у 2009 р. до 0,267 у 2013 р. Отже, фактично він коливався навколо межі між середнім та значним варіюванням. Варто підкреслити, що суттєвих змін від 2008-2010 до 2011-2013 рр. у рівнях значень показників не відбулося, що свідчить про незначний вплив законодавчих новацій на характер міжрегіонального розподілу бюджетних ресурсів.

Протягом зазначених періодів високого рівня досягають значення показника осциляції. Так, у 2008 р. розмах варіації становить 83,3% від середньоукраїнського рівня доходів, а у 2013 році – 88,6%. Коефіцієнт асиметрії, хоча і набуває помірних величин, проте має додатний знак, що свідчить, про більшу концентрацію об'єктів із середньодушовим доходом, меншим за середньоукраїнський, у зоні значень, менших за середнє. Коефіцієнт ексцесу протягом усіх років є від'ємним і несуттєво коливається. Це вказує на те, що розподіл має пласку, порівняно з нормальною, вершину. Це узгоджується з суттєвими значеннями коефіцієнта Уїльямсона і говорить про значний розмах варіації відносно середнього значення та відсутність чіткої концентрації.

Для здійснення міжбюджетного (в тому числі міжрегіонального) вирівнювання передбачаються різні види трансфертів, передусім дотація вирівнювання та інші додаткові дотації. Крім того, низка субвенції із програм щодо соціального захисту також передбачають забезпечення однакових умов громадянам щодо отримання гарантованих послуг. В табл. 2 приведено основні характеристики міжрегіональних бюджетних відмінностей після вирівнювання, тобто за видатками місцевих бюджетів.

Розрахунки свідчать, що коефіцієнт співвідношення між граничними значеннями суттєво зменшився і протягом аналізованого періоду не перевищував позначки 1,36 (2009 р.). Це означає, що максимальне значення (Чернівецька область) перевищує мінімальне (Луганська область) лише на 36%, проти 143 % за доходами. Мінімальної величини показник досягає 2012 р.

Таблиця 2

Статистичні параметри розподілу між регіонами видатків місцевих бюджетів України на душу населення (з урахування трансфертів) у 2008-2013 рр. *

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Коефіцієнт співвідношення між граничними значеннями	1,35	1,36	1,32	1,28	1,18	1,29
2. Коефіцієнт Уїльямсона	0,074	0,072	0,064	0,056	0,056	0,059
3. Коефіцієнт осциляції	0,312	0,318	0,287	0,253	0,162	0,251
4. Коефіцієнт ексцесу	1,230	1,088	0,533	0,715	-1,531	0,00

* Розраховано автором на підставі статистичних даних Міністерства фінансів України

Те ж саме стосується й коефіцієнту Уїльямсона, який коливався від 0,056 у 2011-2012 рр. до 0,074 – в 2008 р. Такі рівні вказують на достатньо рівномірний розподіл за регіонами, близький до середнього значення. Коефіцієнт осциляції по видатках теж помітно скоротився порівняно з доходами (максимальне значення 0,318 проти мінімального по доходах – 0,804).

Щодо коефіцієнту ексцесу, то протягом 2008-2011 рр. він за видатками набув додатного значення, що вказує на вищу крутизну розподілу порівняно з

нормальним. Дане явище разом зі скороченням варіації позитивно характеризує результати функціонування системи міжтериторіального вирівнювання протягом вказаних років. Лише у 2012 рр. коефіцієнт залишився від'ємним, а у 2013 – нульовим, що відповідає крутизні нормального розподілу.

Проаналізувавши фактичні дані щодо розподілу доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів на душу населення між регіонами України та загальні видатки, можна стверджувати, впродовж ряду останніх років чинна система міжбюджетного (міжтериторіального) вирівнювання в цілому виконувала свої функції щодо згладжування міжрегіональних відмінностей у рівнях забезпеченості населення бюджетними ресурсами. Для кінцевої оцінки ефективності функціонування системи міжбюджетного горизонтального вирівнювання в Україні пропонуємо використовувати індекс ефективності, котрий розраховується як відношення коефіцієнта Уільямсона (варіації) за конкретний рік по видатках до цього коефіцієнта за доходами. Так як у разі ідеальної ситуації з розподілом ресурсів даний коефіцієнт прямує до нуля, то що нижчим буде індекс ефективності, то більш дієвою визначатиметься система вирівнювання. Індекс є безрозмірною величиною, і аналіз його динаміки визнаватиме удосконалення системи вирівнювання у разі скорочення значення індексу. Отже, значення може перебувати в діапазоні від 0 до 1, при чому сприятливішим є менше значення.

На рис. 1 приведено динаміку індексу ефективності системи міжбюджетного вирівнювання.

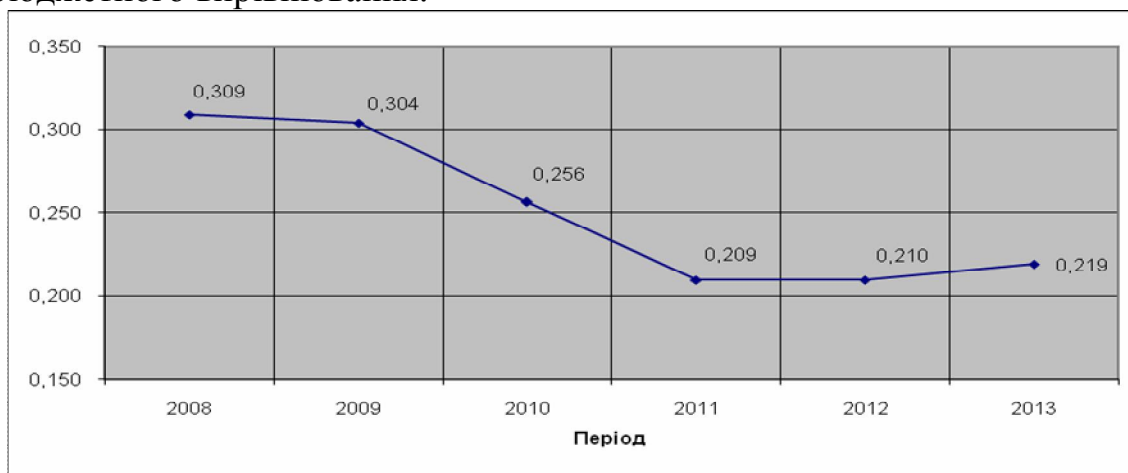

Рис. 1. Динаміка індексу ефективності вирівнювання міжрегіональних бюджетних диспропорцій

Як видно з рис. 1, з 2008 р. спостерігається тенденція до скорочення значення індексу, що сприятливо позначається на ситуації з міжрегіональним вирівнюванням бюджетних дисбалансів.

Провівши дослідження, можна зробити висновок, що на етапі первинного розподілу ресурсів між ланками бюджетної системи існують структурні перекоси у складі та обсягах коштів, що закріплюються за місцевими бюджетами, про що свідчить значна первинна розбалансованість регіонів за доходами та необхідність міжрегіонального вирівнювання. Отже, для

покращення ситуації з міжрегіональним розподілом коштів необхідне удосконалення підходів до системи розмежування дохідної бази між рівнями бюджетів.

Література: 1. Бюджет України - 2010: статистичний збірник / Міністерство фінансів України. – К., 2011. – 291 с. 2. Бюджет України - 2012: Стат. зб. / Міністерство фінансів України. – К., 2013. – 275 с. 3. Бюджет України - 2013: Стат. зб. / Міністерство фінансів України. – К., 2014. – 244 с.

Ковальова Д.Д., студентка ДФ-10
Науковий керівник **Мищенко Л.О.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ НА ФІНАНСУВАННЯ АПАРАТУ УПРАВЛІННЯ

Метою фінансування органів державного апарату є сприяння виконанню обов'язків органів державної влади в сфері державного управління, а саме: забезпечення матеріальними ресурсами органів державної влади, забезпечення оплати праці державних службовців.

Управління є однією з основних функцій держави. Видатки на державне управління включають:

- на функціонування законодавчої влади (апарату Верховної Ради України, Рахункової палати та ін.);
- функціонування виконавчої влади (апарату Кабінету міністрів України, Ради міністрів АРК і місцевих органів влади);
- утримання Президента України та його Секретаріату;
- утримання фінансових і фіскальних органів (Державної податкової служби, Головного контрольно-ревізійного управління, Державного казначейства та ін.);
- загальне планування та статистичні служби;
- утримання судової влади (Конституційного суду України, Верховного суду України);
- інші видатки на загальнодержавне управління (виготовлення та перевезення національної валюти та ін.) [1].

Органи державної влади здійснюють свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування в межах, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік.

У складі видатків на державне управління найбільшу частку становлять кошти на оплату праці (близько 75%).

За умови постійної нестачі бюджетних коштів фінансування органів державного управління здійснюється в основному в розмірах, необхідних для забезпечення поточної діяльності. Головним чином це витрати на оплату праці, нарахування на заробітну плату та витрати на господарське утримання установ і організацій.

Враховуючи економічну ситуацію в Україні, можна стверджувати, що система органів державного управління є структурно невизначеною та малоефективною [4].

На державне управління спрямовуються кошти бюджетів усіх рівнів. Із Державного бюджету України фінансуються видатки на функціонування законодавчої, виконавчої і судової влади, утримання Президента України та його апарату, фінансових і фіскальних органів, загальне планування і статистичні служби.

Планування видатків на утримання органів державного управління здійснюється у формі складання індивідуальних і зведених кошторисів доходів і видатків. Разом із кошторисом затверджується штатний розпис органів державного управління, включаючи їхні структурні підрозділи. У штатному розписі вказується кількість штатних одиниць у розрізі структурних підрозділів, посадові оклади для кожної посади і місячний фонд оплати праці у розрахунку на одну посаду.

Планування витрат на утримання органів державного управління за категоріями видатків економічної класифікації здійснюється у такому самому порядку, як і в інших бюджетних установах [3].

Контроль за плануванням і витрачанням витрат на управління здійснює Міністерство фінансів України. Всі міністерства і відомства подають йому зведені кошториси своїх витрат для включення до бюджету. Аналогічно місцеві представницькі та виконавчі органи подають свої кошториси для включення до місцевих бюджетів.

Діюче законодавство прагне забезпечити чітке керівництво та суворий контроль за видатками на утримання апарату законодавчої та виконавчої влади [2].

З метою вдосконалення бюджетних витрат на апарат управління можливо зробити ряд напрямів:

1. Чіткіше розмежувати повноваження органів структури державної влади суб'єктів органів місцевого самоврядування для ефективного виконання своїх можливостей, зокрема і з фінансуванням соціально значущих напрямів.

2. Удосконалювати законодавчу базу, що дозволить підвищити рівень ефективності використання бюджетних коштів.

3. Виявляти резерви раціональнішого використання бюджетних коштів у зміст органів державної влади місцевого самоврядування.

4. Скоротити витрат на службові відрядження, утримання адміністративних будинків, зокрема шляхом виконання програмних заходів щодо зниження споживання.

5. Постійно проводити контроль (моніторинг) у сфері оптимізації структури виконавчих органів структури державної влади, граничною чисельності їхніх працівників і лімітів кількості службових автомобілів.

6. Проведення подальшої роботи з проведенню антикорупційної політики органів державної влади місцевого самоврядування.

Література: 1. Базилевич В.Д. Державні фінанси / Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. – К.: Атіка. – 2004. – 264 с. 2. Віхров О.П. Фінансове право : конспект лекцій / О.П. Віхров, С.О. Ніщимна – Чернігів : ЧДІЕУ. – 2002. – 280 с. 3. Карлін М.І. Державні фінанси України: навчальний посібник / М. І. Карлін. - К. : Знання, 2008. - 349 с. 4. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України: навч. посібник / Ю.В. Пасічник – К.: Знання-Прес, 2006. – 607 с.

Костенко О.А., аспірант
Дніпропетровська державна фінансова академія

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Практичний досвід проведення бюджетної політики у провідних країнах світу має велике значення для України. Побудова і «налагодження» інструментарію впливу держави на економічні й соціальні процеси дадуть можливість виграти у часі та уникнути помилок під час формування стратегії розвитку як країни, так і її регіонів.

Україна як член Ради Європи, приєднавшись і ратифікуючи Європейську Хартію місцевого самоврядування (далі у тексті – ЄХ), взяла зобов'язання уніфікувати національну систему бюджетного регулювання відповідно до європейської практики та принципів ЄХ.

Як показує загальносвітовий досвід, раціональна організація фінансів на місцевому рівні є дуже непростою справою. Так, згідно з висновками експертів Ради Європи, більшість країн, що ратифікували ЄХ, мають серйозні труднощі з впровадженням її вимог і тому не завжди дотримуються її основних принципів.

Це стосується й України, де інститут місцевого самоврядування до моменту ратифікації ЄХ тільки почав формуватися, тому більшість положень європейської системи організації місцевих фінансів залишаються ще нереалізованими [2]. Саме тому важливого теоретичного та практичного значення набуває питання вивчення зарубіжного досвіду фінансування місцевого самоврядування, який стосується реалізації принципів ЄХ місцевого самоврядування.

Водночас слід зауважити, що зарубіжний досвід не є догмою, але окремі його фрагменти безцінні тим, що наочно підтверджують реальну можливість проведення розумної фінансової політики на місцевому рівні.

Детальне вивчення особливостей фінансування місцевого самоврядування у зарубіжних країнах дозволить запозичити та використати позитивні риси, при проведенні політики децентралізації державних фінансів в Україні.

Варто відзначити, що в нашій країні відбувається постійний пошук законодавчого розв'язання міжбюджетних відносин. Зокрема, перший Бюджетний кодекс України було прийнято в червні 2001 р., текст якого постійно вдосконалювався у відповідності з досвідом його застосування,

посилювався його взаємозв'язок із законами України та прийнятими нормативними актами.

Текст Бюджетного кодексу в редакції 2010 р. відображає не лише одержані надбання вдосконалення національної бюджетної системи, а й включає нові положення, важливі з позиції її розвитку у реалізації загально визнаних принципів, серед яких найбільш важливим є соціальна справедливість, економічна ефективність, стабільність [1]. У зв'язку з тим, що у різних країнах існують відмінні умови (адміністративні, соціальні, національні, культурні, історичні), що впливають на побудову взаємовідносин різних рівнів влади в бюджетній сфері, то кожна з них по-своєму вирішує питання побудови міжбюджетних відносин, які найбільше підходять до її реальних умов.

Слід зазначити, що вихідні пропорції розподілу доходів між ланками бюджету залежать, головним чином, від таких чинників, як вертикальний розподіл видаткових повноважень і ступінь нерівності подушових бюджетних доходів адміністративно-територіальних утворень. Цими чинниками і визначається потреба в концентрації коштів у державному бюджеті для здійснення механізму вирівнювання фінансової спроможності усіх ланок бюджетної системи у відповідності до потреб здійснення ними видатків, достатніх для виконання покладених на них повноважень.

Світовий досвід визначення ролі держави та її адміністративно-територіальних утворень у розподільчих процесах переконує, що державний і місцеві бюджети є одним із найдосконаліших інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів. Він переконує, що однією з фундаментальних умов ефективного функціонування місцевого самоврядування є як повноцінне ресурсне забезпечення, так і достатність - гарантія самостійності та незалежності. Наявність фінансово-економічної бази дозволяє органам місцевого самоврядування вирішувати найважливіше завдання - задоволення життєво важливих потреб населення відповідної місцевості.

При вдосконаленні механізму фінансування місцевого самоврядування в Україні варто використовувати позитивні досягнення зарубіжних країн, що сприятиме скороченню матеріальних затрат при реформуванні місцевого самоврядування, розвитку нових форм його фінансування.

Органи місцевого самоврядування в Україні мають стати більш автономними, володіючи повноваженнями та матеріально-фінансовими ресурсами для самостійного вирішення питань місцевого значення та виконання делегованих функцій держави, сприяти соціально-економічній стабілізації і розвитку територій.

Література: 1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI // ВР України. - № 50-51. - С. 572. 2. Андрущенко В.Л. Міжбюджетні відносини в Україні і міжнародний досвід / В.Л. Андрущенко // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). Вип. 2. – 2013. – С.5-10. 3. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування Верховна Рада України; Закон від 15.07.1997 № 452/97-ВР.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ СУБВЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ МІСЦЕВИМ

Міжбюджетні відносини є основною складовою взаємин різних рівнів влади в галузі держаних фінансів. Міжбюджетне регулювання відбувається шляхом перерозподілу міжбюджетних трансфертів, до яких належать дотації вирівнювання та субвенції. Щорічно з державного бюджету України місцевим бюджетам виділяється значний обсяг субвенцій, відповідно до положень статті 97 Бюджетного кодексу України на фінансування великої кількості заходів. Субвенції займають вагомую частку в їхньому загальному обсязі міжбюджетних трансфертів. Більша половина субвенцій з державного бюджету направляються на соціальну підтримку місцевих бюджетів. На сьогоднішній час характерними проблемами при плануванні видатків за рахунок субвенцій є відсутність чіткого переліку субвенцій та їх обсягів. Тому актуальним є розгляд системи фінансування субвенцій соціального спрямування з державного бюджету місцевим і визначення основних її слабких сторін.

Субвенція (від лат. *subvenio* «приходжу на допомогу») – це форма грошової допомоги місцевим бюджетам із державного бюджету, яка призначена для конкретно прописаної цілі/цілей [1, с. 206]. Бюджетним кодексом України субвенції визначені як міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції. Міжбюджетні трансферти визначаються як кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого (ст. 2) [2]. Шляхом об'єднання наведених визначень субвенцій та міжбюджетних трансфертів, отримуємо, що субвенції – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

Ст. 97 Бюджетного кодексу передбачає трансферти, які надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, серед яких передбачено такі види субвенцій:

- на здійснення програм соціального захисту;
- на компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- на виконання інвестиційних проектів;
- інші субвенції.

На сьогоднішній час роль центрального бюджету у фінансовому забезпеченні видатків соціального захисту та соціального забезпечення є достатньо значною і у 2012 і 2013 роках становила відповідно 24,6% і 29,6%

сукупних видатків Зведеного бюджету. У цілому, протягом останніх років з ресурсів Державного бюджету забезпечується близько двох третин сукупних видатків на соціальний захист населення, що визначається особливостями чинного механізму міжбюджетних трансфертів [3].

Субвенції на фінансування програм соціального захисту є вагомим складовою трансфертів з державного бюджету, на яку припадає понад 30% відповідних ресурсів (див. рис. 1) [4, с. 66].

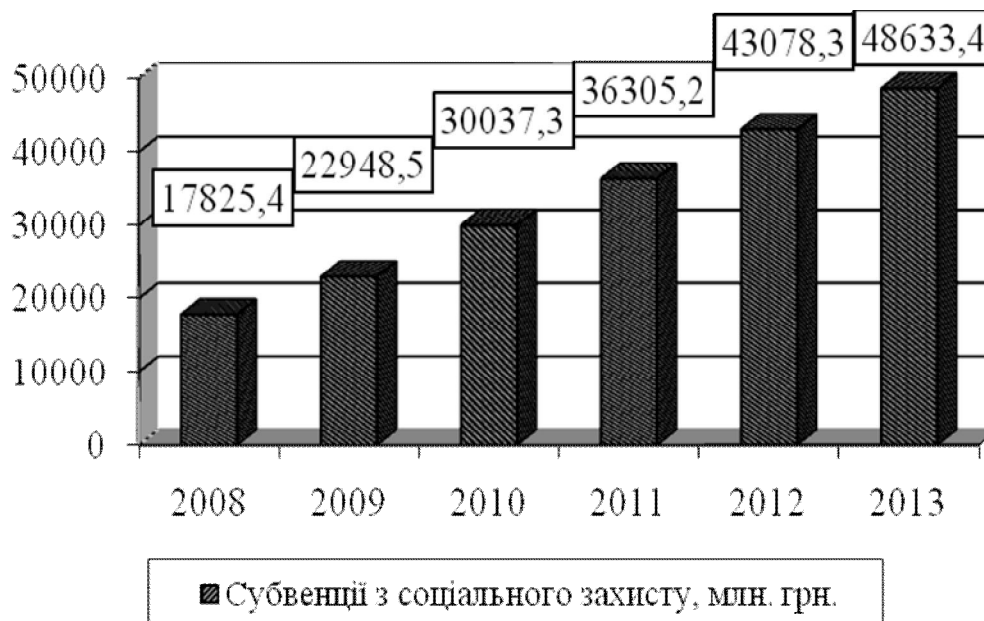

Рис. 1. Динаміка субвенцій з соціального захисту із Державного бюджету до місцевих за 2008-2013 рр.

Розглянемо детальніше стан фінансування субвенцій з соціального захисту. У 2013 році субвенції соціального спрямування були перераховані в обсязі 48,6 млрд. грн. (у 2012 році 42,7 млрд. грн.), у т.ч. [4, с. 68-69]:

- субвенція на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям – 39,6 млрд. грн., що становить 99,6 % від плану на рік (у 2012 р. – 33,3 млрд. грн., що становило 99,9% від плану на рік);

- субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати, вивезення побутового сміття та рідких нечистот – 6,0 млрд. грн., або 93,6% річного плану (у 2012 р. – 6,7 млрд. грн., або 94,0% річного плану);

- субвенція на надання пільг з послуг зв'язку, на компенсацію втрати частини доходів, пов'язаних із відміною податку з власників транспортних засобів, та компенсацію за пільговий проїзд окремих категорій громадян –

1,8 млрд. грн., або 86,4% річного плану (у 2012 р. – 1,9 млрд. грн., або 91,1% річного плану);

- субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу – 733,0 млн. грн., або 95,3% річного плану (у 2012 р. – 0,9 млрд. грн., або 99,9% річного плану);

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» – 460,5 млн. грн., або 94,6 % річного плану.

Наголосимо, що в результаті дії механізму міжбюджетного вирівнювання, саме місцеві бюджети виступають основними «інвесторами» соціального розвитку України, оскільки на цей управлінський рівень покладено основні повноваження щодо задоволення базових потреб населення в соціальній підтримці. Як показує аналіз структури видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією, на соціально-культурні цілі спрямовується до 85% сукупних ресурсів місцевих бюджетів, з них понад 25% - на соціальний захист і соціальне забезпечення населення [4, с. 63].

Проаналізувавши стан фінансування субвенцій з соціального захисту можна зробити висновки, що обсяги субвенцій зростають і теоретично вони можуть збільшуватись до безкінечності. Це у свою чергу призводить до появи ефекту непрозорості їх визначення і використання. Така ситуація призводить до зниження економічної ефективності бюджетних програм. На наш погляд доцільним у даній сфері буде:

- встановити ліміт коштів, які можуть перерозподілятися на бюджетні субвенції;

- забезпечити пріоритетність надання цільових субвенцій;

- посилити адресність надання субвенцій;

- зменшити частку субвенцій у загальному обсязі міжбюджетних трансфертів задля посилення самостійності місцевих бюджетів.

Література: 1. Волохова І.С. Проблеми функціонування цільових міжбюджетних трансфертів та шляхи їх вирішення / І.С. Волохова // Вісник соціально-економічних досліджень – 2013. - №39. – С. 206-211. 2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> 3. Видатки зведеного бюджету України протягом 2012-2013 років / Державна казначейська служба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/> 4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2014. – 80 с.

СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцевий бюджет, як фінансово-економічна категорія, слугує інструментом вирішення проблем місцевого рівня для поліпшення добробуту громадян окремого регіону. При цьому видаткова частина місцевого бюджету є важливою складовою бюджетної політики держави, яка виступає гарантом покладених на органи місцевого самоврядування функцій і повноважень, що сприяють розвитку соціально-економічного стану адміністративно-територіальних одиниць.

Мета роботи полягає у формулюванні підходів щодо покращення системи управління видатками місцевих бюджетів на основі аналізу системи сучасного стану організації видаткової частини місцевих бюджетів, міжнародного досвіду та визнанні необхідності ефективного використання фінансових ресурсів.

У сучасних умовах існує необхідність проведення реформи у сфері місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, яка обумовлена такими проблемами:

- по-перше, широким переліком задекларованих державою соціальних зобов'язань;
- по-друге, нерівномірністю темпів соціально-економічного розвитку регіонів.

Сьогодні розподіл бюджету відбувається на основі функціональної та економічної класифікацій витрат, який має вигляд форм, заповнених даними щодо основних категорій видатків, але не містить корисної інформації про ціль їх здійснення й потенційний ефект, не дозволяє визначити ефективність та результативність профінансованих послуг.

За бюджетними програмами, здійснення заходів за якими потребує нормативно-правового визначення механізму використання бюджетних коштів, головні розпорядники коштів державного бюджету розробляють проекти порядків використання коштів державного бюджету та забезпечують їх затвердження у терміни, визначені Кабінетом Міністрів України [1]. За рішенням Кабінету Міністрів України порядки використання коштів державного бюджету затверджуються Кабінетом Міністрів України або головним розпорядником коштів державного бюджету за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики. Про затвердження таких порядків інформується Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

Порядки використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами, вперше визначеними законом про Державний бюджет України, затверджуються протягом 30 днів з дня набрання ним чинності [2].

Якщо реалізація бюджетної програми продовжується у наступних бюджетних періодах, дія порядку використання бюджетних коштів за такою бюджетною програмою (з урахуванням змін до цього порядку, внесених у разі необхідності) продовжується до завершення її реалізації.

Порядок використання бюджетних коштів за бюджетною програмою має містити:

- цілі та напрями використання бюджетних коштів;
- відповідального виконавця бюджетної програми, підстави та/або критерії залучення одержувачів бюджетних коштів до виконання бюджетної програми;
- завдання головного розпорядника бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів), що забезпечують виконання бюджетної програми, з визначенням порядку звітування про її виконання (у тому числі щодо результативних показників) та заходів впливу у разі її невиконання;
- у разі потреби порядок, терміни та підстави, а також критерії розподілу (перерозподілу) видатків між адміністративно-територіальними одиницями у розрізі розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням відповідних нормативно-правових актів;
- конкурсні вимоги до інвестиційних програм (проектів), включаючи порядок та критерії їх відбору, а також критерії та умови визначення виконавців таких програм (проектів);
- критерії та умови відбору суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка з бюджету, а також визначення обсягу такої підтримки;
- умови та критерії конкурсного відбору позичальників та проектів (програм), на реалізацію яких надаються кредити з бюджету; умови надання кредитів з бюджету та їх повернення, включаючи положення щодо здійснення контролю за їх поверненням;
- положення щодо необхідності перерахування коштів за бюджетними програмами, які передбачають надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;
- шляхи погашення бюджетної заборгованості у разі її наявності;
- вимоги щодо необхідності відображення у первинному та бухгалтерському обліку отриманих (створених) оборотних і необоротних активів бюджетними установами та одержувачами бюджетних коштів, у тому числі отриманих (створених) в результаті проведення централізованих заходів;
- у разі потреби - положення щодо здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, визначення умов і термінів поставки та проведення розрахунків;
- інші положення щодо особливостей бюджетної програми.

Звідси можна зазначити, що розглянутий порядок державного управління видатками місцевих бюджетів не дозволяє оцінити ефективність будь-якої місцевої програми, спрямованої на покращення життя мешканців району, тому доцільно звернути увагу на закордонний досвід, що дозволяє ефективно використовувати кошти місцевих бюджетів.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що сучасний стан системи державного управління видатками місцевих бюджетів потребує реформування, з метою забезпечення ефективного використання коштів місцевих бюджетів.

Література: 1. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2010 № 472 «Про затвердження Порядку використання у 2010 р. коштів Стабілізаційного фонду для здійснення інвестицій в інфраструктури об'єкти, об'єкти соціально-культурної сфери,

капітальні видатки бюджетних установ та інші першочергові загальнодержавні заходи». - Режим доступу: document.org.ua/pro-zatverdzhennjaporjadku-vikoristannja-u. 2. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Моїсеєнко О.В., аспірантка
Дніпропетровська державна фінансова академія

БЮДЖЕТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На сьогоднішній день основою сучасної стратегії розвитку регіону має стати забезпечення умов щодо максимального використання наявного бюджетного потенціалу, який відіграє вирішальну роль у виконанні місцевими органами влади тих функцій і повноважень, які на них покладено відповідно до Конституції та законодавства України. Вирішення завдань стратегічного управління потребує визнання вагомості ролі бюджетного потенціалу у процесах економічного розвитку, оскільки не виважена політика щодо його формування і використання негативно впливає на можливості розвитку території.

Стабільний та ефективний розвиток регіону в значній мірі обумовлюється наявним рівнем його бюджетного потенціалу та здатністю бюджетного механізму акумулювати на регіональному рівні необхідний обсяг фінансових ресурсів. На сьогоднішній день відсутній єдиний підхід щодо визначення поняття «бюджетний потенціал», у зв'язку з багатоваріантністю тлумачення суті поняття, що в свою чергу, спричиняє невизначеність щодо структури бюджетного потенціалу.

Метою роботи є обґрунтування економічної сутності та структури бюджетного потенціалу регіону.

Найпоширенішим в економічних публікаціях є трактування бюджетного потенціалу регіону як суми доходів, що надійшли до бюджету області від суб'єктів господарювання, розташованих на її території та населення, що там проживає, а також доходів, отриманих державним бюджетом від економічної діяльності цих суб'єктів [3].

Структуру бюджетного потенціалу можна зобразити у вигляді схеми (рис. 1).

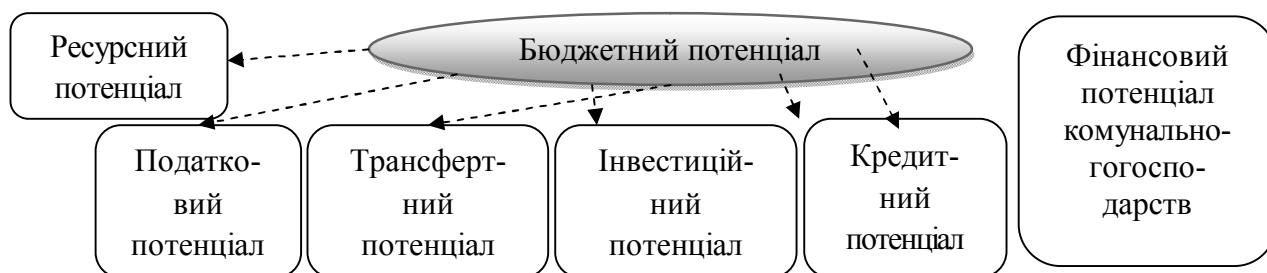

Рис. 1. Структура бюджетного потенціалу

Як бачимо з рисунку, бюджетний потенціал формують такі складові: ресурсний потенціал (можливі надходження до бюджету від ресурсів, що є в розпорядженні органів влади); податковий потенціал (податкова спроможність території); трансфертний потенціал (можливі надходження до бюджету у вигляді трансфертів); інвестиційний потенціал (ймовірні надходження від інвестиційної діяльності органів влади, публічно-приватного партнерства); кредитний потенціал (сукупні можливості щодо залучення кредитних ресурсів до бюджету); фінансовий потенціал комунального господарства [2].

Бюджетний потенціал можна розглядати з різних сторін. Як один з варіантів, це є дослідження рівня бюджетної забезпеченості регіону який можна визначити співвідношенням між розрахунковими податковими доходами на одного жителя, які можуть бути отримані зведеним бюджетом суб'єкта України, виходячи з рівня розвитку та структури економіки або податкової бази (податкового потенціалу) регіону та аналогічним показником у середньому за консолідованим бюджетом суб'єктів України з урахуванням структури населення, соціально-економічних, географічних та інших об'єктивних факторів та умов, що впливають на вартість надання одного і того ж обсягу державних послуг в розрахунку на одного жителя [1].

Досліджуючи бюджетний потенціал регіону, варто розмежувати його зовнішню та внутрішню складову, кожна з яких має приховані резерви. Тобто він є сумою внутрішнього та зовнішнього потенціалів, які вже використовуються, а також резервів, що можуть бути залучені для його примноження у майбутньому.

Отже, розглянувши сутність бюджетного потенціалу регіону, можна стверджувати, що саме він повинен стати основою для планування доходів бюджету регіону. Адже наявність інформації щодо стану бюджетного потенціалу дозволяє під час розроблення фінансової політики концентрувати зусилля на найбільш важливих напрямках розвитку території, визначати додаткові резерви фінансування, а також забезпечувати ефективний контроль за мобілізацією та використанням фінансових ресурсів. Крім того, стимулювання зростання бюджетного потенціалу дозволяє розвивати бізнес та внутрішньо-регіональні зв'язки між виробниками, підвищувати добробут населення та збільшувати надходження до бюджету.

Література: 1. Григоренко В. О., Фінансовий потенціал території: теоретичні аспекти та механізм формування [Електронний ресурс] / В.О.Григоренко. - // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gumf%20if/2011_8_2/31.pdf 2. Жебчук Р.Л. Бюджетний потенціал та його місце в процесі бюджетного планування [Текст] / Р.Л. Жебчук // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 3(1). – С. 144-147. 3. Козоріз М.А. Методичний підхід до оцінки бюджетного потенціалу регіону [Текст] / М.А. Козоріз, Я.Я. Пушак // Регіональна економіка. – Львів, 2011. – № 3 (61). – С. 61-69.

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ (НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Формування місцевого бюджету обумовлено взаємодією двох його особливих форм – доходів і видатків, кожна з яких має окреме суспільне призначення. Надходячи в розпорядження органів державної влади та місцевого самоврядування, доходи є основою зміцнення фінансової бази відповідного бюджету. В свою чергу, видатки бюджету спрямовані забезпечити економічні та соціальні потреби держави та її регіонів в фінансових ресурсах. Видатки місцевих бюджетів особливо тісно пов'язані із задоволенням суспільних інтересів, адже суттєво впливають на соціальний, культурний та економічний розвиток певних адміністративно-територіальних одиниць і держави в цілому [1].

За умов обмеженості бюджетних ресурсів, що може виникати в процесі виконання місцевого бюджету, набуває важливості проблема невиконання місцевого бюджету за видатками. Серед першочергових завдань для усунення подібних ускладнень, варто підкреслити: по-перше, необхідність достовірного визначення й чіткого дотримання пріоритетів при розподілі бюджетних ресурсів; по-друге, пошук альтернативних джерел фінансування витрат і, по-третє, посилення контролю за цільовим й ефективним використанням бюджетних коштів. Реалізація вищевказаних завдань є обов'язковим елементом управління місцевими бюджетами за програмно-цільовим методом. Сама ідея програмно-цільового методу полягає у тому, щоб зосереджувати увагу не тільки на можливостях бюджету (наявних ресурсах), а й конкретних результатах найефективнішого використання наявних в бюджеті ресурсів [2].

Серед проблем соціально-економічного характеру в Дніпропетровській області варто виділити наступні: відбувається процес депопуляції населення, існує проблема високого рівня безробіття, поширюються специфічні хвороби, зумовлені проблемами екології, вкрай нерівномірно розподіляються доходи населення, є численні соціальні проблеми іншого характеру, пов'язані з побутовими умовами, забезпеченістю житлом, недосконалістю соціального захисту пенсіонерів, сиріт, людей похилого віку тощо [3]. Саме тому, оцінка виконання видаткової частини є необхідною для прийняття обґрунтованих і раціональних управлінських рішень з питань використання бюджетних коштів та розв'язку наявних актуальних для регіону проблем.

На основі даних звітності Головного управління Державної казначейської

служби України у Дніпропетровській області [4] про виконання місцевих бюджетів проведено оцінку виконання видаткової частини обласного бюджету. Співставлення прогнозних і фактичних показників виконання бюджету за видатками упродовж 2011–2013 рр. свідчить про те, що прогнозні дані є не досяжними. Відхилення показників коливаються від -2,45% (2011 р.) до -53,54% (2013 р.). Загалом, бюджет виконано за видатками на 96,41 % (2011 р.), 90,95% (2012 р.), 83,87 % (2013 р.) (табл. 1)

Таблиця 1

Показники виконання бюджету Дніпропетровської області за видатками у 2011 – 2013 рр., млн. грн. *

Роки	2011 рік			2012 рік			2013 рік		
	план	факт	відхил., %	план	факт	відхил., %	план	факт	відхил., %
Загальний фонд	11401,01	11121,50	-2,45	14404,49	13799,90	-4,20	15698,40	14540,20	-7,38
Спеціальний фонд	2352,05	2138,40	-9,08	3545,76	2526,30	-28,75	3669,05	1704,80	-53,54
Разом	13753,07	13259,90	-3,59	17950,25	16326,20	-9,05	19367,45	16244,20	-16,13

*складено за даними органів Державної казначейської служби України [4]

Результати аналізу свідчать, що найбільші обсяги видатків за останні роки спрямовуються на освіту (близько 33 % загального обсягу видатків), охорону здоров'я (24 %), соціальний захист та соціальне забезпечення (22 %).

Підсумовуючи вищенаведене, слід наголосити на тому, що перспективним напрямом соціально-економічного розвитку країни та її регіонів має стати удосконалення управління видатками місцевих бюджетів України, що має базуватись на достатньому фінансовому забезпеченні регіонів, врахуванні суспільних потреб, ефективному і цільовому використанню бюджетних ресурсів. Реалізація ефективної бюджетної політики у сфері видатків місцевих бюджетів сприятиме зміцненню фінансового потенціалу держави та адміністративно-територіальних одиниць. Це вимагає не лише перейняття досвіду розвинених країн світу, зокрема з питань управління місцевими бюджетами за програмно-цільовим методом, а й успішного застосування найкращих здобутків з обов'язковим врахуванням вітчизняних особливостей.

Література: 1. Бюджетна система: конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072020727/finansy/byudzhetna_sistema. 2. Бюджетна система: навчальний посібник / укл.: Р.С. Сорока, І.Г. Благун. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 236 с. 3. Грушка В. Соціальні проблеми Дніпропетровської області як індикатори рівня і якості життя населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/Grushka.pdf>. 4. Звіти Головного управління Державної казначейської служби України у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Одним із небагатьох важелів, який в умовах ринкової економіки здатний реально забезпечувати управління економікою є бюджетний процес. Однак, якщо організаційна, управлінська, інституційна структури бюджетного процесу неефективні, вони самі можуть стати дестабілізуючими чинниками. У зв'язку з цим виникає необхідність глибокого теоретичного переосмислення та методологічного опрацювання підходів до бюджетного процесу як специфічного інструменту управління державними фінансами у відносинах власності та повноважень всіх рівнів влади, що принципово змінюються в сучасних умовах. Саме тому за доцільне з'ясувати основні недоліки та проблеми, що виникають при організації та реалізації бюджетного процесу в Україні та розробити рекомендації для їх усунення.

Згідно з Бюджетним кодексом України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням та контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України [1]. Бюджетний кодекс України визначає чотири стадії бюджетного процесу. Усі стадії бюджетного процесу ретельно регламентовані процесуальними нормами бюджетного права, що забезпечує чітке планування та додержання бюджетної дисципліни, та слідує чітко послідовно, одна за одною та їх порядок не може бути змінений ні в якому разі. [2]

Існуючий сьогодні бюджетний процес має ряд переваг і недоліків, які виражаються: по-перше, в тому, що існуюча дохідна база в бюджетах усіх рівнів не дає змогу здійснювати повне фінансування і задовольнити потребу в бюджетних коштах; по-друге, вимушені заходи, щодо планування і виконання бюджету скорочують можливість розвитку установ, відповідних мереж і це має досить негативні наслідки, так як школи залишаються не забезпечені новими засобами навчання; лікарні медикаментами, приладами, устаткуванням так необхідними для забезпечення здоров'я нації, пенсіонери, малозабезпечені громадяни залишаються без пенсій, допомоги, заробітної плати, працівники бюджетних установ не одержують заробітну плату; по-третє, існуючий бюджетний процес не забезпечує повного контролю за використанням бюджетних коштів [4].

Головні проблеми сучасного бюджетного процесу в Україні:

- об'єктивне бюджетне планування, яке б забезпечило реальні надходження до бюджету;
- складання та виконання цільових бюджетних програм;

- підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів;
- забезпечення дійового бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу [4].

Слід зазначити, що ключовою проблемою організації та реалізації бюджетного процесу в Україні є контроль і відповідальність за виконанням бюджету. Зокрема, проблема відповідальності криється в розумінні того, що нині фінансується з бюджету зазвичай не результат, а сама функція. Отже, у процесі розподілу фінансових ресурсів розпорядники бюджетних коштів повинні їх «освоїти» у відведені терміни, а не ефективно інвестувати [2].

Основними векторами, здатними забезпечити ефективну реалізацію бюджетного процесу в Україні є:

- забезпечення детальної та однозначної законодавчої регламентації всіх аспектів бюджетних правовідносин на кожній зі стадій бюджетного процесу;
- забезпечення визначення остаточного переліку прав, обов'язків і відповідальності органів і посадових осіб, що наділені бюджетними повноваженнями;
- посилення впливу інститутів громадянського суспільства на формування та реалізацію бюджетної політики держави;
- створення механізму забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування на кожній зі стадій бюджетного процесу;
- дотримання принципу системності та наукового супроводження при здійсненні заходів щодо реформування бюджетного процесу [2].

Отже, зазначені проблемні аспекти організації бюджетного процесу в Україні вимагають негайного вирішення на кожній його стадії, що в перспективі дозволить забезпечити ефективне управління державними фінансовими ресурсами, підвищити результативність, ефективність і прозорість використання бюджетних коштів, уникнути зриву бюджетного процесу через політичні події, підвищити якість головного фінансового документа держави та стане міцним підґрунтям для забезпечення соціально-економічного розвитку України.

Література: 1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 Р. №2456-VI / Відомості Верховної Ради України від 24.12.2010 р. – № 50, № 50–51. – С. 1778. – стаття 572. 2. Бугай Т.В. Сучасні проблеми та вектори розвитку бюджетного процесу в Україні / Т.В.Бугай // 36. наук. праць Національного університету державної податкової служби України 2012. - № 2 – С.40-49.3. Дмитришина Л.І., Жолобнюк Н.В. Сутність та шляхи удосконалення бюджетного процесу в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=20118>.4. Кучер Г.В. Бюджетний процес у країнах ЄС / Г.В.Кучер // Вісник КНТЕУ. – 2008 . – № 3. – С.-24-31.5. Пшенична В.П. Проблеми бюджетного процесу місцевого рівня в Україні / В. П. Пшенична, В. Ю. Максецька, А. С. Удовік // БІЗНЕСІНФОРМ -2011.- №4 - С.109-112.

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Фінансові проблеми кожного регіону неможливі без участі фінансових ресурсів державного бюджету країни, саме тому становлення ефективної системи місцевих фінансів забезпечує розвиток бюджетної децентралізації. В свою чергу бюджетна децентралізація передбачає обґрунтоване та ефективно розподілення джерел доходу й витрат між рівнями влади, створення самостійних місцевих органів влади, створення умов для повного забезпечення соціальних потреб населення й інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток даного регіону [1].

В широкому розумінні під терміном «децентралізація», з ракурсу бюджетної системи, варто розуміти будь-яку передачу повноважень з верхньої бюджетної системи на нижчу й таку саму передачу повноважень з приводу мобілізації доходів.

Аналізуючи фінансову політику України за роки незалежності, можна зробити висновок, що з кожним роком вона наближається до бюджетної децентралізації. На сьогоднішній день це законодавче закріплено у Конституції України та при підписанні Європейської Хартії про місцеве самоврядування.

Система місцевих бюджетів існує у всіх країнах світу. Але її розвиток і функції зумовлені певним переліком національних, політичних та інших факторів. Так, наприклад, на формування доходної бази місцевого бюджету впливають різні фактори: економічні, соціальні та політичні. Найбільший вплив мають економічні та політичні фактори, оскільки пов'язані з макроекономічними процесами, що відбуваються у сфері суспільного виробництва, а особливо в останній роки незалежності України. До таких показників можна віднести обсяги ВВП, НД, економічний підйом (спад) виробництва, інфляцію, безробіття, податкову і бюджетну політику. Також до економічних факторів можна віднести інвестиційні витрати на розвиток народного господарства, а також співвідношення коштів, що спрямовуються на заощадження та споживання. Так, наприклад, у США, Японії, Німеччині з місцевих бюджетів фінансується біля 40% всіх бюджетних витрат цих держав. Більшу частину видатків направляють на утримання закладів освіти, охорони здоров'я і соціального забезпечення, органів правопорядку, будівництво місцевих шляхів тощо.

Україна, в порівнянні з іншими країнами, має значні історично складені, особливості у сфері надання суспільних послуг. На даний момент, за офіційними даними у відомчому підпорядкуванні на балансі господарських структур перебуває до половини державного житлового фонду, 50–60% дитячих садків, палаців культури, початкових шкіл, будинків відпочинку та інших об'єктів соціально-культурної сфери. Значна частина енергетичних,

теплових та водогінних мереж була також створена підприємствами і обслуговувала міста та селища [2].

Станом на перше півріччя 2013 р. у Дніпропетровській області виплати з державного бюджету становлять 8,85 млрд. грн., при цьому власні регіон перерахував кошти у розмірі 15,03 млрд. грн. Тобто, регіон отримує від державного бюджету на 41,12% менше, ніж перераховує в державну казну.

В результаті економічної ситуації в країні, що склалася, з кожним роком незалежності розміри бюджетів органів місцевого самоврядування стають дедалі меншими, і звинуватити у цьому можна тільки політику центрального уряду.

На сьогоднішній день саме забезпечення місцевих органів влади необхідною кількістю фінансових ресурсів у доходах місцевого бюджету має багато проблем.

Отже, проблеми економічного розвитку регіонів в Україні не мають аналогів у світовому процесі через відмінні від інших суспільно-політичні та соціально-економічні особливості побудови. Разом з тим доцільно враховувати світовий досвід і наближувати його до наших реалій. Це дозволить в умовах економічної кризи успішно реалізовувати місцеву політику, але лише в умовах пріоритетності активізації діяльності органів місцевого самоврядування на базі чіткої правової визначеності та потужної фінансової інфраструктури. Передусім держава має забезпечити достатні й стабільні власні фінансові ресурси органам місцевого самоврядування, яких вони за нинішніх умов не мають.

Також можна зробити висновок, що фінансова незалежність дає регіонам перспективу підвищення інноваційної привабливості, розвиток інфраструктури, розвиток будівництва та покращення всіх сфер соціального захисту людини.

Література: 1. Усков И.В. Децентрализация как основа становления финансово самостоятельных местных органов власти//Бизнес Информ. – 2012. - №3. – С.107-111.
2. Геець В.М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи. // Економіка і прогнозування. - 2004. - № 1. - С. 9-30.

Хмельницька В.Б., аспірантка
Дніпропетровська державна фінансова академія

ОЦІНКА БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Проведення економічних реформ та реалізація концепції фінансової децентралізації потребують змін у регіональному та місцевому фінансовому управлінні та трансформації міжбюджетних відносин. Фінансова стійкість територій забезпечується таким рухом бюджетних потоків та їх структурою, які надають територіальним органам влади та самоврядування можливість повно та своєчасно виконувати свої завдання, сприяють збалансованому розвитку економіки та соціальної сфери. Підґрунтям цього мають бути, з одного боку, укріплення фінансового та бюджетного потенціалу на основі стійкого зростання

валового регіонального продукту, з іншого – модернізація моделі формування місцевих бюджетів в напрямку підвищення ролі власних доходів місцевих бюджетів. Адекватність такої моделі залежить від чіткого розмежування повноважень між рівнями влади, оскільки саме обсяг повноважень визначає обсяг необхідного ресурсного (фінансового) забезпечення. Очевидно, що чим більше у місцевих органів власних джерел доходів, тим більше можливостей вони мають для надання суспільних послуг та задоволення суспільних запитів. Слід зазначити, що ситуація, коли всі мобілізовані на території адміністративно-територіальної одиниці доходи залишаються в її розпорядженні є малоймовірною, тому більшість місцевих урядів у світі змушені формувати свої бюджети не тільки за рахунок власних джерел, але й за рахунок коштів, що надходять з централізованих бюджетів. Співвідношення таких надходжень можливо вважати паритетним, оскільки частка власних доходів складає до половини необхідних коштів (як правило, у вигляді податків на майно та прибуткового податку). Сучасна українська практика місцевого бюджетотворення характеризується відсутністю вагомих власних джерел для фінансування бюджетних витрат, браком повноважень місцевої влади щодо розпорядження окремими доходними джерелами та зростанням міжбюджетних трансфертів. Серед трансфертів домінують дотації вирівнювання та субвенції. Перші є нецільовими трансфертами, які надаються з метою вирівнювання бюджетної забезпеченості територій. Субвенції можливо вважати «мандатом» держави, що фінансується на місцевому рівні, тобто, міжбюджетним трансфертом, який надається для реалізації повноважень, делегованих з вищих рівнів влади. Таким чином, дотації та субвенції є певним гарантованим мінімумом фінансової допомоги територіальним утворенням, отримання якого не потребує спеціальних зусиль з боку влади [1]. Це стримує ініціативу органів місцевого самоврядування щодо пошуку більш ефективних шляхів мобілізації доходів та збільшення бюджетного потенціалу власної території.

Формування нових концептуальних засад бюджетної політики в державі повинно базуватися на всебічному аналізі та оцінці бюджетного потенціалу як регіонів в цілому, так і окремих територіальних громад. В цьому контексті актуальним є застосування системи оціночних показників та визначення методології їх розрахунку. На сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого, універсального методу оцінки бюджетного потенціалу місцевого бюджету, однак дослідження розробок окремих авторів з цього питання свідчить про наявність спільних підходів [2;3]. Відповідно до цілей та завдань аналізу система показників може включати певні аналітичні блоки, зокрема: оцінка структури та тренду бюджетних показників; аналіз податкового потенціалу як домінантної частини бюджетного потенціалу території; аналіз бюджетних коефіцієнтів; оцінка стійкості бюджету. Система бюджетних коефіцієнтів може включати: 1) коефіцієнт бюджетної автономії - як співвідношення власних бюджетних доходів та загальної суми бюджетних доходів; 2) коефіцієнт стягнення податків до місцевого бюджету - як співвідношення податків та зборів, що мобілізовані до місцевого бюджету, до податкового потенціалу

території; 3) коефіцієнт дотаційності - як співвідношення суми дотацій та доходів першого кошику місцевих бюджетів; 4) коефіцієнт бюджетної результативності - як співвідношення загальної суми бюджетних доходів та чисельності населення регіону (територіальної громади) та інші. Чим більш багатоаспектною буде система коефіцієнтів, тим більш об'єктивно можливо оцінити бюджетний потенціал відповідного місцевого бюджету. Для аналізу рівня стійкості місцевих бюджетів необхідно визначити обґрунтовані критерії оцінки, тобто, певні інтервальні значення окремих бюджетних коефіцієнтів. Застосування системного підходу до оцінки бюджетного потенціалу місцевого бюджету є доцільним, як для прийняття поточних рішень щодо підвищення ефективності локальної бюджетної політики, так і для розробки нових засад формування місцевих бюджетів в напрямку прискорення процесів владної та фінансової децентралізації.

Література: 1. Зуйкина А. Распределение межбюджетных трансфертов и модели взаимодействия региональных и муниципальных властей / А. Зуйкина // Власть. – 2013. - № 12. – С. 76-83. 2. Айвазов А.А. Методические подходы к оценке бюджетно-налогового потенциала региона / А.А. Айвазов, М.С. Ишина // Аудит и финансовый анализ – 2009 -№4. 3. Крук О.М. Формування та оцінка ефективності управління фінансовим потенціалом місцевого бюджету / О.М. Крук // Автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук – Запоріжжя, 2011- С. 6 – 13.

Чугунов О. І., головний державний фінансовий інспектор
Державна фінансова інспекція України, м. Київ

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Місцеві бюджети є ваговою складовою системи бюджетного регулювання та дієвим інструментом фінансово-бюджетної політики країни. Від якісного рівня формування місцевих бюджетів залежить стан економічної та соціальної інфраструктури адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі житлово-комунального господарства, транспорту та зв'язку, закладів освіти, охорони здоров'я, культури, соціально-економічний розвиток регіонів та країни у цілому. В умовах економічних перетворень важливим є удосконалення структури доходної та видаткової частини бюджетів територіальних громад з урахуванням пріоритетів державної фінансової політики на середньострокову перспективу.

Вагомими завданнями бюджетного регулювання в Україні на сучасному етапі розвитку є збалансованість бюджетної системи, зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування, посилення їх впливу на соціально-економічні процеси в країні, удосконалення системи міжбюджетних відносин.

Складовою сучасної бюджетної системи держави є місцеві фінанси, які у достатній мірі спроможні вирішувати стратегічні цілі і завдання фінансової політики, бути надійною основою місцевого самоврядування. В умовах економічних перетворень важливим є посилення ролі органів місцевого самоврядування в системі управління державними фінансами. Формування місцевих бюджетів як вагової складової системи бюджетного регулювання

зумовлює необхідність теоретичного узагальнення та переосмислення існуючих підходів щодо їх ролі у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць та забезпечення добробуту громадян.

З урахуванням положень основних теорій та поглядів, зокрема теорії суспільного вибору, економіки суспільного сектору, державних та місцевих фінансів, місцевих суспільних благ, розкрито економічну сутність місцевих бюджетів як складової системи бюджетного регулювання, яка полягає у сукупності фінансово-економічних відносин з приводу формування, перерозподілу, використання, фінансового вирівнювання територіальних та муніципальних грошових фондів, призначених для реалізації власних і делегованих завдань та функцій, затверджених відповідною місцевою радою, у процесі збалансованого управління бюджетними ресурсами.

Місцеві бюджети є вагомим джерелом фінансування адміністративно-територіальних одиниць, основою місцевих фінансів. Структура та обсяг доходної частини місцевих бюджетів залежить від економічного та природно-ресурсного потенціалу територій і рівня розвитку системи міжбюджетних відносин. З місцевих бюджетів фінансуються не лише власні повноваження органів місцевого самоврядування, а й частина делегованих державою повноважень. Удосконалення бюджетного механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування виступає важливою складовою фінансово-економічного регулювання, що впливає на процес формування та виконання місцевих бюджетів, реалізацію дієвого механізму міжбюджетних відносин та стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Аналіз розмежування доходних та видаткових повноважень між рівнями вітчизняної бюджетної системи свідчить, що існує значна кількість повноважень, що перебувають у спільному віданні державного та місцевого рівнів влади.

Важливими принципами розподілу доходних повноважень та доходів між рівнями бюджетної системи є наступні: повноваження із встановлення та регулювання певних доходів повинні належати тим органам влади, від економічної політики яких залежить величина податкової бази цих доходів, забезпечення зацікавленості органів місцевого самоврядування у формуванні сприятливих умов для соціально-економічного розвитку територій, власні доходи бюджетів кожного рівня повинні бути основою для реалізації закріплених за ними видаткових повноважень, підвищення стійкості фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць. Основними засадами розподілу видаткових повноважень та видатків між рівнями бюджетної системи держави є принципи субсидіарності, територіальної відповідності, диференціації, ефективності.

На сучасному етапі економічних перетворень доцільним є формування бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин, спрямованої на ефективний розвиток регіонів та посилення якісного рівня реалізації принципу субсидіарності бюджетної системи. Зазначене потребує удосконалення підходів щодо формування доходної частини місцевих бюджетів, оптимізації розмірів територіальних громад, впровадження програмно-цільового методу планування на всіх рівнях бюджетної системи. Застосування механізму міжбюджетних відносин забезпечує самостійність органів місцевого самоврядування у сфері планування, формування та виконання місцевих бюджетів та належним чином розмежовує відповідальність даних органів за виконання власних і делегованих повноважень.

Удосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів повинно здійснюватись з урахуванням досвіду зарубіжних країн у частині збільшення ресурсної бази, підвищення ролі власних надходжень. У країнах з розвинутою економікою місцеві бюджети формуються переважно за рахунок власних доходів, частка яких в загальних доходах коливається в межах від сорока до вісімдесяти відсотків. Ступінь залежності місцевих бюджетів від фінансової допомоги держави свідчить про рівень централізації бюджетної системи. До країн із достатньо високим рівнем бюджетної централізації належать, зокрема Англія, Польща та Словаччина, у яких частка трансфертів в доходах місцевих бюджетів коливається в межах від п'ятдесяти до семидесяти відсотків. Натомість Швеція, Фінляндія, Данія належать до групи країн із незначною часткою трансфертів у доходній частині місцевих бюджетів, що свідчить про значний рівень децентралізації бюджетної системи. Аналіз динаміки показників, що характеризують структуру місцевих бюджетів унітарних європейських країн, засвідчив поступове наближення показників країн з трансформаційною економікою до рівня розвинутих.

Накопичений зарубіжний досвід у сфері формування місцевих бюджетів свідчить, що у більшості країн із розвинутою економікою існує два функціональні види місцевих бюджетів: поточний та інвестиційний. Складовими доходної частини інвестиційного бюджету є місцеві запозичення, інвестиційні субсидії із державного бюджету, цільові банківські кредити. Видатки цього бюджету спрямовуються на капітальні вкладення, розвиток соціальної інфраструктури, оновлення основного капіталу та погашення боргу місцевих органів влади. Значення частки видатків інвестиційного бюджету в загальних видатках місцевих бюджетів становить до сорока відсотків, що сприяє стимулюванню соціально-економічного розвитку територій та країни в цілому. На даному етапі розвитку системи бюджетного регулювання основними напрямками удосконалення системи місцевих бюджетів є підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів і рівня фінансової забезпеченості делегованих повноважень, удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин, збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів, запровадження перспективного бюджетного планування на всіх рівнях бюджетної системи.

Подальший розвиток системи формування місцевих бюджетів потребує встановлення оптимального співвідношення доходних джерел між державним та місцевими бюджетами, збільшення показника власних бюджетних надходжень у загальній структурі доходної частини місцевих бюджетів, удосконалення формульного розрахунку дотацій вирівнювання, механізму формування бюджету розвитку, покращання процедури та форм казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Важливим є підвищення якісного рівня планування місцевих бюджетів як дієвого інструменту бюджетного регулювання розвитку економіки та соціальної сфери територій.

Література: 1. Бюджетний кодекс України. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн / В.В. Зайчикова. – К. : НДФІ, 2007. – 299 с. 3. Мярковський А.І. Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А.І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип. 2 (47). – С. 3–17.

Секція 2

Місцеве оподаткування в Україні: еволюція та перспективи розвитку

Гуцалова Ю.Є., головний спеціаліст
Головне управління ПФУ в Дніпропетровській області

ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПЕНСІЙ В УКРАЇНІ І В СВІТІ

На виконання положень Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» з 1 липня 2014 р. внесено зміни до Податкового кодексу України щодо оподаткування пенсій.

Так, відповідно до п. 164.2.19 Податкового кодексу України суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, якщо їх розмір перевищує десять тисяч гривень на місяць, – у частині такого перевищення підлягають оподаткуванню [3].

Оподаткуванню підлягає розмір пенсії за кожний звітний місяць окремо з урахуванням всіх надбавок, доплат, підвищень, індексацій та без урахування частини пенсії, що виплачується за минулий час (відповідно до ч.1 ст.46 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування») [2]. Ставка податку становить 15% бази оподаткування, якщо її сума (сума перевищення) не досягає десяти мінімальних заробітних плат на 1 січня звітного періоду (у 2014 р. – 12180 грн.) та 17% – для сум перевищення понад десять мінімальних заробітних плат (понад 12180 грн.).

Наприклад, для пенсії, яка складає 25 000 грн. на місяць, базою оподаткування є 15 000 грн. (25 000 грн. – 10 000 грн.), де податок для суми 12 180 грн. розраховується в розмірі 15% (12180 грн. x 15% = 1827 грн.), а для суми 2820 грн. (15 000 грн. – 12180 грн.) – 17% (2820 грн. x 17% = 479,40 грн.). Отже, розмір податку становитиме 2306,40 грн. (1827 грн. + 479,40 грн.), а пенсія до виплати – 22693,60 грн. (25 000 грн. – 2306,40 грн.).

Це застосовується до пенсій солідарної системи, наразі розглянемо як оподатковуються пенсійні виплати накопичувальних пенсійних фондів. Учасники НПФ звільняються від сплати податків аж до моменту отримання пенсійних виплат.

На момент отримання пенсійної виплати оподаткуванню за діючою ставкою прибуткового податку з громадян підлягає: 15% від 60 % суми виплати

пенсії на визначений строк в день здійснення такої виплати; 15% від всієї суми одноразової пенсійної виплати в день здійснення такої виплати; 5% від пенсійних коштів, що успадковуються спадкоємцями, які не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня спорідненості [4]. Не оподатковуються: суми виплат учаснику, якщо він отримав I групу інвалідності; суми виплат учаснику, якщо йому більше 70 років; пенсійні кошти, що успадковуються членами сім'ї спадкодавця першого ступеня спорідненості: подружжя, діти, батьки.

Аналіз ставок оподаткування, дозволяє зробити висновок про існування податкової пільги з прибуткового податку громадян в залежності від віку учасника недержавного пенсійного фонду та його стану здоров'я.

Досвід застосування податку в різних країнах показує, що у Японії пенсії входять до бази оподаткування в рамках системи прибуткового податку разом з заробітною платою, доходом осіб вільних професій, оплатою працівників мистецтв, допомогою при звільненні, доходами, отриманими від нерухомості, дивідендами тощо. Від сплати податку звільняються кошти, витрачені на медичне обслуговування (лікування), страхування життя та пенсійне страхування. Ряд пільг мають багатодітні родини. У середньостатистичного японця може вивільнитися від прибуткового податку більш як 30% його доходів. З 2013р. зменшено податкове навантаження на пенсіонерів, які отримують 4,000,000 єн або менше державної пенсії та заробляють 200,000 єн менше від іншого доходу. Мінімальними ставками можуть скористатись тільки «найбідніші» громадяни, чий дохід складає менше 163 000 єн (приблизно 15 600 грн.) [5].

В Англії застраховані особи, як і раніше, матимуть право при досягненні пенсійного віку отримати 25% своїх накопичених коштів без сплати податку, але додаткові виплати оподатковуються за значно нижчою маржинальною ставкою податку на доходи (у середньому – 20%), а не за поточною ставкою 55%. Ці нові правила стосуватимуться ануїтетів, які будуть придбані після набуття чинності нового закону

Збільшено спеціальну ставку оподаткування пенсійного доходу в Португалії, розмір якого перевищує звичайний (його було введено у 2011 р.). Уряд знизив максимальний розмір сукупного пенсійного доходу, який підлягає оподаткуванню, з 1 350 євро (1 860 дол. США) до 1 000 євро (1 381 дол. США) на місяць і впровадив вищу ставку оподаткування пенсійного доходу, що перевершує цей рівень. Ставка податку складає від 3,5% до 10,0% сукупного пенсійного доходу, в залежності від його рівня. Наразі ставка оподаткування пенсій, які перевищують 4 611 євро (6 370 дол. США) на місяць, складає 15%, якщо це не більше 7 125 євро (9 850 дол. США) і 40% для пенсій понад 7125 євро. За офіційними даними, цей податок сплачують близько 13% пенсіонерів [5].

Проводяться заходи в рамках реформування державної пенсійної системи Франції з метою скорочення дефіциту. Так, пенсіонери, що отримують 10% доплату за те, що вони виростили 3 або більше дітей, зобов'язані сплачувати податок за цю допомогу, отриману у 2013 р., починаючи уже з 2014 року [1].

Раніше ці доплати не оподатковувалися (трудові пенсії вже зараз оподатковуються).

У Норвегії пенсії включають у індивідуальний дохід, який визначається як валовий дохід від трудової діяльності, є об'єктом оподаткування. Національний податок має дві ставки. Для першої групи платників податку, які мають дохід у сумі 220501-248600 норвезьких крон (30780-34703 дол. США), податок встановлено в розмірі 9,5%, а при доходах більше 248500 норвезьких крон (34689 дол. США) - 13,7%. Із суми пенсій також відраховуються платежі до соціальних фондів, але за пониженою ставкою - 3%. Така ж ставка застосовується й до доходів осіб віком до 17 років та старше 69 років [1].

Для сучасних держав характерним є втручання в різні сфери економічного життя. Різниця лише в ступені цього втручання. У США - воно менше, а в Швеції - більше. Основним інструментом державного регулювання є податкова політика та фінансовий вплив на підприємництво. Завдяки цьому впливу держави досягають поставленої мети по забезпеченню економічного зросту, провадженню ефективної цінової політики, зайнятості населення країни, створенню системи соціального захисту менш захищених верств населення, створенню рівноваги у зовнішньоекономічній діяльності тощо.

Ми бачимо, що у більшості країн оподатковуються пенсії, які виплачується з накопичувальних пенсійних систем. Державна пенсія оподатковується лише в Японії.

На сьогодні в США в межах приватних пенсійних програм внески на накопичувальні рахунки не оподатковуються. Також не оподатковується накопичений на цих рахунках інвестиційний дохід. Оподатковуються лише кошти, котрі знімаються з накопичувальних рахунків. У результаті таких реформаційних заходів уже в 1994 р. в США валова сума коштів, що зберігалися на накопичувальних пенсійних рахунках, становила 5 трлн. доларів.

Таким чином, одним із фундаментальних принципів реалізації податкової реформи в Україні також потрібно вибрати принцип, якого свого часу дотримувалися в США та застосування якого на практиці привело до найбільшого за всю історію економіки цієї країни періоду зростання ВВП. Варто зазначити, що цей принцип застосовано й у процесі створення накопичувальної системи пенсійного забезпечення України. Проте процес створення накопичувальної системи в Україні відбувається дуже повільно. Повільні темпи реформи можна пояснити такими причинами, як відсутність довіри населення до економічної політики держави, нічим не обґрунтоване обмеження розмірів внесків громадян до накопичувальних фондів, формальний характер податкових пільг, відсутність значного потенціалу заощаджень населення України.

Література: 1. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних держав / [Андрущенко В.Л., Варналій З.С., Прокопенко І.А., Тучак Т.В.] ; за заг. ред. Мельника П.В.: навч. пос. – К. : Кондор, 2012. – 222 с. 2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: закон України від 9 лип. 2003 р. № 1058 – IV зі змінами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 3. Про запобігання

фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні від 27.03.2014 № 1166-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>. 4. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 5. Світовий досвід у реформуванні пенсійних систем. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/intl_experience_pension_systems_i4_aug2014_ua.pdf

Мережна В.Р., магістр
Науковий керівник – **Піскова Ж.В.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

ЕФЕКТИВНІСТЬ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ В ОПОДАТКУВАННІ

Соціально-економічна ситуація в країні у значній мірі залежить від податкової системи держави, її справедливості та ефективності. Тобто, податкова система - це своєрідна сукупність податків, зборів та інших податкових платежів, що сплачуються суб'єктами господарювання різних форм власності. Податкова система України характеризується не тільки кількісним набором податкових платежів, але володіє і якісними властивостями, що реалізуються відповідно до орієнтирів податкової політики держави. В свою чергу податкова політика держави в певній мірі повинна бути зорієнтована на ефективну, раціональну та справедливу податкову систему України. Адже саме ці критерії набувають актуальності у сучасній ситуації майнової нерівності різних прошарків населення. Тому завжди виникає і буде виникати питання справедливості в розподіленні доходів та податкового тягара різних платників податків.

Дослідженням даної проблематики займалися такі вітчизняні науковці, як Кучерова І.І., Ісаєв А.А., Пушкарєва В.М., Соболев М. Н., Рядінська В.О., Свердан М.М., а також і такі зарубіжні, як А. Сміт, Д. Рікардо, С. Сісмонді, Дж. Миль, У. Петті. Кожен дослідник має своє ставлення і обґрунтування понять справедливості та ефективності в оподаткуванні.

Податковий кодекс України [1] у системі загальних принципів оподаткування принцип справедливості визначає як соціальну справедливість, який полягає у встановленні податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків. Але даний принцип дуже складний та різноплановий. Розуміння принципу справедливості оподаткування відрізняється суб'єктивністю та відносністю, а його трактування залежить від підходу до сутності та змісту справедливості оподаткування, що, на думку І.І. Кучерова пояснюється тим, що справедливість є суб'єктивною категорією, яка по різному розуміється різними категоріями платників. При цьому, кожній історичній епосі притаманне своє визначення справедливості оподаткування, що зумовлюється різним економічним, політичним, культурним та соціальним розвитком суспільства. А.А. Ісаєв, на нашу думку, правильно вказує, що справедливість у рабському суспільстві інша, ніж у суспільстві, де всі

громадяни вільні. А В.М. Пушкарєва доповнює його, зазначаючи, що справедливість оподаткування не є абсолютною категорією, вона змінюється залежно від розвитку суспільства [2, с. 173-174].

Податкові принципи А. Сміта є наступними: 1) загальність та рівність; 2) визначеність; 3) зручність; 4) помірність. Очевидно, що при формулюванні податкових принципів А. Сміт виходив з таких важливих критеріїв, як-от: 1) рівномірність; 2) зрозумілість та доступність; 3) простота; 4) нейтральність. При цьому, перший та четвертий принципи можна розглядати як деталізацію одного принципу - справедливості. В цілому, зазначені принципи відображають загальні орієнтири податкової політики і повинні враховуватись при побудові та розробці механізму функціонування як всієї податкової системи, так і кожного податку зокрема [3, с. 47].

Наукова розробленість податкових принципів не обмежується лише внеском А. Сміта. Жан Шарль Леонар Сімонд де Сисмонді доповнив перелік податкових принципів ще декількома, такими як: 1) оподаткування доходів, а не капіталу; 2) об'єктом оподаткування є не валовий, а чистий дохід; 3) запровадження неоподаткованого мінімуму; 4) податки повинні забезпечити збереження об'єктів оподаткування, перешкоджаючи їх переміщенню за межі країни. Зокрема, третім принципом посилюється справедливість оподаткування, а четвертий має вкрай важливе макроекономічне національне значення. Знову ж таки, наведені податкові принципи ще раз підкреслюють ключові доміанти податкової політики держави [3, с. 47].

Тому, в умовах створення соціально орієнтованої української економіки соціальна справедливість та ефективність оподаткування набуває особливого значення, як тонкий, важко створюваний елемент, що допомагає нормальному функціонуванню суспільства в жорсткій конкурентній та неконкурентній боротьбі. Тому соціальна справедливість та ефективність оподаткування є одними з базових принципів оподаткування, які визначаються в законодавстві України [5].

Принцип соціальної справедливості та ефективності оподаткування реалізується не завдяки пошуку і впровадженню найбільш «справедливого» податку, а шляхом поступового встановлення оптимальної структури та рівня оподаткування, які мають максимально задовольняти всі верстви населення і господарюючі суб'єкти. Проте сьогодні цей принцип навіть частково не є реалізованим. Підтвердженням даного факту є такі соціальні тенденції, як: а) масовий виїзд професіоналів усіх галузей та молоді за кордон для працевлаштування з метою отримання достойної заробітної плати, бо в Україні їхня праця не оплачується належним чином та підлягає високому оподаткуванню; б) зосередження великого обсягу капіталу заможних українців на рахунках банків офшорних зон зарубіжних країн. Кошти не інвестуються в економіку України, а використовуються за кордоном; в) корупція – основна причина зниження інвестиційної привабливості української економіки та

поповнення бюджетів; г) беспорядність влади в боротьбі з тіньовою економікою. Згідно з оцінками податківців, обсяг тіньового сектора становить, як мінімум, 350 мільярдів гривень на рік [4, с.56-57].

Але в нашому суспільстві важливу роль відіграють і інші принципи оподаткування, що в певній мірі підкреслюють і доповнюють принцип соціальної справедливості та ефективності оподаткування, які передбачені в Податковому кодексі України [1]. Принцип загальності оподаткування у своєму тлумаченні відображає Конституційний обов'язок громадян сплачувати податки. Цей принцип є первинним, оскільки передбачає обов'язковість, примусовість та невідворотність сплати податків. Принцип невідворотності настання відповідальності є обов'язковою податковою нормою, оскільки передбачає автоматичне застосування правових санкцій за порушення умов і правил нарахування й сплати податків. Принцип презумпції правомірності рішень платника податку належить до чіткого визначення прав, обов'язків і повноважень платників та податкових. Принципи фіскальної достатності та економічності оподаткування є абсолютно адекватними вищенаведеним принципам податкової політики фіскальної та економічної ефективності; однак у Податковому кодексі вони вже мають пряме відношення до податкової системи, внаслідок чого зникає чітке розмежування між двома взаємопов'язаними, але різноцільовими групами податкових принципів. Це ж саме має відношення й до критерію нейтральності оподаткування як одного з вагомих принципів податкової політики.

Отже, можна зробити висновок, що принцип справедливості та ефективності оподаткування пройшов довгий шлях становлення. Ідеї, що стосувалися справедливості та ефективності різнилися суперечністю думок та поглядами на економічний, культурний і політичний розвиток суспільства. Але саме трансформація принципів справедливості та ефективності стала поштовхом до створення інших принципів оподаткування, які тільки підтверджують і констатують факт взаємопов'язаності даних принципів та прагнення до одного – рівності, справедливості, та рівномірності оподаткування. Тому, нашій країні є до чого прагнути і поступово покращувати систему оподаткування для задоволення потреб самих платників податків та наповнення доходної частини бюджету.

Література: 1. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>. 2. Рядінська В.О.. Генезис принципу справедливості в оподаткуванні. // Наше право. - 2013. - № 11 - с. 173-183. 3. Свердан М. М. Реалізація податкових принципів в Україні. // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2014. - № 1 – с. 44-52 4. Хмеленко І.В. Принцип справедливості та соціальної спрямованості в сфері податкової політики України.//Часопис економічних реформ - 2013. -№ 3(11). – С. 56-61. 5. Юрківський О.Й. Податки як інститут забезпечення соціальної справедливості в Україні. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/2449/1/66.pdf>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Система місцевого оподаткування в Україні є складовою частиною податкової системи держави та відповідає, в першу чергу, інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки розглядається як самостійне джерело доходів місцевих бюджетів. Реформування системи місцевого оподаткування, яке відбувається у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, потребує дослідження історичних аспектів становлення та розвитку місцевих податків і зборів для повного розуміння процесів необхідності впровадження податкових змін.

Місцеві податки мають не таку тривалу історію як державні податки. Першим податком місцевого характеру в світі став податок на користь бідних, який був введений в Англії у XVII ст. Причиною запровадження даного податку стало значне збільшення в країні злидарів, жебраків, бідних. Саме тому влада міст та приходів змушувала заможних громадян матеріально підтримувати бідних за рахунок добровільних пожертвувань [1].

Розвиток місцевого оподаткування в Україні відбувається в часи Російської імперії, до складу якої входили українські землі, та нерозривно пов'язаний із формуванням перших органів місцевого самоврядування – земств. Поняття земських повинностей як суто місцевих податків формувалося поступово. Спочатку земські повинності справлялись значною мірою без встановлених правил, розподіл їх здійснювався довільно, на розсуд місцевої влади. Потім система земських повинностей зазнала деяких змін, вони торкалися порядку справляння грошових і натуральних повинностей, був здійснений їхній поділ на загальні та часткові, точніше - обов'язкові та необов'язкові, що відповідало поширеному на ті часи усвідомленню завдань держави та місцевих союзів. Загальні повинності були зумовлені необхідністю утримання пошти, доріг, мостів, опалення та освітлення військових будівель тощо. До часткових повинностей маєтків поміщиків належали утримання канцелярій предводителів дворянства, ремонт, освітлення, опалення будинків депутатських зібрань; до повинностей казенних маєтків належали утримання волосного та сільського управлінь, підвід для сільського суду та утримання сільських магазинів.

З часом у Росії були видані нові правила про земські повинності, якими вони були розподілені на дві групи: 1) загальні або державні, спрямовані на задоволення спільних потреб для всіх територій імперії і 2) місцеві на користь однієї губернії або області чи групи областей або губерній [2]. У 1917 р. земства були ліквідовані, їх замінили місцеві ради. В середині 1918 р. було впроваджено Тимчасові правила по регулюванню земського обкладання, згідно з якими на місцевому рівні стягувалися тільки місцеві збори. Наприкінці

1918 р. система місцевого оподаткування вже налічувала п'ятнадцять податків і зборів у містах і дев'ять у селах [3].

Система місцевого оподаткування радянського періоду до 1942 р. представляла собою двадцять самостійних місцевих податків і зборів та п'ять видів надбавок до державних бюджетів, а в 1942 р. їх було зменшено до чотирьох. Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про місцеві податки і збори», прийнятим у 1981 р. було визначено три загальносоюзні податки, при цьому союзні республіки отримали повноваження щодо запровадження місцевих зборів з громадян за надані послуги, пов'язанні з організацією туризму, відпочинку та екскурсій, рибальства та мисливства, а також інші види послуг.

Корінним чином система місцевого оподаткування почала змінюватися в період проголошення незалежності України. 1 жовтня 1991 р. було введено в дію Закон України «Про систему оподаткування», яким було встановлено принципи побудови та призначення системи оподаткування, платників податків і зборів та їх облік, об'єкти оподаткування, податкові ставки, порядок зарахування податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів, обов'язки і права платників податків, а також перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Згідно зі статтею 15 даного Закону до місцевих належали два податки і п'ятнадцять зборів. Механізм їх справляння та порядок сплати встановлювався сільськими, селищними, міськими радами відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, встановлених законодавством України.

До прийняття Податкового кодексу України місцеві податки і збори справлялися відповідно до Закону України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. №1252- XII, Декрету Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 р. №56-93 «Про місцеві податки і збори» та Указу Президента України від 28.06.1999 р. №761/99 «Про впорядкування механізму сплати ринкового збору».

Створена система місцевого оподаткування не виконувала своєї фіскальної функції, була малоефективна в забезпеченні органів місцевого самоврядування необхідними для виконання власних повноважень ресурсами. Спроба змінити види і ставки місцевих податків і зборів була зроблена ще в 1999 році шляхом прийняття законопроекту «Про місцеві податки і збори», який так і не був прийнятий.

Прийнятий 02.12.2010 р. Податковий кодекс України корінним чином змінив існуючий механізм адміністрування, ставки, види, терміни сплати місцевих податків і зборів. Згідно з Податковим Кодексом України на місцевому рівні стягуються два місцевих податки – податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та єдиний податок і три місцеві збори – збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір [4].

В цілому, становлення і розвиток системи місцевого оподаткування як складової податкової системи можна поділити на п'ять етапів (рис. 1).

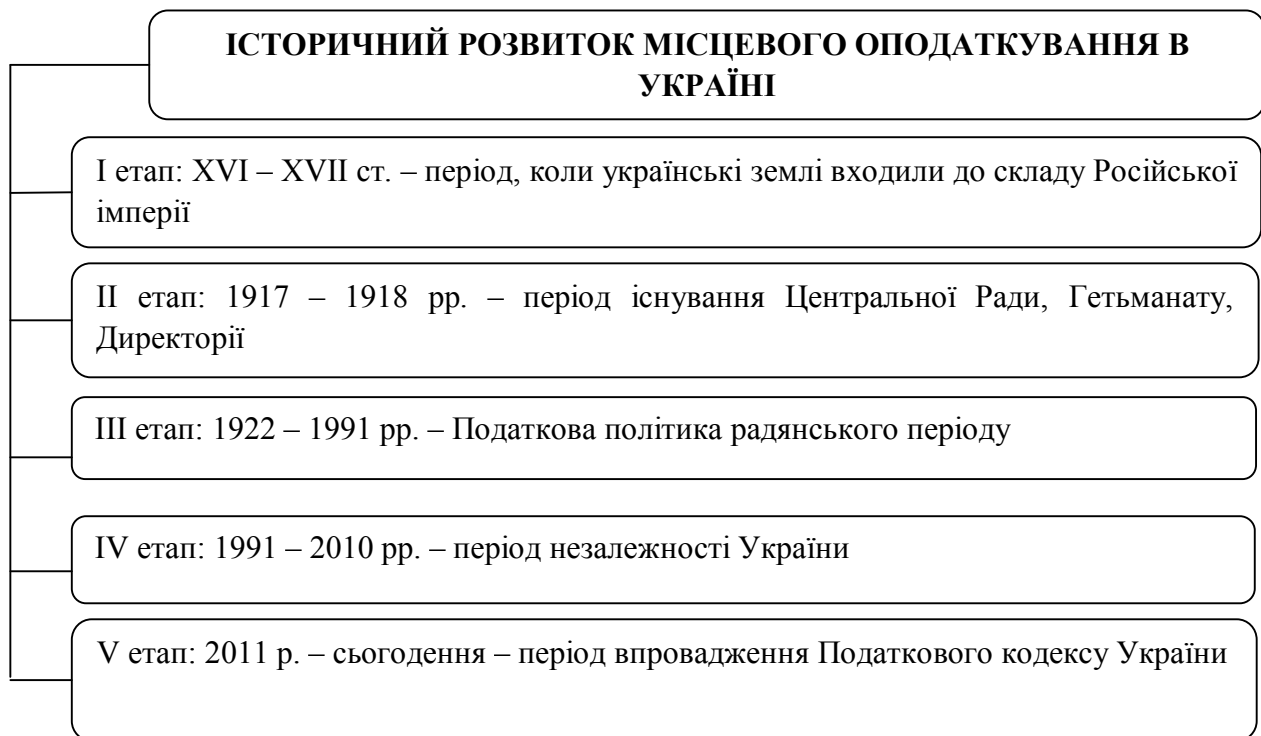

Рис. 1. *Етапи історичного розвитку місцевого оподаткування в Україні*

Як видно з рис. 1, до проголошення незалежності України говорити про власну систему місцевого оподаткування в Україні не приходилось.

Отже, можна зробити висновок, що ретроспективний аналіз показав, що історія формування місцевих податків в Україні починалась ще з часів Київської Русі та її міських самоврядних громад.

Побудова ефективної системи місцевого оподаткування є запорукою піднесення економіки окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Україні вступив у дію новий Бюджетний кодекс України, (2010 р.). Проведення одночасно податкової і бюджетної реформ буде сприяти підвищенню ролі місцевих податків і зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів, зменшенню дотацій багатьох місцевих бюджетів і призведе до збільшення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Література: 1. Черновська М.М. Виникнення та розвиток місцевого оподаткування / М.М. Черновська // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України. – 2009. - №1. – С. 296-302. 2. Петленко Ю.В. Місцеві фінанси: опорний конспект. Ч. 1 / Ю.В. Петленко, О.Д. Рожко. – К.:Кондор, 2004. – 282 с. 3. Парубець О.М. Еволюція розвитку системи місцевого оподаткування в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2011_52/42.htm. 4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Бюджетна система України як унітарної держави складається з державного та місцевих бюджетів. Ратифікація Україною Європейської хартії місцевого самоврядування накладає на державу зобов'язання будувати місцеві фінанси відповідно до міжнародних стандартів.

Тому саме місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування функціонування соціально важливих установ (закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення), засобів масової інформації та реалізації соціально-орієнтованих програм.

Ефективність і розміри надання суспільних послуг місцевими органами влади залежать, головним чином, від достатнього розміру місцевих фінансових ресурсів [1].

Для дослідження можливостей виконання завдань органами місцевого самоврядування необхідно проаналізувати динаміку та структуру надходжень до місцевих бюджетів.

Розглянемо динаміку доходів місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) за період з 2008р. по I квартал 2014 р. (табл. 1).

Таблиця 1

*Доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)
України у 2008-I кварталі 2014 рр., млн. грн.*

Доходи	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	I квартал 2014 р.
Податкові надходження в т.ч.:	59281,4	59157,6	67575,6	73086,9	85852,0	91191,1	20690,7
податок на доходи фізичних осіб	45895,8	44485,3	51029,3	54065,1	61066,0	64586,0	14414,5
плата за землю	6681,4	8362,7	9539,9	10700,9	12581,7	12802,9	3044,4
місцеві податки і збори	819,9	808,6	819,4	2504,1	5455,0	7316,2	2068,1
екологічний податок	-	-	-	1190,5	1552,4	1534,6	304,3
Неподаткові надходження	7689,4	7759,1	8769,2	10915,9	12635,7	12127,8	2786,6
Доходи від операцій з капіталом	4577,1	2593,1	2556,3	1829,8	1754,3	1381,6	407,6
Цільові фонди	2324,2	1525,9	1614,7	822,7	571,6	470,6	96,9
<i>Всього доходів</i>	<i>73872,1</i>	<i>71035,7</i>	<i>80515,8</i>	<i>86655,3</i>	<i>100813,8</i>	<i>105171,1</i>	<i>23981,8</i>

Основною частиною доходів місцевих бюджетів за представлений період є податкові надходження, частка яких складає 80,25% та 86,28% на початок та кінець аналізованого періоду відповідно. Найменша сума податкових надходжень спостерігалась у 2008р. і 2009 р. та складала 59281,4 млн. грн. і 59157,6 млн. грн. відповідно. Це пояснюється фінансовою кризою зазначеного періоду, але незважаючи на це, частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів цей період практично не змінна 83-84%. З 2010 р. по 2013 р. сума податкових надходжень зростає щороку в середньому на 9%, а їх частка у доходах в середньому складає близько 85%. Таке зростання обумовлено змінами у податковій системі, закріпленими Податковим кодексом України. У I кварталі 2014 р. податкові надходження доходів місцевих бюджетів України склали 20690,7 млн. грн., що становить майже 23% суми податкових надходжень 2013 р.

Таким чином, зазначимо, що забезпечення фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування шляхом розширення податкових форм наповнення місцевих бюджетів в умовах посилення децентралізації є пріоритетним завданням в умовах сьогодення.

В структурі місцевих бюджетів найбільшу питому вагу в загальній сумі податкових надходжень займає податок на доходи фізичних осіб. Його частка з 2008 р. по I квартал 2014 р. поступово зменшується і в середньому складає 70%.

Наступним важливим джерелом податкових надходжень є плата за землю, частка якої протягом 2009-I кварталу 2014 рр. складає в середньому 14%.

Але не менш важливе місце в структурі податкових надходжень займають місцеві податки і збори, частка яких починаючи з 2011 р. стрімко зростає та досягає 10% у I кв. 2014 р, що є результатом прийняття Податкового кодексу, згідно якого змінився склад, кількість місцевих податків та механізм їх справляння. Однак, слід відмітити, що частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів залишається низькою у порівнянні з європейськими країнами (у Великобританії та Німеччині – 37%, у Франції – 67%) хоча Україна і взяла на себе зобов'язання розбудовувати інститут місцевого самоврядування за європейськими стандартами, приєднавшись до Європейської Хартії місцевого самоврядування та ратифікувавши її.

Слід зазначити таку особливість формування доходів місцевих бюджетів як їх формування надходженнями від прямих податків, що не є типовим у місцевому оподаткуванні в зарубіжних країнах та негативно впливає на формування доходів місцевих бюджетів та забезпечення їх фінансової самодостатності в умовах економічного спаду, наявності кризових явищ в економіці. Крім того, механізм формування доходів місцевих бюджетів виключно прямими податками має недоліки, властиві прямому оподаткуванню: нерегулярність фіскальних надходжень, складність фіскального адміністрування та контролю; розширені можливості ухилення від їх сплати [2].

Частка доходів місцевих бюджетів як у загальному, так і спеціальному фондах має тенденцію до зменшення та на кінець 2013 р. складає 22,3% та 29,8% відповідно. Фактичні надходження до місцевих бюджетів у 2013 році склали 76385,5 млн. грн., що становить 70% від запланованого рівня[3].

Проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів в Україні, браку фінансових ресурсів органів місцевої влади й нестабільності їхніх дохідних

джерел стояли на порядку денному протягом усіх років незалежності й особливо актуалізувалися в умовах глобальної фінансової кризи і залишаються не вирішеними і у теперішній час.

З метою вирішення проблеми зміцнення доходної бази місцевих бюджетів необхідно розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а також створення багатоканальної системи формування бюджету, згідно якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи [4].

Взагалі існують наступні напрямки збільшення власної доходної бази місцевого самоврядування:

- 1) введення додаткових місцевих податків і зборів;
- 2) переведення деяких загальнодержавних податків і зборів до складу місцевих;
- 3) встановлення додаткових надбавок до загальнодержавних податків і зборів.

Будь-який обраний напрямок мусить враховувати дотримання загальних принципів оподаткування та специфічних принципів місцевого оподаткування, які б враховували особливості функціонування органів місцевого самоврядування [5]: взаємної еквівалентності, територіального походження, рівномірного податкового навантаження, мінімального впливу на циклічне коливання економіки, відповідності темпам зростання надходжень державних податків; відповідності потребам населення та юридичних осіб, територіальної самостійності.

Отже, для укріплення фінансової бази місцевого самоврядування, доцільно:

- переглянути структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів шляхом включення до них непрямих податків з метою нівелювання залежності обсягів доходів місцевих бюджетів від економічної ситуації в державі та позбавлення інших недоліків, притаманних прямому оподаткуванню;
- врахувати зарубіжний досвід місцевого оподаткування: застосування дворівневих податків, які справляються як на державному, так і місцевому рівнях;
- удосконалити механізм адміністрування податку на нерухомість як одного із найперспективнішого у фіскальному значенні місцевих податків.

Література: 1. Тараненко В.Є. Оцінка фіскальної ефективності місцевого оподаткування у дніпропетровській області/д/В.Є. Тараненко, Н.І. Шевченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2361> 2. Переваги та недоліки прямих податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reallook.com.ua/4922/perevagi-i-nedoliki-pryamix-podatktiv/> 3. Ставнича М.М. Тенденції формування доходної частини місцевих бюджетів України в умовах подолання кризових явищ/ М. М. Ставнича, Ю. С. Собецька// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3951/1/81%20-%2087.pdf> 4. Круговий В.В. Місцевий економічний розвиток (МЕР) та механізми його фінансування / В.В.Круговий// Формування ринкових відносин.-2014.-№5.-С.3-7 5. Волохова І.С. Реалізація специфічних принципів у місцевому оподаткуванні (на прикладі майнового оподаткування) / І.С. Волохова // Економіка та держава. - 2013. - № 10. - С. 19-22.

Секція 3

Сучасні аспекти розвитку малого, середнього та крупного бізнесу промислового регіону

Григораш О.В., аспірантка
Дніпропетровська державна фінансова академія

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ ТА МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

Одним із вагомих компонентів державного та регіонального розвитку є мале підприємництво, яке виступає не тільки рушійною силою соціально-економічних перетворень, але і бюджетоутворюючою складовою. Основним фінансовим інструментом, що регулює взаємовідносини малого бізнесу з державою, залишається його оподаткування. Особливої актуальності набуває оцінка впливу реформованої спрощеної системи оподаткування на доходність місцевих бюджетів у зв'язку з прирівнянням єдиного податку до місцевих податків і зборів, а відтак і малого підприємництва як головного платника єдиного податку.

У публікаціях визначено роль і місце єдиного податку в доходах місцевих бюджетів, підкреслено необхідність розвитку спрощеної системи оподаткування, але не визначено зв'язку малого підприємництва з доходами місцевих бюджетів та не дано оцінки ефективності надходжень від платників, що перебувають на спрощеній системі, у порівнянні з надходженнями від платників, що сплачують податок на прибуток на загальних умовах.

У провідних країнах світу діяльність малого підприємництва значною мірою впливає не тільки на соціально-економічний розвиток, а й на наповнення бюджету. Мале підприємництво в Україні вже досягло світового рівня розвитку за кількісними ознаками (кількість малих підприємств), але за якісними (обсяг реалізованої продукції, рівень зайнятості) поки що має резерви для значного вдосконалення. Тим не менше, малі підприємства (МП) беруть участь у наповненні доходної частини місцевих бюджетів.

В умовах уже пасивної фази світової фінансово-економічної кризи, що все ще активно впливає на національну економіку в цілому та кожну окрему територіальну одиницю зокрема, диспропорції у розвитку окремих регіонів України – це результат незбалансованості інтересів центру та регіонів, нерівномірності розподілу мобілізованих фінансових ресурсів між територіями.

На практиці формування місцевих бюджетів вкотре засвідчує, що бюджети місцевих рівнів не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою на своєму рівні.

Місцеві податки і збори в Україні навряд чи можуть конкурувати по своїй вагомості із показниками країн заходу. Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів становить менше 10%, вони не відіграють основної функції, яка на них покладена – забезпечення регіонів власними ресурсами.

Тим не менше, прийняття Податкового кодексу [2] сприяло зростанню частки місцевих податків і зборів у доходній частині місцевих бюджетів. Після реформування бюджетного і податкового законодавства частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів зростає з 1,1% у 2008 р. до 7% у 2013 р. [3].

Податок надходить до бюджету саме від суб'єктів малого підприємництва, тому найбільш яскраво демонструє вплив малого бізнесу на наповнення доходної частини місцевого бюджету. Отже, розвиток малого підприємництва, як головного і єдиного платника цього виду надходжень, має велике фінанське значення для місцевого оподаткування, що у свою чергу залежить від фінансового стану підприємницького сектору, обсягів реалізації продукції, робіт і послуг.

У порівнянні з іншими місцевими податками і зборами єдиний податок посідає вагомe місце протягом аналізованого періоду. До 2011 р. надходження єдиного податку перевищували суму інших місцевих податків і зборів. А у 2013 р. єдиний податок склав 90% суми місцевих податків і зборів [3].

Єдиний податок сплачується суб'єктами підприємницької діяльності, що обрали спеціальний податковий режим - спрощену систему оподаткування. Збільшення надходжень від платників, що знаходяться на спрощеній системі, - безумовно більш значна мотивація, ніж збільшення надходжень податку на прибуток, що вже певний час зараховується виключно до державного бюджету.

Для оцінки фінансової ефективності загальної і спрощеної систем оподаткування, необхідно здійснити порівняльний аналіз надходжень у випадку застосування всіма суб'єктами господарювання двох систем. Для прикладу визначимо потенційні надходження податків на фінансовий результат від суб'єктів малого підприємництва Дніпропетровської області до внесення змін до спрощеної системи

Розрахункові значення податку на прибуток, визначені на основі фінансових результатів до оподаткування малих підприємств, які одержали прибуток, та єдиного податку, визначені на основі доходу від реалізації продукції, представлені на рис. 1.

Рис. 1. Порівняльний аналіз потенційних надходжень податків від суб'єктів малого підприємництва Дніпропетровської області за ознакою доходності

(Розраховано на основі [3; 4; 5])

Розрахункове значення єдиного податку визначене, виходячи з припущення, що 50% платників оподатковувалися за ставкою 6%, інші 50% платників – за ставкою 10%. Розрахункове значення податку на прибуток визначене виходячи із ставки податку 25% протягом 2007-2010 рр. та 23% у 2011 р., нарахованої на фінансовий результат до оподаткування підприємств, що отримали прибуток.

Отже, у випадку застосування суб'єктами малого підприємництва двох систем одночасно, більшу фіскальну ефективність демонструє спрощена система. Це пов'язано з тим, що об'єктом оподаткування при спрощеній системі є виручка від реалізації незалежно від подальшого розрахунку фінансового результату. Однак, у зв'язку з обмеженнями щодо її застосування до 2011 р. та уподобаннями платників, реальні значення надходжень єдиного податку значно нижчі за потенційні.

У зв'язку із внесенням змін до системи спрощеного оподаткування щодо поглиблення диференціації груп, значна кількість платників приєднується до спрощеної системи, отже, її ефективність підвищується, відтак вплив, змін, внесених Законом України від 05.07.2012 року № 5083-VI [10] (поглибленням диференціації груп платників єдиного податку) можна охарактеризувати як позитивний.

Цьому сприяло: по-перше, підвищення граничних норм річного доходу, по-друге, збереження права реєструватися (або не реєструватися) платником ПДВ, по-третє зняття обмежень для шостої групи щодо кількості найманих працівників.

Підвищення фіксованих обсягів річного доходу з 1 млн. грн. до 20 млн. грн. стало рішучим і ефективним кроком на шляху розвитку як малого підприємництва, так і місцевих бюджетів. Система демонструє ефективність протягом неповних двох років, але параметри перебування на ній у вигляді фіксованих обсягів річного доходу не заохочують підприємства до росту і скоро знову можуть перетворитися із стимулу розвитку підприємництва у стримуючий фактор.

З метою стимулювання нарощування обсягів виробництва для «спрощенців», необхідно змінити граничні обсяги річного доходу з фіксованих на такі, що пов'язані із зовнішніми орієнтирами. Збільшення граничної межі параметрів застосування єдиного податку може здійснюватися пропорційно до росту індексу інфляції, навіть враховуючи, що офіційний показник цього індексу рідко відповідає його реальному значенню.

Перерахунок має здійснюватися раз на два-три роки для платників ПДВ 3-6 груп, оскільки неплатники ПДВ є менш контрольованими. Незважаючи на те, що у 1-2 групі зайнято більше половини платників, перегляд річних сум доходу для них є недоцільним, оскільки їх діяльність є неконтрольованою і перебування у цих групах є формою державної підтримки на перших етапах створення бізнесу і передбачає перехід у 3-4 групи із зростанням обсягів реалізації.

Література: 1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI 2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI 3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету України за 2013 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>. 4. Малий бізнес Дніпропетровської області у 2011 році: Статистичний збірник / За редакцією О.В. Чабанної / Держкомстат України; Головне управління статистики у Дніпроп. області – Дніпропетровськ: Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2012. 5. Огляд виконання бюджету Дніпропетровської області за 2006-2012 роки (за даними річного звіту головного управління Державного казначейства України в Дніпропетровській області) // Матеріали Головного фінансового управління Дніпропетровської обласної державної адміністрації. – 2013. 6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні. Закон України від 05.07.2012 р. № 5083-VI.

Дудкіна Т.В., аспірантка
Дніпропетровська державна фінансова академія

ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий план є ключовим розділом усього плану підприємства, адже він, по-перше, узагальнює результати всіх попередніх його розділів, зводячи їх в одне ціле шляхом подання у вартісному виразі, і дозволяє судити про те, наскільки план узагалі прийнятний з економічного погляду; по-друге, обґрунтовує загальні потреби бізнесу в інвестиціях; по-третє, складається для управління поточною та стратегічною діяльністю підприємства.

Виділяють перспективні, поточні та оперативні фінансові плани.

Перспективні фінансові плани визначають довгострокові, розраховані на 10-15 років цілі підприємства, напрями його розвитку, враховуючи загальну ситуацію на аграрному ринку, тенденції розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі, концепції та напрями розвитку народного господарства в цілому. Встановлюються фінансові, матеріальні та інші ресурси, необхідні для досягнення поставлених цілей, обирається метод (стратегія) їх досягнення. Результати стратегічного планування оформлюють у вигляді концепцій та програм розвитку, протоколів намірів.

В основу при розробці стратегічного плану покладено:

- аналіз перспектив розвитку підприємства, завданням якого є виявлення факторів, що впливають на розвиток відповідних тенденцій;
- аналіз конкурентних позицій продукції на різних ринках;
- вибір стратегії на основі аналізу перспектив розвитку підприємства в різних напрямках діяльності та визначення з них пріоритетних з точки зору ефективності та забезпечення ресурсами;
- аналіз напрямів диверсифікації, пошук нових, більш ефективних видів діяльності, а також визначення результатів, що очікуються.

Поточне фінансове планування є підсистемою фінансового планування, що ґрунтується на стратегічному фінансовому плані і спрямоване на постійне

вдосконалення бізнес-процесів, забезпечує інтеграцію поточних планів за усіма видами і напрямками діяльності, конкретизацію стратегічних планових фінансових показників, оптимізацію формування і використання фінансових ресурсів і забезпечує, таким чином, процес поточного управління фінансами на аграрному підприємстві.

В перебігу поточного фінансового планування здійснюється обґрунтування обсягів, джерел та структури доходів підприємства; визначення планового обсягу та структури витрат; обґрунтування обсягу прибутку та напрямів його використання; обґрунтування обсягу та структури активів в розрізі їх окремих видів; визначення обсягу та структури капіталу в розрізі його окремих видів; обґрунтування вартості капіталу, що залучається в плановому періоді; обґрунтування обсягу та структури позитивного та від'ємного грошових потоків за видами діяльності; визначення обсягу чистого грошового потоку; обґрунтування показників результативності бізнес-процесів; прогнозна оцінка ризиків та обґрунтування заходів щодо усунення (або попередження) їх негативних наслідків.

Суть оперативного планування полягає в детальній розробці планів підприємств та їхніх підрозділів (цехів, бригад, ферм, навіть робочих місць) на короткі проміжки часу – окремий виробничий період, місяць, декаду, робочий тиждень, добу, зміну.

Особливості оперативного планування в сільському господарстві пов'язані з сезонним характером виробництва, необхідністю виконання певних видів робіт у чітко визначені агротехнічні строки.

Тому в рослинництві розробляються оперативні робочі плани на періоди найважливіших сільськогосподарських робіт (весняних, догляду за посівами і насадженнями, збирання врожаю та ін.), а також плани-наряди на виконання робіт.

У робочих планах на періоди окремих сільськогосподарських робіт передбачається:

- перелік і обсяги робіт;
- кількість робочих днів, необхідних для виконання обсягу робіт;
- склад агрегатів, їх змінний, денний і сезонний виробіток;
- денна потреба в робочій силі, тракторах, машинах, комбайнах, транспортних та інших засобах.

Щодо складання планів розвитку внутрішньогосподарських формувань в останні роки ними займаються, лише окремі сільськогосподарські підприємства (у більшості господарств основним плановим документом для підрозділів є договір на продаж продукції).

Внутрішньогосподарське планування потребує негайної перебудови, яка повинна здійснюватись насамперед шляхом складання їх бізнес-планів. Для забезпечення належної достовірності і дієвості різноманітних планів та прогнозів необхідно підвищувати кваліфікацію працівників, рівень володіння ними сучасними методами планування.

Фінансові плани (результат фінансового планування), знаходять відображення у системі планових фінансових показників.

Планові фінансові показники - це очікувані фінансові результати та параметри фінансової діяльності підприємства, відображені у фінансовому плані, які являють собою завдання з конкретизації фінансових цілей, вони виступають інструментом оптимізації фінансових відносин підприємства із зацікавленими сторонами, фінансового контролю та мотивації персоналу й орієнтують підприємство на розвиток його фінансового потенціалу та збільшення його цінності.

Усю систему показників планів за найсуттєвішими ознаками можна розділити на такі групи:

- за економічним змістом - натуральні та вартісні. Натуральні показники призначені для матеріально-речового виразу та обґрунтування плану: кількість продукції, що виробляється, та її якість; необхідні матеріали за їх видами (корми, добрива, насіння тощо), технічні засоби. Вартісні показники використовують для характеристики загальних обсягів виробництва, темпів його розвитку, розмірів витрат, доходів та ін. Між ними існує тісний зв'язок і взаємозалежність. Вартісні показники обчислюються на основі натуральних;

- за економічним призначенням - кількісні та якісні. Перші характеризують абсолютні обсяги виробництва і використовуваних ресурсів: обсяг продукції, чисельність працюючих, виробничі фонди тощо. Другі відображають ефективність використання виробничих ресурсів і всього процесу виробництва (урожайність культур і продуктивність худоби, продуктивність праці, матеріаломісткість, фондівіддача, собівартість одиниці продукції тощо);

- за способом характеристики предмета - абсолютні й відносні. Якщо перші характеризують те чи інше явище абсолютно, без порівняння з іншими показниками, то другі дають змогу зробити таке порівняння.

Отже, планування фінансових показників дозволяє знаходити внутрішні резерви підприємства, дотримуватися режиму економії, так як отримання планового розміру прибутку та інших фінансових показників можливе лише за умови дотримання планових норм витрат праці і матеріальних ресурсів. Завдяки фінансовому плануванню створюються необхідні умови для ефективного використання виробничих потужностей, підвищення якості продукції.

Під час розробки фінансових планів необхідно забезпечити тісний зв'язок між ними. Завдання передбачені перспективним планом на відповідний період конкретизуються у поточному фінансовому плані, а ті, відповідно, - в оперативному фінансовому плані. Оперативне реагування на хід виконання поточного фінансового плану створює передумови для виконання перспективного фінансового плану, що й забезпечує ефективне управління фінансами підприємства.

Література: 1. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування / О.Г. Біла. - Львів: Компакт-ЛВ, 2007. — 316 с. 2. Семенов Г.А. Фінансове планування і управління на підприємствах: навч. пос./ Семенов Г.А., Бугай В.З., Семенов А.Г., Бугай А.В. – К.: ЦУЛ, 2007. – 432 с.

ВІДДАЛЕНА РОБОТА НАД ПРОЕКТАМИ

Робота над проектами, в сучасних умовах, потребує створення умов для віддаленої роботи. Сучасні організації все частіше набувають певних ознак віртуальних підприємств. Діяльність багатьох підприємств здійснюється в різних містах, або навіть країнах. Над проектами працюють виконавці різних офісів і їх діяльність потребує координації. Бізнес-структури потребують побудови нових форм взаємодії проектних груп.

Для вирішення даних задач призначені програмні комплекси направлені на створення віртуального проектного офісу і здійснення проектів та задач, які об'єднують різних користувачів.

Дані програмні комплекси мають наступні функціональні можливості.

- Побудова віртуальної внутрішньокорпоративної мережі. Спілкування між працівниками організації здійснюється через корпоративну мережу (аналог соціальної мережі) шляхом текстових повідомлень; аудіо- та відео- викликів.

- Створення задач та проектів. Призначення виконавців з наданням їм певних ролей та повноважень у проекті. Програмний комплекс дозволяє створювати проекти та задачі над якими будуть працювати залучені до нього виконавці. Їм буде доступна вся документація за проектом та будуть призначатися задачі в межах повноважень.

- Управління виконанням задач за проектом. Можливість контролю термінів та результатів проекту. Побудова діаграми Ганта. Генерація звітів за завершеними проектами та задачами. В межах спільної діяльності буде здійснюватися контроль виконання проекту та перерозподіл ресурсів (час та кількість працівників, залучених до роботи над проектом).

- Налаштування нагадувань про настання термінів виконання задач (корпоративний органайзер).

- Створення віртуального простору для зберігання документації, яка буде доступна всім користувачам сервісу з будь-якого місця. Для цього використовуються хмарні технології зберігання даних.

Програмних комплексів, які вирішують дані задачі досить багато, серед розповсюджених: «Битрикс24», «Мегаплан», «TeamLab Office», «Comindwork», «TeamBridge» та інші.

Сервіси, які призначені для віддаленої роботи над проектами мають різний функціонал, але необхідно виділити спільні вимоги до них.

1. Крос-браузерність. Підтримка будь-яких браузерів для роботи.
2. Інтеграція у стандартні (найбільш часто використовувані) програми: браузери; засоби роботи з електронною поштою; календарі; органайзери.
3. Простота у використанні. Дані сервіси мають бути доступні користувачам без значної додаткової підготовки та навчання.
4. Розширені можливості комунікації між користувачами системи.
5. Гнучке налаштування проектів з можливістю різного рівня деталізації проекту – на задачі різного рівня глибини.

6. Значна кількість користувачів системи, причому без підвищення навантаження на систему.

7. Виділення рівнів доступу до інформації. При роботі над різними проектами та задачами необхідно розмежувати доступ користувачів, з метою захисту комерційної таємниці.

8. Стабільність хмарного диску, на якому буде зберігатися інформація. Інформація на диску має бути доступна в будь-який час. Також має здійснюватися резервне копіювання даних для їх відновлення в разі потреби.

9. Безпека інформації. Шифрування інформації, що передається між користувачами та багаторівневий захист доступу до хмарного диску з інформацією системи.

10. Можливість автоматичного налаштування та відсутність значних витрат на підтримку роботи системи.

11. Наявність доступу з мобільних пристроїв (телефони, планшети) з використанням технологій стискання даних для мінімізації інтернет-трафіку.

Дані вимоги мають бути спільними для усіх сервісів віддаленої роботи над проектами. Їх виконання дозволить перетворити систему, яка тільки замінює соціальні мережі, на повноцінний інструмент віддаленої роботи менеджерів проектів.

Для посилення наукової спрямованості та проектної орієнтації даних програмних комплексів необхідно використовувати при їх побудові та використанні принципи та інструментарій проектного менеджменту. Також необхідна певна підготовка користувачів систем в галузі менеджменту проектів.

Популярність даних комплексів буде тільки збільшуватися з часом і тому будуть сприяти: зміни на ринку праці; глобалізація економічних систем; необхідність гнучкого управління проектними командами; підвищення обсягу інформації, доступ до якої має бути організований 24/7/365.

Література: 1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: підручник - 7-ме видання. – К., 2008. - С. 580. 2. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/.

Кучерява К.Я., аспірантка
ХарPI НАДУ при Президентові України

АГРАРНІ РОЗПИСКИ ЯК МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ АГРОВИРОБНИЦТВА

Однією з ключових проблем українського аграрного ринку є нестача кредитних коштів, зокрема довгострокового кредитування. Частка проблемних кредитів у сільському господарстві є нижчою порівняно з іншими галузями, як то переробною промисловістю – 13,8% чи видобувною промисловістю – 18,7% і складає 6,2%. Та попри це питома вага агрокредитів сягає лише 6,7%. При цьому здебільшого клієнтами банків є великі підприємства, агрохолдинги. Для дрібних агровиробників доступ до кредитів лишається обмеженим. Одним із

механізмів вирішення даної проблеми мають стати аграрні розписки. 19 березня 2013 року в Україні набрав чинності Закон «Про аграрні розписки», яким уряд ввів в обіг новий інструмент для учасників аграрного ринку – аграрні розписки [6]. Аграрні розписки є запозиченням бразильського досвіду щодо застосування інструменту у вигляді розписок-договору CPR (Cedula de Produto Rural). Передбачається, що їх застосування надасть можливість сільгоспвиробникам залучати матеріально-технічні та фінансові ресурси під заставу майбутнього врожаю й створить умови для залучення інвестицій у сільськогосподарське виробництво.

Згідно зі спільним проектом ІРАР FMDI та Міністерства аграрної політики та продовольства привабливість аграрних розписок на вітчизняному аграрному ринку полягає у наступному: безумовність зобов'язань фермера здійснити таку оплату; відносна легкість обороту; забезпечення заставою врожаю з конкретної земельної ділянки; полегшена процедура повернення стягнення на врожай; відкритий реєстр аграрних розписок з можливістю пошуку обтяжень як по особі, так і по земельній ділянці. За підрахунками профільного міністерства механізм аграрних розписок дасть змогу аграрним підприємствам залучати до 45-50 млрд. грн. на рік [7]. До переваг застосування цього інструменту фахівці також відносять прозорість стосунків між кредиторами та боржниками, що усуває низку адміністративних питань; наявність розписок двох типів (товарних та фінансових), що розширює коло кредиторів; оперативність і простота процедури отримання коштів, мінімальний пакет документів; можливість передачі аграрної розписки третім особам (тобто кредитор може продати розписку й отримати грошові кошти до настання строку її погашення) [1, 2].

Але думки експертів щодо реальності означених перспектив розділилися. З одного боку, досвід Бразилії, яка застосовує цей інструмент починаючи з 1997 року свідчить, що аграрні розписки є вигідною альтернативою банківським кредитам та авансам трейдерських компаній. Щорічно обсяги кредитування аграрного сектору в Бразилії досягають близько 5 млрд. дол. США, з яких 40% приходить на аграрні розписки [1]. З іншого – широке застосування цього інструменту гальмує наявність низки недоліків у прийнятому законі (табл. 1) [1-6].

Таблиця 1

Суперечливі положення Закону «Про аграрні розписки»

Стаття Закону	Невирішені питання
1	2
Ст.1. Загальні положення	- невизначений режим оподаткування операцій за аграрними розписками через невизначеність їх правового статусу. За відсутності особливого режиму оподаткування аграрних розписок такий інститут втрачає свою цінність як інструмент стимулювання аграрного сектора економіки, бо він не вигідний для використання.

1	2
Розділ 2. Аграрні розписки (ст. 4, 6)	- Закон не уточнює яким має бути бланк, на якому складається розписка, яким органом має затверджуватись форма цього бланку.
Ст. 2. Загальні положення	- згідно Закону, не зважаючи на відчуження земельної ділянки, застава на урожай зберігається, що є прямим порушенням прав нового власника, оскільки чинне земельне законодавство не передбачає можливості встановлення такого обмеження. Лишається незрозумілим, як співвідноситимуться права, надані аграрною розпискою, із правами власника земельної ділянки. Фактично, необхідні зміни до ЗК України щодо введення нового виду сервітугу.
Ст. 2. Загальні положення	- держатель аграрної розписки має право отримати сплату боргу у повному обсязі за рахунок будь-якого майбутнього врожаю, зібраного з тієї ж земельної ділянки, яка описана у розписці. Проте такий механізм працюватиме лише у випадку, якщо право оренди на ту ж саму ділянку залишається в наступному році. Процедурні питання щодо звернення стягнення на майно, передане в заставу за аграрною розпискою не прописані належним чином.
Ст.7. Застава майбутнього врожаю	<ul style="list-style-type: none"> - враховуючи складність ідентифікації зібраного врожаю при купівлі будь-якого товару в особи, яка випустила хоча б одну аграрну розписку щодо подібного товару, покупець не захищений від ризику, що придбаний товар буде визнано таким, що перебуває під заставою, а його вартість може бути стягнута або у натуральній формі, чи за рахунок іншої власності; - Закон не передбачає зобов'язання кредитора доводити, що третя особа придбала саме товар, який знаходиться під заставою за аграрною розпискою. Замість цього Закон передбачає зобов'язання фермера довести походження відповідного товару та, відповідно, чи покривається він аграрною розпискою. Проте до тих пір поки фермер не доведе протилежне, право кредитора на стягнення товару під заставою чи його вартості з контрагентів фермера є беззаперечним, що ставить покупця товару у не вигідне становище; - ст. 7 Закону визначає, що аграрна розписка встановлює забезпечення виконання зобов'язань боржника за аграрною розпискою заставою його майбутнього врожаю, предметом такої застави може бути виключно майбутній урожай сільськогосподарської продукції. Однак у цій же статті передбачено, що виконання зобов'язань за аграрною розпискою може забезпечуватися додатково будь-якими передбаченими законодавством України видами забезпечення виконання зобов'язань. Це може зумовити відмову кредитора у наданні грошових коштів, послуг, іншого зустрічного зобов'язання за договором, до укладання інших видів забезпечення виконання зобов'язання; - законодавчо закріплено, що розмір застави повинен бути не меншим за розмір зобов'язання за аграрною розпискою та не встановлено обмежень щодо значного перевищення розміру застави.
Ст. 7. Застава майбутнього врожаю Ст.8. Моніторинг застави майбутнього врожаю сільськогосподарської продукції	<p>2- Закон наділяє кредитора значними повноваженнями щодо моніторингу застави майбутнього врожаю сільськогосподарської продукції. Надає право скласти акт про порушення технології виробництва та вимагати від боржника усунути таке порушення у визначений у такому акті строк. Якщо вимоги, викладені в акті про порушення технології виробництва, не будуть усунуті боржником протягом вказаного в акті строку, кредитор має право доростити майбутній урожай з дотриманням відповідних технологічних процесів. Витрати кредитора за таке дорощення покладаються на фермера. Акт кредитора може бути оскаржений у Мінагрополітики України та в судовому порядку. Але процедурні питання не прописані належним чином; тож кредитор може зловживати своїм правом і здійснювати невиправдано великі витрати на вирощування врожаю;</p> <p>- Закон також не регулює питання відповідальності за відсутності вини боржника в загибелі посівів, а також наявності вини кредитора в загибелі врожаю, адже він має право втручатися у виробництво. Не регулюється також Законом порядок виконання зобов'язання у разі дії непереборної сили (форс-мажорні обставини).</p>

1	2
Ст.12. Виконання зобов'язань за аграрними розписками	- прийняття Закону щодо гарантійного фонду виконання зобов'язань за складськими документами на зерно суттєво вплине на можливість виконання зобов'язань за товарною аграрною розпискою, що може здійснюватися шляхом передачі складських документів, які посвідчують право власності їх власника на сільськогосподарську продукцію, що зберігається на товарному складі.
Ст. 13. Відповідальність	<ul style="list-style-type: none"> - щоб вилучити вироблену фермером сільгосппродукцію, кредиторі навіть не доведеться звертатися до суду, оскільки закон передбачає звернення стягнення на закладену продукцію на підставі виконавчого напису нотаріуса. Це ставить боржника в не вигідне становище; - за Законом передача землі у використання іншій особі не зупиняє дійсності аграрної розписки, проте лише до кінця поточного ринкового року. З іншого боку, в ст. 13 зазначається, що у випадку, якщо емітент аграрної розписки не може розрахуватися за такою розпискою, кредитор має право отримати борг у повному обсязі за рахунок будь-якого майна боржника. Закон не встановлює чітко, в яких випадках кредитор може застосувати цей підхід, а в яких зазначену вище процедуру стосовно майбутніх врожаїв. - кредитор несе відповідальність за неповернення ним розписки боржнику після виконання останнім свого зобов'язання. Враховуючи досить високий розмір матеріальної відповідальності, кредиторі для підтвердження факту передання ним аграрної розписки слід вживати заходів щодо отримання від боржника відповідних доказів.

Таким чином, аналіз норм Закону виявив низку недоліків, що вимагає його подальшого удосконалення. З метою реалізації Закону «Про аграрні розписки» 17.07.2013 року КМУ було прийнято Постанову № 665 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру аграрних розписок», якою врегульовується порядок організації та здійснення оформлення аграрних розписок. Спільним наказом Міністерства юстиції і Міністерства аграрної політики та продовольства від 04.09.2014 року <http://www.minjust.gov.ua/news/45984> запроваджується пілотний проект з відпрацювання технології введення в обіг аграрних розписок на прикладі Полтавської області [6-8]. Додамо, що успішність функціонування аграрних розписок в Бразилії забезпечувалася, перш за все, оперативним та ефективним примусовим впровадженням в разі нездійснення оплати. До того ж згідно закону про CPR було розроблено декілька моделей для підтримки фермерів, що базувалися на застосуванні фіксованих цін на сільгосппродукцію, чи встановленні певної мінімальної ціни, при цьому можна було застосовувати різні стратегії. Таким чином впровадження аграрних розписок може суттєво полегшити доступ до фінансів для середнього та малого товаровиробника. Але для повноцінного їх функціонування слід усунути вище зазначені фактори, що стримують їх застосування.

Література: 1. Зинчук А. Аграрные расписки: быть или не быть / А. Зинчук // [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://latifundist.com2>. Курило Ю. Плюсы и минусы Закона «Об аграрных расписках» / Ю. Курило // [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://jurliga.ligazakon.ua3>. Линник И.. Анализ застосування аграрних розписок / И. Линник //

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gryphoninvest.com.ua>4. Недибалюк В. Переваги та недоліки запровадження в Україні аграрних розписок / В. Недибалюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurblog.com.ua>5. Оглядний лист [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km-partners.com>6. Про аграрні розписки: Закон України від 06.11.2012 р. № 5479-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>7. Про запровадження пілотного проекту з відпрацювання технології введення в обіг аграрних розписок: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.09.2014 № 331/1471/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>8. Про затвердження Порядку ведення Реєстру аграрних розписок: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 665. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

Лисенко О.В., здобувач
Дніпропетровська державна фінансова академія

АНАЛІЗ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФУНКЦІЙ ДОХОДУ ПІДПРИЄМСТВ

Якщо розглядати грошовий потік як різницю між сукупним доходом та сукупними витратами, скоригованими на розмір амортизаційних відрахувань ($CF_m = F_1 + F_2 + \dots + F_m \geq 0$ - сумарне сальдо грошового потоку), то доцільно дослідити дохід операційних періодів як математичну функцію. Функція витрат має передбачений характер і змінюється в часі в запланованих межах, тобто є детермінованою. Функція доходу має випадковий характер. Тому, доцільно аналізувати її структуру за допомогою методу кореляційного аналізу.

Дослідження додатного грошового потоку як функції показує, що ця функція має випадкову та не випадкову складові. Випадкова складова може змінюватися в часі приблизно однорідно та мати вигляд неперервних випадкових коливань навкруги математичного сподівання. При цьому, середня амплітуда (дисперсія) та характер цих коливань істотно в часі не змінюється. Це характеризує стаціонарні випадкові процеси [1, с. 419]. Нестационарні процеси мають тенденцію розвитку в часі і залежать від точки початку відліку та від періоду, який досліджується. Випадкові складові процесів будуть характеризуватися наступними параметрами: [1, с.80]: Матсподіванням $M(X_i)$, де X_i – обсяг грошового потоку на інтервалі часу i , $i = [1; n]$ [1 с. 86]. Дисперсією D_s , яка характеризує розсіювання точок X_i в напрямках вісі ОХ та вісі ОУ [1 с. 93]: Кореляційною функцією $K(X)$, яка характеризує взаємозв'язок аргументів [1, с. 175, 379]: $K(X) = M((X_i - M(X_i)) * (X_j - M(X_j)))$.

Невипадкова складова функцій доходу, найчастіше представлена детермінованою періодичною функцією. Періодичний процес має наступні параметри: середнє значення $m(x)$, максимальну амплітуду коливань значень процесу навкруги середнього значення $A \sin(x)$, та період T . Матсподівання (середнє) періодичної функції також може мати характер коливань.

Якщо розглядати грошовий потік доходу в цілому, то він представляє собою випадковий процес, тобто є стаціонарною чи нестационарною

випадковою функцією. Головними ознаками стаціонарності процесу є сталість його параметрів в часі. Для випадкового процесу: математичне сподівання $M(X)=const$, дисперсія $D_s=const$. Для періодичного процесу: середнє $m(x)=const$, максимальна амплітуда $A_{\max}=const$, період $T=const$. Враховуючи той факт, що досліджуються економічні процеси, то функції, які їх зображають, можуть трохи коливатись навкруги даних констант.

Проведемо аналіз декількох функцій доходу та проаналізуємо їх структуру з використанням методів кореляційного аналізу [3, с. 80].

Таблиця 1

Зростаюче виробництво. (K(X) - ненормована кореляційна функція)

Період	0	1	2	3	4	5	6
D (10000 грн.)	9,0	9,5	10,2	11,20	12,0	13,0	14,0
M(X)	9,0	9,56	10,3	11,13	12,06	13,0	14,6
D-M(X)	0,0	-0,06	-0,1	0,07	-0,06	0,0	-0,06
$K(X)=\sum(X-M(X))/n$	0,0023	-0,0005	-0,0013	-0,0002	0,0020	0,0018	

Відрізок $[X_0;X_2]$ характеризує випадкову складову процесу, а відрізок $[X_2;X_5]$ – детерміновану періодичну складову. Розмір коефіцієнту кореляції $K=0,0023$ (перше значення функції) говорить про слабкий зв'язок між змінними. $K>0$ – означає, що зі зростанням часу, функція $D(X)$ буде, в середньому, зростати, що характеризує стабільно зростаюче виробництво та нарощування капіталізації підприємства. Функції $D(X)$ та $M(X)$ слабо коливаються та зростають з часом. Такі процеси характеризують зростаючі ринки збуту та зростаючий попит на продукцію. Даний грошовий потік доходу можна охарактеризувати як нестаціонарний зростаючий грошовий потік. Можна казати, що в даному випадку підприємство використовує стратегію захвату ринку та стратегію розвитку вже існуючих ринків.

Таблиця 2

Виробництво, що скорочується

Період	0	1	2	3	4	5	6	7
D(10000 грн.)	15,0	14,0	13,5	13,0	12,0	11,0	10,0	9,0
M(X)	15,0	10,13	13,5	12,8	12,0	14,3	10,0	
D-M(X)	0,0	3,17	0,0	0,2	0,0	-3,3	0,0	
$K(X)=\sum(X-M(X))/n$	2,67	0,0	-0,132	0,0	0,0	-5,23		

Коефіцієнт кореляції для даного процесу є достатньо високим $K=2,67$. В цьому процесі значення детермінованої періодичної складової мають тенденцію до спадання у часі. Можна казати, що для ринку, який скорочується, властивий нестаціонарний спадний грошовий потік. У даному випадку підприємство використовує стратегію конгломеративної диверсифікації, тобто існуючі ринки

збуту продукції є насиченими, та в базовій галузі відбувається зниження обсягів реалізації.

Таблиця 3

Сезонне виробництво

Період	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
D	0,4	0,5	1,0	1,25	3,50	8,00	10,0	7,00	4,50	3,0
M(X)	0,4	0,63	0,9	1,91	2,25	5,16	6,33	7,13	4,83	2,83
D-M(X)	0,0	-0,13	0,1	-0,66	1,25	2,84	3,67	-0,13	-0,30	0,17
$K(X)=\sum(XM(X))/n$	2,06	1,23	0,34	-0,33	-0,53	-0,5	-0,28	-0,34	0,04	0,083

В даному випадку всі параметри детермінованої періодичної та випадкової складових відображені функціями, які періодично змінюються у часі. Відрізок $[X_0;X_3]$ змальовує випадкову складову, а відрізок $[X_3;X_9]$ характеризує детерміновану періодичну складову. Коефіцієнт кореляції $K=2,06$ говорить про тісний взаємозв'язок аргументів. Тобто минулі операційні періоди вчиняють довгостроковий вплив на наступні операційні періоди. Окрім того, в детермінованому періодичному процесі може існувати декілька складових, які коливаються.

Таблиця 4

Циклічні коливання виробництва

Період	0	1	2	3	4	5	6	7
D	10,0	11,0	11,0	8,0	6,5	8,0	10,0	12,0
M(X)	10,0	10,3	9,7	8,13	7,5	8,13	10,0	
D-M(X)	0,0	0,7	0,3	-0,13	-1,0	-0,13	0,0	
$K(X)=\sum(XM(X))/n$	0,19	0,014	-0,073	-0,16	0,03	0,0		

Нестабільному ринку, з попитом, який коливається, відповідає нестационарний періодичний грошовий потік. Як правило, виробництво, яке виробляє сезонний продукт, використовує стратегію прямої інтеграції, тобто набуває у власність дистриб'юторську мережу, або стратегію розвитку ринку, тобто просування товарів у нові регіони. Відрізок $[X_0;X_3]$ характеризує випадкову складову процесу, а $[X_3;X_5]$ – детерміновану періодичну складову. Наявність від'ємних значень кореляційної функції свідчить про деякий елемент періодичності. Процес не є строго стаціонарним, але наближається до стаціонарного [1 с. 427], тому що при зростанні кількості інтервалів спостережень зменшується амплітуда коливань кореляційної функції, та сама функція наближається до значення «0». Це - стаціонарний грошовий потік, який зустрічається в економіці не дуже часто. Він характеризує стабільні ринки та постійний чи слабо змінний попит. В такому процесі середнє значення детермінованої періодичної складової та математичне сподівання випадкової складової наближені до констант чи незначно змінюються в часі. Виробництва, які мають такий грошовий потік використовують стратегії диверсифікації.

Малий приріст грошового потоку та його невелика амплітуда свідчать про стабільну фазу розвитку виробництва. Проведене дослідження структури математичних функцій доходу методами кореляційного аналізу свідчить про наявність певної структури цих функцій. Але спостерігаються значні коливання часток випадкового та детермінованого періодичного процесів всередині функції. Ці коливання унеможливають точне прогнозування розміру доходу на наступний операційний період.

Література: 1. Вентцель Е.С. Теория вероятностей: учебник для вузов [изд. 6-е] / Е.С. Вентцель. – М.: Высшая школа, 1999. – 576 с. 2. Ковалев В.В. Финансовый менеджмент. Теория и практика [2-е изд., перераб. и доп.] / В. В. Ковалев. – М.: ТК Велби, изд. Проспект, 2007. – 1024 с. 3. Хелферт Э. Техника финансового анализа [10-е изд.] / Хелферт Э. – СПб.: Питер, 2003. – 640 с.

Новак Є.Є., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сьогодні, коли країна переживає тяжкі часи, як ніколи гостро стоїть питання існування і розвитку малого і середнього бізнесу.

Дніпропетровщина - це потужний промисловий регіон, який називають серцем України. Малий та середній бізнес посідають важливе місце в соціально-економічному розвитку не лише певної адміністративно-територіальної одиниці, а й держави в цілому. Перевагою малого та середнього бізнесу є мобільність, швидка адаптація, використання інновацій та новітніх технологій, що надає певні переваги в умовах ринкової економіки.

Саме сектор малого і середнього бізнесу в умовах розвинених ринкових відносин є динамічним інструментом економічної демократії, що об'єднує в мікрофункціональні виробничі комбінації різноманітні цінності й фактори людського капіталу конкретних регіонів та населених пунктів, розвиває їх і найбільш повно й раціонально використовує [1].

Американський економіст, лауреат Нобелівської премії, Г. Беккер в теорії людського капіталу вивів різницю між спеціальними і загальними інвестиціями в людину, між загальними і специфічними ресурсами [2]. Справжній підприємець – це той, хто виробляє велику кількість кращих і дешевших товарів, хто, залишаючись рушієм прогресу, пропонує споживачам товари і послуги, які були раніше їм невідомі й недоступні. Неможливо назвати його лідером, оскільки його ініціатива і діяльність змушують конкурентів або повторювати його досягнення, або виходити зі справи. Саме ця безперервна винахідливість підприємця і його схильність до нововведень не дають змоги всім іншим суб'єктам ринкових відносин захряснути в застійній бюрократичній рутині [3].

Австрійський економіст, основоположник неолібералізму Людвіг фон Мізес головним принципом і висхідним пунктом формування економічної стратегії держави вважав індивіда з його потребами і засобами їх задоволення. Він розробив теорію циклів підприємницької діяльності (бізнес-циклів) і концепцію неможливості раціонального ведення господарства і здійснення економічного розрахунку в умовах планово-централізованої економіки [4].

З метою активізації підприємницької діяльності і розвитку малого і середнього бізнесу як елементу структурної перебудови економіки регіону наприкінці 2010 р. в області розроблена Регіональна стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Дніпропетровській області на період до 2016 р., механізмом реалізації першого етапу якої стала Регіональна програма підтримки малого бізнесу в Дніпропетровській області на 2011-2012 рр. (далі - Програма).

В ході виконання заходів Програми була проведена робота щодо реалізації державної регуляторної політики, забезпечення фінансово-кредитної, матеріально-технічної, інформаційно-консультаційної, кадрової підтримки малого підприємництва.

У квітні 2012 р. відкрито регіональний центр надання адміністративних послуг «Відкрита влада», який став реальним «єдиним вікном», де узгоджено функціонують усі регіональні дозвільні органи за принципом організаційної єдності, а підприємці можуть отримати дозвільні документи для створення і здійснення господарської діяльності. За час роботи Центру (станом на 26.10.2012) до нього звернулося 20,2 тис. суб'єктів господарювання, яким було видано більше 13,9 тис. документів дозвільного характеру, зареєстровано майже 4,4 тис. декларацій.

Незважаючи на певні досягнення, у розвитку малого та середнього бізнесу залишається ще низка проблем, на подолання яких будуть спрямовані заходи Програми розвитку малого та середнього бізнесу в Дніпропетровській області на 2013-2014 рр.

Реалізація державної політики в сфері підтримки малого та середнього підприємництва в області та виконання завдань Програми будуть зосереджені на інноваційній реструктуризації й диверсифікації економіки регіону. Інтенсифікація розвитку малого та середнього бізнесу дозволить ефективно вирішувати проблеми зайнятості населення та забезпечити заплановані надходження до бюджетів усіх рівнів, що дозволить підвищити якість життя територіальних громад.

Підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва здійснюватиметься шляхом надання розвитку малого та середнього бізнесу статусу реального пріоритету в діяльності місцевих органів влади, формування механізму діючого партнерства між органами влади й бізнесом, удосконалення регуляторного середовища, інституціональної й фінансової інфраструктури підтримки малого бізнесу, створення системи стимулів і умов для активізації його інвестиційно-інноваційної діяльності.

Література: 1. Williamson O. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. N.Y., 1985. 2. Капелюшников Р. – Экономический подход Гери Беккера к человеческому поведению. – США: экономика, политика, идеология, №11, 1993. – www.economicus.ru 3. Саймон Герберт А. – Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении. – Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса. Т.1. Под ред. В.М. Гальперина. - СПб.: Экономическая школа. 1999. – economicus.ru 4. Л.фон Мизес. – Бюрократия. Запланированный хаос. Антикапиталистическая реальность. – М.: Катаксия. - www.catalaxu.ru

Поворознюк О.І., студентка
Науковий керівник - **Осацька Ю.Є.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАРУБІЖНИХ ТНК НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Сьогодні світ опинився на межі економічного переділу між провідними транснаціональними корпораціями (ТНК) найбільших промислово розвинених держав, тому особливої актуальності набуває питання про вплив ТНК на економіко-політичний стан приймаючих країн в умовах виходу світової економіки на якісно новий рівень розвитку. За характером діяльності ТНК відрізняються від національних компаній, проводячи міжнародні торгові операції. Це обумовлюється тим, що вони переносять за кордон не тільки товар, а й саме збільшення міграції транснаціонального капіталу і нарощування масштабів міжнародного виробництва ТНК, які призводять до глобалізації економічних зв'язків.

Транснаціоналізація стала об'єктом економічних дискусій ще на стадії виникнення. На сьогодні в рамках ТНК можуть вирішуватись проблеми економічного та політичного поділу світу, створюватись нові наддержавні органи тощо.

Вплив ТНК на конкурентоспроможність приймаючих економік дуже багатогранний і далеко не завжди буває позитивним. Це пов'язано з тим, що відносини між приймаючими країнами і ТНК - складні, що обумовлено розбіжністю інтересів, а також асиметрією влади. Така асиметрія відчувається відразу ж, як тільки обидві сторони намагаються максимізувати свої вигоди. ТНК, як правило, економічно набагато сильніше, ніж більшість приймаючих їх країн. Вони нерідко намагаються використовувати свою міць, щоб чинити тиск на місцеві уряди, примушуючи їх мінімізувати свої податкові зобов'язання або домагаючись отримання особливих пільг у фінансовій сфері, інфраструктурі, захисту ринку [1].

Основними ознаками ТНК є:

- здійснення виробництва товарів або послуг, не менше ніж у 6 країнах;
- частка іноземних робітників становить не менше ніж 25%;
- структура активів складає не менше ніж 25% капіталовкладень за кордоном;
- річний обсяг не менше 1 млрд. дол.;

- обсяг реалізації товарів за межами головної материнської компанії складає не менше 20 %;

- єдина стратегія управління розвитку національних підприємств, які входять в організаційну структуру ТНК [2].

Для сучасної України транснаціоналізація підприємств може стати економічним механізмом, який визначить нові пріоритети суспільного відтворення та розвитку, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці. Економіка України приваблює іноземних інвесторів природно-сировинною базою, відносно дешевою робочою силою та високим технічним рівнем підготовки спеціалістів. Впливає також, що Україна є великим ринком збуту та відкритим простором для приватизації, особливо стратегічних об'єктів [3].

Найбільші транснаціональні інвестори України наведено у табл.1. Так, найбільшими ТНК, які вклали значні фінансові ресурси в Україну, є Unilever з обсягом інвестиційних коштів – 273,9 млн. грн., Coca-Cola – 241,0 млн. грн. та ін. [4].

Аналізуючи особливості ТНК можна виділити ряд позитивних та негативних чинників, що впливають на економіку України. До позитивних можна віднести: значне вливання капіталовкладень в економіку України; створення додаткових робочих місць та підвищення кваліфікації робітників; збільшення податкових надходжень до бюджету країни; поживлення внутрішньої торгівлі в середині країни, насичення ринку високоякісними товарами та послугами; впровадження інновацій, ноу-хау та найновіших розробок, модернізація підприємств; поширення міжнародних стандартів ведення виробництва.

Негативний вплив діяльності ТНК на вітчизняну економіку проявляється в наступному: ТНК впливають на уряди країн, диктуючи правила гри на ринку; держава стає фінансово залежною від стратегії діяльності ТНК; корпорації впливають на уряд, відстоюючи власні інтереси, викачуючи природні та трудові ресурси; придушують та знищують національних виробників, які мають низьку конкурентоспроможність продукції на світовому ринку; використовують небезпечне та шкідливе виробництво для власного збагачення, не відновлюють родючість ґрунтів тощо.

Таблиця 1

Найбільші ТНК, які вклали інвестиції у дочірні компанії філіали і спільні підприємства в Україні у 2013 р. [4].

№ з/п	Корпорація	Країна	Галузь	Обсяги вкладень,
1	2	3	4	5
1	Unilever	Великобританія Нідерланди	Харчова промисловість та побутова хімія	273,9
2	Coca-Cola	США	Харчова промисловість	241,0
3	McDonalds Corporation	США	Харчова промисловість	200,0

1	2	3	4	5
4	British American Tobacco	Велика Британія	Тютюнова промисловість	196,3
5	British Petroleum	Велика Британія	Нафтогазова промисловість	160,6
6	Procter&Gamble	США	Хімічна промисловість	138,1
7	Shell	Нідерланди	Нафтогазова промисловість	136,7
8	Nestlé S.A.	Швейцарія	Харчова промисловість	113,0

Отже, глобалізація процес об'єктивний і динамічний, що зумовлює взаємозалежність всіх економік світу. Для того, щоб скористатися перевагами розгортання діяльності транснаціональних корпорацій в нашій країні та з метою подолання негативних наслідків діяльності ТНК українському уряду вкрай необхідно:

- ухвалити законодавчі акти в яких було б чітко прописано межі та контроль за діяльністю ТНК;
- визначитись з відповідною політикою сприяння залученню новітніх технологій та припливу реального транснаціонального капіталу;
- здійснити модернізацію вітчизняних підприємств, підвищуючи конкурентоспроможність вітчизняної продукції, сфер та галузей;
- вкладати фінансові ресурси у власне виробництво і не залежати від діяльності закордонних ТНК;
- створювати сприятливий інвестиційний та бізнес-клімат для залучення інвестицій та удосконалювати вітчизняне законодавство.

Література: 1. Антоненко О.І. Деякі тенденції розвитку ТНК в Україні / О.І.Антоненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part3/56.pdf. 2. Молчанова Л. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України [Електронний ресурс] / Л. Молчанова. — Режим доступу : <http://fes.kiev.ua>. 3. Шабаліна Л. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України / Л.Шабаліна, М. Корнейченко. – Донецьк: Економіка, 2012. – С.59-63. 4. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну 2011 рік. «Ернст енд Янг» в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fin2top.Com>.

Присяжнюк О.М., студентка
Науковий керівник - **Лебідь І.О.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

БЕНЧМАРКІНГ ТА КОНКУРЕНТНА РОЗВІДКА: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ

Сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств вимагають застосування ефективних методів управління. Розвиток інформаційного середовища в Україні, правові аспекти доступності інформації та використання її в інтересах підприємництва зумовили актуальність використання таких інструментів конкурентного аналізу як бенчмаркінг та конкурентна розвідка.

Проте багато вітчизняних підприємців з різних причин і досить не вбачають в цих поняттях істотної різниці.

На сьогоднішній день маркетингові інструменти вивчення конкурентного середовища відіграють важливу роль у процесі формування стратегії підприємств та розробки тактики ведення бізнесу. До таких інструментів відносять як бенчмаркінг, так і конкурентну розвідку.

У загальному розумінні бенчмаркінг - це безупинний систематичний пошук і впровадження найкращих практик, здатних привести підприємство до більш досконалої форми. Під бенчмаркінгом також розуміють механізм порівняльного аналізу ефективності роботи однієї компанії з показниками інших, більш успішних, фірм [2].

Аналіз фахової літератури показав, що іноді бенчмаркінг розглядається як один з методів конкурентної розвідки. Однак бенчмаркінг не зводиться лише до збору інформації про конкурентів. Зазначене поняття доцільно розглядати як один із інструментів управління, який передбачає легальний відкритий збір інформації про кращий досвід інших підприємств і структур, аналіз і подальше впровадження цього досвіду з метою підвищення ефективності власної діяльності.

Під конкурентною розвідкою розуміється постійний процес збору, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії й надання вищому менеджменту компанії інформації, що дозволяє йому передбачати зміни в обстановці й приймати своєчасні оптимальні рішення щодо управління ризиками, впровадження змін у компанії й відповідних заходів, спрямованих на задоволення майбутніх запитів споживачів і підтримку прибутковості [1].

Методи конкурентної розвідки умовно можна поділити на цілком законні («білі» методи) та методи, які за своєю формою не порушують норм законів, проте не завжди відповідають морально-етичним нормам ведення чесної конкурентної боротьби («сірі» методи). Методи бенчмаркінгу по своїй суті більш наукові, і, в більшості випадків, регламентовані відповідними інструкціями (рис. 1).

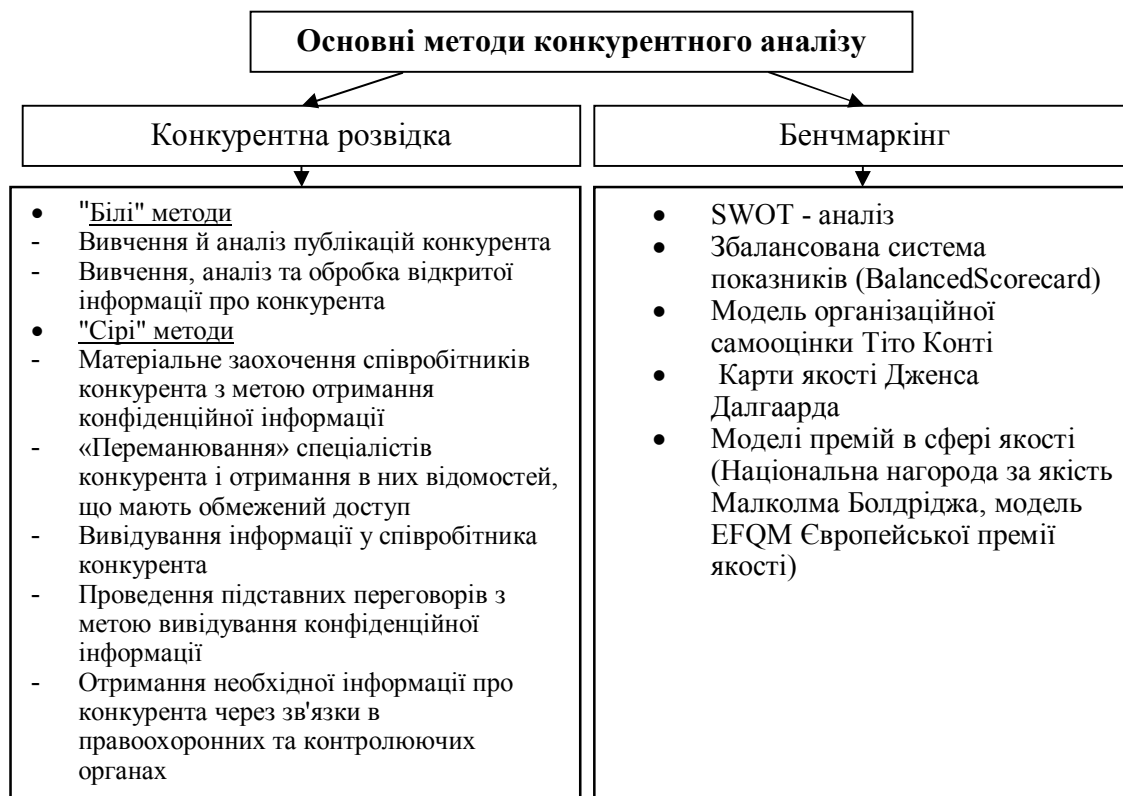

Рис. 1. Основні методи конкурентного аналізу (Складено автором на за [3],[4])

Отже, обидва представлені методи конкурентного аналізу є абсолютно легальними. Проте, більшість методів конкурентної розвідки не відповідають етичним засадам ведення бізнесу. Бенчмаркінг є більш прогресивним інструментом, який дозволяє підвищити ефективність діяльності не тільки великих, але й малих і середніх підприємств, а також конкурентоспроможність продукції як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку.

Ринкова ситуація не постійна і дії конкурентів можуть різко змінити позицію іншого підприємства і значимість його на ринку. Тому кожній фірмі необхідні своєчасні дії і сильний маркетинг. Аналіз конкуренції - важливий напрямок маркетингових досліджень, він має за мету уточнення питань привабливості ринків і використовується для вироблення стратегії фірми в області виробництва і збуту.

Аналіз діяльності конкурентів ідентифікує їх сильні і слабкі місця, дозволяє з'ясувати, які стратегії найбільш результативні.

Контроль за конкурентами також дає можливість задовольнити специфічні запити споживача раніше і краще за інші фірми. Знаючи сильні і слабкі сторони конкурентів, можна оцінити їх потенціал та головні цілі. Це дозволяє фірмі стратегічно точно сконцентрувати свою увагу на тому напрямку, де конкурент слабший. Таким чином, можна посилити свої власні переваги в конкурентній боротьбі.

Правильно і вчасно прийняті стратегічні рішення грають сьогодні ключову роль в успішній діяльності організації. Зрештою, саме вони мають вирішальний вплив на конкурентоспроможність продукції та підприємства в цілому.

Тому ретельний аналіз діяльності конкурентів є одним з найважливіших заходів, які необхідно прийняти, для того, щоб забезпечити успішний розвиток підприємства. Якщо ринок конкурентів відомий, фірмі набагато легше планувати свою діяльність, коригувати деякі моменти у виробництві, враховуючи результати бізнес-розвідки і маркетингового аналізу конкурентів.

Література: 1. Кіндрацька Г.І. Конкурентний аналіз: проблеми асиметричності доступу до інформації/Г.І. Кіндрацька, Ю.І. Кулиняк // Сучасні проблеми економіки та менеджменту. Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (10-12 листопада 2011 р.). – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2011. – С. 543-544. 2. Ковальчук, С.В. Бенчмаркінг як універсальний інструмент оцінювання стратегічної діяльності підприємства / С.В. Ковальчук//Маркетинг в Україні. – 2010. – №3. – С.20-31. 3. Маслов Д.В. Бенчмаркінг – вигодно ли учиться у других? [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.benchmarkingclub.ru/benchmarking.pdf>4. Ткачук Т.О. Характерні особливості конкурентної розвідки та промислового шпигунства [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=451>.

Халецька О.О., аспірантка

Львівська державна фінансова академія

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розвиток сучасної економіки вимагає від держави та підприємства використовувати свої ресурси більш ефективно, особливо, зважаючи, на постійне поглиблення глобалізаційних процесів в економіці та світі. Досвід

українських та зарубіжних підприємств неухильно демонструє, що однією з основних ланок швидкого економічного зростання виступає людський капітал. Однак, належної уваги до процесу формування та використання людського капіталу на сучасних підприємствах не приділяється. Залишається ще багато запитань, до яких належить як інвестиційна складова: інвестиції в людський капітал загалом, так і питання використання сучасних управлінських інструментів зокрема, які допоможуть не тільки підвищити ефективність діяльності підприємства, але й в цілому держави.

Якщо більш детально розглянути визначення людського капіталу, то ми побачимо, що людський капітал — це соціально-економічна категорія, похідна від категорій «робоча сила», «трудові ресурси», «трудовий потенціал», «людський фактор», у загальному вигляді його можна розглядати як економічну категорію, яка характеризує сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливають на зростання доходів свого власника та національного доходу. Вперше термін використав Теодор Шульц, а його послідовник - Гері Беккер розвинув цю ідею, обґрунтувавши ефективність вкладень у людський капітал і сформулювавши економічний підхід до людської поведінки. Спочатку під людським капіталом розумілася лише сукупність інвестицій в людину, що підвищує його здатність до праці - освіта і професійні навички. Надалі поняття людського капіталу істотно розширилося. Останні розрахунки, зроблені експертами Світового банку, включають у нього споживчі витрати - витрати сімей на харчування, одяг, житла, освіту, охорону здоров'я, культуру, а також витрати держави на ці цілі [6].

Проблеми формування людського капіталу відображено у багатьох працях класиків економічної думки: А. Сміта, Д. Рікардо, У. Петті, А. Маршала. Різні аспекти формування людського капіталу були досліджені як вітчизняним, так і зарубіжними вченими: Б. Андрушків, О. Амоша, В. Антонюк, О. Бородіна, В. Близнюк, С.В. Волошина, Ю.В. Галабурда, О. Грішнова, Г. Євтушенко, О.В. Захарова, Дж. Кендрік, Дж. Мінсер, Н.В. Могдальова, О.Ю. Руднева, С.В. Севрюкова, Л. Туроу та ін.

Формування та розвиток людського капіталу це безперервний процес, який протікає з різною інтенсивністю в різні періоди і залежить як від чинників, які впливають на його становлення, так і від джерел інвестування. На сучасних підприємствах є декілька аспектів формування людського капіталу обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, які мають різну силу впливу на діяльність підприємства, але відіграють однаково важливу роль. В таблиці 1 зображено основні чинники, які визначають формування та розвиток людського капіталу суспільства.

Чинники, які впливають на формування та розвиток людського капіталу

СТИМУЛЮЮТЬ	СТРИМУЮТЬ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Тип керівництва 2. Стратегічні цілі розвитку підприємства 3. Ефективна кадрова політика 4. Наявність вільних фін. Коштів 5. Певні стратегії життєвого циклу підприємства 6. Кваліфікаційні характеристики працівників 7. Використання інновацій 8. Розвинута інфраструктура ринку освітніх послуг 9. Податкове законодавство 10. Державна політика стимулювання розвитку людського капіталу 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нерозуміння роботодавцями ролі та значення людського капіталу 2. Нестача фінансових ресурсів 3. Використання застарілих технологій 4. Відсутність ефективної кадрової політики 5. Відсутність мотивації до підвищення рівня кваліфікації 6. Недосконалість законодавства 7. Відсутність комплексної державної політики

Практично кожен із зазначених зовнішніх, а також певні внутрішні чинники формування та розвитку людського капіталу підприємств в значній мірі визначатимуться сформованою на сьогодні та перспективною політикою держави та органів місцевого самоврядування щодо різних галузей виробництва, економічного та регіонального розвитку, формування ринку праці та освіти.

Таким чином, сьогодні існує певний ряд проблем у формуванні та використанні людського капіталу на підприємстві, це виражається у:

- значному розбалансуванні між структурою, обсягами підготовки робітників і фахівців за професіями, спеціальностями, освітньо-кваліфікаційним складом;

- зростанні кількості фахівців, які випускаються навчальними закладами, що має сьогодні місце, рівні їх професійної кваліфікації, особливо якості базової підготовки, що не завжди відповідає вимогам сучасних підприємств;

- застарілій структурі управління і матеріально-технічній базі промислових підприємств, що потребує їх докорінної модернізації з використанням сучасних наукових досягнень, новітньої техніки,

- технологій, що неможливо здійснити без відповідної якості людського капіталу[1].

Поняття «людський капітал» означає не лише усвідомлення вирішальної ролі людини в економічній системі суспільства, а й визнання необхідності інвестування в людину, оскільки капітал набуває і збільшується шляхом інвестування і дає тривалий економічний ефект. Багато вчених вважають, що інвестиції в людський капітал дають віддачу в 5-6 разів більшу, ніж вкладення в матеріальне виробництво. Специфіка людського капіталу та інвестицій, вкладених в нього, перш за все зумовлюється тим, що він не може формуватися

без прямої безпосередньої участі його власника, це стосується як матеріальних витрат, так і витрат часу й розумової та фізичної енергії. Ефективність інвестування в майбутньому пояснюється не лише отриманням певних «дивідендів» у вигляді досвідченості, професіоналізму, високої кваліфікації особи, а й матеріальної віддачі від нього (заробітна плата, прибуток, доходи в цілому). У зв'язку з цим інвестування у людський капітал є абсолютно необхідною умовою зростання трудового потенціалу на будь-якому рівні [2].

Якщо розглядати вкладання інвестицій в людський капітал з боку підприємства, то таким чином фірма забезпечує себе висококваліфікованими працівниками, що дозволяє підвищити темпи розвитку та розширювати свою присутність на ринку. Вважається, що ефективність виробництва лише на 1/3 залежить від фізичного капіталу, решта від рівня кваліфікації робітників і фахівців [3].

Удосконалення системи управління людським капіталом на підприємствах включає у себе розробку шляхів підвищення ефективності управління людьми, що має бути серед службових обов'язків працівників відділу і особисто директора з кадрів та являти собою комплекс заходів для розвитку, нагромадження й збереження людського капіталу, спрямованого на запобігання його втрати, що складається із системи юридичних, психологічних, фінансових, а у разі, якщо йдеться про харчові чи переробні підприємства, й екологічних заходів.

До комплексу юридичних заходів належить:

1. Пошук та запрошення фахівців на підприємства з цінним людським капіталом (хед-хантерство);
2. Створення юридичних важелів захисту (підписання контракту), згідно з яким працівник, що є носієм цінного людського капіталу для підприємств, зобов'язаний відпрацювати від 3 до 5 років - відповідно до обсягу вкладених інвестицій у розвиток його власного капіталу.

До комплексу психологічних заходів по збереженню людського капіталу на підприємствах належить розробка комплексних заходів по одержанню інформації щодо психологічного комфорту в колективі, бачення кожним працівником свого місця і інших в колективі, бачення команди, ступеню задоволеності роботою, колективом, умовами відпочинку, праці, життя, задоволеності рівнем заробітної плати.

Комплекс екологічних заходів містить розробку та проведення семінарів, лекцій, нарад у зв'язку з специфічними умовами праці на харчових й переробних підприємствах (виготовлення або переробка харчових продуктів) й у зв'язку з цим посилення вимог до відбору персоналу на таку категорію підприємств [5].

На сучасному етапі розвитку економіки України необхідним є створення ефективного ринку висококваліфікованих спеціалістів. Обмежене фінансування державою освіти не забезпечує якісної професійної підготовки робочої сили, тому можна спостерігати зниження якості загальної та професійної освіти у навчальних закладах України [4].

Обсяг інвестицій у людський потенціал та людський капітал в Україні є досить обмеженим. Він не забезпечує формування на необхідному рівні всіх тих якісних рис людини і працівника, які необхідні постіндустріальному суспільству [7].

Отже, до особливостей управління людськими ресурсами підприємств в умовах глобалізації належить цілий комплекс заходів що стосується як стратегічного планування підприємства, так і поточних дій по забезпеченню, навчанню та впровадженню інноваційних технологій. Важливу роль відіграє як кадрова політика підприємства, тип керівництва, розвиток інфраструктури ринку освітніх послуг, так і податкове законодавство та державна політика стимулювання розвитку людського капіталу. Не менш важливе місце займає наявність вільних фінансових ресурсів у розпорядженні підприємства, для використання їх на зміцнення людського капіталу компанії.

Література: 1. Андрушків Б.М. Механізм реалізації державної інноваційної політики у сфері людського капіталу (на прикладі підприємств та підприємницької діяльності) / Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, О.Б. Погайдак, Л.П. Мельник // Академічний огляд. – 2012. - № 2 (37). – С. 45-51. 2. Бакай В.Й. Проблеми вкладення інвестицій у людський капітал в Україні // В.Й. Бакай, К.П. Хитра / Вісник Хмельницького національного університету .- 2008.- № 5. - С. 215-217. 3. Жуковський М.О. Трудові ресурси як складова конкурентоспроможності підприємства // М.О. Жуковський / Актуальні проблеми економіки. -2007.- № 2. – С.54-59 4. Кирич Н. Роль людського фактора у підвищенні ефективності роботи підприємства // Н. Кирич / Україна: аспекти праці .- 2008. - № 5. - С. 46-50. 5. Кошулько О.П. Роль інвестування в людський капітал // О.П.Кошулько / Економіка, фінанси, право.- 2008.- № 10. - С. 7-11. 6. Несторов Л., Ашірова Г. Національне багатство та людський капітал // ВЕ, 2003, № 2. – С. 34-357. Сай І.А. Особливості формування трудових ресурсів в економіці // І.А. Сай / Економіка та держава. – 2008.-№ 2. – С.103-104

Черевко О.Л.,
асистент кафедри економіки підприємств
Дніпропетровська державна фінансова академія

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ У СКЛАДІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Питанням розбудови системи фінансового менеджменту підприємства та управлінського обліку як його інформаційного базису є досить дослідженим в економічній літературі, зокрема в працях закордонних та вітчизняних вчених економістів: К. Друрі, Дж. Фостера, Е. Аткинсона, Р. Каплана, С.Ф. Голова та ін.

Метою дослідження є визначення цілей та завдань управлінського обліку в рамках загальної системи фінансового менеджменту підприємства, виокремлення підсистеми управління витратами як основи системи управлінського обліку.

Формування новітнього теоретичного та практичного підходів до управління фінансами підприємств є ключовим завданням вітчизняної економічної теорії в умовах глобалізації світового економічного простору. Реформування бухгалтерського обліку у відповідності до міжнародних стандартів відкрило шлях до оптимізації функціонування систем фінансового менеджменту. Проте, важливим аспектом в рамках розбудови систем фінансового менеджменту підприємств є імплементація зарубіжного досвіду зі включення у її склад системи управлінського обліку. Це забезпечить ефективність прийняття та реалізації стратегічних та операційних цілей підприємства.

Фінансовий менеджмент підприємства (*Enterprise financial management*) є підсистемою загальної системи управління і охоплює процеси планування, моніторингу, аналізу, контролю використання фінансових ресурсів з метою управління всіма аспектами фінансової діяльності підприємства і спрямована на реалізацію його стратегічних і тактичних цілей

Інформаційна база фінансового менеджменту формується за рахунок зовнішніх та внутрішніх джерел [2].

До зовнішніх джерел інформації відносять: показники, що характеризують макроекономічний розвиток країни і розвиток галузі; показники, що характеризують діяльність конкурентів; показники, що характеризують кон'юнктуру фондового та грошового ринків.

Система показників даних груп є базою для стратегічного аналізу та прогнозування умов зовнішнього середовища функціонування та розробки функціональних (фінансової, інвестиційної, інноваційної, виробничої та ін.) і загальної стратегії підприємства.

До внутрішніх джерел інформації відносять: показники, що характеризують фінансовий стан та результати фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому; показники що характеризують фінансові результати діяльності окремих структурних підрозділів підприємства [2].

Таким чином, в структурі фінансового менеджменту виокремлюють три основних види обліку, так чи інакше присутні на всіх підприємствах: бухгалтерський, податковий і управлінський (Рис.1). Вони тісно пов'язані між собою, але кожен має свої особливості.

Головним завданням фінансового обліку є забезпечення фінансової інформацією зовнішніх користувачів. Система показників і звітів фінансового обліку дає змогу здійснити загальний аналіз стану підприємства й орієнтована на зовнішнього користувача.

Податковий облік становить основу для обліку податкових зобов'язань підприємств перед органами державної влади.

Місце управлінського обліку в фінансовій системі підприємства - абсолютно особливе, і його постановка і ведення вимагають інших підходів та інших фахівців, ніж ті, які обслуговують бухгалтерський та податковий сектори [4].

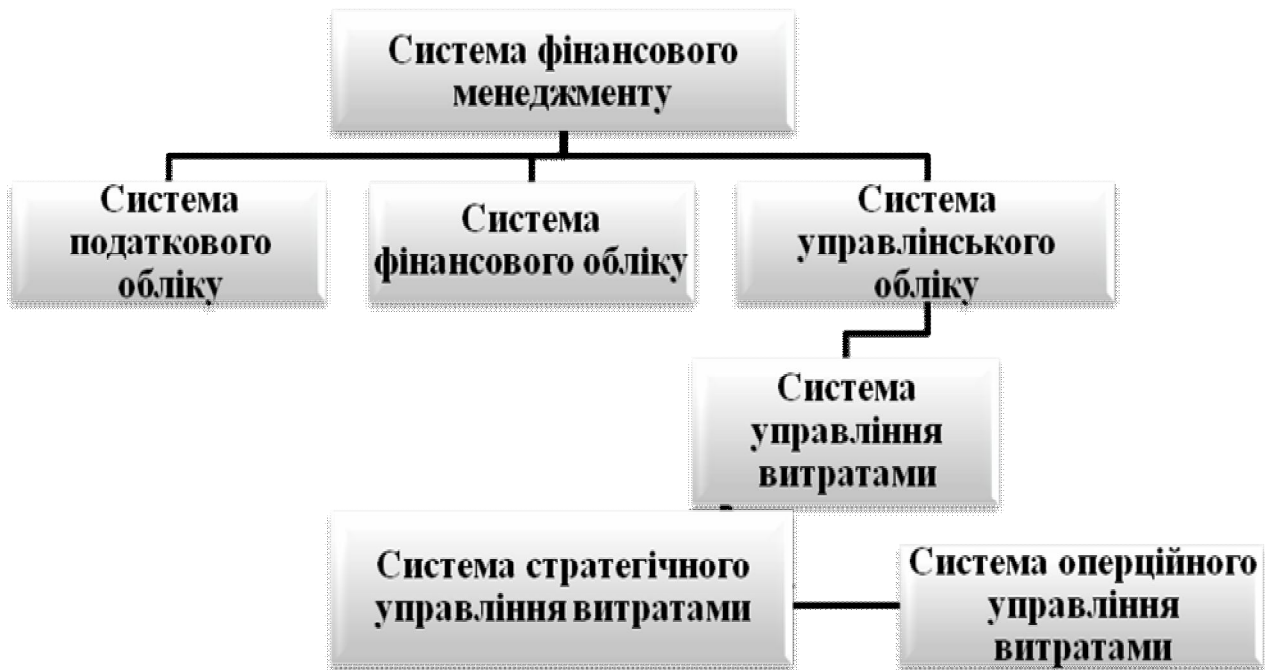

Рис. 1. Структура системи фінансового менеджменту

Уміння витягати потрібну інформацію, коректно і правильно її інтерпретувати і використовувати як базу обґрунтування ефективних управлінських рішень - основна проблема фінансового менеджменту.

Для вирішення цієї проблеми необхідна організація системи управлінського обліку в рамках теоретичних засад управлінського обліку [1].

Система показників та звітів управлінського обліку використовується для поточного та оперативного управління практично всіма аспектами фінансово-господарської діяльності підприємства.

В порівнянні з фінансовим, управлінський облік має такі основні переваги: повнота облікової інформації (відображає не тільки вартісні, але і натуральні значення показників); своєчасність та адекватність облікової інформації (періодичність надання результатів управлінського обліку повністю відповідає потребі в інформації для прийняття як оперативних так і стратегічних управлінських рішень); структурованість облікової інформації (за центрами відповідальності і т.п.).

Таким чином, управлінський облік являє собою систему обліку, планування, контролю, аналізу даних про витрати і результати діяльності в розрізі необхідних для управління об'єктів, оперативного прийняття на цій основі різних управлінських рішень з метою оптимізації фінансових результатів діяльності підприємства .

Міжнародний інститут дипломованих бухгалтерів управління (СІМА) визначає управлінський облік (*Management accounting*) як надання інформації, необхідної керівництву для таких цілей, як: розробка політики, планування і контроль діяльності підприємства, прийняття альтернативних рішень, розкриття даних особам, які знаходяться поза економічною одиницею

(акціонери та інші зацікавлені особи), розкриття даних службовцям, забезпечення збереження активів [5].

Система управлінського обліку в рамках загальної системи фінансового менеджменту виступає як інструмент калькулювання собівартості послуг, продуктів та інших об'єктів витрат для задоволення інформаційних потреб фінансового менеджменту; як системи управління прибутком підприємства через управління витратами; інструмент проведення фінансово - економічних розрахунків, формування бази обґрунтування ефективних управлінських рішень; інструмент реалізації концепції контролінгу, який дає управлінську інформацію для планування, контролю, оцінки і безперервної удосконалення організації [1].

Сьогодні включення управлінського обліку в загальний механізм фінансового управління підприємством є надзвичайно актуальним питанням. Необхідність його запровадження на підприємствах різних розмірів та видів не викликає сумнівів. Проте, якщо великі підприємства, орієнтовані на зовнішній ринок, не уявляють можливості ефективного функціонування без системи управлінського обліку, то середні та малі підприємства, так звані МСП, які, до речі повинні виступати флагами інноваційного оновлення економічної системи, частково недооцінюють його важливість для ефективного функціонування та розвитку.

Безумовно, побудова системи управлінського обліку (СУО) вимагає від фахівців роботи з надзвичайно великими та складними масивами даних і саме цей факт гальмував запровадження СУО на підприємствах різних форм. Проте, на даний момент на ринку систем обліку фінансово-господарської діяльності та ERP-систем пропонується велика кількість всіляких програмних продуктів для ведення управлінського обліку та формування управлінської звітності. Серед яких виокремлені програмні продукти (СОФТ) для підприємств різних розмірів: СОФТ для великих і вертикально інтегрованих компаній і холдингів, софт для підприємств середнього бізнесу, софт для підприємств малого бізнесу [3]. Таким чином, кожне підприємство може вибрати для себе найбільший будувати свою модель системи управлінського обліку.

Хоча велика увага на етапі постановки управлінського обліку фахівцями приділяється технічній базі (інформаційні платформи управлінського обліку, так званий, СОФТ), все ж найбільш складним завданням є отримання достовірної інформації в потрібному розрізі. Необхідно пам'ятати, що базою для розробки СОФТу СУО слугують теоретичні методології обліку та управління витратами.

Таким чином, в основі системи управлінського обліку лежить розбудова системи управління витратами, в рамках якої дані про витрати слугують головною інформаційною одиницею. У зв'язку з цим надзвичайно важливим є використання ефективних методологій інтегрування масивів даних про витрати, тобто визначення вартості як продукції, так і всіх процесів та виявлення факторів і резервів їх оптимізації для прийняття альтернативних управлінських рішень фінансового менеджменту. Побудова ефективної системи управління

витратами повинна базуватись на обґрунтованій класифікації витрат за певними ознаками, що дасть змогу забезпечити виокремлення різновидів витрат залежно від встановлених цілей обліку на підприємстві та сформуванню бази для формування та реалізації фінансової стратегії підприємства.

Література: 1. Зарубін С. Система управленческого учета (Украина) [Електронний ресурс] / Зарубін С. // Режим доступу: http://gaap.ru/articles/sistema_upravlencheskogo_ucheta_ukraina/ 2. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту [Електронний ресурс] / Все про фінанси в Україні (електронний журнал) // Режим доступу: <http://allfinance.org.ua/> 3. Програмные продукты для управленческого учета [Електронний ресурс] / Bestconsult (электронный журнал) // Режим доступу: http://www.bestconsult.ru/services_02e.php 4. Семенович О.В., Методика постановки и ведения управленческого учёта. [Електронний ресурс] / Семенович А.В. // Режим доступу: <http://upravlenie.h1.ru/uchet.htm> 5. Управленческий учёт [Електронний ресурс] / Управленческий учёт (электронный журнал) // Режим доступу: <http://www.uchet24.ru/upravuchet.htm>.

Шумейко О.М., старший викладач
Дніпропетровська державна фінансова академія

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОГО ДІЛОВОГО ІМІДЖУ В СТРУКТУРІ УПРАВЛІННЯ ВРАЖЕННЯМ

Для формування позитивного іміджу ділової людини важливо навчитися управляти враженнями про себе. Для цього необхідно розвивати такі важливі складові свого позитивного іміджу, як атракція, асертивність і фасцинація.

Атракція – це не тільки вміння подобатися іншим, але і процес формування привабливості якоїсь людини і продукт цього процесу, тобто деяка якість відношення. Міжособистісна атракція – це процес взаємного тяжіння між людьми, вміння викликати взаємну симпатію. Ця емоційна оцінка має дуже стійку природу і є одним з ключових чинників людських відносин. Шкала емоційної оцінки охоплює весь діапазон, від «люблю» до «ненавиджу». На процес міжособистісної атракції найбільший вплив здійснюють зовнішні і внутрішні чинники. Способи вимірювання міжособистісної атракції запропоновані Дж. Морено за допомогою «соціометричного тесту». Людині пропонують назвати тих людей, з ким вона хотіла би виконувати яку-небудь роботу або дію, а також тих, з ким їй не хотілося б брати участь в якій-небудь справі: кого б ви хотіли мати начальником? З ким ви не хотіли б провести відпустку? Соціограма узагальнює інформацію про міжособистісні переваги серед членів групи, а також виявляє комунікаційні зв'язки між ними. До зовнішніх чинників атракції відносяться: потреба в афіліації - прагнення людей до об'єднання, потреба створювати задовільні відносини з іншими людьми, бажання подобатися, привертати увагу, відчувати себе цінною і значущою особою. Для того, щоб правильно зрозуміти партнера по взаємодії, треба знати його відношення до себе, як він сприймає і розуміє нас. Здатність людини представляти те, як він сприймається партнером по спілкуванню, отримала назву рефлексії. Поняття «рефлексія» виникло дуже давно. Ще Декарт мав на

увазі під рефлексією вміння людини зосередитися на утриманні своїх думок, абстрагуватися від всього зовнішнього, тілесного. Але тут додається ще і з'ясування того, як інші знають і розуміють рефлексуючу людину, її особливості, розумові здібності, поведінкові і емоційні (експресивні) реакції. При цьому наша увага одночасно переноситься з партнера на нас самих і відбувається деяке своєрідне подвоєння «дзеркальних віддзеркалень»:

- я - яким я є;
- я - яким я бачу самого себе (самооцінка);
- я - очима інших (партнер по взаємодії).

Лише вивчаючи і враховуючи цю інформацію, можна розраховувати, що наш імідж буде адекватно сприйнятий, а особа адекватно оцінена.

Другою важливою складовою є асертивність. Одним з природжених властивостей, властивих людині, є прагнення задовольнити свої потреби, інтереси, бажання. Більшість людей хочуть, щоб їх відносини з оточуючими склалися на основі світу і взаєморозуміння, без зіткнень і конфліктів. Вміння домовлятися і знаходити з оточуючими, причому не тільки з користю для самих себе, але і, як правило, з вигодою для супротивників, зустрічається не часто і тому дуже високо цінується на діловому світі, будучи важливою складовою конструктивного іміджу. Такий спосіб поведінки називається асертивним. Він припускає, що людина знає, чого вона хоче і чого не хоче (принаймні, в конкретній ситуації), і може це чітко сформулювати.

Асертивність означає впевнену поведінку, вміння постояти за себе в міжособистісних відносинах, захищаючи свої права і поважаючи права інших. Відсутність асертивності може перешкодити діловій людині досягти мети і понизити його самооцінку. Краще зрозуміти асертивні якості спілкування можна при порівнянні їх з іншими способами взаємодії, при яких наші права, відчуття або потреби можуть бути порушені або проігноровані.

Завершальною ланкою в системі побудови успішного ділового іміджу є фасцинація. Фасцинація (від англ. fascination - захоплення) - спеціально організована вербальна дія на поведінку людини з метою формування довіри і підвищення ефективності дії інформації. З її допомогою знімається напруга на початку контакту, що важливо, оскільки затиснуті, недовірливі, напружені люди сприймають тільки від 14 до 45% інформації.

Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що процес побудови сприятливого ділового іміджу потребує системності та вимагає неабияких зусиль. Зокрема, потрібно послідовно розвивати атракцію, асертивність і фасцинацію.

Література: 1. Амяга Н. В. Самораскрытие и самопредъявление личности в общении // Личность. Общение. Групповые процессы. - М., 1991. - С. 37-74. 2. Бороздина Г.В. Психология делового общения: Учебник. - 2-е изд. - М.: ИНФРА, 2004. - 295 с. 3. Гофман Э. Представление себя другим // Современная зарубежная социальная психология. Тексты. - М., 1984. 4. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение: Учебник для вузов. - СПб.: Питер, 2003. - 544 с. 5. Chaikin A.L., Derlega V.J. Self-disclosure. - Morristown, 1974. - 35 p. 6. Impression management theory and social psychological research / Ed. by Tedeschi J.I. - N.Y., 1981. - XIX. - 369 p.

ЕКОМАРКУВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах постійно зростаючої конкуренції на екоринках привернути увагу споживачів до своєї продукції вважається одним із основних і пріоритетних завдань виробників. Для цього існує багато маркетингових прийомів – реклама, виставки, ярмарки тощо. Однак, щоб завоювати довіру споживача, виробникові потрібна більш переконлива інформація про якість та екологічну безпечність товару. І цієї мети можна досягти екомаркуванням.

Екологічне маркування – це комплекс відомостей екологічного характеру щодо продукції, процесу чи послуги у вигляді тексту, окремих графічних, кольорових символів (умовних позначень) та їх комбінацій. З одного боку під екологічним маркуванням слід розуміти один із видів екологічної декларації, яка характеризує вплив продукції або послуги на навколишнє середовище на всіх стадіях життєвого циклу. Екологічне маркування здійснюється для підтвердження відповідності товару чи послуги певним нормам безпеки для навколишнього середовища і споживача [2]. З іншого боку, екологічне маркування – це знак на упаковці продукції, що свідчить про екологічність та безпечність продукту, на якому він міститься [4].

Нормативну базу в сфері екологічного маркування в Україні формують такі національні стандарти: ДСТУ ISO 14020:2003 та ДСТУ ISO 14024:2002. Обидва стандарти доповнюють комплекс стандартів ДСТУ ISO серії 14000, впровадження яких забезпечують чітке розуміння суспільством того, яким чином підприємства впливають на навколишнє середовище і як виконуються вимоги законодавства. Якщо стандарт ДСТУ ISO 14020:2003 встановлює основні принципи розробки і застосування екологічних маркувань, як інструменту екологічного управління, то стандарт ДСТУ ISO 14024:2002 вже конкретизує ці основні принципи і є керівництвом для органу з екологічного маркування з метою здійснення сертифікації продукції зацікавлених організацій і підприємств [1].

В Україні існує чотири основних знаки екомаркування: 1) «Гілка на фоні краплини» – «екологічно безпечний продукт» гарантує, що в харчовому продукті не містяться синтетичні компоненти такі, як ненатуральні ароматизатори, барвники, емульгатори, розпушувачі та ін.; 2) «ЕСО на фоні зеленого колоску в зеленому колі» – «екологічно та безпечно»; 3) «Зелена гілка на фоні синьої земної кулі» – «екологічна продукція»: наноситься на продукцію тих підприємств, що мають значні екологічні переваги серед аналогічних підприємств однієї галузі. Це означає, що вони внесли значний вклад в ресурсозбереження, в природоохоронні заходи, або у покращення загальної якості продукції; 4) «Зелений журавлик» – «екологічно чисто та безпечно». Ідея використання цих знаків полягає в тому, що кожен споживач знає їхню сутність

та віддає перевагу продукції підприємств, які дійсно роблять все залежне від них в галузі покращення екологічної ситуації та покращення якості продукції [4].

У 2011 році українська програма екологічного маркування пройшла сертифікацію за Міжнародною програмою взаємної довіри та визнання GEN – GENICES. Сертифікація за програмою GENICES передбачає взаємне визнання результатів оцінки відповідності між програмами, що пройшли процедуру сертифікацій. Це дає можливість українським виробникам продуктів, товарів, виробів та послуг, які пройшли сертифікацію в українському органі з екологічного маркування, просувати екологічно сертифіковану продукцію на світовий ринок за спрощеною процедурою підтвердження відповідності. В 2011 році було оновлено логотип знаку добровільного екомаркування ВГО «Жива планета»: обрис знаку «Екологічно чисто та безпечно» замінений на «Екологічний сертифікат», що чітко вказує на те, що цей знак є знаком відповідності встановленим екологічним стандартам. Нині під знаком зазначається код екологічного стандарту, на відповідність якому пройшла сертифікацію маркована ним продукція. Зображення зеленого журавлика та напис «Екологічний сертифікат», окрім належних якісних характеристик маркованої продукції, свідчить про відповідність до критеріїв екологічності на протязі всього життєвого циклу продукції: від заготівлі сировини до утилізації, а також дійсно гарантує споживачеві екологічну якість. Сертифікована продукція отримує право відтворення знаку екомаркування на етикетці, а також на документації та рекламних матеріалах підприємства-виробника даної продукції, що підтверджується міжнародним сертифікатом відповідності [5].

Основні переваги, які дає екомаркування:

1) надання ексклюзивності продукції з урахуванням її екологічної безпеки. Екологічне маркування виступає обґрунтованим підтвердженням застосування екологічної політики на підприємстві;

2) встановлення кращих стосунків з партнерами, особливо з іноземними, для яких пріоритетом є екологічна безпека продукції і які можуть відмовитися від співпраці, якщо продукція не пройшла екологічну сертифікацію;

3) підвищення продажів і зростання прибутку за рахунок збільшення конкурентоспроможності товарів;

4) використання екологічного маркування формує підприємству репутацію такого, яке піклується про навколишнє середовище, що позитивно впливає на імідж підприємства [2].

Потреба у вивченні та застосуванні зарубіжного досвіду екомаркування зумовлена постійним зростанням обсягів товарообігу після вступу України до СОТ, необхідністю більш широкого охоплення екомаркуванням різних за призначенням товарних груп. За цим показником Україна ще суттєво поступається зарубіжним країнам. Наприклад, якщо за даними 2012 р. в США система екомаркування «Зелена печатка» охоплювала понад 300 груп товарів, в Німеччині система «Голубий Ангел» – 80, то в Україні система «Зелений журавлик» – тільки 37 груп. В Україні, на відміну від зарубіжних країн, перелік

інформаційних ресурсів Інтернету з питань технологій виробництва, асортименту, властивостей товарів і їх екомаркування є набагато вужчим, ніж у розвинутих країнах заходу [3].

Не дивлячись на особливості систем екомаркування товарів і послуг, всі вони орієнтовані на формування "екологічної" свідомості виробників і споживачів та підвищення їх обізнаності з проблемами виробництва й реалізації цих товарів. Основні переваги виробників полягають у стабільному та довгостроковому успіху їх продукції, підвищенні іміджу підприємств на зарубіжних ринках. Для розкриття ролі екомаркування товарів і послуг у формуванні та функціонуванні вітчизняних сегментів ринку потрібні більш глибокі комплексні дослідження поведінки споживачів за участю фахівців і науковців різного профілю.

Література: 1. Андреева Н.М. Екологічне маркування як механізм підвищення конкурентоспроможності екологічно чистої продукції в Україні / Н.М. Андреева, О.М. Мартинюк // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матер. доп. Міжнар. наук.-практ. конференції, м. Суми, 18-20 травня 2011 р. / за заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.Ю. Троян. - Суми: СумДУ, 2011. - Т.2. - С.111-113. 2. Бернацька Ю.В. Важливість використання екологічного маркування на сучасному ринку / Ю.В. Бернацька // Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку країн : зб. тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18-19 квітня 2014 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 3-х частинах. – О.: ЦЕДР, 2014. – Ч. 1. – С. 98-101. 3. Галик І. Зарубіжний досвід екомаркування товарів / І. Галик, Б. Семак // Товари і ринки. - 2013. - № 1. - С. 159-164. 4. Луценко Я.В. Особливості екологічного маркування в Україні: проблеми та перспективи використання / Я.В. Луценко, О.О. Чижикова // Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету. Том 2 / Ред. кол. Беспалова С.В. та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2014. – С. 208-212. 5. Смірнова К.В. Сучасний стан використання екологічного маркування в Україні / К.В. Смірнова // Шляхи розвитку економіки у контексті євроінтеграційних процесів. Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Сімферополь, 7-8 лютого 2014 року) / Наукове об'єднання «Economics». – Сімферополь: НО «Economics», 2014. – С. 70-72.

Секція 4

Економіко-математичне моделювання соціально-економічного розвитку країни та регіонів

Беркут О.В., аспірантка
Дніпропетровська державна фінансова академія

ОЦІНКА СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

В Україні протягом останніх десятиріч посилюються процеси міжрегіональної диференціації. Регіональна нерівність створює ряд проблем для уряду держави: уповільнення економічного зростання, обумовлене необхідністю направляти частину ресурсів на регіональне вирівнювання, а не на стимулювання розвитку, посилення міжрегіональної міграції, зростання дефіцитів місцевих бюджетів унаслідок скорочення їх доходної частини та зростання видатків, скорочення інвестицій, зростання внутрішньорегіональної диференціації (між містами та селами) тощо.

Термін диференціація (от лат. Differentia - різниця) розглядається як поділ, розмежування цілого на частини; поступове ускладнення під час розвитку; поступове формування якісних та/або кількісних відмінностей.

Диференціація - це невід'ємна властивість компонентів соціально-економічних систем, яка простежується за якісними та кількісними признакам та характеризує систему у визначений момент часу. Тому оцінка диференціації територіальної системи має сенс тільки у порівнянні з деяким стандартним, прийнятим рівнем чи з іншою територіальною системою, може характеризуватися безліччю різномірних показників та індикаторів.

Підбір показників відбувався таким чином, щоб дані були присутні безпосередньо або могли бути розраховані по статистичній інформації. Крім того набір показників повинен охоплювати основні напрямки економічного розвитку.

Для комплексної оцінки динаміки міжрегіональної диференціації в аналіз були включені наступні економічні показники, характеризуючі економіку регіонів України: валовий регіональний продукт (VPR), капітальні інвестиції (КАРІНВ), прямі іноземні інвестиції в регіони України (ІНІНВ), об'єм реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) (ПРОМ), виробництво продукції сільськогосподарського господарства (SGOSP), об'єм реалізованих послуг (ПОСЛ), оборот розничної

торговлі (TORG). Для нивелирования размера регионов применялось нормирование на одного человека.

Зміни рівня економічної диференціації оцінюються за допомогою коефіцієнту розмаху, децильного коефіцієнта диференціації та коефіцієнта варіації, показників асиметрії та куртозису.

Аналіз вище наведених коефіцієнтів дозволив сформулювати узагальнену таблицю, яка відображає динаміку змін диференціації.

Таблиця

Динаміка змін диференціації економічного розвитку регіонів України

Показники	Роки								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
VPR	+	-	0	+	-	+	0	-	0
KAPINV	+	0	-	-	0	+	+	+	0
ININV	-	+	+	0	+	+	0	+	+
PROM	н/д	н/д	0	-	0	0	+	0	+
SGOSP	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	+	0	0	0
POSL	н/д	н/д	0	0	+	+	+	-	0
TORG	н/д	н/д	+	0	-	-	0	0	0

В таблиці знаком "+" позначено збільшення диференціації, "-" - зменшення, 0 - диференціація залишилась на попередньому рівні.

Джерело: складено автором на основі аналізу диференціації економічних показників регіонів по наведеним вище показникам.

На протязі 2003 - 2012 рр. найбільша ступінь диференціації спостерігалася за обсягом прямих іноземних інвестицій у регіони України. Коефіцієнт варіації для цього показника коливався від 125% у 2004 р. до 220% у 2012 р. Такі значення коефіцієнта варіації свідчать про наявність у виборці показників, які сильно відрізняються від середнього значення. Щодо динаміки змін рівня диференціації необхідно відмітити тенденцію до постійного зростання рівня диференціації.

Значний рівень диференціації (більше ніж 100%) у 2005-2012 рр. спостерігався за обсягом реалізованих послуг. Мінімальне значення зафіксовано у 2006 р. та склало 119%, максимальне значення - 139% у 2010 р. Щодо динаміки змін коефіцієнта варіації протягом досліджуваного періоду, то простежуються два періоди: період росту від 119% до 139% протягом 2006 - 2010 рр. та період стабілізації показника на рівні 137% - 138% на протязі 2011 - 2012 рр.

Наступним за рівнем диференціації є показник обсягу капітальних інвестицій. Коефіцієнт варіації коливався від 58% у 2003 р. до 99% у 2011 р.

Для цього показника простежуються два періоди: період стабільності та незначного зниження протягом 2003- 2007 рр., період зростання - 2008-2012 рр.

Коливання рівня диференціації за рівнем валового регіонального продукту протягом періоду, що досліджується, були незначними. Склад регіонів з найбільш високим та найбільш низьким рівнем валового продукту практично не змінювався.

Диференціація регіонів практично не змінилась за такими показниками, як обсяг реалізації промислової продукції, обсяг виробництва продукції сільського господарства та оборотом роздрібної торгівлі.

Враховуючі вище наведене можна зробити наступні висновки:

- майже для всіх показників коефіцієнт розмаху перевищує децильний коефіцієнт у 2,5-3 рази (крім обороту роздрібної торгівлі та виробництва продукції сільського господарства), що свідчить про наявність у виборці елементу значення, якого сильно відрізняється від інших;
- високе значення коефіцієнта варіації свідчить про крайню неоднорідність інформації та необхідність виключення максимальних значень;
- найбільше зростання рівня диференціації спостерігалось за обсягом капітальних інвестицій та обсягом прямих іноземних інвестицій у регіони України, тому необхідно провести додаткове дослідження для цих показників.

Для оцінки структури диференціації досить інформативним є використання показників асиметрії та куртозису у поєднанні з гістограмами розподілу.

Показники асиметрії та куртозису на протязі всього періоду, що розглядається були досить високими та позитивними, збільшувалися протягом часу, що свідчить про переважання у виборці регіонів, у яких рівень досліджуваних показників значно менше середнього значення.

Наочною характеристикою структури диференціації слугують гістограми розподілу. Форма гістограм розподілу свідчить про суттєве віддалення декількох значень вправо від середнього, концентрацію основної частини значень показників на невеликому інтервалі та зміщення розподілу значень показника вліво. Тому для більш детального вивчення диференціації економічного розвитку регіонів України був проведений аналіз динаміки та структури економічної диференціації без врахування показників по регіону-лідеру - м. Київ.

Результати розрахунків свідчать про зменшення рівня диференціації по всіх показниках, крім обсягу реалізованої промислової продукції у 1,5-2 рази, максимальне зменшення рівня диференціації спостерігалось для показника прямих іноземних інвестицій в регіони України - більше ніж у 3 рази, що підтверджує залежність показників диференціації від регіону - лідера.

Література: 1. Статистичні збірники «Регіони України» за 2009-2012 рр.; Державний комітет статистики України, 2009-2012 рр. 2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ПРОГНОЗУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ СТИМУЛІВ ТА ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

На сучасному етапі розвитку сільського господарства Полтавщини набуває важливого значення мотивація праці робітників, що сприяє їх ефективній діяльності. Необхідною умовою для створення продуктивної діяльності працівників є використання дієвого механізму мотивації, що ґрунтується на використанні матеріального стимулювання праці.

Головною складовою в управлінні людським капіталом вважається заробітна плата. Саме від грошової мотивації залежать продуктивність праці, економічна ефективність праці, розвиток аграрних підприємств. Саме оплата праці відіграє важливу роль у залученні, мотивуванні працівників.

Головна продуктивна сила у підприємствах аграрної сфери завжди була і залишається людина, яка займає головне місце у виробництві сільськогосподарської продукції. Проте, на сучасному етапі розвитку спостерігається негативна ситуація щодо використання праці. Низький рівень заробітної плати став одним із найбільш сильних і постійно діючих факторів дестабілізації економічної ситуації у сільському господарстві Полтавської області. Працівники села отримують низьку заробітну плату, порівняно з іншими галузями матеріального виробництва. Як свідчить проведений аналіз матеріалів статистичної звітності (форма 1-ПВ «Звіт з праці»), в господарствах області розмір середньомісячної заробітної плати за 2012 рік був таким: до 2000 грн. одержали 41,8% працівників, від 2000 до 4000 грн. – 53,3%, більше 4000 – 4,9% працівників. Крім основної заробітної плати у господарствах, згідно положення, створені фонди додаткової оплати праці, які за нашими даними становлять 27,5% до основної оплати праці, з них 13 відсотків - додаткова зарплата, надбавки та доплати – 3, премії та винагороди – 4, інші заохочувальні пільги – 7,5 відсотки.

Низька оплата праці стримує динаміку економічного розвитку сільського господарства, а також виступає демотивуючим фактором щодо подальшого соціально-економічного розвитку в аграрних підприємствах обстеженого регіону.

Головною метою нашого дослідження було: пошук резервів покращення мотивації праці, зокрема підвищення заробітної плати працівників сільськогосподарських підприємств. Одним із напрямів дослідження - аналіз залежності чисельності персоналу та технічних факторів від розміру оплати праці (табл. 1).

Прогнозування продуктивності праці, заробітної плати залежно від зміни показників чисельності персоналу, технічного забезпечення в господарствах Полтавської області

Роки	Оплата праці працівника (тис. грн.)	Чисельність працівників (тис. осіб)	Фондоозбросність (грн.)	Енергоозбросність (кВт)	Продуктивність праці (тис. грн.)
Фактичні показники					
2010	13,21	42,6	657,4	546,2	260,5
2011	15,76	43,2	664,4	564,2	308,2
2012	17,66	42,8	746,9	569,8	414,4
2013	20,79	40,1	899,4	588,5	247,7
Прогнозні показники					
2020	37,8	35,23	1429,14	679,4	365,5

За даним табл. 1 можемо зробити наступні висновки: зменшивши чисельність працівників можна винайти додаткові резерви для збільшення заробітної плати для персоналу. В той же час фонд оплати праці залишиться стабільним. Збільшивши оснащеність технічними засобами та підвищивши енергетичні потужності, можна буде підвищити оплату праці, а тому і підвищиться продуктивність праці.

Висновки. У дослідженнях показано ряд економічних заходів, завдяки яким можливо підвищити оплату праці сільськогосподарським працівникам Полтавської області. Перш за все, необхідно зменшити чисельність некваліфікованого персоналу сільськогосподарських підприємств. За нашими дослідженнями це збільшить продуктивність праці. Серед них також має значення механізація та автоматизація виробництва. Удосконалення матеріальної бази, збільшення енергетичних потужностей в аграрному секторі вплине не лише на зростання матеріальної мотивації, а і на підвищення продуктивності праці. Все це матиме позитивний вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств обстежуваного регіону.

Література: 1. Гриньова В.М. Ринок праці і теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку: [монографія] / В.М. Гриньова, В.В. Самойленко – Х.: ВД «Інжек», 2007. – 168 с. 2. Лібанова Е.М. Ринок праці: навч. посібник / Е.М. Лібанова – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

Секція 5

Державне регулювання соціально- економічного розвитку країни в умовах глобалізації

Андрейченко О.А., аспірант
Дніпропетровська державна фінансова академія

ДОСВІД ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРОБЛЕМНИХ ТЕРИТОРІЙ В БАЛКАНСЬКИХ КРАЇНАХ

Державна політика підтримки регіонального розвитку в західних країнах розпочалась в 30-ті рр. ХХ ст. унаслідок тогочасної кризи і пов'язаної з нею депресії. Передусім, важливим аспектом у підтримці регіонального розвитку є встановлення законодавчих норм, якими б регулювались такі питання, як визначення проблемних територій на основі оцінки рівня розвитку територіальних одиниць та пошук стимулів для відновлення якісного розвитку таких територій.

Зарубіжний досвід у сфері регулювання регіонального розвитку у своїх працях досліджували такі вітчизняні науковці: Ткаченко Ю.В., Бабаєв В.М., Тихомирова Є.Б., Карпець С.Л., Колосюк Г.В., Матвіїшин Є., Нема О., Вайсман Е.Я. Аналіз зарубіжного законодавства задля вивчення досвіду у встановленні критеріїв оцінки рівня розвитку територіальних одиниць є актуальним.

Шляхом аналізу нормативно-законодавчої бази країн колишньої Югославії (Чорногорія, Сербія, Македонія та Хорватія) були досліджені критерії, за якими ці країни визначають рівень розвитку власних територій. Окрема увага була приділена методикам розрахунку рівнів розвитку територіальних одиниць цих країн.

Оцінка рівня розвитку регіонів проводиться у всіх країнах, окрім Чорногорії [6], в якій оцінка проводиться лише на рівні міст. Натомість, рівень розвитку міст визначається в усіх країнах, окрім Македонії [3].

Майже у всіх досліджуваних країнах період, за який береться інформація щодо показників для дослідження рівня розвитку регіонів та міст складає 3 роки, окрім Сербії [4], де для регіону і міста період складає 1 рік.

Виходячи з результатів аналізу, отримуємо, що серед досліджуваних країн для визначення рівня розвитку регіону в Сербії та Македонії використовується показник ВВП на душу населення [3], [4]. В Сербії слаборозвиненим регіоном вважається той, в якого ВВП на душу населення менше, ніж в середньому по країні [6]. В Македонії ВВП на душу населення включений в економічний індекс, на основі якого розраховується загальний індекс розвитку регіону [3].

Дослідження законодавства у сфері регіонального розвитку Македонії та Хорватії дало змогу виявити можливість використання індексів економічного

розвитку для визначення рівня розвитку регіонів. Так, в Хорватії застосовується комплексний індекс, який складається з 5 показників (рівень безробіття, дохід на душу населення, бюджетні доходи регіональних органів управління на душу населення, демографічні тенденції, рівень освіти) з різною питою вагою у кінцевому індексі. Найбільшу питому вагу має показник рівня безробіття – 30%. Значення індексу розвитку розраховується як середньозважене відхилення стандартизованих значень показників від середніх значень по Хорватії [1].

В Македонії індекс розвитку складається з двох комплексних індексів (демографічний та економічний), які, в свою чергу, складаються кожен з 4 показників (економічний індекс – ВВП на душу населення, доходи бюджету на душу населення, рівень безробіття, зростання доданої вартості нефінансового сектору (за оновленим рішенням – зростання сукупної доданої вартості [2]); демографічний індекс – природний приріст населення, коефіцієнт старіння, сальдо міграції на 1000 жителів, кількість людей з вищою освітою на 1000 жителів (25-64)) [3]. Показники для того, щоб бути порівнянними, нормуються (розраховуються стандартизовані значення), як і в Хорватії. Усі показники мають однакову вагу при формуванні відповідного індексу, так само, як і обидва індекси при формуванні індексу розвитку.

У Хорватії статус території, яка вимагає допомоги, отримують регіональні органи влади, чий індекс розвитку менше 75% середнього показника по країні. У Македонії такий статус отримують регіони, чий індекс розвитку менше одиниці.

Для оцінки рівня розвитку міст Хорватії [1], Сербії [4] та Чорногорії [5] застосовуються такі показники, як: рівень безробіття, доходи на душу населення (особисті та бюджетні), демографічні тенденції (темп росту чисельності населення), а також рівень освіти (вимірюється часткою населення з середньою і вищою освітою серед населення віком 15-64 років).

В Хорватії [1] та Чорногорії [5] для визначення рівня розвитку міст застосовується методика розрахунку комплексного індексу, яка є ідентичною до відповідної методики для визначення рівня розвитку регіонів Хорватії. Хоча ваги показників в кінцевих індексах цих країнах є різними. Якщо в Хорватії найбільш вагомим у кінцевому індексі є показник рівня безробіття (30%), то в Чорногорії такими є показники демографічних тенденцій та особистих доходів на душу населення (по 25%). В обох країнах менш розвинутими містами вважаються ті, індекс розвитку яких є нижчим за 75 % від середнього індексу по країні.

В Сербії методика розрахунку рівня розвитку міст відрізняється від відповідної методики в регіонах. В даному випадку основним показником виступає сума фонду оплати праці та пенсії в органах місцевого самоврядування (містах) і доходу бюджету органу місцевого самоврядування на душу населення. Окрім основного, застосовуються коригувальні показники. Постановою від 2010 р. були затверджені коригувальні показники рівня безробіття, демографічних тенденцій та рівня освіти [4] (останній у 2011 р. був замінений на показник щільності населення).

В Сербії до недостатньо розвинених (слаборозвинених) органів місцевого самоврядування відносяться органи, рівень розвитку яких вище 60%, але менше 80% середнього по країні. Надзвичайно слаборозвиненими органами місцевого самоврядування визнаються органи, рівень розвитку яких нижче 60% від

середнього по країні; органи, в яких спостерігається демографічний спад в спостережуваному році більше 50% від значення перепису 1971 р.; територіальні органи місцевого самоврядування на території Автономного краю Косово і Метохія. Зруйнованими районами (районами лиха) визнаються органи місцевого самоврядування, рівень розвитку яких менше 50% від середнього по країні.

Провівши дослідження нормативно-законодавчої бази Балканських країн у сфері виявлення проблемних територій, нами окреслено ряд ефективних підходів до оцінки рівня розвитку територіальних одиниць, які можуть бути використані на законодавчому рівні при вирішенні проблем зі встановленням критеріїв для визначення рівня розвитку певної територіальної одиниці та при формуванні програм стратегічного розвитку територій.

Література: 1. Uredbu o indeksu razvijenosti [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_05_63_1999.html 2. Одлука за изменување на одлуката за поблиски критериуми и индикатори за определување на степенот на развиеност на планските региони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/2497b1670f6d466a8614d674dd0ba5e2.pdf> 3. Одлука за поблиски критериуми и индикатори за определување на степенот на развиеност на планските региони (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/F87DFED2EA8F844C918B9063FA004815.pdf> 4. Уредба о утврђивању методологије за израчунавање степена развијености региона и јединица локалне самоуправе («Сл. гласник РС», бр. 42/2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narr.gov.rs/index.php/narr-en/content/download/150/679/file/Uredba-o-utvrđivanju-metodologije-za-izracunavanje-stepena-razvijenosti-regiona-i-jedinica-lokalne-samouprave.pdf> 5. Strategija regionalnog razvoja Crne Gore, 2010-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mek.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=70518&rType=2&file=StrategijaregionalnograzvojaCrneGore2010-2014godine.pdf> 6. Уредба о утврђивању методологије за израчунавање степена развијености региона и јединица локалне самоуправе («Сл. гласник РС», бр. 68/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narr.gov.rs/index.php/narr-en/content/download/716/3227/file.pdf> Закон о регионалном развоју («Сл. гласник РС», бр. 51/2009 и 30/2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narr.gov.rs/index.php/narr-en/content/download/147/670/file/> Закон о регионалном развоју.pdf

Бабенко Є.А., магістр

Науковий керівник - **Величкін В.О.**, к.т.н.

Дніпропетровська державна фінансова академія

МОНЕТАРИЗМ І КЕЙНСІАНСТВО: ПРОТИСТОЯННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕЧІЙ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що в нинішніх умовах інфляція стає найголовнішою проблемою сучасної економіки. Для боротьби з даним явищем вже недостатньо кейнсіанських поглядів. На противагу цьому виникла економічна теорія монетаризму.

З моменту появи течії Монетаризму виникла гостра дискусія із представниками кейнсіанської школи, що панувала на той час. Кейнсіанці вбачали, що виробництво визначається сукупним попитом, а погляди монетаристів не мають особливого ефекту, а бюджетний стимул – все, що потрібно для того, щоб позбутись економічного спаду [1]. Увага до монетаристської теорії зросла з другої половини 70-х - початку 80-х рр. У цей період виявилось, що кейнсіанські методи дають збої. Почався пошук нових підходів до відновлення економічної рівноваги. У Кейнса найбільш гострою проблемою, поставленою в центр аналізу, було безробіття, забезпечення зайнятості й економічного росту. Тепер на перший план висунулася задача регулювання інфляції.

Монетаризм – це економічна школа, що відводить грошам визначальну роль у коливальному русі економіки. Головну причину нестабільності економіки представники цієї школи бачать в неусталеності грошових параметрів [2].

Кейнсіанство – у економічній теорії 20 століття – одна з чільних макроекономічних шкіл, закладених Джоном Кейнсом. Започаткована працею «Загальна теорія зайнятості, відсотків і грошей» (The General Theory of Employment, Interest and Money, 1936) [3].

Прихильники кейнсіанської течії виходять із того, що причина циклічності бізнес-процесів є зміна в динаміці сукупних трат. Коли компанії і споживачі настроєні оптимістично, то вони збільшують свої трати, і тому економіка процвітає. Якщо присутній негативний настрій, то трати падають, і в наслідок наступає рецесія економіки.

До загальних рис кейнсіанського вчення потрібно віднести: відкидання та критика механізму саморегуляції економіки; необхідність часткового безробіття, але безробіття пов'язане не з пошуком нової роботи, а вимушеним безробіттям підчас спадів і криз виробництва; проведення макроекономічного аналізу та заснування макроекономіки як окремого розділу економічної теорії; недопущення зниження заробітної плати державою; втручання держави в економіку з метою її регулювання; теорія ефективного попиту (рис. 1).

Монетаристи, в свою чергу, вважали, що непослідовна, необдуманна монетарна політика є головною причиною нестабільності, і що шляхом стабілізації обсягу грошової маси центральний банк може згладити тяжкість рецесії та запобігти депресії, подібній до пережитої у США в 1930 - х рр. На конкретному історичному матеріалі було доведено, що саме невміла політика Федеральної резервної системи в галузі пропозиції грошей посилила негативні явища у період Великої депресії.

Фрідмен М. зробив спробу дослідити значення грошей, грошової маси і грошового руху в економічних процесах. Якщо для кейнсіанців і неокейнсіанців основними важелями регулювання економіки були такі техніко-економічні показники, як сукупний попит, нагромадження і споживання, інвестиції тощо, то для М. Фрідмена і його послідовників основним засобом регулювання економіки є монетарна система. «Не через бюджетне, а через

грошове регулювання слід розв'язувати економічні проблеми країни», - вважав Фрідмен.

Загальні риси монетаризму: зменшити втручання держави в економіку, економічна нестабільність пов'язана з порушенням функціонування грошового сектора, в надмірному рості грошової маси; монетаристи розглядають грошові категорії, грошово-кредитні інструменти, банківська система, грошово-кредитна політика; банки - ведучий інструмент регулювання; грошова маса збільшується сталим темпом (грошове правило Фрідмена) [4].

Кейнс	Фрідмен
Необхідне втручання держави	Ринок здатен до саморегулювання
Зайнятість залежить від сукупного попиту	Економіка сама встановить рівень виробництва та зайнятості
Грошова маса нейтральна до виробництва	Грошова маса - причина росту цін та змінення кон'юнктури
Головна проблема - безробіття	Головна проблема - інфляція
Потрібна гнучка грошова політика	Потрібна стабільна грошова політика
Бюджетний дефіцит - спосіб стимулювання попиту	Грошовий дефіцит - причина інфляції
Кейнсіанство - теорія економічного росту	Монетаризм - теорія економічної рівноваги

Рис. 1. Основні особливості концепцій монетаристської та кейнсіанської шкіл

Розглядаючи розвиток економіки України починаючи з часу незалежності, В.П. Марко стверджує, що надавала перевагу монетаристській теорії управління ринковими відносинами, що привело її до ситуації, коли безробіття та зниження виробничих потужностей спричинило зростання кризової ситуації і зниження життєвого рівня населення.

Причиною вибору теорії монетаризму в Україні являлись її значні успіхи в подоланні інфляції у ряді закордонних країн. Але теоретичні напрацювання та методи не дали бажаного ефекту, так як дана концепція пріоритетна лише для країн з розвинутими ринковими відносинами.

Негативні прояви монетаристської теорії для України полягають насамперед у надзвичайно низькому рівні монетизації ВВП, що зумовлено низьким контролем з боку НБУ грошової маси здебільшого з метою її зниження, щоб не допустити інфляції. В наслідок такої політики в Україні мали місце постійні платіжні кризи, ріст дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Концепція монетаризму є наступним етапом розвитку економіки після кейнсіанства. Тобто монетаризм являє собою наступну сходинку. Це означає, що країна повинна пройти шлях від кейнсіанства до монетаризму, бути вже розвинутою. В українських реаліях більш доцільно використання кейнсіанського підходу в основі державного управління економікою.

Саме криза в Америці, що була в тридцятих роках, призвела до появи теорії Д. Кейнса, а вона почалась як і у нас - з падіння виробництва і, перейшовши в аграрний сектор, через декілька років вилилась в кредитну та фінансову кризу [5].

На наш погляд потрібно скористатися досвідом, набутим в реальних економічних умовах. І тому Україні необхідно скористатися розробками кейнсіанської теорії розвитку економіки, поки всі негативні кризової ситуації не проявились у повному обсязі та не посилили суспільну напруженість, як свого часу в США. Для України зараз основними питаннями є створення конкурентоспроможного виробництва та нових робочих місць для збільшення пропозиції, що в свою чергу має призвести до зростання економічного рівня країни.

Отже, монетаризм придбав популярність у 70-х рр., коли проявилася неспроможність кейнсіанських методів забезпечення високої зайнятості і подолання інфляції. Причину економічної нестабільності монетаристська теорія вбачає в порушеннях функціонування грошового сектора, у надмірному рості грошової маси. На відміну від кейнсіанських поглядів монетаристська теорія виходить з визнання стійкого попиту на гроші, що є головною умовою стійкості платоспроможного попиту і ринкової системи в цілому.

Література: 1. Кейнсіанство проти монетаризму - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://delo.ua/opinions/monetarizm-vs-kejsianstvo-132311/> 2. Історія економіки та економічної думки: підручник / Юхименко П.І., Леоненко П.М. - К., 2011. - 646 с. 3. Вікіпедія - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Кейнсіанство> 4. Історія економіки та економічної думки: ХХ - початок ХХІ ст.: навч. посіб. / За ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. - К., 2011. - 582 с. 5. Королькова Е. «Новый курс» Ф.Д. Рузвельта: предпосылки, логика, результаты / Е. Королькова / Вопросы экономики. – 1992. №11. – С.72-81.

Бреславець Т.І., аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ

Сучасний етап становлення та економічного розвитку країни визначає особливості вдосконалення та розвитку наукової сфери. Його основними рисами є перехід до нових форм і методів господарювання та структурна перебудова економіки. Водночас стан справ у галузі науки, темпи та глибина перетворень повністю не задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, інші притаманні сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу. Потреба у радикальній модернізації галузі ставить перед державою, суспільством завдання

забезпечити пріоритетність розвитку науки, першочерговість розв'язання її нагальних проблем.

Успішне розв'язання проблем розвитку наукових установ полягає в теоретичному осмисленні основних методологічних положень і в аналізі практичного досвіду реалізації механізму фінансового забезпечення розвитку науки на основі інноваційних методів функціонування, оскільки нова конкурентоспроможність науки в кінцевому результаті забезпечується ефективною роботою саме механізму фінансового забезпечення наукових установ.

Концептуальні засади формування та функціонування механізму фінансового забезпечення наукових організацій обговорювались фрагментарно, причому в більшості випадків акцентувалась увага на його фінансовій складовій або ж взагалі не враховувалась організаційна складова.

В умовах ринкових відносин основною проблемою формування механізму фінансового забезпечення розвитку науки виступає проблема взаємодії науки з державою. Основна маса суспільних фондів споживання знаходиться у віданні держави, яка і є головним утримувачем і розпорядником цих фондів. Тому економічні відносини, що складаються між державою і наукою, включають певний комплекс взаємин, пов'язаний з питаннями власності, управління, механізму фінансування і т.д.

Наукові установи, намагаючись адаптуватися до швидко змінних ринкових умов, стикаються з проблемами недостатньої гнучкості існуючих організаційних, фінансових структур і механізмів, координації діяльності функціональних підрозділів, забезпечення необхідного рівня відповідальності за кінцеві результати діяльності окремих наукових установ і системи наукової сфери в цілому.

Це викликає необхідність перегляду традиційних форм і способів побудови механізму фінансування наукових установ.

Природним і закономірним методом дослідження систем служить системний підхід, який дозволяє вивчити окремі об'єкти як структурні частини складних систем, проводити аналіз об'єктів на основі цих взаємозв'язків між елементами, виявляти ролі кожного з них в загальному процесі функціонування складної системи і, навпаки, дії системи в цілому на окремі її елементи.

В процесі управління доводиться зустрічатися з складними системами, які складаються з підсистем, які мають свої функції і призначення. Ефективність системного підходу полягає в тому, що він об'єднує в процесі управління окремі елементи в єдину систему, якою є механізм фінансового забезпечення, а також дозволяє керуватися при ухваленні управлінських рішень складними взаємозв'язками, що існують всередині системи, і його різносторонніми взаєминами із зовнішнім середовищем. Керований механізм фінансування як єдиний організм дає можливість спрогнозувати наслідки будь-якого втручання.

Таким чином, системний підхід до формування механізму фінансування полягає у розгляді останнього як складної ймовірнісної динамічної системи, що охоплює процеси забезпечення, організації, планування, регулювання, стимулювання, контролю тощо. Такі системи є кібернетичними, тобто керованими, і мають наступні характерні риси:

- унікальність поведінки системи в конкретних умовах;
- стохастична зміна окремих параметрів системи та її поведінки в цілому;
- стійкість у протистоянні негативному впливу екзогенних та ендогенних чинників;
- здатність змінювати свою структуру і формувати стратегії поведінки та розвитку;
- здатність формувати цілі всередині системи, тобто здатність адаптуватися до умов, що змінюються.

Взаємодія між підсистемами підтримується економічними, інтеграційними та коопераційними зв'язками, що виражають комплекс складних відносин, які виникають всередині системи.

Важливою ознакою таких систем є їх інтегрованість, суть якої у тому, що кожному окремому елементу не властиві якості, характерні для системи. Таким чином, механізм фінансування із системних позицій не зводиться до простої сукупності елементів. Сума властивостей окремих елементів не виражає суму його властивостей в цілому.

Динамічність механізму фінансування як економічної системи означає, що він функціонує і розвивається в часі, характеризується певним життєвим циклом, в якому можна виділити певні фази: виникнення, зростання, розвиток, стабілізація, деградація, ліквідація або стимул до зміни.

Складність механізму фінансування наукових установ характеризується значною кількістю неоднорідних елементів і зв'язків, поліфункціональністю, поліструктурністю, багатокритеріальністю, багатоваріантністю розвитку і властивостями складних систем.

Ймовірнісна (стохастична) складова механізму фінансування наукових установ визначається врахуванням зовнішніх і внутрішніх неконтрольованих, випадкових впливів як на процес його формування, так і подальшого функціонування та трансформацій.

В рамках такого підходу під механізмом фінансування наукових установ розуміють систему форм, методів і моделей створення та використання фінансових ресурсів, що включає забезпечення, організацію, планування, регулювання, стимулювання і контроль фінансових потоків у відповідності з діючою нормативною базою. У цьому контексті під фінансовим потоком розуміють спрямований рух грошових засобів чи ресурсів в рамках розглядуваної динамічної системи та поза нею з метою забезпечення ефективності її функціонування.

Література: 1. Вихрущ В.О. Методологія та методика наукового дослідження. – Тернопіль, 2004. – 224с. 2. Тимошенко О. В. Фінансовий механізм підтримки освіти, науки та

інноваційної діяльності / Тимошенко О. В. // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. - Суми: ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2008. - С.158-160. 3. Новикова Т.Г. Инновационная деятельность: понятия, особенности, критерии / Т.Г.Новикова // Инновационные процессы в образовании: теория и практика: сб. науч. ст. / Науч. ред. Т.Г. Новикова, Е.Е. Федотова. – М.: АПК и ПРО, 2011. – 297 с.

Гатаулліна Е.І., аспірантка

Київський національний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фінансова політика є вагомим механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку країни. Розробка і реалізація фінансової політики мають спиратися на науково обґрунтовані положення та результати проведених досліджень з питань фінансових відносин, що посилять збалансованість державних фінансів та створить необхідні умови для підвищення рівня керованості економічних процесів у країні. Інституційна модель фінансової політики має поєднати, виходячи з положень економічної архітекtonіки, соціальні та інноваційні бюджетні складові, що забезпечить якісний рівень функціонування фінансово-економічної системи держави.

Для забезпечення збалансованого фінансового регулювання пріоритети фінансової політики повинні визначатися виходячи з циклічності економічного розвитку, стану державних фінансів та запасу стійкості бюджетної системи, на кожному етапі економічного розвитку існує необхідність обґрунтування та запровадження відповідних важелів фінансового механізму.

Розвиток суспільства зумовлює необхідність відповідних інституційних змін у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу та підвищення ефективності бюджетної політики у системі державного регулювання економіки. Бюджетна система є ваговою складовою розвитку економіки, від ступеня оптимальності співвідношень між елементами бюджетної системи залежить рівень збалансованості бюджетного регулювання й ефективність його впливу на динаміку соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць.

Вагомим інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку є перспективне бюджетне планування, яке полягає в розробці основних напрямів формування та використання бюджетних коштів на середньострокову перспективу, відповідно до завдань, що постають перед суспільством на певному етапі його розвитку.

Одним із визначальних інструментів регулювання соціально-економічних процесів є фінансова політика держави. В умовах економічної рецесії фінансова політика має бути направлена на стимулювання економічного зростання, розширення внутрішнього попиту та пропозиції, посилення дієвості фінансово-

бюджетного регулювання. З метою підвищення результативності фінансового механізму, посилення керованості національної економіки важливим є визначення основних підходів до формування та реалізації фінансової політики країни в умовах економічних перетворень.

На сучасному етапі розвитку постає необхідність подальшого вдосконалення фінансової політики, яка б забезпечувала сприятливі умови для відновлення динаміки стійкого економічного зростання, розвитку внутрішнього ринку товарів та послуг, оптимізації механізму формування та розподілу національного доходу та валового внутрішнього продукту між галузями економіки та населенням. У процесі реалізації виваженої бюджетно-податкової, грошово-кредитної, соціальної і інвестиційної політики, органи фінансового регулювання мають більш поглиблено враховувати інституційний підхід щодо формування архітектури фінансової системи, з огляду на структурні особливості економіки та пріоритети суспільного розвитку.

Фінансова політика країни для підвищення рівня її результативності потребує постійного удосконалення системи прогнозування фінансово-бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу. Потребує подальшого розвитку аналітичний інструментарій факторного аналізу, що дозволить підвищити якісний рівень прогнозування кількісного впливу екзогенних чинників та стан доходної частини бюджету. Обґрунтовано доцільність подальшого розвитку механізму оцінки ефективності використання видатків державного та місцевих бюджетів виходячи з ґрунтового аналізу їх кількісного впливу на економічне зростання та соціальний розвиток.

Для посилення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим є підвищення ролі ендогенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, моніторингу оцінки ефективності бюджетних видатків, формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу. Формування основних напрямів бюджетної політики на довгострокову перспективу має бути спрямованим на вирішення поставлених завдань розвитку економіки та розбудови соціальної інфраструктури з дотриманням принципів економічної обґрунтованості, соціальної справедливості, субсидіарності. Бюджетна стратегія має включати не тільки прогнозні значення індикативних показників розвитку бюджетної системи але й показники питомої ваги видатків на цільові програми соціально-економічного розвитку в структурі видаткової частини бюджету та валового внутрішнього продукту з урахування терміну виконання та реалізації даних програм. Зазначене, сприятиме формування збалансованого бюджету, посилить бюджетну результативність, підвищить рівень керованості фінансово-бюджетних процесами.

Література: 1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії : вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт; пер. з нім. – К. : Либідь, 2000. – 654 с. 2. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І.О. Луніна. – К: Наукова думка, 2006. – 432с. 3. Шлапак О.В. Державні фінанси України в сучасних умовах: проблеми стабілізації та антикризового управління / О.В. Шлапак // Фінанси України. – 2014. – № 4. – С. 7–31.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Сфера забезпечення національних інтересів держави поряд з пріоритетними прагненнями до територіальної цілісності та недоторканості кордонів усе частіше включає й економічну незалежність. Гарантування економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. Останнім часом Українська держава і суспільство все частіше зіштовхуються з кризами, що виникають у різних сферах. Гострою проблемою для держави і всього суспільства є економічна криза, оскільки саме в сфері економіки знаходиться найбільша частка ресурсів держави. Під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, світової економічної та фінансової кризи національна економіка також знаходиться в складному становищі з точки зору національної безпеки.

Криза 2008 – 2009 років стала найгострішою за останні десятиліття та вперше після Великої Депресії призвела до синхронного падіння усієї глобальної економіки. Особливо критично криза вплинула на країни, які були названі країнами групи PIGS. Вікова економічна історія та досвід минулих років свідчать про те, що ринкове саморегулювання не може вирішити всі проблеми, які виникають у процесі розвитку економічної системи, а тим більше – у кризові періоди. Ринковій економіці властива нестабільність та неминучість періодичного виникнення криз, що зумовлено циклічністю її розвитку.

Методи, які використовували країни PIGS для подолання проблем, зараз є доволі дієвими, особливо в сукупності з податковою політикою та бюджетним субсидюванням. Тому є доцільним і застосування даних методів в Україні, адже ситуація в нашій країні під час кризи була критичною та майже не змінилась після неї.

На сьогоднішній день існує значна кількість методів та шляхів подолання кризових ситуацій в економіці, але саме «кейнсіанські погляди залишились єдиними гідними уваги». Саме їх реалізм і змістовність дозволяють і сьогодні вважати цю теорію «кращою з наявних теорій про природу рецесій і депресій» [1].

На наш погляд, кейнсіанський підхід має більше переваг, особливо для країн з перехідною економікою, хоча і вимагає серйозних коригувань з урахуванням існуючих нових господарських реалій. Адже такі розвинуті країни, як США та Японія слідує саме цій системі виходу із кризових ситуацій в економіці і, як ми бачимо, результати в них досить задовільні.

Світовий досвід переконує, що криза – це нормальний етап розвитку будь-якої системи, проте вона несе в собі серйозні загрози. У цьому зв'язку актуальності набуває питання вдосконалення антикризового управління суб'єктами господарювання з метою своєчасного розпізнавання кризових явищ та закладання основ для подальшого зростання економічної безпеки в довгостроковій перспективі.

Головним завданням антикризового менеджменту держави є обрання моделі та методів для здійснення своєї політики, яка спрямована саме на покращення кризової ситуації. Слід зазначити, що антикризова модель економічного розвитку України базується на формуванні жорсткої системи державного управління, визначені стратегічними пріоритетами модернізації економіки:

- розвиток галузей з виробництва високотехнологічної продукції, їх модернізація. На основі формування макрологістичної системи України, територіально-промислових кластерів, відтворення кооперативних зв'язків, що дозволить відтворити ресурсно-виробничий, промисловий потенціал країни;

- розвиток аграрного сектору, на основі формування цілісної системи господарювання, створення нових форм організації виробництва.

Інвестиційне забезпечення реалізації запропонованої моделі економічного розвитку України може бути досягнуто за рахунок:

- удосконалення фінансової політики, в частині скорочення відсоткових ставок;

- удосконалення податкового законодавства, в аспекті створення податку на вивіз капіталу за межі України;

- перерозподілу капіталів олігархічних структур та посилення їх соціальної відповідальності;

- надання державної підтримки стратегічно важливим виробництвам, фінансування інноваційно-інвестиційних проектів розвитку.

Антикризова модель економічного розвитку України дозволить активізувати економічний потенціал України, ліквідувати структурні диспропорції економіки, забезпечити ефективний розвиток промислового та аграрного секторів економіки, підвищити соціально-економічний рівень життя населення, тим самим, запобігти загрозі дефолту країни. Однак, її реалізація потребує створення нормативно-правового підґрунтя впровадження запропонованих заходів і неможлива без мирного врегулювання конфліктів.

Література: 1. Krugman P. How Did Economists Get It So Wrong? // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/>

Иммель О.Г.

Лодзинський університет

ПРОБЛЕМА ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА В УКРАИНЕ

Проблема государственного долга наряду с проблемой бюджетного дефицита актуальна для большинства государств на современном этапе и ситуация в Украине не является исключением. Современное экономическое состояние Украины убедительно свидетельствует, что проблема экономической безопасности государства приобретает актуальность и исключительное значение. Основная цель экономической безопасности государства заключается

в том, чтобы эффективно использовать государственные ресурсы для предупреждения угроз и гарантировать развитие и стабильное функционирование всей экономики в будущем. Финансовая безопасность как составляющая экономической безопасности государства играет важную роль в формировании финансово-кредитной сферы государства.

Государственный долг - совокупные долговые обязательства государства перед всеми кредиторами. Государственный долг складывается из задолженности центрального правительства, региональных и местных органов власти, а также долгов всех корпораций с государственным участием, пропорционально доле государства в их капитале. Основой формирования государственного долга становится дефицит государственного бюджета, т.е. дисбаланс между расходами и доходами государства.

Порядок формирования государственного долга Украины осуществляется путем осуществления внешних и внутренних заимствований и обслуживания уже существующего долга. Государственный долг традиционно разделяют на внешний и внутренний. Внешний государственный долг - задолженность государства другим странам, международным экономическим организациям и другим лицам. Государственный внешний долг является частью валового внешнего долга страны. Внутренний государственный долг - задолженность государства перед юридическими и физическими лицами страны [1, с. 580]. Размер государственного долга Украины приведен в табл. 1.

Итак, как видно из табл. 1, Украина активно наращивает размер государственного долга. Большая государственная задолженность тяжелым грузом ложится на экономику страны. Чтобы рассчитаться с кредиторами, она вынуждена все больше ресурсов отвлекать от потребностей социально - экономического развития. Это, в свою очередь, ведет к сокращению расходов государственного бюджета, свертывания капиталовложений и, как итог, к замедлению процессов воспроизводства.

Таблица 1

Государственный и гарантированный государством долг Украины с 2010 по 2014 годы (в млн. долл. США) [2]

Период	Общий долг	Внешний долг	Внутренний долг
на 01.01.2010	39685,0	26518,7	13166,3
на 01.01.2011	54289,3+14604.4+36.8%	34759,6 +31.1%	19529,7 +48.3%
на 01.01.2012	59215,7 +4926.4 +9.1%	37474,5 +7.8%	21741,2 +11.3%
на 01.01.2013	64495,3 +5279.6 +8.9%	38658,8 +3.2%	25836,4 +18.8%
на 01.01.2014	73078,2 +8583.0 +13.3%	37536,0 -2.9%	35542,2 +37.6%
на 01.02.2014	73226,4 +148.2 +0.2%	37355,3 -0.5%	35871,0 +0.9%

Согласно международным стандартам (Маастрихтским соглашением), критическими считаются долговые обязательства государства, которые превышают 60% от ВВП. Отношение государственного долга к ВВП Украины представлены в табл. 2.

*Динамика общего государственного долга и ВВП Украины
в 2010-2014 гг., млн. грн.[2]*

Государственный долг (всего)		Номинальный ВВП		Соотношение (госдолг / ВВП)
на 01.01.2010	316885	за 2009	913345	34.7%
на 01.01.2011	432235+115351+ 36.4%	за 2010	1082569+169224+ 18.5%	39.9%
на 01.01.2012	473122+40886 +9.5%	за 2011	1316600+234031 +21.6%	35.9%
на 01.01.2013	515511+42389 +9.0%	за 2012	1408889+92289+7. 0%	36.6%
на 01.01.2014	584114+68604 +13.3%			

Как видим, госдолг пока что еще далеко не дотягивает до годового ВВП, оставаясь в диапазоне 30–40%. Наибольший объем долга относительно ВВП в нашей стране был зафиксирован в 1999 году - 61 %, наименьший в 2007 - 12.3 %.

Основной причиной роста заимствований в Украине является неспособность финансирования социальных программ и постоянный дефицит платежного баланса страны, а в развитых странах мира основная масса заимствований направляется на реализацию масштабных национальных проектов, развития инфраструктуры и перспективных отраслей экономики. Одной из основных задач, стоящих перед отечественной экономикой является не столько сокращение государственного долга, сколько рациональное использование полученных в кредит средств.

Литература: 1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія. Підручник - 7-ме видання. – К., 2008. - С. 580. 2. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/.

Климонова А.Н., аспірантка
Тамбовський державний університет імені Г.Р. Державина

БЕДНОСТЬ И БОГАТСТВО В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В настоящее время активно развивается процесс глобализации, затрагивающей все стороны жизни человеческого общества: экономическую, социальную, культурную, научно-техническую и другие. Глобализация, по мнению многих учёных – закономерный эволюционный процесс.

Глобализация – неоднозначное явление, несущее как положительные, так и отрицательные моменты. Одним из отрицательных направлений является возможное обострение социальных, экономических и иных проблем, в том числе и таких как бедность.

Существуют различные трактовки термина бедность, описывающие его с различных направлений. Бедность – является глобальной проблемой человечества, отражающей экономические проблемы и обостряющей социальные, политические, культурные, национальные противоречия, ограничивающей развитие государств, общества.

Существуют различные методы измерения бедности. *Абсолютный* - к бедным относятся индивиды и домохозяйства, имеющие доход ниже определенного абсолютного минимума. *Относительный* - бедными считаются индивиды и домохозяйства с доходом, явно недостаточным по сложившимся в обществе стандартам потребления. *Субъективный* - учитываются собственные оценки населением своего материального положения. Абсолютное измерение соответствует экономическому подходу к определению бедности, остальные - комплексному¹.

Бедность может рассматриваться и как абсолютная и как относительная категория в зависимости от тех или иных ситуаций в рамках развития общества, региона, государства или мира в целом.

Абсолютная концепция бедности базируется на установлении минимального перечня основных потребностей (прожиточного минимума) и размера ресурсов, требуемых для их удовлетворения. Абсолютная концепция бедности возникла хронологически первой и проведенные в конце 19 века - начале 20 века эмпирические исследования бедности в Великобритании опирались именно на неё.²

Основоположником относительной концепции бедности является П. Таунсенд, который рассматривал бедность как состояние, при котором из-за нехватки экономических ресурсов ведение привычного для большинства членов данного общества образа жизни становится невозможным. Свой анализ бедности он основывал на понятии набора испытываемых лишений, многомерной депривации, которую он понимал как «состояние наблюдаемого и доказуемого невыгодного положения индивида, семьи или группы на фоне сообщества, общества или нации в целом».³

К факторам, оказывающим серьезное воздействие на динамику бедности являются развитие мировой экономики в целом и по отдельным регионам, динамика и перераспределение ВВП, экологические, военно-политические, межнациональные и иные направления.

Многие экономисты выделяют три основных сценария мирового развития и динамики бедности в зависимости от того, какие тенденции современных процессов глобализации - негативные или позитивные - будут преобладать: катастрофический, инерционный и инновационный.⁴

---

¹Иванов Н., Гоффе Н., Монусова Г. Глобализация и бедность // «Мировая экономика и международные отношения», 2010, №9. С. 29-42

²Кагермятова Р. А. К вопросу о бедности в системе показателей качества жизни.

³Кагермятова Р. А. К вопросу о бедности в системе показателей качества жизни.

⁴Иванов Н., Гоффе Н., Монусова Г. Глобализация и бедность // «Мировая экономика и международные отношения», 2010, №9. С. 29-42

Катастрофический - обусловленный военными конфликтами в зонах нестабильности с использованием оружия массового уничтожения и террористическими актами, ведущими к радиационному заражению и химическому отравлению окружающей среды. Следствием этого может быть гуманитарная катастрофа: многомиллионные жертвы, превращение обширных, ранее густонаселенных районов в отравленное пространство, увеличение на порядок масштабов бедности и голода среди населения мира.

Инерционный - основанный на продолжении действующих в настоящее время противоречивых тенденций мирового развития: увеличении нестабильности экономической и социально-политической ситуации в мире; обострении экологического кризиса в связи с загрязнением, а порою и заражением окружающей природной среды ради увеличения прибыли; усилении неравномерности социально-экономического развития отдельных стран и регионов.

Инновационный - третий из заявленных сценариев мирового развития и динамики бедности - исходит из изменения вектора социально-экономического и политического развития мира. Данный сценарий предполагает инноватизацию не только научно-технической и экономической сфер, но и общественно-политической и социальной жизни, межгосударственных отношений, а также сферы экологической безопасности. Это дало бы реальный шанс постепенно преодолеть негативные последствия современной модели глобализации, решить проблему нищеты и добиться прогресса в преодолении бедности.

Как было отмечено выше, глобализация наряду с положительными моментами приносит и отрицательные. К таковым можно отнести неравномерность распределения глобализационных благ. В условиях глобализации часто происходит, что бедность у одних субъектов усиливается, богатство у других субъектов растёт. Так что, в некоторых случаях, бедные ещё больше беднеют, богатые богатеют. Это очевиднее можно наблюдать в отношении стран. Например, США, стран Африки и т.п.

Наблюдается также тенденция расширения бедности в связи с более тесным переплетением экономик стран в рамках союзов. Например, в ЕС, ухудшение экономических показателей одного члена, сказывается на ухудшении показателей другого.

С другой стороны, если эффективно управлять угрозами и рисками глобализации, нивелировать их воздействие. Можно добиться усиления положительных возможностей глобализации. Эти возможности можно будет применять и в рамках борьбы с бедностью в процессе взаимодействия государств, налаживания деловых, культурных, экономических, научно-технических связей между ними. Тогда одни страны смогут повысить уровень экономического развития, а другие найти хороших партнёров, новые возможности и т.д.

Литература: 1. Иванов Н., Гоффе Н., Монусова Г. Глобализация и бедность // «Мировая экономика и международные отношения», 2010, №9. - С. 29-42. 2. Кадермятова Р.А. К вопросу о бедности в системе показателей качества жизни.

Рибальченко К.В., магістрант
Лодзинський університет (Польща)

Науковий керівник - **Комарова К.В.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобальна економіка є місцем, де товари, послуги, люди, навички й ідеї вільно обертаються у межах географічних кордонів. Дуже багато цікавих можливостей пов'язано з виникненням глобальної економіки. Наприклад, Європейський Союз став одним з найбільших світових ринків із близько 700 мільйонами потенційними клієнтами. В минулому Китай розглядали як непривабливого гравця на світовому ринку і не надто надійного виробника дешевих товарів. Зараз Китай є досить гідним конкурентом для більшості світових лідерів, наприклад такого, як Японія.

Природа глобальної економіки відображає реалії гіперконкурентного бізнес-середовища і закликає бізнес більш уважно оцінювати ринки, в яких вони мають намір розвиватись. Адже саме транснаціональні корпорації відчують чи не найбільший вплив з боку індивідуальних потреб кожного народу, характерних особливостей його культури. Глобалізація є зростаючою економічною взаємозалежністю серед країн і їх організацій, яка відбивається в потоці товарів і послуг, фінансового капіталу і знань крізь кордони держави. Глобалізація є результатом великої кількості підприємств, які змагаються один з одним у збільшенні кількості глобальних економік.

Більшість підприємств сьогодні функціонують в умовах динамічного турбулентного бізнес-середовища. Якщо в менш динамічному середовищі кінця ХХ століття конкурентні стратегії підприємств були спрямовані на отримання конкурентних переваг, то сьогодні головна мета полягає у здатності підприємства змінюватися, адаптуватися, бути інноваційною, створювати нові ринки за рахунок формування нових потреб у споживачів. Підприємства, які залучені у процес глобалізації, повинні приймати рішення, які б чуттєво реагували на вимоги національної культури. Тобто такі підприємства повинні вільно адаптуватись до різноманітних економічних ринків. Саме за таких умов фірми мають гарну мотивацію до покращення своїх показників якості, продукція або послуги яких могла б гідно конкурувати на міжнародних ринках.

Процес стратегічного управління складається з трьох етапів: формування стратегії, реалізації стратегії і оцінка стратегії. У свою чергу, формування стратегії включає розробку бачення і місію, виявлення зовнішніх можливостей та загроз, генерування альтернативних стратегій і виявлення конкретних стратегій, які варто наслідувати. На етапі процесу реалізації стратегії

вимагається визначити щорічні цілі підприємства, мотивацію робітників і розподілити усі наявні ресурси таким чином, щоб бажані стратегії були виконані. Процес оцінки стратегії є завершальним етапом в стратегічному управлінні, саме тому менеджерам необхідно мати усю достовірну інформацію для того, щоб слідкувати за виконаннями усіх процесів. Організації, які використовують концепції стратегічного управління мають більші доходи і вони є більш успішними ніж ті, які не використовують.

Можна виділити такі сучасні концепції стратегічного управління: стратегічна концепція для підприємств, що адаптуються (FutureStep); ресурсна теорія; організація, що навчається; стратегія змін; концепція П'яти «П»; мікстратегії; план інноваційної гри; стратегія блакитного океану.

Основною метою «Стратегічного управління для організацій, що адаптуються» є підвищення здатності підприємства адаптуватися та реагувати на зовнішні зміни, автором якої є Р. Вуд. Відповідно до концепції Б. Вернерфельта «Ресурсна теорія», організація може швидко акумулювати всі наявні ресурси і пристосуватись до нових вимог зовнішнього середовища. Згідно з концепцією І. Нонака і Х. Такеучі «Організація, що навчається», усі сукупні знання співробітників підприємства мають бути систематизовані і формалізовані. Концепція Дж. Б. Куїнна «Стратегія змін» висвітлює те, що в організації мають існувати взаємопов'язані і підтримуючі стратегії. За Г. Мінцбергом концепції «П'яти «П» жодна зі стратегій окремо не є єдино вірною, а лише у сукупності з іншими п'ятьма. Концепція Д. Логана і Х. Фішер-Рая «Мікстратегії» полягає у формуванні менших стратегій на недовгострокову перспективу, для того щоб було легше приймати рішення щодо досягнення головної мети. Досить цікавою є концепція авторів С.Д. Ентоні, М. Ейрінг і Л. Гібсона «План інноваційної гри», у якій задля досягнення успіху організації необхідно досліджувати ті ринки, де ще не має аналогів більшості всесвітньо відомих організацій і захоплювати цю нішу. Концепція Кім Чана «Стратегія блакитного океану» висвітлює те, що успіх підприємства чи організації залежить від створення свого унікального продукту, якого ще не мають конкуренти.

Але процес глобалізації триває, і підприємства намагаються знайти найбільш ідеальну модель ведення конкурентної боротьби. У сучасному конкурентному середовищі шанси на тривалий успіх мають лише ті компанії, які здатні до проведення постійних організаційних змін, здатні до ефективної самоорганізації стратегічної діяльності, здатні створювати нові ринки.

Література: 1.Вергун В.А. Іноземні інвестиції: офшорні зони та їх інституції в міжнародному бізнесі: навч. посібник / В.А. Вергун, О.І. Ступницький. – Київ: Київський університет, 2012. – 303 с. 2. W.Chan Kim, Renee Mauborgne. Blue Ocean Strategy / W.Chan Kim, Renee Mauborgne. Harvard Business Review. – 2004. – 240 p.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІКРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Забезпечення стабільності соціально-економічного розвитку країни суттєво пов'язане з рівнем статку громадян. Дані засвідчують існування проблеми, пов'язаної з незадовільним соціальним захистом незаможного населення України й представників малого бізнесу [2].

За оцінками Світового Банку (World Bank), у світі близько 1,4 мільярда людей живуть на менш ніж 1,25 доларів США на добу, близько 3 мільярдів - менш ніж 2,5 доларів США на добу, близько 4,5 мільярдів - менш ніж 8 доларів США на добу [1]. В Україні населення з низьким рівнем доходів, по-перше, не користується послугами страхування, по-друге, має щомісячний дохід на рівні 1 100 грн., що складає близько 4,5 доларів на добу. Убезпечення такого населення можливе за допомогою мікрострахування, тобто страхування населення з низьким рівнем доходів [4]. Розв'язання цієї проблеми потребує участі багатьох, включаючи уряд, суспільство, приватний сектор.

У 2009 році в Україні почали обговорювати питання, пов'язані з можливим впровадженням мікрострахування, на державному рівні. Зокрема, у Проекті Стратегії розвитку фінансового сектору України на період до 2015 року визначено пріоритетні напрями розвитку, серед яких названо можливість впровадження системи мікрострахування для малозаможних верств населення і необхідність державної підтримки соціально значущих видів страхування [3]. Наукова та практична значимість даної проблеми визначили актуальність дослідження.

Метою дослідження є з'ясування сутності мікрострахування, обґрунтування та визначення необхідних умов для впровадження системи мікрострахування для малозаможних верств населення України і малого бізнесу, забезпечення державної підтримки соціально значущих видів такого страхування.

Мікрострахування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів переважно осіб з низькими доходами в обмін на низькі страхові премії за умов невеликих страхових сум, спрощеної системи страхування, високої частки страхових відшкодувань і невисокого прибутку страховика [5].

Держава здатна активно впливати на поширення мікрострахових послуг: надавати фінансову підтримку; впливати на ринок за допомогою регулювання, ініціювати реформу страхового законодавства і т. д. У таких країнах, як Китай, Індія, ПАР і Бразилія, мікрострахування розвивається саме «зверху». Держава в даному випадку виступає ініціатором і двигуном цього процесу. Метою держави у всіх цих випадках є вирішення проблеми бідності та вразливості незаможних верств населення та домогосподарств від різноманітних ризиків.

Сьогодні Нацкомфінпослуг перебуває під тиском потреби зосередження уваги на комерційних страховиках, які становлять більшу загрозу для стабільності фінансової системи країни. Крім того, Нацкомфінпослуг не в змозі

у повній мірі виконувати свою роль у розвитку мікрострахування, оскільки немає інноваційних нормативних рішень для мікрострахування, інформації та емпіричних оцінок, досвіду з мікрострахування, альтернативних правових та нормативних режимів, які б заохочували страхування для бідних верств населення України. Щоправда, позитивні зрушення на користь функції розвитку вже є.

Для розв'язання цих проблем пропонується наступне:

1. Суттєве зменшення вимог до статутного капіталу мікростраховиків.
2. Оптимізація режиму реєстрації.
3. Спрощення вимог для мікрострахових агентів і співробітників мікростраховика.
4. Суттєве спрощення змісту страхового поліса.
5. Створення законодавчої бази для можливості працювати мікростраховикам із перестраховиками.
6. Податкові пільги для мікростраховиків на перші роки діяльності.

Наявність відповідних законодавчих і нормативних актів, а також рівень їх розвитку, показують ставлення до мікрострахування з боку держави. Розвинена законодавча база спрощує ведення бізнесу, знижує ризики страховиків, страхувальників та інших учасників страхового ринку, регламентує їх діяльність, права та обов'язки.

В Україні можливе створення інституту мікрострахування за умови підготовки необхідного законодавства. Таким чином, мікрострахування в Україні можливо, але вирішальну роль на початковому етапі його розвитку має відіграти держава.

Література: 1. Martinez R. Microcredit is No Magic Wand Against Poverty. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=105839> 2. Демографічні чинники бідності [Текст] / Е.М. Лібанова, С.В. Башкіров, О.І. Крикун, С.В. Полякова та ін.; Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Державний комітет статистики України, Український центр соціальних реформ. - К: Основа-Принт, 2009. - 184 с. 3. Стратегія розвитку фінансового сектору України на період до 2015 року [Електронний ресурс] / <http://www.ufin.com.ua/koncepcia/002.doc>. 4. Шірінян А.В. Мікрострахування - новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні [Текст] / А.В. Шірінян // Регіональна економіка. - 2010. - № 2. - С.141-150. 5. Шірінян Л. В. Адресне мікрострахування [Текст] / Л. В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 8. - С. 272-278.

Надточій А. О., к.держ.упр., доцент,
*Харківський регіональний інститут
Національної академії державного управління*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: МІГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Напрями міграційних процесів є свідченням соціально-економічного розвитку країни. Так, якщо еміграційні процеси превалюють над імміграційними, то це свідчить про наявність цілої сукупності факторів

виштовхування. Адже люди народжені в даній країні добровільно масово покидати її не будуть. Країні необхідно виявити та оцінити вплив цих факторів та втрат людського (трудового) потенціалу, для формування відповідної соціально-економічної політики, в том числі і міграційної.

Так відомо, що міграційні процеси спрямовані з країн з відносно низьким рівнем розвитку до країн з високим рівнем розвитку. При цьому слаборозвинені країни мають велику ймовірність такими і залишитись.

Відображення такого бачення світу є цілісна геополітична, економічна і культурна концепція «золотого мільярду»: розвинені країни, зберігаючи для свого населення високий рівень споживання, будуть політичними, військовими і економічними заходами тримати решту світу як резервуари сировини та майданчики для зберігання шкідливих відходів. Крім того, самотужки здійснити індустріалізацію за цивілізованими природоохоронними вимогами жодній країні, що розвивається, не до снаги у фінансовому вимірі [1, с. 511-512].

Одним із механізмів реалізації цієї концепції є міжнародна допомога, що надається Світовим банком (СБ) та Міжнародним валютним фондом (МВФ). Передбачається, що СБ та МВФ мають допомагати країнам у їх розвитку. Насправді бідна країна позичає у СБ, щоб укріпити певний сектор своєї економіки. Якщо через несприятливу зміну світової кон'юнктури вона не зможе обслуговувати борг, тоді вона змушена перепозичати у МВФ. МВФ нав'язує «програму структурних перетворень», за якої країна боржник має знизити податки на ТНК, зменшити зарплати в бюджетній сфері і не робити кроків із захисту місцевих підприємств від імпорту або взяття під контроль філій ТНК. Країни-боржники зобов'язані скоротити субсидії на охорону здоров'я, освіту, транспорт і сільське господарство, щоб спрямувати більше грошей на виплату боргу. Коли їх примушують вирощувати товарні культури на експорт, вони стають все менше здатні прогодувати власне населення. Тому, у третьому світі реальні заробітні плати знижуються, а національний борг зростає до такої міри, що його виплата поглинає велику частку експортного прибутку бідних країн, що створює подальше зубожіння населення. [1, с. 520-521].

На жаль, описана ситуація дуже нагадує вітчизняні реалії. Так, з 2010 р. по 2014 р. зовнішній державний борг збільшився у 1,5 рази, а золотовалютні резерви скоротилися в 1,6 рази. На сьогодні зовнішній державний борг лише на 39,3% перебивається за рахунок золотовалютних резервів. Для обслуговування зовнішнього боргу уряд України був вимушений у 2014 р. брати позику у МВФ (зовнішній борг України з 01.01.2014 р. по 01.10.2014 р. збільшився на 4,2 млрд. дол.) під зобов'язання втілення рекомендацій МВФ, в тому числі щодо підвищення тарифів на газопостачання для населення, не підвищення пенсій і заробітних плат у бюджетній сфері та ін. Ситуація, коли країна бере позику, щоб сплатити відсотки за попередньо взяті позики, має стимулювати уряд до рішучих кроків.

Крім того, з економічної теорії відомо, що із слаборозвинених країн відбувається відтік капіталу [2, с. 370-371]. Так, за статистичними даними

станом на початок 2014 р. прямі іноземні інвестиції в Україну склали 58 млрд. дол. США (за весь період інвестування, починаючи з 1996 р.), а прямі іноземні інвестиції з України склали 6,5 млрд. дол. США [3], при цьому у 2008 р. обсяг прямих інвестицій з України збільшився у 24 рази (з 243,3 млн. дол. США у 2007 р. до 6196,6 млн. дол. США у 2008 р.). Як зазначають автори, головна проблема полягає в тому, що значна частина позик, що надається індустріально розвиненими країнами, зосереджується в руках тих, хто згодом інвестує ці кошти в індустріально розвинені країни [2, с.371]. Окрім того, в Україні кошти виводяться в офшорні зони з метою уникнення оподаткування (90,6% прямих інвестицій з України здійснено у Кіпр).

Така ситуація свідчить про негативний інвестиційний клімат, який формують сукупність наступних факторів: політична нестабільність, корумпованість усіх гілок влади, відсутня культура (традиції) виконання законів, безвідповідальність вищих посадових осіб органів державної влади, недіючі правові механізми захисту прав власності тощо. Це призводить до того, що і внутрішні і зовнішні інвестори побоюються вкладати кошти в країну через високий ризик. Це, в свою чергу, призводить до того, що не відбувається процесу капіталоутворення, яке б сприяло збільшенню продуктивності праці. Так, більшість робочих місць оснащена застарілим трудомістким обладнанням, відсутні (або в незначній мірі) впровадження нової техніки і технології, досягнень науково-технічного прогресу. На таких робочих місцях низька продуктивність праці, яка не дає підстав до збільшення рівня оплати праці. Звідси низький рівень оплати праці.

Інша (значна) частина зайнятих вимушена працювати в тіньовій економіці через те, що підприємці (роботодавці) вимушені працювати в тіні через високий тиск всюдисущої корупції. Ця частина зайнятих отримує порівняно вищий рівень заробітної плати, який є неофіційним і податки з якого не сплачуються. Так держава недоотримує доходи. Звідси неспроможність держави забезпечити соціальні стандарти і реалізувати права, що декларовані Конституцією України.

Сукупність вище перелічених факторів виштовхує працездатне, активне, енергійне населення до трудової міграції. На сьогодні, за різними оцінками з України емігрувало в пошуках кращого життя від 1,5 млн. до 7 млн. осіб (від 1% до 35% працездатного населення).

Вплив міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країни неоднозначний, швидше негативний ніж позитивний. Вітчизняні і закордонні науковці одностайні щодо позитивних наслідків міграції в одному – трудові мігранти покращують добробут власного домогосподарства, чим зменшують загальну соціальну напругу, рівень бідності і послаблюють проблему безробіття в країні.

Крім того, позитивним наслідком зовнішньої міграції називають грошові валютні перекази, оскільки вони збільшують платоспроможність окремих категорій громадян, тобто збільшується сукупний попит на окремі товари і

послуги, що може слугувати джерелом розвитку відповідних галузей, а також дозволяють зменшити дефіцит платіжного балансу України.

Проте вплив валютних переказів на національну економіку неоднозначний через те, що зазвичай збільшується попит на імпортні товари, що ще більше поглиблює дефіцит платіжного балансу. Крім того, через те, що схильність населення до заощаджень в Україні низька [4], механізм «заощадження – інвестиції» залишається не задіяним.

Негативним наслідком зовнішньої трудової міграції є те, що держава втрачає власний трудовий, науково-освітній потенціал, на формування якого витрачено чимало коштів і не менше 20 років. Втрата трудових ресурсів - це втрата одного з найважливіших факторів виробництва, який в той же час є невід'ємною умовою розвитку. Якщо освітньо-кваліфікаційний рівень трудових ресурсів недостатній, то взагалі відсутня необхідна умова інноваційного розвитку суспільства. З цієї позиції збитки від зовнішньої трудової міграції важко піддаються підрахункам.

Еміграційні процеси важко піддаються регулюванню, особливо адміністративним методами, саме через те, що вони є лише видимою частиною айсбергу.

Якщо в країні не створені гідні умови для життя і праці, то неминуче люди будуть залишати країну в пошуках кращої долі і гідного робочого місця, вищого рівня життя. Відомо, що залишають країну не найбільш злиденні, а ті хто має певні фінансові ресурси для міграції; ті, що володіють такими особистими якостями, як: заповзятливість, енергійність, схильність до ризику; володіє мовою і певними знаннями. Заможні українці відсилають своїх нащадків на навчання за кордон, з тим, щоб вони потім там і залишались. Пересічному громадянину, низько кваліфікована, але порівняно високооплачувана робота за кордоном сприймається як омріяний спосіб існування. З економічної точки зору зрозуміло, що людина, яка володіє певним людським капіталом буде намагатись отримати від нього якомога більший зиск. В такому разі людину можуть стримати від трудової еміграції лише патріотичні відчуття і (або) почуття особистої відповідальності за майбутнє своєї країни.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що Україні будь-що необхідно зберегти свій трудовий, науково-освітній потенціал. Зберегти його, тобто зупинити відтік працездатного населення, можна лише за умови створення умов для його ефективного використання. Такими умовами є високопродуктивні робочі місця, які випускають конкурентоспроможну продукцію, яка користується попитом на внутрішньому і міжнародного ринку.

Тому міграційна політика може бути лише доповненням до соціально-економічної політики, спрямованої на створення привабливого інвестиційного клімату, відновлення довіри до влади, ефективного використання економічно активного населення, забезпечення високих стандартів життя.

Література: 1. Міжнародна трудова міграція: методологічний та організаційний аспекти : моногр. / Ю.П. Гуменюк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 619 с. 2. Макконел К.Б., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика /К.Б. Макконел, С.Л.Брю. [В 2 т.: пер. с

англ.]. Т. 2. – М. : «Туран», 1996. – 400 с. 3. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) / Статистичні дані Державного комітету статистики України // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Kravchuk K. Influence of Labour Migration on the Economy of Ukraine. // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://4liberty.eu/influence-of-labour-migration-on-the-economy-of-ukraine>.

Осацька Ю.Є., к.е.н., доцент
Корягіна Т.В., к.держ.упр., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Поняття «глобалізація» увійшло в науковий обіг в 80-ті роки ХХ ст. Охопивши всі сфери громадського життя, глобалізація стала вирішальним фактором економічних відносин між країнами. Перехід економіки в новий якісний стан в свою чергу підвищив значимість інноваційної діяльності, розвитку наукомістких виробництв. В контексті сучасних ринкових трансформацій науково-технічний потенціал країни складає основу її ефективності, а одним із головних показників економічного зростання є темпи розвитку інноваційної діяльності.

Кожна з країн світу має неоднаковий ресурсний потенціал, по - різному його використовує та обирає прийнятну для себе модель розвитку національної економіки: ресурсну, інноваційну чи інтелектуально-донорську. Беззаперечним є той факт, що в умовах розвитку глобальних процесів найбільш ефективною є інноваційна модель розвитку, за якою відбувається розвиток економіки більшості промислово розвинених країн світу.

Світовий ринок наукомісткої продукції сьогодні оцінюється у 2,3-3 трлн. дол. США., з них приблизно 40% належить США. Сім провідних країн світу контролюють понад 80% ринку наукомісткої продукції: США отримують від експорту цієї продукції 700 млрд. дол. щорічно, Німеччина – 530 млрд. дол., Японія – 400 млрд. дол. США [1].

Україна належить до держав з високим рівнем відкритості національної економіки. В основі формування структури вітчизняного експорту переважає сировинна складова - чорні й кольорові метали, а також вироби з них, хімічні, мінеральні продукти, продукти рослинного походження. У структурі ж імпорту переважає високотехнологічна продукція - машини та устаткування, енергоносії. Низький технічний та технологічний рівень виробництва, збитковість підприємств, обмежений обсяг інвестицій в інноваційний розвиток, недостатня державна підтримка свідчать про наявність певних проблем в розвитку інноваційної діяльності України.

Країни пострадянського табору, що понад 20 років тому стали на шлях ринкових перетворень, все ще намагаються сформувати ефективну науково-технічну та інноваційну політику, розробити ефективні інструменти стимулювання інноваційного та науково-технологічного розвитку.

Подолання технологічного відставання можливе лише при наявності в країні розвинутої системи генерації знання, яка заснована на потужному секторі фундаментальних досліджень, ефективній системі освіти та системній взаємодії між ними та підприємцями. За таких умов формування інноваційної політики, вибір, розробка інструментів стимулювання інноваційного розвитку та забезпечення взаємодії між наукою та промисловістю набувають особливого значення.

На сьогоднішні позиції більшості українських промислових підприємств на зовнішніх та внутрішніх ринках є слабкими, що обумовлюється багатьма причинами, однією з яких є повільний перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку через неузгодженість дій різних органів державної влади, частина яких не усвідомлює важливість науково-технологічного прогресу та наукових досліджень, їхньої ролі у формуванні конкурентоспроможного виробництва. У свою чергу науково-дослідні установи не завжди вміють довести результати своїх наукових досліджень до промислового користування чи зацікавити підприємців своїми розробками. З іншого боку, криза 90-х років виміла з науки прошарок науковців середнього віку та суттєво вплинула на стан матеріально-технічної бази науково-дослідних установ [2].

В умовах розвитку науки і техніки як визначального фактору забезпечення конкурентоспроможності економіки та прогресу суспільства зростає роль державної підтримки розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності. Багаторічна практика інноваційного розвитку підприємств в умовах ринкової економіки як у розвинутих країнах, так і в Україні, безсумнівно довела, що без державного регулювання, організаційно-правової і фінансової допомоги з боку держави такий розвиток буде неефективним і не відповідатиме вимогам прискорення сучасного етапу науково-технічного прогресу [3].

Ефективним інструментом, який держави використовують для боротьби з економічною кризою, виступає інноваційна політика.

Головною метою державної інноваційної політики є створення належних умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва і реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Напрями, в яких може здійснюватись державна інноваційна політика:

- сприяння зростанню інноваційної активності підприємств;
- орієнтація на пріоритетну підтримку інновацій, які складають основу сучасного технологічного процесу;

- узгодження державної інноваційної політики з ефективною конкуренцією в даній сфері;
- захист інтелектуальної власності та інтересів національного інноваційного підприємництва;
- сприяння регіональному, міжрегіональному і міжнародному співробітництву в інноваційній діяльності [4].

Очевидно, що якісного економічного зростання сьогодні можливо досягти лише в умовах суспільства та економіки знань. Тому Україна має ставити перед собою амбіційні цілі, адже тільки рух до вищих стандартів світового досвіду може привести до прогресу на шляху прискореного зростання конкурентоспроможності національної економіки й здійснення заявленого нашою державою європейського вибору. Необхідно забезпечити розроблення державної програми науково-технологічного та інноваційного розвитку України на перспективу, удосконалити інституційне забезпечення інноваційного розвитку шляхом створення системи стратегічного планування та оцінки розвитку технологій відповідно до національних цілей.

Отже, покращання науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні потребує удосконалення законодавства та вирішення державою наступних проблемних питань:

- спростити закони та нормативно-правові акти щодо науково-технічної та інноваційної діяльності та гарантувати їх виконання;
- забезпечити соціальний захист дослідників і вчених;
- покращити законодавство щодо інтелектуальної власності та цільових державних програм;
- поліпшити систему оподаткування для підприємців, особливо інноваційних (як потенційних клієнтів та користувачів результатів наукових досліджень);
- забезпечити фінансування пріоритетних напрямків науки та техніки;
- передбачити законодавче стимулювання інноваційної діяльності підприємств;
- забезпечити виконання та дотримання законів, гармонізувати законодавство з метою створення єдиного цілеспрямованого механізму стимулювання та забезпечення інноваційного розвитку [2].

Література: 1. Гвоздецький В.Д., Валуєв Б.І., Кошечев О.О., Кепич Т. Оцінка сучасних моделей, концепцій, стратегій та перспектив розвитку інноваційної сфери країн світу: завдання для України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/uazt/2012_5/5_12_11%20.pdf 2. Грига В.Ю. Теоретичні та практичні аспекти використання наукових результатів НАН в економіці України (Вид. друге, переробл.). Монографія – Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України. – Київ, 2010. - 113 с. 3. Єрмошенко М.М. Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і шляхи їх розв’язання / М.М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С. 45-54. 4. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки / Л.А. Швайка – К.: Знання, 2008. – 435 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сучасний регіональний розвиток України, його стан та тенденції, оцінка спроможності регіонів реалізовувати соціально-економічні інтереси в умовах кризи є проблемними питаннями регіональної політики. Основні заходи у сфері економічного розвитку останнім часом спрямовані на вирішення гострих викликів фінансової нестабільності. Водночас в соціально-економічному стані більшості регіонів, починаючи з 2008 року, проявляються негативні кризові тенденції.

Загалом ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від рівня соціально-економічного розвитку кожного з її регіонів, які на сьогодні відзначаються суттєвою галузевою, територіальною та функціональною диференціацією, виникає необхідність розробки політики розвитку для кожного окремо взятого регіону країни.

Зважаючи на те, що наслідки світової фінансово-економічної кризи у регіональному розрізі мали різний прояв, в залежності від того, яка сфера діяльності є основною для конкретного регіону та від ступеня інтегрованості регіону до світових глобалізаційних процесів, виникла складна ситуація в економіці регіонів, що характеризується загостренням старих та появою нових проблем, до яких слід віднести: послаблення міжрегіональних зв'язків, посилення міжрегіональної диспропорційності, зниження загального рівня конкурентоспроможності регіонів України тощо.

Одним із головних проявів регіональних диспропорцій в Україні є суттєві відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку між регіонами, що відображаються через показники валового регіонального продукту (ВРП) і ВРП на одну особу.

За офіційними статистичними даними, середній валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення в Україні у 2012 р. дорівнював 32002 грн. Необхідно зауважити, що цей показник значно відрізняється по регіонах. ВРП на душу населення м. Києва у 3,04 раза більший, ніж середній по країні, та у 6,7 раза більший, ніж у Чернівецькій області. Так В.М. Геєць запропонував усі регіони за показником ВРП на душу населення поділити на чотири основні групи [1,4].

Так, у 2012 р. показник валового регіонального продукту на душу населення у м. Києві становив 97429 грн., у Дніпропетровській області – 44650 грн., у Донецькій, Запорізькій, Київській, Одеській, Полтавській, Харківських областях та м. Севастополі – від 25000 до 40000 грн., у решті областей – від 14000 до 25000 грн. І лише в 5 регіонах - лідерах України, а саме: у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Полтавській областях і Києві ВРП на одну особу був вищим за середній по країні показник.

Також показовою була диференціація доходів і видатків місцевих бюджетів України в розрахунку на одну особу наявного населення - розрив між максимальним і мінімальним рівнем даного показника складає 3 рази (доходи місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу у 2012 р. були максимальними у

м. Київ (52924,5 грн.), Донецькій області (29981,4 грн.) та Дніпропетровській області (29940,3 грн.), а мінімальними - у Закарпатській області (17898,2 грн.)). Значною була диференціація за регіонами видатків із місцевих бюджетів на одного мешканця території, причому з 24 областей приблизно в третини обсяги видатків були більші за середнє значення по країні [4].

Нерівномірність та структурні диспропорції регіонального економічного розвитку в Україні сьогодні зумовлює необхідність дослідження їх структурних особливостей з метою розробки та забезпечення ефективної довгострокової стратегії розвитку.

Отже, перше десятиліття нового століття було відзначено глобальними фінансовими кризами, що охопили увесь світ та продовжуються сьогодні, воєнні дії на сході країни несуть негативні наслідки для всіх регіонів України, завдаючи найбільшого удару по регіонах-лідерах. В Україні зберігається високий рівень регіональної диференціації економічного розвитку на фоні централізації державного управління. Збереження і посилення міжрегіональної та міжрайонної диференціації тягне за собою серйозні негативні наслідки, тому вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів є одним з найважливіших суспільно-політичних завдань. У таких умовах необхідні розробка та впровадження стратегій відновлення виробничого потенціалу кожного окремо взятого регіону, що передбачали б комплекс продуманих заходів загальнодержавного характеру з урахуванням територіальних особливостей.

Література: 1. Геець В.М. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія В.М. Геець, Л.В. Шинкарук, Т.І. Артџомова [та ін.]. – К.: Ін-т економіки та прогнозув., 2011. – 696 с. 2. Особливості політики регіонального розвитку України на сучасному етапі [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.osvita.lviv.ua/textes/o_regiony.html. 3. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку: аналіт. доп. / С.О. Біла, О.В. Шевченко, В.І. Жук, М.О. Кушнір [та ін.]; за ред. С.О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 104 с. 4. Статистичний щорічник України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm. 5. Стукало Н.В. Глобальна фінансова криза: теорія і практика подолання наслідків фінансових потрясінь / Н.В. Стукало, О.М. Мозговий // Ринок цінних паперів. - 2008. - № 11-12. - С.31-37.

Свистун К.О., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

ПРО ДЕРЖАВНУ СТРАТЕГІЮ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

Особливості нинішнього стану економіки України та її регіонів за складних внутрішніх і зовнішньополітичних умов вимагають більше, ніж будь-коли, радикальних реформ по модернізації України, з головним результатом: створення сильної суверенної та незалежної європейської держави.

Загальновідомо, що існуючі в Україні територіальні одиниці області (регіони) неоднорідні за розвитком міських поселень і внеском валової доданої вартості у валовий внутрішній продукт України. Тому, для сприяння

динамічного і, що найбільш бажано, рівномірного розвитку регіонів України в 2006 р. була затверджена Державна стратегія регіонального розвитку періодом до 2015 г. (ДСРР-2015) [1], яка була дієвою і актуальною в докризовий період, однак після 2008 року потребувала значних коригувань, бо змінилась соціально-економічна ситуація і в середині країни, і в світі. Серед недоліків ДСРР-2015 були [2]:

- недостатнє висвітлення проблем регіонального розвитку;
- неактуальність стратегічних цілей в посткризовому періоді, з необхідністю формування нових стратегічних пріоритетів і напрямів;
- загальний характер механізму реалізації ДСРР-2015, у т.ч. неефективний механізм фінансового забезпечення і невизначена роль громадськості, влади, бізнесу тощо – у контролі за реалізацією ДСРР.

На сьогоднішній день процеси регіонального розвитку набули ще більшої важливості для України. Це відповідає світовим тенденціям і, крім того, регіональний розвиток – традиційно пріоритетний напрям політики Євросоюзу. Наприклад, у січні 2013 р. ЄС розпочав проект «Підтримка регіонального розвитку в Україні», основні завдання якого [3]: допомога Міністерству економічного розвитку та торгівлі України (МЕРТ) із розробки Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року (ДСРР-2020) та Плану реалізації цієї стратегії.

Від розробки до затвердження ДСРР-2020 пройшло достатньо часу, і ухвалення ДСРР-2020 відбулося наприкінці 2013 р. [4], однак тоді її не було затверджено на законодавчому рівні.

В швидкозмінних обставинах суспільного життя України постала потреба у видозміні ухваленної ДСРР-2020 згідно до вимог сучасності. Тому, в 2014 р. була затверджена діюча сьогодні ДСРР-2020 [5].

Порівняння стратегічних цілей діючої ДСРР-2020 із ДСРР-2015 і ухваленної ДСРР-2020 зразка 2013 р., наведено в табл. 1.

Якщо ДСРР-2015 мала 4 стратегічні завдання, то ДСРР-2020, затверджена в 2014 р., має тільки 3 стратегічні цілі, які були сформовані у 2013 р. в ухваленій ДСРР-2020 (друга колонка табл.1). Це викликає сумнів щодо відповідності діючої ДСРР-2020 вимогам нашого часу, тим паче, що стратегічна ціль «забезпечення розвитку людських ресурсів», не була виконана раніше, і тому її виключення зі списку було дуже небажаним кроком. Отже, цілі затвердженої ДСРР-2020, у т.ч. операційні цілі, а також загальні визначення, скальковані з ДСРР-2020 зразка 2013 р.

Таблиця 1

Стратегічні цілі Державних стратегій регіонального розвитку

ДСРР-2015 (не чинна)	ДСРР-2020 (ухвалена)	ДСРР-2020 (діюча)
підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу	підвищення конкурентоспроможності регіонів	підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів
забезпечення розвитку людських ресурсів	територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток	територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток
розвиток міжрегіонального співробітництва	ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку	ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку
створення інституціональних умов для регіонального розвитку	X	X

Щодо засад формування та реалізації державної регіональної політики (ДРП), то в ухваленій ДСРР-2020 вони ніби заміщують принципи регіональної політики, про яких у главі «Основні принципи нової регіональної політики» [6, с. 73-76] – ні слова. Натомість, діюча ДСРР-2020 подає 9 принципів [7, с. 7], серед яких: конституційність та законність; співробітництво; паритетність; відкритість; субсидіарність; координація; єдність; історична спадкоємність; сталий розвиток. Після визначень цих основних принципів діюча ДСРР-2020 наводить повністю і без жодних правок засади ДРП із ухваленної ДСРР-2020.

Таким чином, аналіз ухваленної та діючої ДСРР-2020 показав, що в затвердженій ДСРР-2020 збереглися стратегічні і операційні цілі, загальні визначення, засади формування і реалізації ДРП з ДСРР-2020, ухваленної в 2013 р. Можемо це зрозуміти, з огляду на об'єктивність, тобто незалежність цих методологічних даних від політичної та економічної мінливості в Україні.

Серед найбільш актуальних принципів регіональної політики в чинній ДСРР-2020 є сталий розвиток – забезпечення невиснажливого, ощадного та ефективного використання енергетичних, матеріальних, природних та інших ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь [7, с.7].

В діючій ДСРР-2020 нарешті сформульовані ґрунтовні принципи регіональної політики. Хоч пріоритети і напрями реалізації цілей ДСРР-2020 – дещо змінилися, та ряд проблем в Україні залишаються незмінно актуальними: це розвиток дорожньої інфраструктури, інформаційних систем (збільшення покриття мережі Інтернет), ефективність енергоспоживання; розвиток інновацій на підприємствах; диференціація якості життя і доходів людей, високе безробіття серед молоді та інших груп людей працездатного віку, охорона здоров'я та інше.

Будемо пам'ятати і про необхідність модернізації української економіки, процеси якої повинні стати локомотивом перемін. Потрібні для цього передумови: мир, фінансове забезпечення, наявність політичної волі в можновладців та контроль за виконанням діючої Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року.

Можемо сподіватися, що в умовах миру і безпеки, які настануть в Україні в близькому майбутньому, без сумнівів, виконання ДСРР-2020 не забариться та принесе українському народу корисні результати, зміцнить добробут і достаток як найбільш вразливих, так і середнього класу, і забезпечить європейський рівень життя.

Література: 1. Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001 «Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року». Офіційний вісник України. 2006 р. – № 30. – С. 2. 2. Щодо удосконалення державної стратегії регіонального розвитку України до 2015 року / Аналітична записка / НІСД при Президентові України. – 15 с. 3. ДСРР-2020 / Веб-сайт «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» – Електронний ресурс [Режим доступу]:<http://surdp.eu/SSRD-2020> 4. Ухвалено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 р. / Веб-сайт «Місцевий економічний розвиток міст України» від 9 грудня 2013 р. – Електронний ресурс [режим доступу]: <http://www.mled.org.ua/ukr/information/latest-news/898-statestrategyforregionaldevelopment2020> 5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року /

Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385 / Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP140385.html 6. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. / Посилання на завантаження архіву з текстом: http://www.mled.org.ua/images/stories/files/Different_documents/state_strategy_for_regional_development_2020.zip 7. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. / Посилання на завантаження архіву з текстом: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/file/text/26/f430556_n22.zip

Степанова Г.М., аспірантка

Київський національний торговельно-економічний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Державні фінанси є основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів у ринковій економіці. Вони відіграють вагомую роль у регулюванні фінансового сектору, а від їх потенціалу залежить економічний розвиток країни. Ефективність системи управління державними фінансами має важливе значення для забезпечення стабільності бюджетної системи, а також загальної фінансової безпеки та стійкого економічного зростання.

Централізація фінансових ресурсів має важливе економічне значення, оскільки доходи державного бюджету забезпечують реалізацію державних функцій, що в свою чергу, дає можливість маневрувати коштами, зосередити їх на вирішальних аспектах соціально-економічного розвитку, проводити єдину економічну і фінансову політику.

Відносини, опосередковані процесом перерозподілу доходів, займають важливе місце в системі державного регулювання. З одного боку існує об'єктивна необхідність задоволення зростаючих потреб у суспільних благах та послугах, з іншого - обмеження, які ринок накладає на форми та методи державного регулювання, призводять до того, що бюджет несе значне перерозподільне навантаження. Наявність бюджетної сфери перерозподілу вартості як органічної складової частини фінансів зумовлена потребами розвитку виробництва та соціальної сфери. Для організації безперервного кругообігу у масштабах всієї економіки та забезпечення соціальних гарантій суспільству необхідна централізація грошових ресурсів, яка б виходила за межі окремих господарств та галузей. Варто підкреслити, що бюджет є важливим інструментом здійснення відтворювального процесу, тому ефективне функціонування господарського механізму неможливе без вдосконалення бюджетних відносин.

Роль державного бюджету в системі макроекономічного регулювання об'єктивно зумовлюється тим, що виникнення бюджетних відносин та зміни в них відбуваються в результаті розвитку економіки. Необхідність динамічного та ефективного соціально-економічного розвитку суспільства стимулює постійне відновлення процесів виробництва матеріальних благ та максимального задоволення всього комплексу потреб суспільства. Збалансовуючи складні взаємозв'язки з усім відтворювальним процесом,

бюджет виступає своєрідним засобом впливу на економічний базис та на суспільні відносини в цілому.

Можливості використання бюджету в системі державного регулювання економіки пов'язані з умовами та результатами виробництва, рівнем розвитку продуктивних сил та економічних відносин, характером споживання суспільного продукту. Слід зазначити, що закономірності та особливості функціонування фінансових важелів бюджетного регулювання повинні враховувати та визначатися відповідно до дії економічних законів.

Формування пропорцій бюджетного перерозподілу вартості як основного регулюючого важеля державної політики економічного зростання повинно насамперед задовольняти вимоги закону зростання людських потреб і закону пропорційного розвитку економіки.

Дія закону нагромадження, закону економічного зростання та закону обмеженості ресурсів зумовлює концентрацію бюджетних коштів на найважливіших напрямках соціально-економічного розвитку. Через бюджетний механізм держава також впливає на господарську кон'юнктуру та рівень ділової активності підприємництва.

Бюджетне регулювання здійснюється за допомогою особливих економічних форм, що відображають окремі етапи бюджетного перерозподілу вартості. Це об'єктивні за своєю сутністю та обумовлені внутрішньою структурою - доходи та видатки бюджету. Впливаючи на формування вартісних пропорцій з метою задоволення загальнодержавних потреб, ці економічні категорії відрізняються одна від одної своїми функціональними характеристиками. За допомогою доходів відбувається процес формування бюджетних ресурсів, тоді як видатки опосередковують процес їх використання.

Метою бюджетної політики як складової механізму державного регулювання економіки має бути створення умов для довгострокового економічного зростання. Також варто зазначити, що в умовах скорочення темпів соціально-економічного розвитку, важливим є реалізація заходів стимулюючого характеру у сфері податкового та бюджетного регулювання з метою зменшення амплітуди економічного спаду. Ефективність даних заходів, в достатній мірі, залежить від цілеспрямованості їх спрямування, рівня монополізації економіки та стадії розвитку державних інститутів.

Організація бюджетного регулювання потребує оцінки його результативності. Ефективною можна вважати таку бюджетну політику, концепція якої забезпечує максимально можливе на певному етапі розвитку досягнення мети державного фінансового регулювання і забезпечення бюджетної збалансованості на основі повної реалізації функцій бюджету. Основним показником ефективності бюджетного регулювання виступає критерій максимального забезпечення суспільних благ (державних послуг), що визначаються вартістю оптимальної величини державних видатків за умови оптимального сукупного податкового навантаження.

Ефективність бюджетногорегулювання визначається через критерії ефективності виконання бюджетом своїх функцій – оптимального обсягу доходів, видатків і контрольно-регулюючого забезпечення.

Втручання держави в макроекономічні процеси – об'єктивна і закономірна функція держави, яка передбачає регулювання економічних відносин з використанням різних форм і методів впливу на розвиток національної економіки. Вагому роль у виконанні конституційних зобов'язань відіграє досягнення збалансованості у виборі пріоритетів бюджетної політики з урахуванням фінансових можливостей держави. Фактори, що підвищують ефективність бюджетної системи та бюджетного регулювання є: визначення оптимального обсягу перерозподілу через бюджетну систему ресурсів; структурування бюджетних ресурсів за рівнями бюджетної системи; бюджетні процедури, тобто процедури надходження коштів до бюджету та їх використання.

Практика регулювання економічних процесів засвідчує недостатність дієвих засад та економічних важелів стримування негативних факторів впливу на фінансову стабільність держави. Незбалансованість попиту і пропозиції на державні фінансові ресурси потребує пошуку та реалізації нових механізмів управління державними фінансами, підвищення ефективності їх використання.

Наукова полеміка стосовно рівня соціальної складової видатків бюджету та необхідності забезпечення економічного зростання є актуальною, адже соціально-економічний розвиток значною мірою залежить від політики бюджетних видатків, обсяг яких впливає на обсяг сукупного попиту. Заслуговує на увагу погляд професора І. Я. Чугунова. Незважаючи на різні позиції щодо рівня видатків соціального спрямування, не викликає сумнівів те, що високий рівень соціального забезпечення населення неможливий у бідній країні, тому єдиною передумовою його підвищення є реалізація стратегії прискореного зростання. Спрямованість державної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання не виключає збереження існуючого рівня соціальної підтримки і навіть її збільшення за умов оптимізації структури соціальних видатків та їх пріоритетного спрямування на розвиток людини.

Реалізація завдань економічного і соціального характеру бюджетного регулювання неможлива без подальшого удосконалення бюджетної системи в напрямі досягнення оптимального розподілу доходів і видатків між окремими рівнями бюджетів, зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів, удосконалення бюджетного регулювання відповідно до цілей державної політики. Доцільним є удосконалення методологічних засад бюджетного планування та прогнозування, поглиблення взаємозв'язку між бюджетним плануванням та макроекономічною динамікою.

Стабілізація державних фінансів та розвиток інституційного середовища є пріоритетними напрямками економічної політики в Україні. Циклічне падіння доходів Зведеного бюджету України та фондів загальнообов'язкового державного страхування, яке відбувається в умовах фінансово-економічної рецесії зумовило зростання бюджетного дефіциту та державного боргу. Відмічається зменшення державних інвестицій у зв'язку із фіскальною неспроможністю фінансування

соціальних трансфертів. Стабілізація державних фінансів передбачає розробку бюджетної стратегії, в основі якої раціоналізація державних витрат на основі визначення їх оптимального обсягу і структури з урахуванням макроекономічних та фінансових можливостей, а також особливостей інституціонального середовища в країні. Дані кроки передбачають розвиток програмно-цільового методу в бюджетному процесі з метою адаптації бюджетних програм до пріоритетів соціально-економічної політики та підвищення ефективності використання коштів державного бюджету.

На даному етапі розвитку, для якого характерне зниження темпів росту валового внутрішнього продукту та зменшення інвестиційної активності суб'єктів господарювання, важливим є проведення стимулюючої бюджетної політики. Однак в умовах суттєвого розміру дефіциту бюджету виникає необхідність проведення бюджетної консолідації. Залучення додаткових доходів до бюджету повинно відбуватись шляхом розширення податкової бази і посилення ефективності механізму адміністрування податків, а також оптимізації видаткової частини бюджету.

Важливим завданням вдосконалення механізму бюджетного регулювання на середньострокову перспективу є запровадження середньострокового планування бюджету із встановленням граничних значень видатків бюджету у розрізі функціональної та програмної класифікації. Підвищення ефективності та результативності бюджетних видатків є базовим завданням держави в процесі формування та реалізації бюджетної політики. Тому, необхідним є розвиток методологічних засад щодо визначення ефективності бюджетної програми на основі системи якісних та кількісних показників оцінки з урахуванням стану їх виконання. Таким чином, в умовах сучасних економічних перетворень важливим є поглиблення розуміння сутності бюджетного регулювання.

Література: 1. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик. - К. : НІОС, 2000. - 416 с. 2. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І.Я. Чугунова. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 848 с. 3. Фінанси / С.І. Юрій, В.М. Федосов, Л.М. Алексеєнко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. - К. : Знання, 2008. - 611 с. 4. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. – К.: НІОС. 2003. – 488 с. 5. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. - К. : НДФІ, 2005. - 259 с.

Шаматріна Н.А., аспірантка
Науковий керівник – **Лисяк Л.В.**, д.е.н., професор
Дніпропетровська державна фінансова академія

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Однією з потенціальних можливостей країни на шляху розвитку та виходу із сформованої політико-економічної ситуації є зростання міжнародного співробітництва. Підвищення присутності нашої країни на

світовій арені та міжнародного співробітництва на території України можливе при зростанні ролі регіонів в даному питанні. Стрімке співробітництво між країнами, що приносить користь всім державам-партнерам, вже підтверджено світовою практикою. Як інструмент розв'язання економічної кризи, транскордонне співробітництво регіонів, є актуальним для політики України.

Мета дослідження полягає в теоретичному та правовому обґрунтуванні основних засад здійснення транскордонного співробітництва України.

Транскордонне співробітництво регулюється законом України «Про транскордонне співробітництво», Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, Протоколом № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується між територіального співробітництва, Додатковим протоколом до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, Постановою Верховної Ради України «Про приєднання України до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями». Транскордонне співробітництво має на меті застосування спільних дій кількох регіонів різних країн для досягнення встановлених цілей. Стаття 1 закону України «Про транскордонне співробітництво» дає наступне твердження поняття: «транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством».

Суб'єктами транскордонного співробітництва є три групи: 1) органи державної влади (національні, місцеві та регіональні органи державної влади), 2) приватний сектор (суб'єкти підприємницької діяльності), 3) громадські організації та общини.

Звісно будь-яка діяльність має бути орієнтована на досягнення поставлених цілей та розв'язання завдань. Так головними завданнями транскордонного співробітництва є:

- 1) розвиток територій чи галузей, що є вигідним для обох країн;
- 2) рух капіталів, товарів та інформації між країнами;
- 3) розв'язання соціальних (проблеми міграції, етнічних меншин, соціально-культурний розвиток) та екологічних проблем (використання природних ресурсів та захист довкілля);
- 4) обмін досвідом у всіх сферах життя регіону (освіти, науки, культури, законодавства, державного управління та ін.)

Транскордонне співробітництво здійснюється за різноманітними програмами та передбачає велику кількість заходів, які здійснюються державами-партнерами. Транскордонне співробітництво України та Європейського Союзу відбувається у таких формах:

1. Діяльність єврорегіонів;

2. Дія програм сусідства;
3. Діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій;
4. Міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво);
5. Програми прикордонного співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства

В умовах глобалізації та поглиблення інтеграційних процесів транскордонне співробітництво є інструментом прискорення вирівнювання якості життя населення та сприяти створенню умов для вільного переміщення людей, товарів, капіталів та послуг через кордон. Цьому сприяє вигідне положення України на економіко-географічній карті світу. Зовнішньоекономічна орієнтація України на євроінтеграцію передбачає тісну співпрацю з такими країнами заходу як Польща, Словачія, Литва, Угорщина Болгарія, Румунія та ін.

Для реалізації політики транскордонного співробітництва місцеві та регіональні органи влади в межах чинного законодавства можуть створювати асоціації, консорціуми, а також спільні консультативні структури. Безпосередня наближеність до потреб території робить їх діяльність більш ефективною та цілеспрямованою. Головна умова при роботі транскордонних структур є вимірюваний результат, а не видимість співпраці країн.

Висновок. Міжнародні відносини є безумовним атрибутом будь-якої держави, одним з можливих проявів таких відносин є транскордонна співпраця. Транскордонне співробітництво може стати запорукою зростання фінансово-економічної могутності регіонів при продуманій та плідній загальнодержавній та регіональній політиці. Нормативно-правова база транскордонного співробітництва є невичерпною, але достатньою для налагодження тісного співробітництва. При цьому недостатньо реальних кроків та досягнення завдань у даному напрямку, тим паче на рівні регіонів. Тому дана тема відкрита для подальшого дослідження та впровадження новітніх механізмів та схем співробітництва на базі регіонів та окремих територіальних одиниць.

Література: 1. Закон України «Про транскордонне співробітництво»// Закон від 24.06.2004 № 1861-IV. - [Електронний ресурс] - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> 2. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : моногр. / Н. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с. 3. Офіційний сайт Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України:[Електронний ресурс] - <http://comeuroint.rada.gov.ua/>

Шлапак Т.В.

Лодзинський університет

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ПЛАВАЮЧОГО ОБМІННОГО КУРСУ

У період посилення дестабілізаційних процесів та виникнення кризових явищ на світових ринках валютно-курсова політика посідає одне із центральних місць у стратегії соціально-економічного розвитку будь-якої країни, винятком з

яких не є Україна. Валютний курс посідає центральне місце, оскільки від його рівня й динаміки залежить багато інших показників. При цьому можна виділити дві характерні властивості валютного курсу: як результату дії інших чинників і в ролі самого чинника. У першому випадку йдеться про те, що валютний курс є результатом впливу базових чинників курсоутворення й відображає вартісне наповнення національної грошової одиниці (ефект Баласса-Самюельсона) при зростанні продуктивності виробництва. У ролі фактора валютний курс виступає при формуванні конкурентоспроможності економіки і може стимулювати(занижений курс) або пригнічувати(завищений) виробництво. Актуальність валютно-курсової політики через ціноутворюючий канал визначається формуванням конкурентних переваг на основі коригування рівня обмінного курсу, через який відбувається безпосередній вплив на ціни, що надає вітчизняним товаровиробникам цінові переваги як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Це в свою чергу чинить вплив на обсяги експорту/імпорту, що знаходить відображення в платіжному балансі країни. Прямими методами при цьому є девальвація та ревальвація національної валюти [2].

Міжнародні експерти рекомендують країнам з ринками, що формуються, переходити до більш гнучкого режиму валютного курсу, який дозволить об'єктивно відображати тенденції на валютному ринку та адекватно реагувати на зовнішні потрясіння.

У зв'язку з цим багато країн запровадили поступовий перехід до вільно плаваючого валютного курсу, проміжним етапом якого є встановлення режиму валютного коридору, в межах визначеного діапазону. У рамках такої стратегії курс національної валюти підтримується на дещо заниженому рівні, що дозволяє робити національну продукцію привабливішою на зовнішніх ринках.

Передбачається, що занижений курс національної валюти виступає пусковим механізмом для включення інших чинників підвищення конкурентоздатності вітчизняної продукції і, за рахунок цього, додаткового економічного росту, він створює додаткові конкурентні переваги національним виробникам на зовнішніх ринках, що збільшує обсяги їх валютної виручки і активізує діяльність. Міжнародні експерти визначають підтримування обмінного курсу на заниженому рівні як необхідну умову динамічного зростання й підвищення зайнятості в країнах, що розвиваються.

Крім цього, для відносно малих економік політика низького валютного курсу – один з небагатьох інструментів, який забезпечує надходження валюти в країну. Незважаючи на низку переваг заниженого обмінного курсу національної валюти, він несе в собі і певні ризики. По-перше, девальвація може спровокувати зростання інфляції шляхом реалізації «ефекту переносу» за прямим та непрямим каналами (внаслідок зростання попиту на внутрішні виробничі ресурси і неможливістю різкого збільшення їх пропозиції без інвестицій та внаслідок державної недосконалої, штучних бар'єрів і т.п.). По-друге, виникають проблеми у власників валютних кредитів, оскільки

девальвація зумовлює зміну вартості кредиту та його обслуговування, а значить і підвищення валютних ризиків [1].

Офіційно в Україні прив'язка курсу гривні до долара здійснюється з 2000 року в режимі, класифікованому МВФ як «кероване плавання». З одного боку, НБУ розуміє необхідність відмови від фіксації курсу та поступового посилення гнучкості курсового режиму. Однак, з другого боку, велика чутливість економічних процесів та макроекономічних показників до різних коливань валютного курсу викликає необхідність втручання НБУ в процеси на валютному ринку. Крім того, в Україні є низка перешкод для впровадження гнучкого режиму курсоутворення (наприклад високий ступінь доларизації, недосконала законодавчо-нормативна база, висока залежність від політичних факторів, нескоординованість валютно-курсової політики з бюджетною, борговою, структурною), в результаті чого таке впровадження стає ризиковим.

З огляду на значну відкритість економіки України, валютно-курсова політика є механізмом взаємодії світових і національних ринків, що дозволяє при цьому вирішувати й важливі внутрішньоекономічні питання. Саме тому основним завданням валютно-курсової політики на сьогодні залишається реалізація заходів, які б максимально відповідали умовам фінансово-економічного стану України та тенденціям на міжнародних ринках, а також забезпечували ефективне функціонування та сталий розвиток реального сектору економіки в довгостроковій перспективі [2].

Література: 1. Оришечко-Бартоха Т.А. Вибір валютного режиму в контексті валютно-курсової політики України / Т.А. Оришечко-Бартоха // Науковий журнал «Фінансовий простір». – 2013. - № 2. – С. 26-33. 2. Шпенюк О. Основні напрями валютно-курсової політики України для забезпечення стабільного економічного росту / О. Шпенюк // Науковий журнал «Економіст». – 2012. - № 10. – С. 16-20.

Секція 6

Соціально-трудоі детермінанти розвитку регіонів

Бондаревська К.В., к.е.н.

Шинкарук А.О., студентка

Дніпропетровська державна фінансова академія

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Процес формування соціально-трудоіх відносин залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів. Одним із внутрішніх факторів є мотивація персоналу. Саме тому актуальним постає питання впливу мотивації персоналу на соціально-трудоіх відносини в сучасних підприємствах.

Головними у процесі мотивації є потреби людини, які можна умовно розділити на дві основні групи: матеріальні та нематеріальні. Аналогічно мотивацію персоналу можна поділити відповідно на матеріальну та нематеріальну.

Мотивування працівників не є дієвим без застосування сучасних форм методів матеріального стимулювання працюючих. Однак підвищення значення трудоіх та статусних мотивів, що спостерігається нині, не означає абсолютного зниження ролі матеріальних стимулів, які впродовж тривалого часу були головними [3, с. 56].

Матеріальна мотивація включає в себе як прямі виплати (посадові оклади, премії, бонусну винагороду, доплати, надбавки), так і непрямі (соціальный пакет, подарунки, надання можливості придбати товари фірми за знижками тощо).

В американських корпораціях за останні роки значного поширення набула система «Pay for Performance» – «плата за виконання», яка включає в себе використання будь-яких способів оплати праці, при яких винагорода, що одержується працівником, залежить від індивідуальних і групових відмінностей в їх діяльності. Це виражається в системах гнучкої оплати праці, системі змінної оплати [3, с. 60].

Одним із типів системи «Pay for Performance» є виплата працівникові відсотків від його продажів. Позитивним моментом такої винагороди є те, що працівник буде зацікавлений у тому, щоб збільшити свою продуктивність, оскільки його дохід буде залежати лише від нього. Також наслідком даної системи є конкуренція між самими працівниками. Як наслідок, можуть виникати конфлікти в трудовому колективі.

Наступним типом системи «Pay for Performance» є виплата працівникові премій за володіння певними навичками, які є найбільш значимими для компанії. Ця система виплат стимулює усіх працівників до самовдосконалення і розвитку.

Одним із типів гнучких систем оплати праці є грошові виплати за виконання поставлених цілей. Тобто грошові кошти виплачуються працівникові, якщо він відповідає заздалегідь встановленим нормам. Ці норми можуть включати в себе економічні показники та показники якості або інші способи оцінювання працівника. Цей тип виплат стимулює робітників вдосконалювати свої навички та вміння, які б відповідали потребам підприємства.

Набувають поширення програми розподілу прибутку. За таких програм працівники можуть стати акціонерами підприємства. Працівникові надається можливість відчувати себе приналежним до даного підприємства, відчувати себе потрібним.

Звичайно ж, існують і недоліки системи «Pay for Performance». Часто сумніву піддається той факт, що винагорода співробітника багато в чому визначається суб'єктивною думкою менеджера, якому складно встановити і описати значущі відмінності між підлеглими [1, с. 152].

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку важливою є зростаюча роль чинників нематеріальної мотивації усіх рівнів (первинного, мікро- та макрорівнів), які впливають на продуктивність праці, ефективність виробництва та конкурентоспроможність [5].

Важливими складовими нематеріальної мотивації є: кар'єрне зростання, професійне зростання і розвиток, можливість самореалізуватися, корпоративна культура, відчуття причетності до результатів діяльності організації [4, с. 29].

До основних засобів нематеріальної мотивації можна віднести наступні:

- мотивація вільним часом або модульна система компенсації вільним часом. Особливість такої мотивації полягає в тому, що розбіжності в навантаженні працівників, які зумовлені роботою в різний час доби і дні тижня, компенсуються безпосередньо наданням вільного часу, а не грошовими надбавками, як це прийнято в традиційній системі [1, с. 153].

- надання соціального пакету. До середньостатистичного соціального пакету входить: навчання, підвищення кваліфікації, гнучкий графік роботи, певний соціальний статус [2, с. 134].

- визнання заслуг (особисте та публічне). Суть особистого визнання полягає в тому, що працівники, які позитивно виділилися у справах підприємства, згадуються в доповідях вищому керівництву фірми чи особисто представляються йому, одержують право підпису відповідальних документів, у розробці яких вони брали участь, персонально вітаються дирекцією з нагоди свят чи сімейних дат [1, с. 153].

Використання на підприємстві нематеріальної мотивації дає змогу підвищити рівень зацікавленості працівника в підприємстві, відчувати себе комфортно в колективі, дає змогу відчувати себе потрібним. Нематеріальна мотивація сприяє скороченню плинності кадрів на підприємстві, а отже і скороченню витрат на підбір і підготовку персоналу.

Для вдосконалення системи мотивації на сучасних підприємствах слід використовувати наступні правила [3, с. 62]:

- для великих компаній бажано мати певних спеціалістів, які б займалися роботою з персоналом, досліджували б їх внутрішні мотиви до праці та цінності, з'ясовували б реальні потреби працівників;

- чіткі та прозорі критерії оцінки персоналу;
- частіше використання нематеріального стимулювання: грамоти за досягнення успіхів, похвальні листи тощо;
- впровадження корпоративної культури, якої б дотримувалися як працівники, так і керівництво: запровадити подарунки на значні свята, реалізовувати спілкування працівників між собою та безпосередньо з керівництвом різних рівнів;
- проведення різних конкурсів з цінними призами для кращих працівників;
- поліпшення умов праці працівників, надання (або розширення) соціального пакету;
- створення диференційованої системи винагороди.

Таким чином, успішність діяльності підприємства залежить від персоналу, який на ньому працює. Мотивація праці (оплата, премії, доплати, премії; нематеріальні стимули) здійснює прямий вплив на результативність праці та соціально-трудова відносина взагалі. Для більш ефективного результату слід враховувати індивідуальні потреби кожного працівника, а не застосовувати «зрівняльний підхід» у сфері мотивації для всіх працівників.

Література: 1. Криворотько І.О. Дослідження зарубіжного досвіду мотивації персоналу для використання в українських умовах / І.О. Криворотько // Економіка та підприємництво. – 2013. – Вип. № 2 (71). – С. 151-154. 2. Ксьонжик І.В. Мотивація праці бухгалтерів як чинник підвищення ефективності облікового процесу в бюджетних установах / І.В. Ксьонжик, Р.Є. Нікітіна // Облік і фінанси. – 2013. – Вип. № 3 (61). – С. 131-135. 3. Мельник Л.Г. Удосконалення методів мотивації працівників на підприємствах України з урахуванням міжнародного досвіду / Л.Г. Мельник, О.М. Волк, Н.М. Гайтина, М.В. Рибалка // Вісник СумДУ. – 2012. – Вип. № 4. – С. 55-63. 4. Одінцова Н.Г. Мотивація персоналу банку як ключовий фактор підвищення ефективності праці і умов розвитку економічної діяльності / Одінцова Н.Г. // Регіональна бізнес – економіка та управління. – 2013. – Вип. № 4. – С. 24-31. 5. Штерма Т.В. Перспективи та пріоритети нематеріальної мотивації персоналу: стратегія розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Т.В. Штерма. – Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

Вознюк О.В., аспірантка

Дніпропетровська державна фінансова академія

ЕФЕКТИВНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Практична затребуваність вирішення означеної проблеми пов'язана, з тим що ускладнена реалізація принципів збалансування бюджетних видатків, а також результативності та ефективності використання бюджетних коштів перешкоджає забезпеченню належного рівня соціальних витрат у регіонах. Зниження добробуту соціально незахищених верств населення нині напряду залежить від масштабів соціальних видатків місцевого бюджету й впровадження дієвих механізмів укріплення їх фінансової бази.

Держава як головний та важливий інститут суспільства в особі центральних і регіональних органів влади виступає в якості «відповідального» соціального партнера за колективні інтереси, реалізація яких потребує бюджетних ресурсів. У цьому випадку не можна розглядати видатки як безповоротні втрати бюджету. Задоволення потреб суспільства, досягнення поставленої мети – це, власне кажучи, й і є віддача, що перетворює видатки на інвестиції.

При такому підході треба відмовитись від фіскальних цілей, що зосереджені в максимізації доходів і скороченні обсягів видатків, а навпаки, прагнути до оптимізації форм і методів фінансування соціального сектора. При цьому треба повернутися до ідеї «соціальних стандартів», які через неможливість визначення адекватної методики розрахунку і відсутності механізму відповідальності за їх досягнення в українській практиці так і не були засвоєні. Соціальні стандарти перетворилися на нормативи для організацій соціальної сфери.

При формуванні системи міжбюджетних відносин треба, з однієї сторони, розподіляти видаткові повноваження, права і відповідальність, а з іншої, - доходні повноваження та фінансову допомогу між ланками бюджетної системи.

Децентралізація фінансування суспільних благ забезпечує пряму підзвітність місцевої влади своїм громадянам і скороченню числа інстанцій для узгодження рішень. При цьому державі треба одночасно вирішувати декілька завдань: досягнення економічної ефективності, соціальної справедливості та макроекономічної стабільності.

Як свідчить світовий досвід, саме орієнтування на споживачів щодо якості бюджетних послуг при прийнятті бюджетних рішень в значній мірі вирішує проблему результативності і ефективності функціонування сектору бюджетних послуг, а відтак і проблему раціонального використання бюджетних ресурсів.

Бюджетні видатки – найважливіше джерело зростання добробуту, чим більше їх обсяг, тим краще якість життя населення, за умови, що видатки бюджету мали цільовий характер, а сам бюджет є збалансованим. Проведений нами аналіз дозволяє стверджувати, що обсяги соціальних видатків щороку збільшуються, хоча не завжди при цьому зростає якість наданих послуг. Отже, об'єктивно постає питання про критерії ефективності використання бюджетних видатків, що є формою виявлення функції держави і місцевого самоврядування по наданню суспільних благ і послуг. Нині ліміти фінансування визначаються згідно нормативів, що ніяк не залежать від якості наданих послуг. При прийнятті бюджету треба змістити акцент з обсягу виділених коштів на результати їх витрачання.

За 2007-2012 рр. розмір видатків на 1 особу в Україні збільшився у 5 разів, хоча це ще не символізує собою прогрес, й треба з'ясувати, наскільки це збільшення є ефективним. Наприклад, цей же показник в Люксембурзі є 17,5 тис. євро на одну особу, що є максимальним для країн ЄС та 800 євро в Болгарії, що є мінімальним для країн ЄС. Звісно, низький рівень видатків на одну особу не дозволяє зробити висновки про ефективність і результативність видатків бюджету, визначити пріоритети витрачання коштів для підвищення її

ефективності. Особливо в разі нестачі бюджетних коштів даний показник не дає відповіді на питання, чи достатнє фінансування, тому треба шукати актуальні критерії оцінки видатків місцевого бюджету.

Спроба поєднати соціальну справедливість з макроекономічною стабільністю неможлива за умов посилення централізації податкової бази, що призводить до зниження дохідної автономії міста та суперечить сутності бюджетної децентралізації. Видаткові повноваження, що визначені у Бюджетному кодексі, дають змогу в бюджетному процесі визначити видаткові повноваження і видаткові зобов'язання, встановити необхідні передумови для ефективного розподілу ресурсів.

Ефективним інструментом управління регіональними фінансами в соціальній сфері має стати середньострокове фінансове планування. Головною метою має бути вибір варіанту середньострокової фінансово-бюджетної політики регіону, що забезпечить поєднання економічного, соціального, інвестиційного розвитку із середньостроковими тенденціями розвитку держави.

Література: 1. Europe 2020 HeadlineIndicators - Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators/data 2. ВОЗ. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.who.int/countries/ukr/ru/> 3. Соціальна заштита и соціальное включение в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>

Гессен А.Є., ст. викладач

Дніпропетровська державна фінансова академія

ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ЗА РАХУНОК ПОСИЛЕННЯ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Відзначаючи важливу роль сфери послуг в будівельній галузі, необхідно підкреслити, що дана галузь діяльності схильна до впливу територіального чинника, і у зв'язку з цим, її специфіку необхідно розглядати з урахуванням регіональних особливостей. При цьому абсолютне кількісне вираження регіональних особливостей в сформованій системі не дозволяє зробити досить повних обґрунтованих висновків про їх вплив на показники роботи підприємств сфери послуг у будівництві. Цьому заважають, насамперед, особливості сформованого адміністративного поділу, які ведуть до істотних відмінностей масштабів будівельної галузі окремих економічних регіонів.

На сьогоднішній день одне з основних завдань соціальної відповідальності корпорацій – соціальний захист населення від негативних наслідків ринкових відносин в економіці. Це припускає збільшення матеріальної бази зміцнення здоров'я населення, розвиток сфери послуг для населення, задоволення попиту на якість товарів і послуг, створення

можливості для поліпшення житлових умов, підтримку балансу між грошовими доходами населення і товарними ресурсами, і насамперед, забезпечення соціальної справедливості в суспільстві.

Найголовніше, чим на сьогодні відрізняється як корпоративна соціальна відповідальність в Україні – це брак традицій та переконливе покликання займатися соціально відповідальною діяльністю. Звичайно, корпоративна соціальна діяльність компаній може допомогти вирішити певні проблеми й отримати довгоочікувані результати, але без підтримки, розуміння і, головне, співучасті громад, держави, неурядових та благодійних організацій пожертви компаній так і залишаться "жертвами".

Формування системи показників повинно здійснюватися на основі багатоваріантних обґрунтувань з використанням достатнього і якісного обсягу інформації та розрахунків, що характеризують різні організаційні економічні, соціальні, технічні, управлінські аспекти життєдіяльності компаній і тим більше – інтеграційних структур.

Стабільна й розвинена економіка дає можливості суспільству вдосконалюватися і зростати; водночас саме суспільство має заохочувати підприємства до соціальної відповідальності, адже ця шляхетна справа не лише показує рівень розвитку суспільства, а й стає мірилом честі та сумління кожного громадянина. Основні юридичні аспекти, які турбують громадян: відрахування на соціальний захист працівників, недосконалість системи пенсійного забезпечення працівників.

Аналіз програмних документів, в тій чи іншій мірі зачіпають формування ринку послуг з ремонту і будівництва, показує, що частина наявних проблем повною мірою усвідомлюється органами державної влади та місцевого самоврядування, інша ж повністю або частково випадає з їх поля зору. Даний факт з усією очевидністю свідчить про відсутність життєво важливої системи моніторингу і комплексної оцінки стану ринку. Крім того, рішення, пропонувані для виявлених проблем, часто являють собою лише загальні декларації, які не формулюються в вигляді конкретних системних заходів, є неоднозначними і викликають бурхливу полеміку. Таким чином, справедливо говорити про відсутність на практиці єдиних методик оцінки стану ринку, що створює загрози для соціального та економічного розвитку України.

Розглядаючи види та напрямки впровадження будівельних послуг за видами ринкових суб'єктів слід визначити ефективність впровадження будівельних послуг за видами ринкових суб'єктів для вирішення цілого ряду завдань соціально–економічного розвитку, слід дотримувати тієї точки зору, що при виробництві ремонтної і будівельної діяльності використовувати його потрібно з великою обережністю, а в чистому вигляді він виявляється тут попросту непридатним. Останнє диктується тим, що недостатність і недоступність таких результатів в частині житлової нерухомості означає собою маргіналізацію суспільства, а в частині комерційної нерухомості – відставання національної економіки від економік–конкурентів. Таким чином, при впровадженні будівельної діяльності інституціональний механізм ринку

повинен розумно поєднуватися з інституційним механізмом державного регулювання як інструменту дотримання громадських інтересів.

З іншого боку, ринок послуг може розглядатися як якість організаційно-економічний простір або механізм, покликаний здійснювати на різних рівнях реєстраційну, комунікаційну, перерозподіляються і інші функції. Саме до такого підходу до визначення ринку і відноситься згадуване твердження щодо необхідності мати високорозвинений або конкурентний ринок послуг. Даний контекст розгляду ринку послуг з будівництва також відставляє багато «білих плям».

По-перше, складно визначити і чисельно описати, який ринок є конкурентним, а який ні. Вербальні ж по своїй суті визначення ринків чистої і олігополістичної конкуренції виявляються при практичній постановці питання непридатними.

По-друге, в силу нерівної концентрації капіталу, здібностей менеджменту тощо, навіть конкурентний ринок схильний рухатися по траєкторії згасання конкуренції з поступовим переходом в монополію.

По-третє, ринковий організаційно-економічний механізм у випадку послуг і будівельної діяльності не може і не повинен розглядатися як однорідний і єдиний в межах національної економіки. Тут присутні індивідуальні (локальні) особливості, які диктуються різницею економічних, інвестиційних та інших стартових позицій і потенціалів місцевих економік, а також тим, що вплив факторів здійснення будівельної діяльності є вельми скрутним процесом. Таким чином, конкурентність ринку послуг будівництва сама по собі є досить абстрактним критерієм, і, крім того, в деяких умовах вона не є гарантією належного виконання соціальної функції даного ринку. Відповідно, між поняттями високорозвиненого і конкурентного ринку послуг з ремонту і будівництва не може бути поставлений знак рівності.

Виходячи з сформульованого посилу, в статті пропонується теоретико-методологічні та практичні аспекти підвищення дієвості соціальних програм підприємств в Україні за рахунок посилення системи корпоративної соціальної відповідальності. До складу даного комплексу було запропоновано включити доступність і якість результатів будівельної діяльності, а також те, за яких умов вони були досягнуті. Для оцінки запропонованих параметрів була розроблена відповідна методика, в основі якої лежить обробка результатів опитування компетентних експертних груп.

Систематизація же і конкретизація програмних напрямків дозволила сформулювати першочергові заходи з реалізації програми, що лежать в галузі розвитку державного регулювання лінійного процесу «інвестування – ремонт і будівництво – розподіл результатів ремонтної і будівельної діяльності», а також в галузі створення саморегульованих і господарських об'єднань учасників ринку, оптимізації допомогою цього організаційних процесів і економічних відносин всередині будівельного комплексу.

Література: 1. Кожан Т., Гриненко А. Соціальний захист сімей з дітьми (міжнародні порівняння та досвід) // Україна: аспекти праці. – 1996. – № 2–3. – С. 46–48. 2. Макарова О.В.

Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінка / О.В. Макарова. – К. : Ліра, 2004. - 328 с. 3. Обсяг виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html.

Добренко О.О., аспірант
Бердянський університет менеджменту і бізнесу

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО РИНКУ ПРАЦІ

У сучасній економічній літературі проблемам розвитку професійного ринку праці, зайнятості трудових ресурсів приділяється значна увага. Вагомий внесок у розробку цих актуальних проблем зробили вітчизняні вчені-економісти: З.П. Бараник, І.К. Бондарь, В.П. Бабич, О.А. Бугуцький, І.Ф. Гнібіденко, О. Дяків, А.П. Колот, Е.М. Лібанова, В.М. Петюх, О.Ю. Рудченко та інші.

У сучасних умовах проблема забезпечення випускників робочими місцями, що відповідають їх освіті і кваліфікації, є найбільш актуальною з точки зору приведення ринку освітніх послуг у відповідність до потреб професійного ринку праці у кваліфікованих спеціалістах. При цьому слід враховувати тенденції зміни технічної бази виробництва, яка пов'язана з необхідністю забезпечення якісно нового кваліфікаційного рівня робочої сили. За цих умов необхідно формувати тісні партнерські зв'язки з замовниками, постійні ділові контакти з бізнесом. Зближення освітніх структур і бізнесу відповідає тенденціям регіоналізації професійних ринків праці. При цьому підвищується роль регіональних органів виконавчої влади у вирішенні питань оптимізації мережі закладів професійної освіти з урахуванням потреб регіональних професійних ринків праці; визначення переліку професій і спеціальностей, підготовка за якими необхідна для відповідного регіону, встановлення контрольних цифр прийому до закладів професійної освіти різного рівня; створення регіональних фондів розвитку професійної освіти; концентрації перепідготовки громадян у закладах професійної освіти [1].

Основною метою держави є забезпечення гарантій та рівних прав громадян на отримання спеціальностей і професій, що користуються попитом на професійному ринку праці, а також вирішення питань отримання освіти і спеціальностей, що є стратегічно важливими для економіки країни у перспективному періоді. З урахуванням цих факторів має формуватися політика держави щодо визначення обсягів державної підтримки (держзамовлення) на підготовку кваліфікованих кадрів.

Основою для визначення потреби економіки в кваліфікованій робочій силі на прогностичний період мають слугувати економічні та соціальні показники програм: соціально-економічного розвитку, структурної перебудови як економіки в цілому, так і окремих її галузей, відповідно до тактичних і стратегічних завдань, збереження і розвитку трудового потенціалу та інші державні програми. Обов'язковою умовою зазначених програм є наявність у них пріоритетів розвитку окремих видів економічної діяльності [2].

На першому етапі головним є формування політики держави щодо визначення обсягів держзамовлення на підготовку кваліфікованих кадрів на середній та довгостроковий періоди за видами економічної діяльності.

Розробка стратегії соціально-економічного розвитку країни на середній та довгостроковий періоди є основою визначення пріоритетів розвитку окремих галузей та сфер економіки і формування програм структурної перебудови економіки відповідно до стратегічних завдань (що протягом кількох останніх років в Україні не здійснюється).

На другому етапі слід розробити Основні напрями проведення державної політики зайнятості (Державної програми) та на її основі сформувані перелік заходів з визначенням та розв'язанням проблем зайнятості населення. Основні напрями є інструментом регулювання професійного ринку праці за допомогою правових, організаційних та економічних важелів, які створюють умови для підвищення рівня зайнятості та економічної активності населення, мінімізації впливу негативних факторів на стан професійного ринку праці.

На третьому етапі мають бути розроблені регіональні програми соціально-економічного розвитку та зайнятості населення з визначенням і врахуванням цілей і завдань структурної перебудови, пріоритетів розвитку окремих галузей, професійно-кваліфікаційної структури робочих місць, а також потреб регіонів у кваліфікованих кадрах. Важливим етапом є збір даних про потребу роботодавців у кваліфікованих кадрах. На їх основі розробляється програма розвитку системи вищої та професійно-технічної освіти, що дозволяє визначити обсяги підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах та обсяги підготовки кваліфікованих кадрів у ПТНЗ та безпосередньо на виробництві.

На основі отриманих даних з урахуванням фінансових можливостей держави розраховуються обсяги державної підтримки (держзамовлення) на підготовку кваліфікованих кадрів.

На кожному етапі прогнозування слід враховувати максимально можливу кількість якісних і статистичних чинників для дотримання збалансованості та узгодженості обраної моделі розробки припущень щодо перспективних оцінок розвитку процесів на професійному ринку праці.

Необхідно виявити головні чинники, що впливають на кількісні та якісні характеристики попиту і пропозиції. Перш за все це стосується демографічних чинників, які впливають як на пропозицію робочої сили, так і на її попит. Оскільки загальна пропозиція робочої сили на будь-яку дату визначається чисельністю економічно активного населення, то, крім оцінки кількості осіб у віці 15-70 років (визначається показниками народжуваності і смертності у певних вікових групах), необхідно оцінити рівень їхньої майбутньої економічної активності (участі у робочій силі), а також визначити їхній вплив на попит на робочу силу.

Визначення роботодавцями перспектив розширення виробництва і створення нових робочих місць та очікуваних змін складу кадрів у професійному розрізі можна отримати через узагальнену інформацію про перспективу потреби у кадрах у розрізі професій і спеціальностей на основі розрахунків підприємств, на підставі яких визначаються обсяги підготовки спеціалістів вищими навчальними закладами, кваліфікованих кадрів у ПТНЗ та безпосередньо на виробництві.

На основі зведених даних по регіонах Спілка роботодавців розробляє поточний і перспективний плани щодо потреби у кваліфікованих кадрах за видами економічної діяльності по регіонах, який подається до Міністерства економічного розвитку та торгівлі для формування держзамовлення.

Виходячи з державних програм соціально-економічного розвитку України і структурної перебудови економіки та враховуючи тенденції професійного ринку праці, формується державне замовлення на підготовку кадрів. Нині формування державного замовлення на підготовку кадрів здійснюється, в основному, органами освіти, які не враховують у повному обсязі потреби професійного ринку праці у кваліфікованій робочій силі, що зумовлює підготовку у навчальних закладах за рахунок державних коштів майбутніх безробітних.

На підставі держзамовлення розробляється перелік основних напрямів підготовки фахівців щодо забезпечення галузей економіки фахівцями відповідно до потреби в них; розширення підготовки по тих спеціальностях, потреба в яких повністю не забезпечена; скорочення підготовки за надлишковими спеціальностями; першочергове забезпечення кадрами пріоритетних галузей і напрямів; поєднання галузевих і регіональних інтересів розвитку вищої освіти;

поліпшення територіального розміщення підготовки спеціалістів з урахуванням розширення виробництва та спеціальних демографічних факторів.

Обов'язковою є розробка основних напрямів проведення державної політики зайнятості та формування на її основі переліку заходів щодо розв'язання проблем зайнятості населення.

Література: 1. Гриньова В.М. Ринок праці і теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку: [монографія] / В.М. Гриньова, В.В. Самойленко – Х. : ВД «Інжек», 2007. – 168 с. 2. Лібанова Е.М. Ринок праці : навч. посібник / Е.М. Лібанова – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

Коршук К.С., студентка гр. ДФ-10
Науковий керівник – **Міщенко Д.А.**, д.н.держ.упр.
Дніпропетровська державна фінансова академія

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сьогоднішній день злободенним є питання недержавного пенсійного забезпечення – крок до безбідної старості. Серед проблем пенсійного забезпечення в Україні найбільш гостро стоїть питання довіри як зі сторони держави, так страхових компаній, недержавного пенсійного фонду та банків. Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що в сучасних умовах проведення пенсійної реформи недержавне пенсійне забезпечення має зайняти

таке ж важливе місце в системі забезпечення пенсійного життя людини, як і наразі посідає державне пенсійне забезпечення.

Питанням недержавного пенсійного забезпечення та його впровадження в Україні приділяли увагу Н.П. Дригваль, М.М. Клемпарський, К.О. Костана, Л.Є. Момотюк, М. Орел, Л.П. Шумна, О.М. Ярошенко та ін.

Законами «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення», якими детально регламентуються правові засади функціонування реформованої системи пенсійного забезпечення було передбачено запровадження з двох рівнів нової пенсійної системи: реформованого солідарного рівня та добровільного недержавного пенсійного забезпечення.

Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності.

Недержавна система пенсійного забезпечення в майбутньому стане основою системи пенсійного забезпечення, тобто замінить нині діючу державну солідарну систему пенсійного забезпечення, яка не в змозі забезпечити сьогодні уже належний рівень пенсіонерів, не стимулює роботодавців до збільшення заробітної плати працівників, а відповідно не забезпечує прилив грошових коштів в економіку України.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

- пенсійними фондами – шляхом заключення пенсійних контрактів;
- страховими організаціями – шляхом заключення договорів страхування по життєвій пенсії та довгострокового страхування життя;
- банківськими установами – шляхом заключення договорів про відкриття пенсійних депозитів [1].

Сукупно недержавними пенсійними фондами станом на 01.01.2013 було здійснено пенсійних виплат (одноразово та на визначений термін) 63 096 учасникам, тобто 10,6% учасників від їхньої загальної кількості отримали пенсійні виплати, що зумовлено невеликою часткою учасників вікової групи пенсійного віку [3].

За п'ять останніх років кількість недержавних пенсійних фондів зросла з 54 до 101, загальна сума активів з 46,2 до 612,2 млн. грн., кількість укладених контрактів з 16,3 до 62,3 тис. шт., кількість учасників зросла з 193 до 482,5 тис. осіб тощо. Однак діяльність недержавних пенсійних фондів має безумовно ряд недоліків [4].

Недержавне пенсійне забезпечення відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні гідного рівня життя громадян після виходу на пенсію. А також, забезпечує економічний розвиток країни, оскільки сформовані фонди за рахунок внесків вкладників є стабільним джерелом інвестицій. Згідно зі статистичними даними, вже сьогодні на двох пенсіонерів (13,8 млн. осіб)

припадає усього троє працюючих (21 млн. осіб). За прогнозом уряду до 2050 р. кількість пенсіонерів в Україні збільшиться у дварази [2].

Отже, загалом система недержавного пенсійного забезпечення продовжує розвиватись, долаючи проблеми та труднощі на своєму шляху. Але без системного вирішення проблем та чіткого розуміння концепції впровадження другого рівня пенсійної реформи з урахуванням можливостей системи НПЗ, активної підтримки з боку роботодавців та профспілок України, неможливо буде забезпечити стабільну соціально-ефективну пенсійну систему.

Література: 1. Доннік І.Г., Черевик Н.В. Пенсійна реформа як головний фактор руху недержавного пенсійного забезпечення в майбутньому [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/1976/1/40.pdf> 2. Кобець Д.Л. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: Проблеми та перспективи розвитку / Д.Л. Кобець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012 . – № 6. – С. 252-256. 3. Пророчук Л., Марценюк-Розарьонова О.В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: Сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.economics.rimea.ua/files/journal/01_02_13_3ch.pdf 4. Яцух О.О., Дмитров М.І. Проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2011_3/05.pdf

Овчаренко А.О., студент

Науковий керівник – **Горященко Ю.Г.**, к.е.н.

Дніпропетровська державна фінансова академія

УДОСКОНАЛЕННЯ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Іпотечне кредитування має великий потенціал щодо забезпечення істотних якісних зрушень в економіці України, оскільки його вважають ефективною формою залучення довготермінових дешевих фінансових ресурсів для інвестування у розвиток реального сектору господарства. Тому, правильне і стабільне функціонування іпотечного кредитування вимагає втручання держави. Разом з цим необхідно розширювати застосування ринкових інструментів, важелів і регулюючих інструментів.

Метою моєї роботи є аналіз сучасного стану іпотечного кредитування в Україні та розробка пропозицій щодо його вдосконалення.

Сьогодні у боротьбі за покупця, цінова політика будівельних компаній, безумовно, стала більш гнучкою і характеризується появою більшої кількості вигідних і акційних цінових пропозицій, а також схем розстрочки при покупці нерухомості. Будівельні компанії частіше переходять на плаваючий графік оплати придбаного житла.

Ринок житлової нерухомості м. Києва характеризується найвищими цінами та більш платоспроможним попитом, у порівнянні з іншими регіонами України. Це робить столицю більш привабливою для забудовників та інвесторів. У цілому, продаж нерухомості відбувається значно повільнішими темпами ніж у докризовий період. За даними Компанії «Realt.ua» протягом січня-червня 2014 року середня вартість житла на первинному ринку м. Києва зросла на 7,6% до 12 323,0 грн. за кв. м.

Для розвитку банківського іпотечного кредитування важливу роль відіграє можливість рефінансування наданих кредитів. Необхідно зазначити, що певний позитивний вплив на ситуацію в галузі чинить відновлення рефінансування іпотечних кредитів Державною іпотечною установою України (далі ДІУ), яку було створено за Наказом КМУ у 2004 році.

З початку функціонування установи до грудня 2013 року було рефінансовано близько 9 070 кредитів. За січень-травень 2014 року ДІУ через банки-партнери громадянам було надано 186 кредитів для придбання житла на суму 43,3 млн. грн. У березні 2013 року установою було знижено ставку рефінансування з 18% до 15,3-15,5%. За даними ДІУ, істотної зміни базової ставки поки ще не планується.

Незважаючи на те, що 2013 рік виявився для іпотеки не набагато кращим, ніж 2012-й, все-таки відбулися деякі зрушення в умовах кредитів на купівлю житла: на третину зросла кількість банків-кредиторів, середня реальна вартість позик знизилася на 2-5 процентних пунктів, а мінімальні реальні ставки за іпотекою впали на 5-7 п.п.

На сьогодні за даними Державного фонду сприяння молодіжному будівництву в Україні діють п'ять основних державних програм по забезпеченню житлом громадян, а саме:

1. Програма державного пільгового кредитування індивідуальних сільських забудовників з метою будівництва (реконструкції) та придбання житла (у 2014 році заплановано фінансування у обсязі 48 млн. грн.).

2. Державна цільова соціально-економічна програма будівництва (придбання) доступного житла (у 2014 році плановий обсяг фінансування встановлений на рівні 50 млн. грн.).

3. Програма часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла (у 2014 році запланований обсяг фінансування - 60,8 грн. грн.).

4. Програма надання пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла (у 2014 році запланований обсяг фінансування – 80,0 грн. грн.).

5. Програма здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов (у

2014 році заплановано фінансування у обсязі 300 млн. грн., участь 531 об'єкту будівництва, в яких передбачено виділення 21 869 квартир).

Загалом Урядом у 2014 році було заплановано направити на реалізацію п'яти вищезазначених державних цільових програм 538,8 млн. грн. Проте, в умовах складної ситуації з виконанням доходної частини Держбюджету у 2014 році, є ймовірність тимчасового призупинення дії всіх програм.

У цілому слід зазначити, що державні програми безумовно позитивно впливають на ринок, але за фактом залишаються недоступними для більшості населення. Враховуючи те, що ефект значною мірою поширюється лише на столицю, а також зважаючи на незначні у масштабах обсяги фінансування, доводиться констатувати - поки що функціонування програм істотно не впливає на загальну ринкову ситуацію.

Безумовно, на сьогодні будь-які прогнози щодо ринку нерухомості, так і економіки, проходять через призму соціально-політичної кризи та військового конфлікту на сході країни. Ці фактори мають прямий вплив на можливість держави через бюджет виконувати свої соціальні функції. Як наслідок, на сьогодні можливість населення, як інвестора купувати нерухомість є дуже обмеженою.

Пропонується вирішення даних проблем наступними заходами:

1. створення спеціального державного інструменту регулювання, метою якого є забезпечення узгодження інтересів і зобов'язань усіх суб'єктів іпотечного ринку, що дозволить досягти поставлених завдань державної політики, тобто прискорення розвитку будівництва та забезпечення доступного житла для населення;

2. створити сучасну, зручну та єдину інформаційну базу по іпотечним кредитам, яка допоможе населенню України більш точно знати про умови, переваги та недоліки кожного комерційного банку, тобто це допоможе відновити довіру позичальників та ріст попиту на іпотеку;

3. надати певні привілеї від НБУ певним комерційним банкам України, якщо ті будуть надавати іпотечні кредити по найвигіднішим умовам, що повинно створити конкуренцію між банками за потенційних клієнтів та створення для них більш вигідних умов кредитування.

Література: 1. Бондар О.П., Використання інструментів державного регулювання банківського іпотечного кредитування в Україні О.П. Бондар., Л.О. Стоянов / Науковий вісник : Фінанси, банки, інвестиції - 2012 - № 6. – С. 76-82. 2. Кондрашова Г.П. Аналіз сучасного стану державної підтримки іпотечного житлового кредитування в Україні / науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції - 2012 - № 6. – 104-110. 3. Огляд ринку нерухомості України та м. Києва за I півріччя 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.credit-rating.ua/img/st_img/AS/2014/31.07.2014/REAL_polug_2014.pdf 4. Огляд ринку іпотечного кредитування за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua.prostobankae_oglyad_rinku_ipotechnogo_kredituvannya_za_2013_rik 5. Офіційний сайт ДІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ipoteka.gov.ua>

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДОСТУПНИМ ЖИТЛОМ

Вирішення питання підвищення рівня забезпеченості населення доступним житлом вимагає створення своєрідного регіонального альянсу між державою, бізнесом та населенням, що відобразатиметься у взаємодії організаційного та фінансового забезпечення: залучення фінансових ресурсів регіону та підприємств, об'єднання зусиль органів влади, а також будівельної та фінансової бізнес-спільноти. При цьому роль альянсу найбільш повно характеризує можливо отриманий соціально-економічний ефект, що включатиме підвищення рівня доступності житла для населення і, як наслідок, поліпшення якості життя шляхом формування платоспроможного попиту, розвитку не тільки будівельної галузі, але й суміжних, активізацією регіонального ринку житла. Державно-приватне партнерство в сучасних економічних умовах розвитку країни можна з впевненістю вважати одним із найважливіших інструментів фінансово-кредитного механізму забезпечення населення доступним житлом, що сприятиме його дієвості. Оскільки системна взаємодія рівноправності інтересів держави (регіону) і бізнесу в рамках реалізації соціально-важливих інвестиційних економічних проектів, спрямована на максимальне досягнення цілей державного управління. Організаційно-правові засади взаємодії учасників державно-приватного партнерства визначено в Законі України «Про державно-приватне партнерство» і передбачає реалізацію проектів у формі договору, тоді як, наприклад, у ряді європейських країн відсутні обмеження, створюється структура у формі юридичної особи за участю державного і приватного партнера, у ряді випадків - ще за участю фінансових інститутів [1].

На нашу думку, в рамках державно-приватного партнерства держава на макрорівні та регіональна влада на мікрорівні може надавати такі види підтримки: 1. Фінансова підтримка може здійснюватися шляхом надання субсидій, фінансові інструменти (фінансові зобов'язання, акції), гарантії, податкові пільги і преференції, можливо також захист від конкуренції державою підприємства, що приймає участь у проекті. 2. Ресурсна підтримка. Держава, виступаючи власником деяких специфічних ресурсів, може суттєво вплинути на рівень забезпеченості населення доступним житлом шляхом безпосереднього надання земельних ділянок під будівництво житла, транспортної (інженерної) інфраструктури, адміністративний ресурс, що включає в себе контроль за дотриманням гарантованого виконання контрактів з високим рівнем якості, гарантії.

В свою чергу, бізнес-спільнота - фінансові, трудові ресурси, інженерної інфраструктури, поєднуючи підприємницькі та управлінські здібності, що в цілому сприятиме більш ефективному виконанню програм із забезпечення населення доступним житлом. Можливі різні варіанти поєднання ресурсів, вибір якого залежить від ступеня співпадіння критеріїв ефективності кожної із сторін, бажання приймати певний рівень ризику та відповідальності. З однієї сторони важливим критерієм є найменша вартість житла, а також можливе підвищення авторитету влади, з іншої – рівень прибутковості, чистий прибуток та інші специфічні вигоди від участі в програмі, наприклад, позитивний імідж у суспільстві, і чим вони є більш явними, тим вища зацікавленість бізнес-спільноти у державних та регіональних програмах. Оскільки для бізнесу цілі державних соціально значимих задач мають прийняти форму спеціальної вигоди [2].

Державно-приватне партнерство, виходячи з зарубіжного досвіду, забезпечує максимальне співвідношення між якістю отриманих послуг та обсягом інвестованих коштів, відповідно до критерію "value for money" (надання бізнес-спільнотою якісних послуг, але за меншої вартості) за умови сучасних рішень та ефективного управління та обов'язково з урахуванням прозорості реалізації закупівель та виконання робіт у рамках програм держави [3]. В рамках механізму державно-приватного партнерства БОМТ (будівництво - експлуатація/управління - обслуговування - передача), в якій акцент робиться на відповідальність приватного партнера за утримання створеного ним об'єкту, в тому числі поточний ремонт, пропонуємо наступний алгоритм моделі: регіональна влада спільно з підприємствами-партнерами (забудовниками) формує закритий інвестиційний фонд, активами якого управляє компанія з управління активами забезпечуючи їх зростання. Девелоперська компанія відповідно до затвердженої програми будівництва доступного житла контролює процес будівництва, забезпечуючи організаційну ефективність, несе відповідальність за її реалізацію. Держава здійснює фінансову та ресурсну підтримку. В кінці проекту учасники отримають залишок коштів, прибуток та позитивний імідж.

Література: 1. Державно-приватне партнерство в Україні [Електронний ресурс].- Режим доступу : http://www.ukrppp.com/present/Day_1_Panel_4_Ministry_of_Economy.pdf. 2. Дмитриева Е.А. Организация государственно-частного партнерства для решения жилищным проблем / Е.А. Дмитриева // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2010. - № 2. – с. 128-131. 3. Куліков А.І. Сучасні механізми реалізації державно-приватного партнерства в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.rusnauka.com/6_PNI_2013/Gosupravlenie/3_128753.doc.htm. 4. Мартусевич А. Государственно-частное партнерство в коммунальном хозяйстве. – М. : Фонд «Институт экономики города», 2006. – 244 с.

Секція 7

Механізми управління фінансовими ресурсами в умовах формування сталого розвитку національної економіки України

Michał Smoła, Magistrant
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

MARKA A PRZEWAGA KONKURENCYJNA PRZEDSIĘBIORSTWA - PRZYKŁAD WYBRANYCH SPÓŁEK NOTOWANYCH NA GPW W WARSZAWIE

Jednym z najważniejszych obszarów zainteresowania teorii zarządzania strategicznego jest próba zdefiniowania i wyjaśnienia źródeł uzyskiwania przez firmy lepszych niż konkurenci wyników. Dominującym założeniem jest teza, że uzyskiwanie w dłuższym okresie czasu lepszych wyników jest rezultatem posiadania przez firmę trwałej przewagi konkurencyjnej. W literaturze przedmiotu jako jeden z najważniejszych czynników tworzenia wartości dla przedsiębiorstwa jest traktowana marka. Celem artykułu jest prezentacja wyników badań dotyczących oddziaływania marki na finansowe mierniki przewagi konkurencyjnej, przeprowadzonych dla roku 2010, dla wybranych polskich spółek notowanych na Warszawskiej Gieldzie Papierów Wartościowych.

Aktualnie zamiast trwałej przewagi konkurencyjnej opartej na niezmiennej pozycji rynkowej lub tych samych zasobach, coraz częściej mamy do czynienia z przewagą konkurencyjną, której pierwotnym źródłem są posiadane przez firmę dynamiczne kompetencje do tworzenia wartościowych opcji strategicznych. Nowe podejście do tworzenia przewagi konkurencyjnej, podkreślające rosnące znaczenie elastyczności i zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstwa w reagowaniu na zmieniające się warunki otoczenia często nazywane jest podejściem opcyjnym w zarządzaniu strategicznym.

Największy wpływ na strategiczną przewagę konkurencyjną mają dynamiczne kompetencje, które decydują o zdolności przedsiębiorstwa do dostarczania w długim okresie czasu wyższej niż konkurenci wartości dla klientów, w sposób dla niego dochodowy. Należą do nich m.in.: umiejętność wczesnej identyfikacji trendów rynkowych i technologicznych, kreowanie nowych rynków, umiejętność tworzenia i stosowania opcji strategicznych, budowania i podtrzymywania marek produktowych, a także marki korporacyjnej oraz umiejętność identyfikacji i zarządzania wewnętrznymi i zewnętrznymi czynnikami ryzyka. Głównym zadaniem dla zarządzających, obok najlepszej eksploatacji pozycji rynkowej związanej z posiadanymi umiejętnościami i kompetencjami, jest ich ciągłe odnawianie i

doskonalenie, tak aby mogły one stanowić tworzywo strategicznej przewagi konkurencyjnej również w przyszłości.

W zależności od branży i konkretnej marki, mechanizm tworzenia wartości w oparciu o markę może być różny. Ogólnie marki tworzą wartość poprzez oddziaływanie na krzywe popytu i podaży. Po stronie popytowej pozwalają one na sprzedaż produktów po wyższej cenie, przy danym poziomie ilościowym sprzedaży. Od strony podażowej, mogą wpływać na redukcję kosztów operacyjnych dzięki sprzedaży większych ilości, a także zmniejszenie kosztów finansowych dzięki wyższej reputacji i wiarygodności oferty. Dzięki marce zwiększają się przychody i marże firmy. Wysoki poziom lojalności klientów przyczynia się do stabilności dochodów firmy, tym samym obniżając ryzyko jej funkcjonowania. Marka stanowi również swoisty kanał komunikacji z inwestorami. Inwestorzy preferują akcje przedsiębiorstw, które są eksponowane poprzez markę na rynku. To powoduje wzrost obrotu akcjami i ilości akcjonariuszy, co przekłada się na poprawienie płynności akcji i w konsekwencji prowadzi do spadku kosztu kapitału przedsiębiorstwa.

Z uwagi na brak spełnienia założenia o normalności rozkładów zmiennych w badanych zbiorowościach, w celu określenia czy pomiędzy średnimi dla parametrów występują statystycznie istotne różnice wykorzystano nieparametryczny test Manna-Whitneya. Tablica 3 przedstawia wybrane statystyki dla przeprowadzonego testu.

Na poziomie istotności $p=0,05$ zostały zidentyfikowane statystycznie istotne różnice pomiędzy zbiorowościami spółek z silnymi i słabymi markami w odniesieniu do następujących parametrów określających przewagę konkurencyjną przedsiębiorstwa: zwrot na zaangażowanym kapitale (ROIC), cena wartość księgowa (P/BV) oraz różnica pomiędzy zwrotem na zainwestowanym kapitale a średnim ważonym kosztem kapitału (ROIC-WACC). Nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic pomiędzy spółkami z silnymi i słabymi markami w odniesieniu do: wskaźnika wartość przedsiębiorstwa do zainwestowanego kapitału (EV/InvCap), roczny zwrot na akcjach (R2010/2009) oraz nadzwyczajny zwrot (AR). Uzyskane wyniki są w zasadzie zgodne z oczekiwaniami i stanowią poparcie dla tezy o pozytywnym wpływie marki na mierniki finansowe odzwierciedlające przewagę konkurencyjną przedsiębiorstwa na różnych poziomach.

Zawarte w artykule teoretyczne rozważania na temat związków pomiędzy siłą marki a wybranymi finansowymi miernikami przewagi konkurencyjnej znalazły częściowe potwierdzenie empiryczne w przeprowadzonym badaniu. Uzyskane rezultaty nie dowodzą istnienia związku przyczynowo skutkowego pomiędzy siłą marki a miernikami przewagi konkurencyjnej, dostarczają jednakże argumentów na rzecz poparcia hipotezy o jego występowaniu. Dokonane analizy nie wykazały istnienia statystycznie istotnego związku pomiędzy siłą marki a wybranymi miernikami wykreowanej wartości dla akcjonariuszy.

Literatura: 1. Barney J. (1991), Firm Resources and Sustained Competitive Advantage, «Journal of Management» Vol. 17, No. 1. 2. Barney J. (2002), Gaining and Sustaining Competitive Advantage, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ. 3. Damodaran A. (2006), Applied Corporate Finance, Wiley, Hoboken, NJ. 4. D'Aveni R., Dagnino G., Smith K. (2010), The Age of Temporary Advantage, «Strategic Management Journal» No. 31.

STRATEGIA BANKU PO KRYZYSIE FINANSOWYM

Kształtowanie przyszłości organizacji najczęściej wynika z racjonalnych przesłanek opracowanych na podstawie przeszłości oraz umiejętności przewidywania czynników i zdarzeń mogących wpływać na optymalizację ich wykorzystania. Celem pracy jest ocena przyjętej strategii zarządzania przez banki w kontekście nowoczesnych metod i instrumentów planowania strategicznego po kryzysie finansowym. W tym celu wykorzystano dostępne materiały dwóch największych banków w Polsce oraz porównano je ze współczesnymi nurtami zarządzania strategicznego.

Planowanie strategiczne jest szczególnym rodzajem planowania, które koncentruje się na ogólnych kierunkach działania i rozwoju organizacji i wyznacza zadania dla poziomu taktycznego i operacyjnego firmy. Długofalowe plany (plan jest skodyfikowanym rezultatem planowania) zawierają zdefiniowane przewagi konkurencyjne i obszary działania, alokację zasobów według czasoprzestrzeni, oraz wskazują interesariuszy wzajemnie się uzupełniających i wspomagających. Budowa planu strategicznego jest skomplikowanym procesem determinowanym skalą i wagą poszukiwanego modelu przyszłości, ryzykownym co do pewności założeń, niedoskonałością natury ludzkiej wpływającej na zdolności analityczno-koncepcyjne. Ważnym etapem planowania strategicznego są analizy wspierające podejmowanie decyzji o przyszłej wizji organizacji. Do głównych zalicza się analizę strategiczną (np. analizę preferencji, luki strategicznej, oceny eksperckiej, metody scenariuszowe, portfelowe, dyskryminacyjne). Analiza preferencji jest podejściem badawczym polegającym na diagnozie i projektowaniu systemów ekonomicznych na podstawie wielokryterialnej oceny agregatowej, nakreśleniu scenariuszy i wyboru optymalnych rozwiązań projektowych. Metoda rangowania polega na uszeregowaniu zbioru według ustalonych kryteriów diagnostycznych i ustaleniu pierwszeństwa rozwiązań (doniosłości, pilności). Metoda punktacji polega na ocenie (według ustalonych kryteriów punktowych) komparatystycznej, sprawdzającej lub wariantowania.

Główne składowe procesy operacjonalizacji analizy preferencji polegają na doborze zbioru obiektów lub systemu, opracowaniu kryteriów oceny, ustaleniu aspektów preferencyjnych i przeprowadzeniu obliczania wartości ważonej obiektu (obiektów) lub systemu. Planowanie przyszłości wspierane metodami luki strategicznej polega na określeniu różnicy między kształtowaniem się trendu działalności organizacji a oczekiwaniami otoczenia lub wyznaczeniu luki strategicznej między normą (wielkością zadania) a prognozą korekcyjną uzyskiwaną w trakcie realizacji projektu. Prognozowanie gospodarcze metodą oceny eksperckiej jest heurystycznym poznaniem związków przyczynowo- skutkowych między zjawiskami i określeniem prawdopodobieństwa ich wystąpienia. Cechą

charakterystyczną oceną eksperckiej jest elastyczność dociekań i dopuszczenie subiektywności rozumowania.

Przykładem jest metoda delficka polegająca na wielokrotnym powtarzaniu ekspertyz, aż do osiągnięcia konsensusu.

Metoda scenariuszowa jest projekcją możliwych zdarzeń w przyszłości lub kierunków rozwoju gospodarczego. Projektowanie scenariuszy może polegać na podejściu adaptacyjnym — prognozowanie polegające na optymalizowaniu działań najbardziej zbliżonych do oczekiwanej przyszłości, lub kreatywnym — prognozowaniu polegającym na tworzeniu nowego stanu otoczenia. W metodzie scenariuszowej wykorzystuje się analizy wspomagające budowanie scenariuszy, np. analiza PEST lub R.L. Ackoffa. Analiza PEST (jest to akronim czynników politycznych, ekonomicznych, społeczno-kulturowych i technologicznych). Czynniki polityczne według analizy PEST w znacznej mierze determinują pozostałe kategorie, a szczególnie ekonomiczne i techniczne. Można uznać, że administracja publiczna ma duży wpływ na kształtowanie się środowiska zewnętrznego organizacji. Kreowanie przyszłości jest czymś więcej niż tylko planowaniem i tworzeniem otoczenia proefektywnościowego na podstawie prostej ekstrapolacji dotychczasowych trendów rozwojowych.

W kontekście planowania nie bez znaczenia są także kryzysy występujące w gospodarkach. Ostatni kryzys na rynkach finansowych zapoczątkowany w 2008 roku w sposób istotny naruszył zaufanie do sektora bankowego oraz przyczynił się do poważnych finansowych strat banków i ich klientów. Wywołało to gwałtowne reakcje nadzoru finansowego, który powinien zapewniać stabilność systemową bezpieczeństwo banków i innych instytucji finansowych, sprawny i przejrzysty sposób prowadzenia transakcji oraz ochronę konsumenta usług finansowych.

Wizja rozwoju banku opiera się na:

— akcjonariuszach — dając im przejrzystą sprawozdawczość, trwałą wartość i stabilną politykę dywidendy,

— klientach — zapewniając satysfakcję ze współpracy, wiarygodność i dopasowanie ofert do potrzeb, wspierając bezpieczeństwo kredytobiorcy,

— pracownikach — kreując bank na najlepszego pracodawcę w sektorze, wspierającego rozwój i wspólne wartości, jakość przywództwa i motywacyjne wynagrodzenie,

— lokalnych społecznościach i partnerach biznesowych — bank zapewnia zaangażowanie w długoterminowe relacje, wspiera inwestycje społeczne i sponsoring chroniący zdrowie, środowisko oraz wspierający edukację.

Strategia rozwoju wyznacza sześć kluczowych dźwigni strategicznych PKO Banku Polskiego SA:

— zadowolenie klientów,

— idealną dystrybucję produktów — bardziej efektywną obsługą klientów przez rozwój kanałów zdalnych,

— innowacyjność produktową i procesową,

— efektywność organizacyjną przez prowadzenie inteligentnej informacji zarządczej, optymalizacji zarządzania ryzykiem i płynnością,

- rozwój kompetencji pracowników oraz kultury korporacyjnej,
- akwizycje i alianse — finansowanie nadwyżek kapitału w Polsce i Europie w inne banki, programy lojalnościowe z ubezpieczycielami i sieciami handlowymi, budowa sieci mobilnych itd.

Ze strategicznych kierunków rozwoju wynika jednaście głównych inicjatyw realizowanych w każdym z obszarów biznesowych Banku. W bankowości detalicznej dominować będzie „klientocentryczność” — wykorzystanie pełnej wiedzy o kliencie w celu jego lepszej obsługi, kontynuowana będzie modernizacja oddziałów i agencji, ale także zwiększać się będzie wykorzystanie kanałów bezpośrednich w sprzedaży produktów i usług. W bankowości korporacyjnej rozwijana będzie bankowość relacyjna, zaawansowana polityka cenowej, doskonalenie specjalizacji sektorowej w wybranych branżach. Drugim celem w ramach obszaru korporacyjnego jest rozwój bankowości transakcyjnej przez rozwój rozwiązań płatności masowych. W bankowości inwestycyjnej planowane jest zintegrowanie modelu sprzedażowego, większe wykorzystanie bazy klientów korporacyjnych, sprzedaż produktów inwestycyjnych w sieci oddziałów, udział w znaczących programach inwestycyjnych w sektorze energetycznym, wydobywczym i infrastrukturalnym.

Optymalizacja zarządzania aktywami i pasywami przełoży się na bardziej efektywne zarządzanie płynnością banku, szczególnie w kontekście regulacji długoterminowej stabilności finansowej określonych w Bazylei III.

Misją banku jest zapewnienie akcjonariuszom stałego i atrakcyjnego wzrostu wartości banku. Bank dokłada wszelkich starań, aby jak najpełniej zapewnić realizację interesów akcjonariuszy, wierzycieli, pracowników oraz innych podmiotów i osób współpracujących z bankiem w zakresie jego działalności gospodarczej.

Strategia Banku Pekao SA jest oparta na następującej segmentacji:

- w odniesieniu do klienta indywidualnego wydzielone są segmenty klientów detalicznych, zamożnych oraz bankowości prywatnej. Dla poszczególnych segmentów dostosowane są modele biznesowe, obejmujące określone poziomy usług i właściwą ofertę produktową, przy zapewnieniu roli opiekunów klienta w obsłudze klientów zamożnych i klientów bankowości prywatnej,

- w odniesieniu do MŚP zapewnione są profesjonalne produkty i usługi oferowane przez opiekunów tego segmentu klientów,

- w odniesieniu do klientów korporacyjnych wydzielone są segmenty średnich i dużych firm.

Fundamentem kultury organizacyjnej i zasad postępowania jest uczciwość uznawana przez bank jako gwarancja trwałego przekształcania zysku w wartość dla wszystkich interesariuszy.

Nowa Strategia PKO BP oparta jest na takich kluczowych założeniach, jak: satysfakcja klienta, efektywność i innowacyjność. Realizując nowy plan strategiczny Bank wykorzysta istniejące już przewagi konkurencyjne do budowy długoterminowej wiodącej pozycji na polskim rynku.

Dla klientów będzie to oznaczać lepszą jakość obsługi i nowoczesne produkty. Nowa Strategia oparta jest na założeniu, iż polski sektor bankowy posiada nadal

atrakcyjny potencjał wzrostu — wskaźniki, tj. kredyty/ PKB oraz depozyty/PKB znajdują poniżej poziomów dla strefy euro.

Strategia Banku Pekao SA jest pozbawiona części analitycznowskaźnikowej i wydaje się być za „skromna”. Segmentując rynek usług bankowych wyraźnie wskazuje na relacje interpersonalne: pracownik banku — interesariusz. Na podkreślenie zasługuje zamieszczona do szerokie wglądu Karta Zasad (autor traktuje ją jako uzupełnienie strategii), gdzie fundamentalną wartością jest uczciwość oparta na sześciu kluczowych filarach.

Analizując strategię banków można wyróżnić wspólne cechy:

- utrzymanie segmentacji rynku,
- dostrzeganie znaczenia interesariuszy w rozwoju banków.

Oceniane strategię różnią się:

- czasem operowania (PKO BP — okres 3-letni, Pekao — brak terminu),
- z analiz można wnioskować, że PKO BP przyjął szkołę planistyczną i pozycyjną zarządzania strategicznego, a Bank Pekao SA szkołę zasobową i przewagi intelektualnej,

— w strategii PKO BP ważne są analizy strategiczne i skwantyfikowane rezultaty, w przypadku Pekao takie analizy nie są uznawane za wiodące.

Przeprowadzone oceny podejścia dwóch banków wskazują, że w sektorze bankowym nie ma jednolitej szkoły planowania strategicznego. Badane jednostki posiadają zbliżone parametry działalności, każda jednak wybrała własną ścieżkę rozwoju strategicznego. Autor nie miał zamiaru wskazania, która strategia rozwoju jest bardziej efektywna. Można uznać, że przyjęta hipoteza została zweryfikowana pozytywnie. Strategie rozwoju w sektorze bankowym są dostosowane do indywidualnych potrzeb jednostek i zgodne ze współczesnymi modelami zarządzania strategicznego.

Literatura: 1. Heffernan Sh. (2007), Nowoczesna bankowość, WN PWN, Warszawa. 2. Kotler P., Armstrong G., Saunders J., Wong V. (2002), Marketing, podręcznik europejski, PWN, Warszawa. 3. Miklaszewska E. (2011), Pokryzysowe regulacje europejskiego rynku bankowego. Skutki dla Polski, Zeszyty Naukowe PTE nr 11, Kraków. 4. Puczkowski B.(2011), Ocena efektywności wykorzystania środków unijnych w rozwoju polskich przedsiębiorstw, AdamMarszałek, Toruń.

Адаменко І.П., старший науковий співробітник
*Науково-дослідного фінансового інституту
Київський національний торговельно-економічний університет*

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Враховуючи трансформаційні процеси, які відбуваються на даному етапі у вітчизняній економіці доцільним є удосконалення фінансової, у тому числі бюджетної, податкової, грошово-кредитної політики, що необхідно здійснювати з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку суспільства та позитивного досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою.

На даний час важливим фінансовим інструментом економічного управління в Європейському Союзі є єдиний бюджет який надає змогу забезпечити згуртування між країнами-учасниками Європейського Співтовариства за допомогою скорочення нерівностей між європейськими регіонами.

Вагомими інструментами фінансової політики є бюджетні фонди, за допомогою яких здійснюється регулювання руху фінансових ресурсів, виділених із загального бюджету Європейського Союзу. До фондів в рамках Європейського Союзу належать: Фонд соціального розвитку; Європейський фонд регіонального розвитку. Зазначені фонди застосовуються з метою виконання щорічних та багаторічних фінансових планів Європейського Союзу, у тому числі для досягнення пріоритетних цілей і вирішення задач стратегічних програм розвитку Європейського Союзу.

Структура видатків зазначених фондів свідчить про обмеження в застосуванні фінансового методу, в першу чергу, у таких сферах як: єдиний внутрішній ринок або зовнішня торгівля. Основними категоріями видатків бюджету Європейського Союзу виступають: сталий розвиток; збереження та охорона природних ресурсів.

У рамках економічного і валютного союзу підходи до оцінки ефективності бюджетної політики мають істотну специфіку, що визначається передусім передачею функцій з проведення грошової політики з національного рівня на наднаціональний. Ефективність бюджетної політики в цих умовах визначається, по-перше, тим цілеспрямованим впливом, який ця політика впливає на реальний сектор економіки; по-друге, ступенем керованості такого впливу з боку суб'єктів політики – державних органів.

Протидія симетричним шоків, що впливають на економіку союзу в цілому, вимагає централізованої бюджетної політики за рахунок об'єднаної частини бюджетних ресурсів країн Європейського Союзу. Така політика дозволяє вирішувати проблеми виходу країн-членів союзу з рецесії.

Крім бюджетних фінансових інструментів в Європейському Союзі має місце наявність і позабюджетних, головними серед них є Європейський інвестиційний банк і Європейський інвестиційний фонд.

Європейський інвестиційний банк представляє собою фінансово-кредитну установу Європейського Союзу, кошти якого використовуються для підтримки відсталих європейських регіонів, переважно у формі довгострокових кредитів.

Європейський інвестиційний фонд створений з метою: здійснення підтримки розвитку транс'європейських транспортних, телекомунікаційних і енергетичних мереж; надання підтримки малого і середнього бізнесу, сприяючи тим самим зайнятості та економічному зростанню.

Враховуючи сучасні процеси вагомим завданням в країнах Європейського Союзу є забезпечення сталого розвитку країн-учасниць даного союзу, насамперед, у сфері зайнятості. Крім коштів єдиного бюджету для вирішення проблем зайнятості застосовуються кошти Європейського соціального фонду, який був визначений як основний фінансовий інструмент з підтримки політики зайнятості.

Разом з тим, необхідно відзначити те, що з метою забезпечення економічного зростання країн-учасниць Європейського Союзу розроблена фінансова програма надання допомоги найменш розвиненим регіонам. Одним з аргументів на користь створення більш ефективної системи надання допомоги є можливість зниження транзакційних витрат, що виникають при наданні країнами-донорами допомоги. Визначення і розрахунок цих витрат дозволяє підвищити ефективність програм сприяння розвитку, а також збільшити обсяги ресурсів, що спрямовуються на зниження рівня бідності в країнах, що розвиваються.

Існує два основних напрями підвищення ефективності дій Європейського Союзу в рамках надання допомоги менш розвиненим регіонам: створення умов для планування і прогнозування обсягів наданої допомоги; розподіл компетенцій при реалізації програм з надання допомоги.

У частині, що стосується реалізації фінансової політики країн Європейського Союзу основними напрямами підвищення ефективності надання допомоги менш розвиненим регіонам є: надання допомоги в рамках скоординованих багатосторонніх програм з підвищення потенціалу регіонів; надання 50% коштів в рамках допомоги регіонам, через систему державних інститутів, у тому числі коштів для підтримки систем бюджетування і секторних програм; уникнення формування нових структур для реалізації проектів зі сприяння розвитку; зниження на 50% нескоординованих з іншими донорами дій.

Важливо відмітити, що здійснення координації фінансової політики в країнах Європейського Союзу пов'язане з важливими теоретичними і практичними проблемами, такими як розмежування сфер грошово-кредитної та бюджетної політики, їх взаємодія та особливості проведення в умовах валютного союзу, дієвість застосування фінансових правил, можливості антициклічної та стабілізаційної бюджетної політики. Крім того, важливими проблемами є розробка методів уніфікації податкової системи в Європейському Союзі і перспективи розвитку в рамках Євросоюзу бюджетного федералізму.

Разом з тим, критерій забезпечення зовнішньої і внутрішньої рівноваги при вивченні наслідків грошово-кредитної і бюджетної політики не є достатнім. Його застосування дозволяє аналізувати основні наслідки заходів державного регулювання в грошово-кредитній і бюджетній сферах, проте не дає можливості визначати конкретний вплив цих заходів, а також їхній взаємний вплив один на одного. Більш продуктивний аналіз взаємодії заходів грошово-кредитної та бюджетної політики з точки зору їх впливу на два сектори економіки – приватний і державний. Останній включає бюджетну сферу, надає громадянам країни широкий спектр суспільних благ – забезпечення оборони країни, інфраструктуру транспорту і комунікацій, охорону навколишнього середовища, фундаментальну науку, освіту.

Механізм координації фінансової політики в рамках Європейського Союзу полягає у застосуванні нормативів величини бюджетного дефіциту та державного бюджету до ВВП, обов'язкової розробки країнами-учасницями зони евро програм стабільності, а країнами, які не перейшли до єдиної валюти – програм конвергенції із зазначенням прогнозних значень бюджетних

показників, в застосуванні систем контролю та санкцій за порушення встановлених нормативів.

Координація податкової політики країн-членів Європейського Союзу – одне з основних завдань при формуванні єдиного економічного простору. Його вирішення надає змогу учасникам союзу забезпечити конкурентні умови при розподілі прямих інвестицій, уникнути переважного вкладення фінансових ресурсів в країни з низьким рівнем оподаткування. Перед Європейським Союзом не ставиться завдання гармонізації податкових систем країн-учасниць. Особливостями сучасного етапу координації податкової політики країн-членів Європейського Союзу є: домовленість про відмову від введення нових податків, тенденція до уніфікації ставок податку на корпорації і податку на індивідуальні доходи.

Основними тенденціями в регулюванні бюджетної сфери в країнах Європейського Союзу на даний час є використання середньострокового бюджетного планування і таргетування обсягу державних витрат, бюджетного дефіциту, обсягу державного боргу. Значні коливання кон'юнктури залишаються погано прогнозованими параметрами, а це створює великі труднощі для економічної, зокрема бюджетної політики, заснованої на використанні нормативних показників, таких як бюджетний дефіцит або обсяг державного боргу.

Для розширення координації фінансової політики в рамках Європейського Союзу вагомим значенням має оцінку ефективності застосування фінансових правил і визначення напрямів їх вдосконалення. Основна мета використання фінансових правил полягає у забезпеченні збалансованого розвитку економіки. При встановленні фінансових правил необхідний такий підбір показників, який здатний оперативно відображати зміни економічної кон'юнктури.

Таким чином важливою особливістю функціонування фінансової системи Європейського Союзу є наявність самостійного бюджету, який об'єднує переважну частину спільних фінансових фондів, а також гармонізацію і уніфікацію національних бюджетів та бюджетної політики; синхронізація податкових систем і гармонізація податкової політики країн-учасниць з урахуванням національних інтересів кожної країни; вироблення механізму реалізації спільної валютної політики і запровадження єдиної валюти – євро, яка покликана стати потужним фактором поглиблення фінансової інтеграції шляхом створення єдиного економічного простору, загострили проблему координації економічної політики країн єврозони; в Європейському Союзі триває активний процес уніфікації діяльності банківської сфери, формування єдиного ринку банківських послуг; здійснення заходів для полегшення організації операцій з мобілізації капіталів на фондових біржах і ринках капіталу, введені й діють єдині правила, які регулюють питання емісії та обігу ЦП, у тому числі боргових; еволюція Європейського Союзу відображає закономірну тенденцію переростання цим інтеграційним об'єднанням меж державного суверенітету, прямим наслідком якого є передача більшої кількості повноважень і прав наднаціональним органам і поглиблення інтеграції у сфері інституційної надбудови.

Фінанси Європейського Союзу є розгалуженою структурою, характер і тенденції функціонування якої у великій мірі визначаються, з одного боку, особливостями організації національних фінансових систем окремих держав-членів, а з іншого – якісно іншим рівнем організації, який відповідає фінансовій системі багатонаціонального інтеграційного об'єднання.

Література: 1. Фінанси / С.І. Юрій, В.М. Федосов, Л.М. Алексеєнко та ін.; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с. 2. Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu/>. 3. Офіційний сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/>.

Алексєєва Р.О., магістр
Науковий керівник – **Піскова Ж.В.**, к.е.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Якою б не була форма господарювання підприємств, держава повинна формувати та розробляти загальну концепцію реалізації та ефективного функціонування амортизаційної політики. На її основі кожне підприємство повинно розробляти свою власну амортизаційну політику, яка базується на встановлених державою принципах, методах і нормах амортизаційних відрахувань.

Амортизаційна політика підприємства - це важливий регулятор процесу відтворення основних засобів суб'єктів господарювання, ефективний інструмент державного регулювання інвестиційних процесів. Актуальність дослідження обумовлена тим, що ефективно сформована амортизаційна політика у виробничих і відтворювальних процесах, як на окремо взятому підприємстві, так і в масштабах національної економіки в цілому має важливе значення.

Амортизація ніколи не втрачала своєї актуальності, завжди залишалась дискусійним питанням та знайшла своє відображення у багатьох дослідженнях. Їй присвячені публікації таких науковців як: М.Т. Білухи, С.Ф. Голова, Л.І. Гомберга, В.Ф. Палія, М.Ф. Олійчука, В.В. Сопко, які займаються дослідженнями її різних аспектів.

Отже, амортизаційна політика являє собою цілеспрямовану, систематичну, гнучку діяльність підприємства по забезпеченню ефективного кругообігу основного капіталу шляхом управління процесами формування і розподілу коштів амортизаційного фонду. Амортизаційна політика поєднує в собі коло взаємопов'язаних питань, які характеризують економічну сутність амортизації, відображають управління амортизаційними відрахуваннями [1, с. 7].

Основними факторами, що впливають на амортизаційну політику підприємства є такі, які наведені на рис. 1. [5].

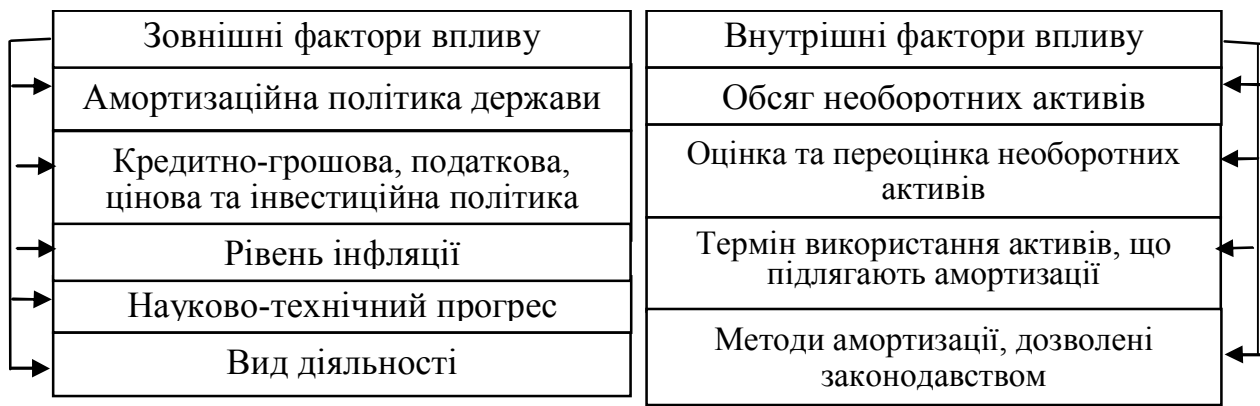

Рис. Фактори впливу на формування амортизаційної політики підприємства

У процесі формування амортизаційної політики підприємства враховують такі чинники, як: обсяг задіяних необоротних активів; методи оцінки необоротних активів; реальний строк використання активів, що амортизуються; методи амортизації; їх склад та структуру.

Вибір методів амортизації значною мірою визначається рівнем поточної потреби в інвестиційних ресурсах, готовністю підприємства до реалізації окремих інвестиційних проектів [6].

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» метод нарахування амортизації обирається підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від їх застосування. Проблема, що піднімається сьогодні, - це відсутність чітких правил щодо вибору оптимального методу нарахування амортизації. Усі методи можна вважати рівноцінними, вони переслідують одну мету, але кожен із них для відповідних періодів корисного використання визначає різні суми. Вибір методу повинен враховувати такі фактори як: 1) темпи зростання обсягів діяльності та її доходності; 2) зміни в податковій політиці держави; 3) необхідність і час використання фінансових зобов'язань.

На сьогодні відсутні чіткі правила щодо вибору оптимального методу амортизації, який був би найкращий для підприємств різних організаційно-правових форм, об'єктів основних засобів та способів їх використання. Тому важливою умовою забезпечення ефективної амортизаційної політики підприємства є також правильно обраний метод нарахування амортизації. Основним етапом формування амортизаційної політики на будь-якому підприємстві обов'язково повинна бути оцінка її ефективності. Оскільки амортизаційна політика впливає на цілий ряд аспектів діяльності підприємств, то оцінку її ефективності необхідно проводити в комплексі як складову частину економічного аналізу діяльності підприємства [2, с. 13].

Як правило, підприємства України застосовують метод прямолінійного нарахування амортизації на основні засоби протягом строку їх корисного використання, величина якого залежить від двох факторів: балансової вартості основних засобів та норм амортизаційних відрахувань. Адже, за його

допомогою бухгалтерам-практикам не потрібно проводити громіздких та складних розрахунків, передбачати потенційний обсяг продукції тощо. Він є найбільш зручним для розрахунків, адже, встановлюючи очікувану ліквідаційну вартість після закінчення терміну корисної експлуатації, підприємство неодмінно її досягає [1].

Якщо обирати метод зменшення залишкової вартості, слід відмітити, що залишкова вартість протягом строку корисного використання не досягає очікуваної ліквідаційної вартості, тому її необхідно доамортизовувати або приймати рішення щодо прийняття такої залишкової вартості, як ліквідаційна. Метод прискореного зменшення залишкової вартості теж є не досить ефективним, адже в кінці терміну експлуатації витрати на відновлення зростають, а амортизаційні відрахування зменшуються, тому існуватиме можливість недостачі наповнення фонду відновлення як такого. Стосовно кумулятивного методу, то при його застосуванні строк корисної експлуатації занижується, що зменшує потенційну продуктивність об'єкта користування. Не вирішить усіх питань і виробничий метод, адже на великих промислових комплексах, які займають значну площу та великий арсенал засобів праці, немає можливості проводити спостереження за кожним окремим основним засобом, враховувати продуктивність та ймовірну інтенсивність завантаження виробничих потужностей. Тому цей метод надзвичайно громіздкий та вимагає трудомістких розрахунків і прогнозів [3].

Реалізація амортизаційної політики на підприємстві повинна забезпечувати процес оновлення основного капіталу і підвищувати технічний рівень виробництва. Тому доречно виділити наступні складові елементи амортизаційної політики, які повинні враховувати підприємства: 1) оцінка і переоцінка основного капіталу; 2) визначення термінів корисного використання основного капіталу; 3) обґрунтування ліквідаційної вартості введених в експлуатацію об'єктів основних засобів; 4) вибір і обґрунтування методів нарахування амортизації; 5) вибір найбільш ефективних форм відтворення основного капіталу (здійснення своєчасного і якісного технічного переозброєння, реконструкції і модернізації виробництва) [4].

Отже, амортизаційна політика є важливою складовою облікової політики і взагалі господарсько-фінансової політики підприємства. Раціональне застосування амортизаційної політики на підприємстві є важливою ланкою його фінансового управління. Адже, завдяки застосуванню інструментів даної політики може впливати на розмір оподаткованого прибутку та грошовий потік, величину чистого прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання. Тому визначення пріоритетних напрямів розвитку амортизаційної політики сприяє цілеспрямованому підходу до розробки конкретних заходів, спрямованих на удосконалення управління підприємством, нарощування виробництва як у кількісному, так і якісному вимірах, подолання обмеженості фінансування.

Література: 1. Бакай В.Й., Бедін О.В. Амортизаційна політика та її вплив на фінансово-економічну діяльність підприємства // Економічні науки. – 2012. - № 9 (33). – 7 с. 2. Білик А.М. Значення амортизаційних відрахувань як джерела оновлення основних фондів підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>. 3. Донець О.М. Інвестиційна природа амортизаційних відрахувань та їх роль у відтворенні основних засобів підприємства// Проблеми та шляхи удосконалення економіки України – Львів – 2013. – с. 53-54. 4. Ніколаєнко С.М. Сучасна концепція амортизаційної політики підприємства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua>. 5. Трофимчук В.Я. Характеристика впливу окремих факторів на формування амортизаційної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>. 6. Хомуляк Т.І. Нові підходи до обрання амортизаційної політики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://perspektyva.dp.ua/files/articles/02.10.2012-2.pdf#page=212>

Гусаревич Н.В., аспірант

Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України в умовах обмеженості бюджетних коштів, які не повною мірою забезпечують потреби суспільства держави, вагомим завданням стає визначення пріоритетів при розподілі бюджетних видатків та забезпечення підвищення рівня їх ефективного використання. Видатки бюджету мають значний вплив на розвиток окремих галузей та економіки в цілому, а також на рівень соціальної забезпеченості в країні, що свідчить про важливість забезпечення оптимального розподілу обмеженого обсягу бюджетних коштів за напрямками соціально-економічного розвитку, забезпечення відповідності структури видатків бюджету визначеним стратегічним цілям країни. Динаміка структури видатків державного бюджету протягом останніх трьох років свідчить, що найбільше середнє значення питомої ваги у загальній структурі видатків належить видаткам на соціальний захист та соціальне забезпечення – 26,34%, економічну діяльність – 19,59%, загальнодержавні видатки – 14,70%, громадський порядок, безпеку та судову владу 12,93% та на освіту – 11,92%. При цьому, значення частки видатків на оборону становить 6,93%, охорону здоров'я – 4,41%, духовний та фізичний розвиток – 1,66 відсотка, охорону навколишнього природного середовища – 1,28%, на житлово-комунальне господарство – 0,23% відповідно.

Найбільш поширеним та результативним підходом до організації бюджетного планування у більшості країн світу є програмно-цільовий метод, особливістю якого є орієнтація на отримання кінцевого результату від використання бюджетних коштів. Програмно-цільовий метод складання бюджету було запропоновано у США всередині 1960-х років. Відтоді практика програмно-цільового методу складання бюджету поширилася на цілу низку інших країн. Канада й більшість країн Європейського союзу активно практикують програмно-цільовий метод складання бюджету. Сьогодні більшість країн ЄС надають допомогу іншим країнам саме у формі програм, після здійснення яких ЄС прагне бачити досягнення конкретних результатів. В Сполучених Штатах програмно-

цільовий метод складання бюджету застосовується більшістю урядів штатів і муніципальних урядів.

Становлення та розвиток даного методу у бюджетному процесі супроводжувалися структурними перетвореннями механізму фінансово-бюджетної політики країни. Поступово відбувалось запровадження основних складових цього методу, їх адаптація до особливостей розвитку бюджетної системи країни.

Починаючи з 1998 р. було запроваджено окремі елементи програмно-цільового методу. Зокрема, впроваджено складання та подання головними розпорядниками коштів бюджетних запитів, що містять інформацію про головну мету діяльності, завдань на плановий рік, аналізом результатів діяльності за минулий період, прогнозом результатів діяльності у поточному році, обґрунтуванням розподілу граничного обсягу видатків за кодами функціональної класифікації. Для забезпечення ефективності та пріоритетності використання бюджетних коштів головні розпорядники на всіх стадіях бюджетного процесу мали можливість перерозподіляти свої видатки. Водночас, проводились заходи щодо оптимізації переліку розпорядників бюджетних коштів [5].

Кабінетом Міністрів України розпорядженням від 14.09.2002 № 538-р з метою визначення мети, елементів та основних принципів програмно-цільового методу схвалено Концепцію його застосування в бюджетному процесі, якою було передбачено поступовий перехід, до застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, а саме запровадження його у три етапи.

Після проведеного першого етапу було удосконалено форми бюджетних запитів головних розпорядників, бюджетні запити включали інформацію щодо цілей бюджетної програми, законодавчі підстави для її реалізації, визначення відповідального виконавця в системі головного розпорядника, необхідного обсягу видатків із визначенням оцінки на середньострокову перспективу (на три роки за плановим), наявність показників результативності за категоріями затрат, продукту, ефективності та якості, а також інших даних щодо кодів економічної класифікації видатків, управління зобов'язаннями тощо. Програмну класифікацію видатків державного бюджету було розроблено на основі функціональної класифікації. Кожна програма відповідає лише одній функції. Також, за виконання кожної програми несе відповідальність лише один головний розпорядник коштів. Зазначене дозволило структурувати видатки за відповідальними виконавцями, що підвищило прозорість системи бюджетування в цілому.

На другому етапі, в 2003-2004 рр., до структури бюджетних програм було введено напрями діяльності із зазначенням обсягів коштів, що також передбачалось й у бюджетному запиті. Починаючи з 2003 р. щороку одночасно із прийняттям бюджету, затверджується постанова щодо прогнозу показників консолідованого бюджету України за основними видами доходів, видатків та фінансування, а також середньострокові цілі та пріоритети бюджетної політики, основні макроекономічні показники на три роки.

На третьому етапі, який розпочався у 2005 році та триває і зараз, заплановано здійснення оцінки та подальше вдосконалення формування і

виконання бюджету на основі програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Це стосується системи середньострокового планування, системи оцінки та моніторингу виконання програми, запровадження даного методу на рівні місцевих бюджетів, а також подальше його удосконалення на всіх рівнях.

Метою запровадження програмно-цільового методу є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання на основі визначених цілей і результативних показників.

Застосування програмно-цільового методу дає змогу передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, а також оцінити ефективність використання державних коштів на кожному етапі. Моніторинг і оцінка бюджетних програм включають, насамперед, порівняння результатів і витрат на їх досягнення, аналіз тривалості їх виконання, необхідності й відповідності цих програм вимогам часу [3].

На сучасному етапі економічних перетворень, при оцінці виконання програми основна увага приділяється касовому виконанню бюджету та цільовому використанню бюджетних коштів.

Ст. 20 Бюджетного кодексу «Застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі» визначено сутність цього інструменту та його складові, до яких сформульовано чіткі вимоги. До складових віднесено такі елементи, як бюджетні програми, відповідальні виконавці, паспорти та результативні показники програм. Також, передбачено, що оцінка ефективності програми здійснюється на підставі кількісних та якісних результативних показників, що визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання її завдань. [1].

Повноцінне застосування програмно-цільового методу забезпечується шляхом поступового використання усіх складових елементів, їх адаптації до державної системи та обов'язкового дотримання вимог щодо необхідності здійснення заходів на державному та місцевому рівнях фінансової системи. Після багатьох років запровадження програмно-цільового методу країна набула багатий досвід щодо проведення структурних бюджетних реформ, а саме, було розроблено нормативно-правову базу у цій сфері, забезпечується використання основних його складових елементів, а також здійснюється їх удосконалення.

Використання даного методу передбачає, що при визначенні видатків на бюджетну програму на плановий період кожен розпорядник повинен оцінювати необхідні наявні бюджетні ресурси для її виконання з метою досягнення очікуваного соціально-економічного результату у плановому періоді. Програмно-цільовий метод планування видатків є вагомим інструментом бюджетної політики, що ґрунтується на стратегічно раціональному управлінні коштами, спрямованому на вирішення соціально-економічних проблем, які стоять перед суспільством на певному етапі його розвитку та дозволяє встановлювати безпосередній зв'язок між витраченими фінансовими ресурсами та отриманими результатами.

Програмно-цільовий метод планування видатків займає центральне місце серед інших методів планування завдяки підвищенню рівня ефективності

розподілу обмежених бюджетних ресурсів, а також можливості встановлення чітких пріоритетів економічного і соціального розвитку, та забезпечення цільового спрямування бюджетних коштів на їх реалізацію. За період інтеграції програмно-цільового методу в бюджетний процес, система планування набула значного розвитку[6].

Таким чином, основні позитивні наслідки реалізації програмно-цільового методу планування видатків в Україні полягають в тому, що підвищується якість розроблення та реалізації бюджетної політики, прозорість бюджетного процесу, рівень бюджетного контролю та ефективності діяльності державного сектора.

Література: 1. Бюджетний кодекс України. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Дьяченко Я.Я. Теоретико-методологічні основи забезпечення цільового використання бюджетних коштів / Я.Я. Дьяченко // Фінанси України. - 2010. - № 10. - С. 13-25.
3. Корнієнко Н.М. Підвищення ефективності планування бюджетних видатків в Україні / Н.М. Корнієнко // Вісник Львівської державної фінансової академії – 2012. – № 2. – С. 28-35.
4. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 року № 538-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 38. – Ст. 1793. 5. Фінанси України : інституційні перетворення та напрями розвитку : монографія / за ред. І.Я. Чугунова. – К. : ДНУ «Академія фінансового управління», 2009. – С 848. 6. Чугунов І.Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету / І.Я. Чугунов, І.В. Запатріна // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 3–14.

Дубовська О.В., здобувач

Дніпропетровська державна фінансова академія

КОШТОРИС ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ПОТОЧНИХ ВИДАТКІВ

Сучасний механізм планування та фінансування видатків для забезпечення діяльності загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) в Україні заснований на кошторисному методі. Кошторис при цьому являється основним плановим документом, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподілу бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання ЗНЗ своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень[2].

При складанні кошторису та розрахунків до нього особлива увага приділяється її видатковій частині, яка містить загальну суму видатків ЗНЗ з розподілом їх за кодами економічної класифікації видатків. При цьому всі видатки поділяються на поточні видатки, тобто видатки на поточну діяльність ЗНЗ (оплата праці, нарахування на оплату праці, використання товарів і послуг та інші) та капітальні видатки, тобто видатки на капітальні вкладення (придбання обладнання і предметів довгострокового користування, капітальний ремонт).

Розрахунок суми поточних видатків ЗНЗ за кошторисом здійснюється відповідно до обсягів роботи закладу з урахуванням планових показників та фактичного виконання кошторису за попередній рік. Обсяг витрат, пов'язаних з основною діяльністю розраховується на підставі норм або витрат на

розрахункову одиницю. Для ЗНЗ розрахунковою одиницею найчастіше слугує один учень або вихованець. Норми витрат, в свою чергу, поділяються на натуральні або матеріальні та грошові або вартісні. Натуральні норми витрат відображають витрачання матеріальних цінностей у натуральному вираженні на одиницю виміру. Грошові норми витрат відображають матеріальні норми у грошовому вираженні.

Всі видатки кошторису як за загальним так і за спеціальним фондом повинні бути обґрунтовані та підтверджені відповідними розрахунками за кожним кодом економічної класифікації. Під час визначення обсягів видатків має бути визначена об'єктивна потреба у коштах ЗНЗ враховуючи: штатну чисельність педагогічного, навчально-допоміжного та обслуговуючого персоналу; контингент учнів (вихованців); кількість класів або груп; інші основні показники діяльності або обсяги виконуваних робіт; площу приміщень; натуральні та грошові норми витрат; наявність кредиторської або дебіторської заборгованості; можливість надання платних послуг або отримання інших видів доходів та інше.

Особливу увагу при здійсненні розрахунків за поточними видатками приділяють видаткам на оплату праці працівників ЗНЗ та нарахуванням на неї, оскільки в залежності від типу закладу, ці видатки можуть становити від 60% до 90% загальної суми видатків. Перед виконанням розрахунку фонду заробітної плати до кошторису на календарний рік складаються тарифікаційні списки та штатні розписи станом на 1 січня та 1 вересня планового року.

Кількість штатних посад ЗНЗ розраховується у відповідності до типових штатних нормативів. Формування штатів загальноосвітніх навчальних закладів проводиться з урахуванням типу навчального закладу, контингенту учнів, кількості класів або груп вихованців, режиму роботи, площ та санітарного стану приміщень, будівель і споруд тощо. Посадові оклади працівників визначаються за розрядами Єдиної тарифної сітки [3] та встановлюються керівником ЗНЗ на основі діючих кваліфікаційних вимог і схем тарифних розрядів[1] працівників відповідної кваліфікації з наступною атестацією або тарифікацією згідно з чинним законодавством.

Для перевірки обґрунтованості видатків на оплату праці працівників ЗНЗ необхідно навести розрахунки щодо: кількості педагогічних ставок та фонду оплати праці педагогічного персоналу, враховуючи всі надбавки та доплати; кількості штатних одиниць керівних працівників, адміністративно-господарського, навчально-допоміжного персоналу, спеціалістів, робітників, молодшого обслуговуючого персоналу та фонду оплати праці цих працівників; виплат матеріальної допомоги на оздоровлення, щорічної грошової винагороди за сумлінну працю та зразкове виконання професійних обов'язків; виплат за вислугу років; оплати за роботу у святкові дні та в нічний час; сум індексації заробітної плати та сум оплати перших п'яти днів з тимчасової непрацездатності; сум преміальних та інших виплат.

Разом з розрахунками фонду оплати праці складається розрахунок видатків нарахувань на оплату праці, враховуючи при цьому кількість інвалідів, які працюють у закладі, суми оплати перших п'яти днів з тимчасової непрацездатності та виплати допомоги з тимчасової непрацездатності.

При плануванні поточних видатків на утримання ЗНЗ ґрунтовних розрахунків потребують також планування видатків на використання товарів і послуг. Планування більшості видатків на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю, як правило, здійснюється на основі затверджених натуральних норм витрат на одного учня (вихованця) або на один клас, а у разі їх відсутності, на основі фактичних витрат за попередній рік. Окремими нормами передбачено планування витрат палива і мастильних матеріалів та планування деяких витрат для здійснення господарської діяльності.

Планування видатків на медикаменти та перев'язувальні матеріали здійснюється виходячи з середньорічної кількості учнів (вихованців) закладу, планової кількості днів перебування їх у закладі та фактичної потреби у необхідних медикаментах та перев'язувальних матеріалах в залежності від типу ЗНЗ. Планування видатків на продукти харчування здійснюється з урахуванням залишків продуктів харчування на складі, виходячи з середньорічної кількості учнів (вихованців) закладу, грошових норм на харчування одного учня або натуральних норм на харчування одного вихованця і середньої вартості харчування та кількості днів харчування, які розраховуються на основі фактичних даних за попередній період.

Планування видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв здійснюється прямим розрахунком, виходячи із встановлених норм витрат, зовнішньої кубатури та площі приміщень, або натуральних показників фактичного споживання за попередні періоди, тарифів та порядку розрахунку за спожиті енергоносії з урахуванням необхідності жорсткої економії.

Таким чином, розрахунки більшості поточних видатків до кошторису ЗНЗ повинні здійснюватися відповідно до нормативної бази та чинного законодавства на основі затверджених натуральних або грошових норм. Насправді ж планування поточних видатків на утримання ЗНЗ дуже часто зводиться до відштовхування від видатків попереднього року, що ніяким чином не враховує результати діяльності закладу. Тому, ми вважаємо що поряд з кошторисно-нормативним методом фінансування ЗНЗ, коли планування фінансових ресурсів здійснюється на основі розрахункових нормативів, потрібно використовувати та розвивати такі методи фінансування, як фінансування за результатами діяльності, коли виділення фінансових ресурсів залежить не тільки від кількісних показників, але й від якісних показників діяльності роботи ЗНЗ. Застосування результатів діяльності закладу при фінансуванні допоможе більш ефективно використовувати обмежені фінансові ресурси місцевих бюджетів.

Література: 1. Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005 р. № 557. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05> 2. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF> 3. Про оплату працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08. 2002 № 1298 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 36. – Ст. 1699.

МІЖБЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

Видатки бюджету відіграють вагому роль в задоволенні суспільних потреб населення. Актуальним є питання оптимального розподілу повноважень між рівнями влади та відповідних бюджетів. При визначенні рівня бюджету, з якого необхідно фінансувати видатки для забезпечення суспільних потреб, доцільно керуватися наступним принципом: найбільшої ефективності у виконанні видаткової функції можна досягти, якщо вона буде закріплена за нижчим із тих рівнів влади, котрі можуть реалізувати її належним чином, цей принцип має назву субсидіарності, основні положення якого визначені у Європейській Хартії місцевого самоврядування: принцип субсидіарності тлумачать як принцип передачі якомога більшої кількості функцій низовим органам місцевого самоврядування, вищі рівні управління повинні бути звільнені від функцій, які ефективно можуть виконувати нижчі рівні управління, що дає можливість вищим рівням управління зосереджуватися на важливих загальнодержавних справах; функції повинні передаватися на вищий рівень управління, якщо за таких умов вони зможуть здійснюватися більш ефективно; принцип субсидіарності не виключає права центральних органів влади у разі необхідності втручатися у справи місцевого самоврядування; зазначений принцип надає право місцевим органам влади самостійно вирішувати питання у межах їх компетенції, органи місцевої влади мають право брати участь в ухваленні загальнодержавних рішень, що їх стосуються; принцип субсидіарності передбачає регламентування діяльності місцевих органів влади законодавчими актами, які створюють інституційну основу для функціонування місцевого самоврядування.

При забезпеченні колективних потреб населення за рахунок коштів місцевих бюджетів є можливість повніше враховувати запити громадян, адже місцева влада максимально наближена до споживачів благ. Населення, яке проживає в регіонах із достатніми податковими надходженнями, буде отримувати більші обсяги суспільних послуг у разі здійснення певного виду видатків із місцевих бюджетів. Однак, є певні види послуг, доступність яких має бути однаковою для населення будь-якої місцевості. Зазначене стосується галузей освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури тощо. У разі покладання обов'язку щодо фінансового забезпечення таких видатків на місцеві бюджети важко забезпечити дотримання єдиних стандартів якості суспільних благ. Централізоване забезпечення суспільно важливих видатків передбачає використання ефективних механізмів надання таких послуг відповідно до єдиних стандартів.

Величина країни та відмінності в соціально-економічному розвитку територій є важливим критерієм прийняття рішення щодо децентралізованого управління бюджетними коштами. Склад повноважень органів місцевого самоуправління у великій країні з розпорощеним населенням буде відрізнятися від

складу видаткових функцій муніципалітетів невеликої за територією країни із високою щільністю населення. Незважаючи на відповідальність органів центральної влади за надання суспільних послуг, повноваження стосовно деяких з них може бути делеговано органам місцевого самоврядування на принципах субсидіарності та ефективності за умови дотримання єдиних державних стандартів. Крім того, органи місцевої влади можуть бути залучені до виконання державних програм із фінансуванням за рахунок міжбюджетних трансфертів.

З місцевих бюджетів здійснюються видатки на державне управління, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру та спорт. Одночасно із делегуванням видаткових повноважень у зазначених сферах держава передає на місцевий рівень фінансові ресурси в обсягах, необхідних для їх реалізації. Послуги житлово-комунального господарства, місцевого громадського транспорту, пожежної охорони, охорони правопорядку, благоустрою територій закріплені за органами місцевого самоврядування та фінансуються за рахунок власних коштів місцевих бюджетів.

Дотримання принципу субсидіарності при плануванні та виконанні місцевих бюджетів за видатками передбачено чинним законодавством, відповідно до Бюджетного кодексу розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача. Вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів передбачає необхідність врахування особливостей місцевих бюджетів та їх впливу на формування обсягу видатків, зменшення фактичних диспропорцій між місцевими бюджетами.

Згідно з положеннями Бюджетного кодексу України механізм Формули передбачає розрахунок обсягу фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, на підставі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості, державних соціальних стандартів і нормативів, визначених законодавством. Розрахунки здійснюються із застосуванням коригуючих коефіцієнтів, які враховують відмінності у вартості надання послуг в залежності від їх споживачів та кількості населення. Розрахунковий обсяг доходів відповідного бюджету визначається із застосуванням його індексу відносної податкоспроможності, який розраховується на основі даних про фактичне виконання бюджету за три останні бюджетні періоди та відображає рівень податкоспроможності у порівнянні з аналогічним середнім показником по Україні у розрахунку на одну людину.

Якщо розрахунковий обсяг доходів відповідного місцевого бюджету перевищує розрахунковий обсяг його видатків, для такого бюджету встановлюється обсяг коштів, що підлягають передачі до державного бюджету. З метою стимулювання місцевих органів влади до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів, для яких розраховано вилучення коштів до державного бюджету, застосовується коефіцієнт вирівнювання, який визначається залежно від рівня виконання розрахункових показників доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів адміністративно-територіальної одиниці. У Формулі враховано зміни,

передбачені новою редакцією Бюджетного кодексу України, зокрема в частині розмежування доходів та видатків між рівнями бюджетів. Для визначення розрахункового обсягу доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, введено нові коефіцієнти - коефіцієнт актуалізації індексу відносної податкоспроможності місцевих бюджетів та коефіцієнт впливу нарахованого фонду оплати праці за регіонами. Розрахунок обсягу видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, передбачає застосування нормативу типової штатної чисельності працівників органів місцевого самоврядування на одну тисячу населення та показника видатків на розвиток соціально-культурної сфери.

Важливими перевагами розподілу бюджетних коштів шляхом проведення формульних розрахунків є розмежування видатків місцевих бюджетів на основі чіткої та стабільної формули, що дозволяє використовувати принципи перспективного планування і прийняти раціональні рішення щодо використання бюджетних коштів. Основою міжбюджетного регулювання є розмежування видатків і доходів між ланками бюджетної системи, проведене відповідно до розподілу повноважень між центральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Виконання таких повноважень залежить від діючої системи міжбюджетних відносин. Вирівнювання фінансового потенціалу територій є важливою передумовою справедливого розподілу доходів, без чіткого упорядкування функцій між центральними та місцевими органами державної влади у сфері надання суспільних послуг важко досягти ефективного розподілу фінансових ресурсів у межах економіки.

Формування видаткової частини місцевих бюджетів перебуває під впливом макроекономічних чинників, залежить від загальної економічної ситуації. Видатки місцевих бюджетів відіграють роль важелів, через які органи виконавчої влади, впливають на соціально-економічний стан та розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Співвідношення напрямів забезпечення власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування відображає ступінь достатності фінансових ресурсів місцевого бюджету для ефективного розвитку територіальних громад. Удосконалення видаткової частини місцевих бюджетів має відбуватись у напрямі розширення власних видаткових повноважень органів місцевого самоврядування, виходячи із цілей досягнення ефективності використання коштів місцевих бюджетів, та встановлення чіткого розподілу повноважень між рівнями влади.

Доцільним є наукове обґрунтування розмежування видатків між ланками бюджетної системи, визначальним фактором якого має стати ефективність використання бюджетних коштів. Досягнення оптимальності у сфері розподілу видаткових повноважень повинно спиратися на принцип, відповідно до якого місцеві органи влади несуть відповідальність за фінансування тих суспільних благ, для яких важливим є врахування потреб місцевого населення. Зростання ролі місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами є запорукою вирішення проблем територіального розвитку. При цьому обґрунтоване закріплення за місцевим самоврядуванням видаткових повноважень на стабільній основі є визначальним чинником становлення дієвої та ефективної

місцевої влади та подальшого соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Література: 1. Бюджетний кодекс України. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І.О. Луніна. – К: Наукова думка, 2006. – 432 с. 3. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / за ред. І.Я. Чугунова. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2009. – 848с.

Куліченко В.О., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

СИСТЕМА БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Розробка і застосування ефективних методів, засобів і інструментів фінансового менеджменту як системи управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів спричинило спроби використовувати їх в процесі управління державними фінансами на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. На сьогодні постає актуальним питання адаптації прогресивних прийомів корпоративного управління в бюджетну сферу з урахуванням особливостей бюджетного процесу країни.

Управління бюджетними ресурсами та відносинами, що виникають у процесі руху бюджетних потоків досліджується в рамках бюджетного менеджменту, як одного з напрямів фінансового менеджменту.

Л. Сафонова пропонує розглядати будь-яку систему управління, в тому числі систему бюджетного менеджменту як таку, що складається з двох взаємопов'язаних частин – об'єкта та суб'єкта управління між якими існує певна підпорядкованість – визначальним є об'єкт управління, адже без нього процес управління просто неможливий [7].

С. Михайленко вважає такий підхід дещо спрощеним, оскільки він не вказує на функціональні особливості бюджетного менеджменту як системи. На думку автора, бюджетний менеджмент можна визначити як систему функцій, принципів, методів, прийомів і процедур, які спрямовані на процес розробки й реалізації управлінських рішень при складанні, розгляді, затвердженні й виконанні бюджету держави та її територіально-адміністративних одиниць [3, с.187].

Системний підхід до визначення сутності бюджетного менеджменту та його складових елементів дозволяє розглядати бюджетний менеджмент як систему, спрямовану на забезпечення ефективного виконання процедур складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету для досягнення економічного та соціального ефекту в умовах зміни зовнішнього середовища. Крім того, слід розуміти, що бюджетний менеджмент – це багаторівнева система управління бюджетним процесом, яка включає різні рівні бюджетів (держави, регіону, міста, району або іншого населеного пункту) [3, с. 188].

Відповідно до визначення наданого у Економічному словнику «система

(англ. system) – 1) сукупність взаємопов'язаних між собою частин, елементів, які утворюють єдине ціле; 2) порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь; правильне розташування частин, певний порядок, зв'язане ціле; це внутрішньоорганізована сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле і спільно діють для досягнення поставленої мети» [5, с. 281].

У «Словнику понять і термінів муніципального управління» система управління представляє собою «множину закономірно пов'язаних один з одним елементів управління (цілей, структури, завдань, технології, персоналу), об'єднаних в механізм, який дає можливість досягати поставлених цілей, приймати скоординовані та ефективні рішення» [1, с. 205].

Прикметник “бюджетний” у понятті “система бюджетного менеджменту” вказує на цільову сферу у процесі управління.

Якщо розглядати структуру системи бюджетного менеджменту з позиції менеджменту як науки, то наряду з керуючою та керованою підсистемами необхідним є врахування забезпечуючої (правове, ресурсне, організаційне, інформаційне та ін. забезпечення) та цільової підсистем.

Аналіз наукових праць свідчить, що до цільової підсистеми можуть належати [2, с. 76-81, 4, 6, с. 132-138]:

1) забезпечення формування достатнього обсягу бюджетних ресурсів відповідно до потреб країни;

2) забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів;

3) забезпечення мінімізації фінансових ризиків, що виникають при виконанні бюджету;

4) оптимізація грошового обігу шляхом забезпечення відповідності надходження грошових коштів та їх витрачання за часом та обсягом;

5) забезпечення фінансової стійкості бюджетної системи країни;

6) дотримання правил формування й виконання бюджету на основі загальноприйнятих принципів, які відповідають цінностям демократичної та правової держави, громадянського суспільства, ринкової економіки.

Цілісна та ефективна система бюджетного менеджменту має формуватися на основі певних принципів. Слід зазначити, що принципи бюджетного менеджменту на відміну від принципів бюджетної системи законодавчо не закріплені та досить мало висвітлені в економічній літературі.

С. Михайленко на основі поєднання принципів управління і принципів організації бюджетної системи, були сформульовані основоположні принципи бюджетного менеджменту, а саме: науковості, системності, єдності, економічності й ефективності, поєднання прав, обов'язків і відповідальності, справедливості, цільового використання бюджетних коштів, публічності та прозорості [3, с. 192-193].

На основі аналізу зарубіжного досвіду вважаємо, що даний перелік має бути доповнений такими принципами:

– збалансованості – передбачає необхідність реалізації процедур бюджетного менеджменту через складання проекту бюджету, у якому обсяг видатків відповідає обсягу надходжень на відповідний бюджетний період.

Адже збалансованість бюджету є показником ефективного фінансового управління;

– гнучкості – полягає в необхідності мобільно і гнучко розподіляти бюджетні ресурси відповідно до мінливого зовнішнього середовища, потреб населення та сучасних напрямків бюджетної політики держави;

– стабільності та узгодженості в процесі прийняття рішень – означає таку реалізацію управління бюджетним процесом, що забезпечує узгодженість в процедурах, які визначають процес прийняття рішень, унеможливорює інституційні дефекти в організації виконавчої та законодавчої гілок влади (подвійну підзвітність, конкуруючі центри виконавчої влади та ін.) та неузгодженість бюджетного законодавства.

У 2002 р. Україна розпочала впровадження особливої технології бюджетного менеджменту – програмно-цільового бюджетування, яке передбачає складання й виконання бюджету в розрізі бюджетних програм. У зв'язку з цим доречно розглядати бюджетний менеджмент як систему програмно-цільового управління бюджетами різних рівнів за допомогою бюджетного механізму з метою оптимізації доходів і видатків бюджету для забезпечення ефективного вирішення завдань соціально-економічного розвитку регіонів.

Література: 1. Васильєв А.А. Муниципальное управление: понятия, термины, библиография / А.А. Васильев. – Изд. 2-е, исп. и доп. – Н. Новгород : Гладкова О.В., 2006. – 304 с. 2. Глущенко Ю.А. Бюджетный менеджмент как дѣевий механизм державного управління та місцевого самоврядування / Ю.А. Глущенко // Державне управління: теорія та практика. - 2013. - № 2. 3. Михайленко С.В. Концептуалізація та функціональні характеристики системи бюджетного менеджменту / С.В. Михайленко // Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми розвитку регіону». – Вип. 9. – Т. 2. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – 335 с. 4. Онищенко Д.О., Лічман С.А. Забезпечення мінімізації фінансових ризиків, що виникають при виконанні бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.zinet.info/22/onyschenko.php>. 5. Осовська Г.В. Економічний словник / Осовська Г.В., Юшкевич О. О., Завадський Й.С. – К. : Кондор, 2007. – 360 с. 6. Паутова Т.О. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення / Т.О. Паутова // Публічне управління теорія та практика. - 2014. - Вип. 1.7. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент : [навчально-методичний посібник] / Л.Д. Сафонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 186 с.

Мельниченко С.І., директор Департаменту фінансів
виробничої сфери та майнових відносин
Міністерство фінансів України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Фінансова політика є дієвим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. В умовах трансформаційних перетворень постає необхідність посилення впливу інструментів державної фінансової політики на економіку, вдосконалення механізму економічного зростання. Важливим є встановлення оптимальної структури фінансової системи, яка б враховувала взаємодію державного регулювання економічних процесів і

відповідних механізмів саморегулювання, що потребує наявності належної інституційної системи, достатнього рівня розвитку фінансових інститутів. Вагомим завданням фінансово-економічної політики є її адаптація до змін структури фінансових відносин, впливу зовнішніх економічних факторів, якісних перетворень фінансової системи.

При формуванні фінансової політики на середньострокову перспективу необхідним є врахування впливу екзогенних та ендогенних факторів на економічну систему, які визначають тенденції соціально-економічного розвитку. До екзогенних факторів відносяться темпи росту валового внутрішнього продукту країн, що формують попит на основні групи товарів вітчизняного експорту, рівень цін на продукти експорту та імпортовані енергоносії, обсяги та структура іноземних інвестицій, кон'юнктура на світових фінансових ринках, яка впливає на можливості держави здійснювати запозичення та операції по рефінансуванню державного боргу. До внутрішніх економічних факторів належить частка перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет та державні цільові фонди, прогнозований обсяг бюджетних доходів та видатків, дефіциту бюджету, обсяг прямого та гарантованого державного боргу, показники співвідношення заощаджень та інвестицій в економіку, грошово-кредитного регулювання.

Розробка середньострокового прогнозу фінансової політики країни має бути спрямованою на вирішення наступних завдань: зниження рівня інфляції, підтримку стабільного курсу національної грошової одиниці, підвищення рівня ліквідності банківської системи, зменшення ступеню впливу економічних ризиків на функціонування фінансових ринків, посилення фінансової стійкості бюджетної системи, покращання дієвості структурних перетворень фінансової системи, стимулювання заощаджень населення та їх подальша трансформація у інвестиції в реальний та фінансовий сектор економіки. Пріоритетним напрямом вдосконалення інституційного середовища механізму фінансової політики є підвищення частки наукоємного та високотехнологічного виробництва в структурі валового внутрішнього продукту, посилення результативності державного інвестування, створення належних умов для впровадження інновацій у виробничий процес, сприяння залученню іноземних інвестицій. Реалізація зазначеного потребує посилення дієвості механізмів захисту прав інвесторів, подальшого розвитку фінансово-кредитних інструментів, покращання рівня адміністрування податків та забезпечення довгострокової макроекономічної стабільності.

З метою покращання рівня результативності розробки та реалізації грошово-кредитної політики, на етапі трансформації економіки доцільним є аналіз збалансованості показників грошової маси із заходами щодо фінансової стабілізації та стимулювання економічного зростання країни. Рівень та структура грошової маси значним чином впливають на відтворювальні процеси в економіці, показник економічної кон'юнктури та обсяг внутрішнього сукупного попиту. Важливим є забезпечення фінансовим регулятором належних умов для залучення строкових депозитів у національній валюті, розвитку інститутів фінансового посередництва, посилення дієвості інструментів довгострокових заощаджень. Доцільним є проведення виваженого валютного регулювання, спрямованого на підтримку стабільності валютного

курсу національної грошової одиниці, утримання достатнього обсягу та ліквідності золотовалютних резервів.

Основними напрямками бюджетної політики на середньострокову перспективу є забезпечення збалансованості бюджетної системи, зниження залежності системи пенсійного забезпечення від коштів державного бюджету, створення належних умов для надання якісних державних послуг, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, вдосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення прозорості та гласності бюджетного процесу, посилення взаємозв'язку бюджетного регулювання із циклічністю економічного розвитку, удосконалення програмно-цільового методу планування бюджету, розробка довгострокової бюджетної стратегії, яка взаємопов'язана з цілями соціально-економічного розвитку суспільства, що сприятиме підвищенню рівня керованості національною економікою. В умовах уповільнення темпів росту валового внутрішнього продукту видається доцільним використання інструментів фінансово-бюджетного регулювання, що спрямовано на стимулювання економічного зростання, розвиток соціальної сфери. Держава збільшуючи обсяг видатків стимулює внутрішній попит, здійснює інвестиції в виробництво та людський капітал, розвиває інфраструктуру. Крім того, належне фінансування освіти, науки, охорони здоров'я сприяє зміцненню інституційних засад фінансово-економічної політики країни. Розвиток людського капіталу є пріоритетним напрямом державної політики з огляду на його значущість у сфері підвищення рівня продуктивності соціально-економічних відносин.

В умовах економічних перетворень важливим є посилення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів, покращання якісного рівня управління бюджетно-податковою та грошово-кредитною системою з підвищенням дієвості їх координації. Разом з тим, фінансова політика країни стала більш залежною від зовнішньоекономічних факторів, що зумовлює подальшу необхідність удосконалення фінансової системи. Формування фінансово-економічної політики країни, у тому числі в частині регулювання бюджетних доходів та видатків, міжбюджетних відносин, дефіциту бюджету, державного боргу, грошової маси, валютного курсу, платіжного балансу відбувається з урахуванням сукупності зовнішніх чинників, що спрямовано на підвищення рівня інвестиційної привабливості країни для міжнародного капіталу, конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світових ринках. Доцільним є реалізація виваженого фінансового регулювання враховуючи тенденції економічного зростання, зниження показника питомої ваги державного боргу в валовому внутрішньому продукті та боргового навантаження на бюджет. Важливим завданням фінансової системи є забезпечення оптимального розподілу валового внутрішнього продукту між її складовими та фінансово-економічних ресурсів між економічними суб'єктами, що спрямовано на стимулювання розвитку вітчизняної економіки.

Пріоритетними напрямками фінансової політики на середньострокову перспективу мають стати вдосконалення інституційного середовища фінансового регулювання, підвищення дієвості фінансово-бюджетного планування і прогнозування, поступове та виважене зростання показника монетизації, вдосконалення механізмів валютного регулювання, утримання стабільного рівня цін, посилення взаємозв'язку фінансового регулювання із

циклічністю економічного розвитку, забезпечення макроекономічної збалансованості. Вагомим є подальше зміцнення ролі фінансової складової розвитку суспільства в забезпеченні збалансованого економічного зростання. Водночас, необхідним є удосконалення інституційних засад фінансового забезпечення соціальної сфери, що надасть можливість підвищити рівень соціальних гарантій держави та стійкість бюджетної системи.

Фінансова політика як вагомий економічний інститут має відігравати провідну роль в визначенні цілей, завдань структурних перетворень бюджетно-податкової, грошово-кредитної системи з урахуванням циклічної динаміки економічного розвитку. З огляду на зазначене, інституційні фінансові механізми повинні посилювати рівень адаптивності до змін екзогенних чинників впливу на економічні процеси, підвищувати роль ендогенної складової у забезпеченні економічного зростання.

Література: 1. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України / Л.В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с. 2. Луніна І.О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 3-12. 3. Чугунов І.Я. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І.Я. Чугунов, В.Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 4. – С. 79-91.

Піменова М.М., асистент

Дніпропетровська державна фінансова академія

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОДОЗБЕРЕЖЕННЯ

Сьогодні у світі зростає увага до управління водними ресурсами як стратегічного фактора розвитку економіки. Вода забезпечує три найважливіших для людства функцій: виробництво продовольства, виробництво енергії та промислової продукції і побутове водоспоживання. Тобто вода необхідна у всіх сферах життя.

Мета роботи полягає у формулюванні положень щодо покращення стану фінансового забезпечення ресурсозбереження, а саме водозбереження на основі аналізу статистичних даних, міжнародного досвіду та визнанні необхідності у раціональному використанні водних ресурсів.

У сучасних умовах господарювання оптимальне використання водних ресурсів є фактором забезпечення безпеки суспільства на усіх його рівнях: національному, регіональному, організаційно-виробничому, особистому. Водні ресурси сьогодні також визначають стан середовища економічної діяльності та існування людини, з одного боку, як важливий природний ресурс життєдіяльності та виробництва, з іншого, як об'єкт забруднення відходами виробництва та споживчого використання продуктів та послуг.

За оцінками Всесвітнього Банку у найближчі 50 років (з середини ХХІ століття) вже 40% населення Землі зіткнеться з проблемою дефіциту води, 20% – страждатимуть від її нестачі. І це без урахування глобальних змін

клімату. Особливо це стосується Північної та Східної Африки, Близького Сходу, Південної Європи і Центральної Азії, де дефіцит водних ресурсів поєднується зі значним попитом на них [3].

В Україні джерелами фінансування ресурсозберігаючих програм є державний бюджет та бюджети органів місцевого самоврядування.

Також на водоочисні заходи можуть використовуватися власні кошти підприємств, установ та організацій. До таких заходів слід відносити реалізацію інноваційних проектів, розробку нормативів, здійснення організаційних і культурологічних заходів, модернізацію виробничих проектів, заміну енергетичних ресурсів на екологічно чисті види енергії, використання відновних видів природних ресурсів у виробничих цілях та заміну їх синтетичними тощо. Зазначимо, що суб'єкти підприємницької діяльності реалізують природоохоронні заходи за умови, що це вигідно і дає прибуток. Розробка відповідних засобів економічного стимулювання та їх законодавче закріплення дали б можливість вирішувати цю проблему з урахуванням передусім екологічних пріоритетів. Однак основна доля грошових надходжень припадає на державні кошти.

У зведеному бюджеті України серед структурних складових дохідної частини (податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти та цільові фонди) найбільшу частину займають податкові надходження. Середнє значення податкових надходжень в зведеному бюджеті України за 2006–2011 рр. складає 76,25% і становить 215230829,82 тис. грн. Однією із складових податкових надходжень є збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів. На основі статистичних даних [1] була побудована діаграма, в якій показано у відсотках частина збору за спеціальне використання води в загальному обсязі зборів та плат за спеціальне використання природних ресурсів (рис. 1).

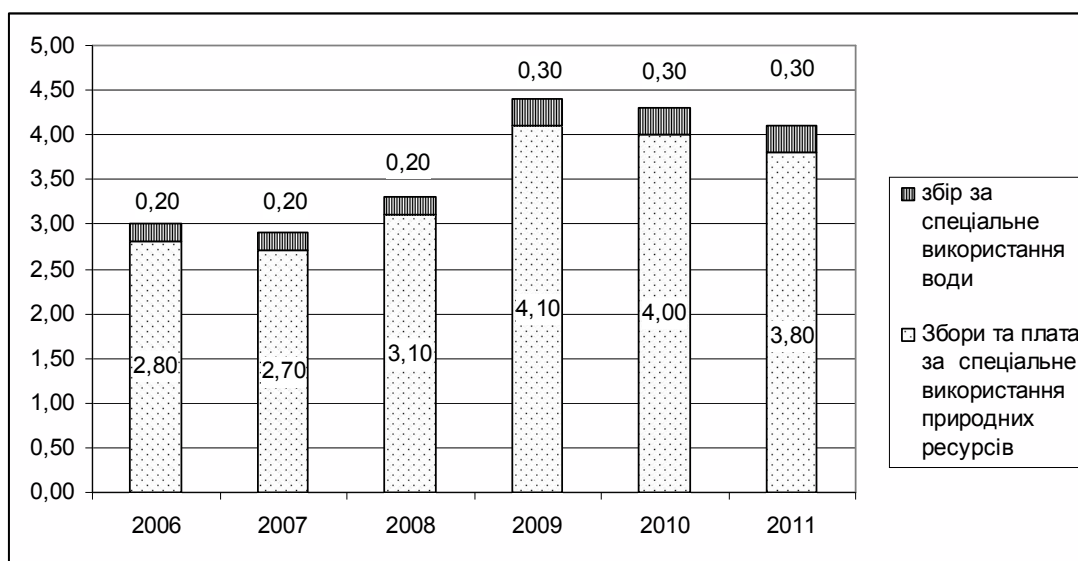

Рис. 1. Частка збору за спеціальне використання води в загальному обсязі зборів та плат за спеціальне використання природних ресурсів, % (розраховано та побудовано автором за [1])

Як видно з рис.1, частка збору за спеціальне використання води становить 0,2-0,3%. В грошовому виразі це в середньому – 694566,20 тис. грн. на рік.

Проблема недостатнього фінансування проектів управління водними ресурсами, є вельми гострою як на національному, так і на міжнародному рівні, зокрема у зв'язку із будівництвом, відновленням, експлуатацією і технічним обслуговуванням інфраструктури водопостачання і каналізації. Істотним в цьому відношенні є підвищення ефективності використання наявних коштів і пошук механізмів для залучення додаткового фінансування, зокрема використання коштів, що виділяються державою і міжнародними організаціями, для залучення ресурсів з інших джерел, включаючи плату користувачів води та кошти приватного сектора [4, с. 5].

Формування основних принципів ефективного водокористування, що мають базуватись на раціональному та збалансованому використанні і охороні водних ресурсів та шляхів їх досягнення, потребує впровадження системи заходів, які сприятимуть розвитку водної сфери:

- створення Національної Ради конкурентоспроможності України при Президентові України та відповідних Рад конкурентоспроможності регіонів, які б забезпечили розробку та реалізацію стратегії інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країни, регіонів, міст та територій, в тому числі і в напрямку оптимізації використання водних ресурсів;

- створення при Верховній Раді Комісії по розвитку інтеграційних соціально-економічних структур (пром-, техно-, high-tech парків, спеціальних зон економічного розвитку, в т.ч. по водним ресурсам), яка має забезпечити розробку законодавчих актів та надання цим структурам необхідних прав та переваг для розвитку;

- забезпечення Кабінетом Міністрів України координації діяльності галузевих міністерств та відомств по виконанню програми інноваційного розвитку та підвищенню конкурентоздатності національної та регіональних економік (в т.ч. розробки програми розвитку інноваційних промислових кластерів по водним ресурсам), в якій передбачається система поєднання кооперації і конкуренції серед учасників, збільшення надходження прямих іноземних інвестицій, створення нових робочих місць;

- створення за допомогою МЗС України та галузевих міністерств можливостей для участі українських кластерних об'єднань в міжнародних програмах регіонального розвитку, зокрема в Європейських ініціативах з розвитку співпраці країн-членів ЄС в Карпатах, на Дунаї, ін.;

- спрощення доступу до фінансування інноваційних проектів, пов'язаних зі сферою водних ресурсів через ефективне цільове використання коштів національного регіональних та місцевих бюджетів, безперешкодне залучення зовнішніх інвестицій (грантів, кредитів, субсидій);

- забезпечення за участю НАНУ та галузевих науково-дослідних інститутів проведення глибоких досліджень із виявлення резервів економічного

та організаційного потенціалу, залученню його до формування пріоритетних інтеграційних виробничих об'єднань, в т.ч. з водоохорони та водозабезпечення;

- створення системи навчання потенційних учасників нових інтеграційних систем, представників влади і бізнесу (також для різних напрямів водної індустрії), як через традиційні освітні установи, так і через створення спеціалізованих бізнес-інкубаторів, науково-технологічних парків;

- утворення інформаційно-аналітичної системи для обслуговування учасників мережевих кластерних об'єднань (та всіх бажаючих до них приєднатись) на основі відповідних регіональних інформаційно-аналітичних центрів, які б здійснювали постійний моніторинг мереж і кластерів на відповідних територіях та розповсюджували їх позитивний досвід.

Література: 1. Жак О.П. Статистичний збірник: «Бюджет України за 2011 рік» / О.П. Жак. – К., 2012. – 294 с. 2. Закорко О.П. Економічні аспекти управління водними ресурсами та водокористування / Закорко О.П. // Рациональне використання водних ресурсів як фактор забезпечення національної безпеки України: матеріали VII Пленуму Спілки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 2012. – С. 64-71. 3. Оскольський В.В. Економічні аспекти управління водними ресурсами та водокористування / В.В. Оскольський // Рациональне використання водних ресурсів як фактор забезпечення національної безпеки України: матеріали VII Пленуму Спілки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 2012. – С. 2-13. 4. Стратегическое партнерство по воде в целях устойчивого развития. Компонент ВЕКЦА. Водной инициативы ЕС. Программный документ. – ЕЭК ООН, 2003. – 87 с.

Прокоф'єва Ю. А., Столпак А.О., студентки
Науковий керівник - **Величкін В.О.,** к.т.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

ВАЛЮТНИЙ РИЗИК БАНКУ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ, ОЦІНКА ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ

Діяльність банків як основних фінансових посередників та суб'єктів підприємницької діяльності є найбільш ризикованою, особливо під час нестабільної політичної ситуації та фінансової кризи в країні. Виконуючи операції та надаючи послуги клієнтам, банк знаходиться в ситуації невизначеності, тобто в майбутньому він може отримати як позитивний фінансовий результат, так і збиток. Тобто, банківська діяльність пронизана різного роду ризиками, основне місце серед яких займають валютні ризики. Тому, дана проблема є актуальною та потребує детального вивчення.

Ризиком є будь-яка загроза виникнення непередбачених втрат прибутку, доходу чи майна, грошових коштів та інших ресурсів у зв'язку з випадковою зміною умов економічної діяльності, несприятливими обставинами. Наявність ризику обумовлена обмеженістю матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та інших видів ресурсів, залучених в господарський обіг. Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, то ними можна і потрібно

свідомо керувати, пам'ятаючи про те, що всі види ризиків взаємопов'язані і їх рівень постійно змінюється під впливом динамічного оточення.

В останні роки ринкове середовище з плаваючим курсом валют є нормою у всьому світі, це створило умови для спекулятивних операцій і підвищило величину валютного ризику [2. с. 379]. Валютний ризик – один із основних видів банківських ризиків, це реальний або потенційний ризик для надходжень капіталу, що є наслідком несприятливих коливань курсів іноземних валют і цін на банківські метали. Основною причиною появи даного ризику є можливість знецінення національної валюти по відношенню до тих іноземних валют, в яких номіновані зобов'язання державного боргу країни.

Помітний вплив на валютний ризик чинить індекс ефективного валютного курсу. Це інтегрований показник динаміки курсу національної валюти стосовно кількох чужоземних валют, що розраховується як середньозважена величина індексів курсів національної валюти щодо чужоземних валют, які є основними в зовнішньоекономічних стосунках держави.

Однією з найбільших проблем, що провокує виникнення валютного ризику в діяльності українських банків є значний рівень доларизації, що спричинив залежність національної економіки. Національна грошова одиниця - гривня частково витісняється з внутрішнього ринку, а у виконанні функцій грошей, поряд із нею бере участь іноземна валюта - долар США і євро. Немоżliвість повернення валютних кредитів фізичними та юридичними особами, загроза стабільності українських банків, проблеми з реструктуризацією зовнішніх позик компаніями-боржниками, збільшення державного боргу, вплив ліквідності з країни, неспроможність НБУ втримати курс гривні – це неповний перелік наслідків високої доларизації вітчизняної економіки.

Колівання вартості національної валюти, які спричиняють валютний ризик, виникають через зміни іноземних і внутрішніх відсоткових ставок, які в свою чергу породжені впливом інфляції. Причинами коливання валюти також можуть бути фактори: політичні події в країні, валютні операції спекулятивного характеру, загальний економічний стан країни, обсяги зовнішньої торгівлі, структура балансових та позабалансових статей банку за валютою.

Проаналізувавши праці науковців, можна зробити висновок, що між величиною валютного ризику та величиною валютної позиції банку існує прямий зв'язок [4]. Чим більший абсолютний розмір валютної позиції, тим більший валютний ризик існує в банку, і навпаки.

У процесі управління валютним ризиком банки можуть застосовувати дві альтернативні стратегії: валютного метчингу (утримуючи валютну позицію закритою) та максимізації прибутку (утримуючи валютну позицію відкритою) [1]. Найкращою для банку є ситуація, коли валютна позиція на кінець кожного операційного дня є закритою, тобто спостерігається збалансованість вимог та зобов'язань. В такому випадку валютний ризик майже відсутній, тобто банк не отримує доходів та витрат внаслідок зміни валютного курсу та ціни на банківський метал. Більш ризикованою є ситуація, коли банк підтримує відкриту валютну позицію, тобто на кінець операційного дня банк може отримати прибуток чи зазнати збитку внаслідок зростання або зменшення курсу іноземної валюти. Довга відкрита валютна позиція забезпечує прибутки при

підвищенні курсу іноземної валюти чи вартості банківського металу і завдає збитків при їх зниженні, коротка – навпаки.

Для створення стратегії управління керівництво банку повинно оцінити величину валютного ризику. Основним методом оцінки валютного ризику є VaR-метод (Value-at-Risk), що дозволяє розрахувати з заданою ймовірністю максимальні очікувані збитки банківського портфеля [5]. Оцінка валютного ризику методом VaR здійснюється у розрізі всіх валют, у яких на звітну дату в банку відкриті позиції. Вхідними даними для проведення оцінки ризику є щоденні дані про офіційний курс валют щодо гривні за певний період (квартал) та обсяг відкритих валютних позицій банку. Якщо значення ймовірності знаходиться в інтервалі від 5% до 95%, тоді модель оцінки показника VaR вважається адекватною (зелена зона); 1–5% або 95 – 99% - сумнівна модель; якщо значення цієї ймовірності менше 1% або більше 99%, тоді модель вважається неадекватною (червона зона). Двома найбільш часто використовуваними значеннями коефіцієнта K є – 2,33 (для ймовірності 99%) і 1,65 (для ймовірності 95%). Тобто, даний метод оцінки валютного ризику є важливим в розумінні масштабів ризикованості операцій, які виконує банк на валютному ринку, та формуванні стратегії з мінімізації даного ризику.

Ефективне управління валютним ризиком в багатьох банках досягається за допомогою трирівневої структури управління. Перший рівень – ідентифікація причин та природи виникнення валютних ризиків та формування внутрішніх вимог до ефективної системи управління валютними ризиками. Другий рівень – поточне управління (оцінка, моніторинг, контроль) за валютними ризиками. Третій рівень – оцінка та моніторинг сукупного валютного ризику банку, проведення аналізу з використанням методів оцінки (стрес-тестування, бек-тестування, методологія VaR), контроль управління сукупним валютним ризиком в цілому.

Побудова ефективної системи управління валютним ризиком є основою мінімізації його впливу на прибуткову та високоефективну діяльність банку. Ефективна діяльність системи управління валютними ризиками можлива за умови задоволення певних вимог до її функціонування: принципів, наявності та впорядкованості елементів, відносин і зв'язків; взаємодія з зовнішнім та внутрішнім середовищем; наочність процесів управління валютним ризиком. Належну і велику підтримку в цьому може надати розробка внутрішніх стандартів системи управління валютними ризиками та її окремими елементами з боку держави та Національного банку.

Література 1. Барсегян О.С. Шляхи зниження валютних ризиків банків в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream>. 2. Бормотова М.В., Сухорєбрий Є.В. Особливості формування механізму управління валютним ризиком банку / М.В. Бормотова, Є.В. Сухорєбрий // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. - № 46. – С. 263-267. 3. Корпанюк Т.М., Лоїк І.І. Особливості коливання курсу валют в комерційних банках України / Т.М. Корпанюк, І.І. Лоїк // Сталий розвиток економіки. – 2013. - № 3 (20) – С. 378-380. 4. Фальота А.В. Управління валютним ризиком банку [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2012_1_61.pdf. 5. Шварц О.В. Методика Value-at-risk як метод управління валютним ризиком в банку / О.В.Шварц // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. - № 1 (44). – С. 384-389.

ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

За умов кризового стану економіки необхідною умовою для покращення стану сектору житлового будівництва є комбінування зусиль держави, підприємців та населення. Через значні фінансові потреби, складну дозвільну систему при будівництві, дорогі матеріали, низький рівень доходів населення та помірну участь приватного сектора у фінансуванні будівництва житла питання налагодження партнерства у фінансуванні житлового будівництва є актуальним для України.

У більшості досліджень в сфері житлового будівництва увага зосереджується або на приватному фінансуванні через фонди, цінні папери, інвестиції, або на державному фінансуванні в межах програм розвитку, на виділенні коштів з бюджетів, наданні субсидій, пільг тощо. Найбільшого ж ефекту можна досягти при поєднанні цих двох підходів, які за належних умов забезпечать стабільне надходження коштів для фінансування житлового будівництва. За таких умов можливо буде підвищити інвестиційну привабливість будівельного сектору, підвищити його стабільність, зокрема за рахунок розширеного використання інноваційних методів як у процесі будівництва, так і у процесі фінансування.

Механізм державно-приватного партнерства (ДПП) набуває все більшого поширення. Він передбачає залучення коштів приватного інвестора з частковою передачею йому прав на управління об'єктом інвестицій. Більшою мірою він має використовуватися з метою залучення інвестиційних коштів для фінансування проектів розвитку ряду соціально значущих галузей, зокрема житлово-комунального господарства, транспорту, охорони здоров'я. Така співпраця дає змогу мінімізувати залучення бюджетних коштів. Фінансові зусилля держави та приватного сектора необхідно поєднувати, враховуючи особливості будівельного сектору, зокрема високий рівень витрат, сезонність, надмірна залежність від кредитних джерел тощо.

ДПП є особливо актуальним за умов, коли держава не має ресурсів для фінансування пріоритетних напрямів у повному обсязі, а замість цього передає функції фінансування будівництва приватному сектору. Завдяки прийнятим з 2009 р. законодавчим актам державою зроблено початкові кроки до створення нового, багаторівневого механізму фінансування житлово-комунального господарства, що передбачає залучення не тільки коштів державного та місцевих бюджетів, але і коштів населення, юридичних осіб різних форм власності та господарювання. При ДПП держава пропонує бізнес-структурам взяти участь у реалізації соціально значущих проектів [2].

Держава та приватні інвестори спільними зусиллями забезпечують роботи з модернізації об'єктів ЖКГ, відновлення житлового фонду тощо. При цьому між учасниками розподіляються ризики, витрати та прибутки, пов'язані з реалізацією

проектів, що передбачено законом України про ДПП. Зарубіжні експерти стверджують, що на початку впровадження ДПП держава може брати більшу частину ризиків на себе щоб збільшити впевненість приватних партнерів, але це лише на самому початку. [2] Великим недоліком ДПП є тривалий термін реалізації таких інвестиційних проектів, бюрократизація механізму та ризик зменшення державної підтримки.

Виділяють наступні форми ДПП: контракти між органами місцевого самоврядування та приватним партнером на здійснення суспільно необхідної діяльності; оренда з викупом державного чи муніципального майна; концесія з наданням державою на період до 50 років права виконувати обумовлені договором функції і забезпечувати ефективне функціонування об'єкта концесії, що передбачає повернення предмета договору державному партнеру із закріпленням права власності на вироблену продукцію за приватним партнером; угоди про розподіл продукції між партнерами; договори про спільну діяльність, за якими держава бере постійну участь у діяльності спільного підприємства залежно від частки в уставному капіталі [5]. Більш лаконічною є така класифікація форм ДПП: контракти на послуги, контракти на управління, лізингові угоди (5-15 р.), змішані типи контрактів, концесії. [3]

Для забезпечення житлового будівництва можуть використовуватись проекти ДПП як сфери послуг, так і сфери інфраструктури. Наприклад, для модернізації та будівництва об'єктів нерухомості, до яких належить міський житловий фонд, розробляються проекти за інфраструктурними напрямками. Проекти у сфері послуг включають підтримку малозабезпечених верств населення, надання їм фінансової підтримки через створені фонди. До них можуть відноситись програми зі сприяння будівництву доступного та молодіжного житла, надання пільгових кредитів для придбання житла населенням з низьким рівнем доходів тощо.

Якщо звернутись до зарубіжного досвіду використання ДПП, то у сфері житлового будівництва найбільша активність спостерігається на проектних стадіях. При цьому частина проектів, що вже реалізуються або майже завершені, є незначною. Найбільша частка діючих проектів ДПП спостерігається у сферах будівництва автодоріг, охорони здоров'я, енергетичній сфері, нерухомості. У Німеччині, Франції, Великобританії, Японії та Канаді у загальній кількості інвестиційних проектів ДПП на соціальне житло припадає 2,4% (15 проектів), на пов'язане з ним комунальне господарство – 1 проект (0,16%) [5].

Світовий досвід свідчить, що залучення приватних партнерів до реалізації державних проектів сприяє підвищенню ефективності управління, гнучкості у прийнятті рішень, впровадженню прогресивних методів роботи, використанню новітніх технологій тощо [4]. У разі, коли основні функції держави по забезпеченню житлового будівництва передаються приватному сектору, підконтрольному державі, бюджетні програми можуть бути сконцентровані на задоволенні потреб незахищених верств населення, реалізації соціальних програм, включаючи адресні, тощо. При цьому, починаючи з 2008 р.,

залучаючи до реалізації проектів приватних партнерів, держава стала і сама брати більш активну участь в їх реалізації як інвестор [1].

Використання механізму ДПП буде доречним для реалізації програм з реконструкції житла та мікрорайонів. Використання цього механізму дасть можливість значно скоротити витрати на розширення житлового фонду, оскільки реконструкція є дешевшою за зведення нового житла, і одночасно сформує додаткову доступну житлову площу. Залучення приватних партнерів дозволить активізувати процеси реконструкції.

При застосуванні механізму ДПП спостерігається перевищення фактичних витрат над плановими в середньому на 3,6%, а при традиційних методах реалізації проектів перевищення складає 12,4%. До того ж, тривалість реалізації проектів значно скорочується за використання ДПП: за традиційних методів тривалість періоду збільшувалась на 30,7% від запланованого, а при ДПП – на 7,1% [1]. Важливим фактором реалізації ДПП є ідентифікація, мінімізація чи нейтралізація ризиків.

Література: 1. Авксентьев М.Ю. Державно-приватне партнерство як сучасний механізм залучення інвестицій в інфраструктурні галузі України: автореферат. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / М.Ю. Авксентьев – К : НДЕІ Міністерства економіки України, 2010. – 22 с. 2. Вавирчук О.С. Державно-приватне партнерство як механізм фінансування житлово-комунального господарства / О.С. Вавирчук. [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua/30151/1/27.pdf>; 3. Доценко-Білоус Н. Державно-приватне партнерство в Україні: стратегії фінансування державних/муніципальних проектів: матеріали семінару. – 76 с. [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://eef.org.ua/img_collection/file/Materials%20PPP%20Training%20Dotsenko%20Bilous.doc; 4. Маркова І.В. Ризики та проблеми державно-приватного партнерства на залізничному транспорті / І.В. Маркова // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2471>; 5. Тофанюк О.В. Застосування механізмів державно-приватного партнерства у бюджетному регулюванні регіонального розвитку / О.В. Тофанюк, І.Г. Чалий // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. - № 4 (16). – С. 41-53.

Синютка Н.Г.,

*Національний університет «Львівська політехніка»,
радник податкової та митної служби II рангу*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БОРГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В МІСЦЕВІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ

Враховуючи незначні суми місцевого кредиту в порівнянні із обсягом державного боргу, проблематика муніципальних запозичень не дістала широкого розвитку в працях українських вчених. Водночас саме муніципальні боргові ресурси в розвинутих країнах виявилися потужним інвестиційним джерелом економічного розвитку.

У контексті запровадження боргового інструментарію в місцеві фінанси України найпоказовішим є порівняння наявної практики муніципальних запозичень із динамікою цього процесу в країнах – нових членах ЄС (Польщі, Чеській Республіці, Угорщині, Латвії, Болгарії та ін.). Адже два десятиліття

тому і Україна, і вищевказані держави мали приблизно однаковий спектр політичних, економічних та соціальних проблем, суттєву централізацію фінансового і бюджетного секторів тощо. За два десятиліття ми опинилися в різних за ступенем розвитку групах: одні країни демонструють швидкий поступальний рух в забезпеченні потреб громадян, інші - залишаються слаборозвиненими сировинними економіками.

Так, останнім часом органи місцевого самоврядування (муніципалітети, місцеві уряди тощо) в країнах з транзитивною економікою регулярно здійснюють запозичення фінансових ресурсів з величезного розмаїття джерел. До них належать і запозичення від центральних урядів, позики від місцевих, регіональних та загальнодержавних фінансових інституцій, кошти з внутрішнього та зовнішніх фінансових ринків від випуску внутрішніх облігаційних позик чи євробондів. Здавалось би, що це вказує на широку варіативність практики муніципальних запозичень в умовах суворого адміністративного контролю над боргом, проте в більшій мірі це відображає ступінь розвитку фінансових ринків і прогрес в інших сферах фіскальних відносин. В окремих країнах одночасно з низьким або й нульовим загальним рівнем місцевих запозичень існує стійкий зростаючий тренд до збільшення дефіцитів місцевих бюджетів, нагромадження боргів і позикових гарантій.

Створення та розвиток системи муніципальних запозичень відбувається із значними труднощами не тільки в Україні, але й в інших країнах - нових членах Євросоюзу. Проведені дослідження зарубіжних вчених з цього приводу, порівняльний аналіз державних фінансів виявили небажання органів місцевого самоврядування країн - нових членів Євросоюзу провадити системні зміни не стільки в площині економічного розвитку, скільки у сфері ментального ставлення до проблеми політиків та виборців. Так, можливими причинами для низького рівня муніципальних запозичень згідно з сучасними дослідженнями польського економіста П. Свяневича та швейцарського - Б. Дафлона [1, с. 307-308] були наступні фактори:

- гіпотеза, що фінансові ринки є недостатньо розвинутими;
- відсоткові ставки комерційних банків та ризикові премії для місцевих облігацій є вищими порівняно з бондами для центрального уряду;
- законодавство щодо запозичень та боргу носить стримуючий характер;
- сформована громадська думка, що борг є ознакою фінансової нестабільності, а ризикові форми фінансування, в тому числі борг, покладають несправедливий тягар на наступні покоління мешканців регіону;
- роль муніципалітетів в суспільному секторі інвестицій обмежена;
- міжбюджетні дотації з бюджетів вищого рівня можуть і повинні замінити боргові фінанси;
- надходження власних бюджетних доходів є складними для прогнозування, отже, органи місцевого самоврядування не можуть брати на себе майбутні затрати щодо обслуговування боргу, адже це впливатиме на стан виконання поточного бюджету протягом декількох років;
- місцеві органи влади не мають достатнього технічного і адміністративного ресурсу для управління боргом.

Перераховані перешкоди постають поодиночі чи в різноманітних комбінаціях в усіх країнах східно- та центральноєвропейського регіону і означають наступне: навіть для фінансування інвестиційних проектів, в яких борг виступає найприйнятнішим джерелом з певних міркувань, місцева влада вважає за краще використання інших типів поступлень. Дотації від державного бюджету, від Євросоюзу та інших донорів, застосування схем публічно-приватного партнерства часто ідеалізується та трактується в якості найкращого способу фінансування для таких цілей, особливо після податків та поступлень від приватизації, які є непередбачуваними та недостатніми. Одночасно, резерви від приватизаційних поступлень і залишки активів на продаж з року в рік виснажуються.

На наш погляд, всі вищеперераховані чинники цілком слушні й для України. Тобто розвиток системи місцевих боргових фінансів гальмують чинники не тільки і не стільки в площині економічного розвитку, скільки у сфері ментального ставлення політиків та виборців до проблеми запозичень, територіально-адміністративні фактори тощо.

Станом на 01 січня 2014 року сума муніципального боргу в Україні складала 21,4 млрд.грн. [2] або 1,5% до ВВП та 3,7% до загальної суми державного боргу.

Кредитні рейтинги найбільших українських міст- а за сумісництвом- найбільших позичальників внаслідок складної політичної і економічної кризи в 2014 році услід за рейтингом України зупинилися за крок до дефолту. Отже, здійснення нових запозичень за таких вкрай несприятливих обставин або неможливе, або неприйнятно дорого. Крім того, столиця України два роки поспіль не мала легітимно обраного міського голови, а отже, спрацьовував і політичний чинник. Якщо борг Києва по муніципальних запозиченнях та гарантіях складав 10,3 млрд.грн. на 01 жовтня 2013р. [3], з яких 42,8 відсотки займали зовнішні позики, номіновані у валюті. То в умовах гострих коливань валютного курсу у 2014 році зазнає змін як сума загального боргу Києва, так і його структура - швидко зростає до 11,9 млрд.грн. станом на 01.06.2014р., з яких вже 54,5% складають запозичення у валюті [3].

Муніципалітети України протягом 2010-2011 рр. не залучали коштів шляхом емісії облігацій (крім незначних сум для рефінансування існуючих боргів), адже ставка купону у 20-25 відсотків річних унеможлиблювала фінансування довгострокових проектів. Крім того, Міністерство фінансів не погоджувало нових випусків муніципальних облігацій з метою недопущення зростання загальної суми державного боргу за рахунок місцевої складової.

На відміну від країн Європи Україна має додатковий дестабілізуючий чинник – функціонування системи органів Державного казначейства. Починаючи з 2012 р. Державне казначейство систематично користується коштами місцевих бюджетів в межах залишків на Єдиному казначейському рахунку. За такої практики навіть якщо муніципальні органи залучають боргові ресурси шляхом емісії облігацій, то кошти надійдуть на рахунки відповідного бюджету, що обслуговуються в Державному казначействі. Проте вони залишаються недосяжними для їхніх власників- органів місцевого

самоврядування. Таким чином, в Україні поступово визріває наступна реформа - кошти місцевих бюджетів не можуть і не повинні обслуговуватись в одному банку з іншими коштами державного сектору, адже хронічний дефіцит бюджету пенсійного фонду, державного бюджету ставлять фінансові ресурси органів місцевого самоврядування в неперіоритетне положення.

Підсумовуючи наведене, можна виділити та структурувати наступні проблемні аспекти в менеджменті місцевих запозичень України, що стримують ефективний розвиток цього сектору публічних фінансів. Це, зокрема:

політичні та адміністративні аспекти:

- недосконалий адміністративний устрій,
- недостатні технічний і адміністративний ресурси для управління боргом в муніципалітетах
- управлінські помилки у запровадженні місцевого боргового інструментарію
- стійке неприйняття органами місцевого самоврядування та населенням боргових фінансів

економічні:

- зростаючі інфраструктурні потреби України, в тому числі на рівні окремих муніципальних ланок в сфері водо - і теплопостачання, переробки відходів, ремонту і утримання доріг тощо
- пошук оптимуму у співвідношенні боргових інструментів та поточних бюджетних надходжень у фінансуванні проектів
- надмірні законодавчі та нормативні обмеження щодо місцевих запозичень

фінансові:

- нестабільний валютний курс
- використання Державним казначейством України коштів місцевих бюджетів не за призначенням - для фінансування дефіциту Пенсійного фонду та державного бюджету, фактична недоступність коштів місцевих бюджетів для органів місцевого самоврядування.

Найшвидшого вирішення вимагає питання розділення коштів місцевого і державного бюджетів. Це можна зробити шляхом виведення місцевих фінансів на обслуговування в державні банківські установи, які обирати шляхом проведення тендеру на обслуговування. Неприйняття політиками і населенням самого факту боргових фінансів можна і треба вирішувати донесенням прозорості інформації через ЗМІ та інтернет-ресурси.

Література: 1. Dafflon B., Beer-Toth K. Managing local public debt in transition countries: An issue of self-control / B.Dafflon // Financial Accountability & Management. - 2009.- № 25 (3) p.p. 305-314. 2. Державний борг та гарантований державою борг // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=34952&stind=213. Інформаційна довідка щодо місцевого та гарантованого територіальною громадою м. Києва боргу // [Електронний ресурс]. - режим доступу : <https://kievcity.gov.ua/news/?c=3784>. Інструменти розширення ринку муніципальних цінних паперів як чинника ресурсного забезпечення регіонального розвитку. Аналітична записка // [Електронний ресурс]. - режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1131>

СУБ'ЄКТИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для розвитку економіки України все більшого значення набуває розвиток фінансової системи ринку, основним завданням якої можна розглядати залучення інвестицій шляхом акумуляції тимчасово вільних фінансових ресурсів а їх перерозподіл. З огляду на наявність певних кризових явищ та незначний досвід функціонування дослідження проблем та тенденцій розвитку фінансової системи є вкрай важливими.

На сьогодні банківська система в Україні виступає фундаментом фінансової системи, основним каналом фінансування економіки, тому постає необхідність дослідження проблем стабільного розвитку банківської системи.

Метою даної роботи є розгляд суб'єктів оцінки стабільності банківської системи та характеристика використовуваних ними інструментів для здійснення такої оцінки.

Основними суб'єктами оцінки банківської системи вважаємо доцільним розглядати державу, Національний банк України, безпосередньо банки та населення. Національний банк та державу пропонуємо розглядати окремо, що обумовлено питаннями не залежності Національного банку, роллю та використовуваними інструментами. Необхідність розгляду також обумовлена законодавством України самостійність Національного банку, так зокрема, відповідно до статті 4 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законом випадках - також за рахунок Державного бюджету України. Науковцями неодноразово піднімалось питання незалежності центральних банків. На сьогодні ступінь незалежності центральних банків країн є різноманітним, зокрема мають місце і повністю незалежні від втручання держави і певні системи де функції центрального банку виконують окремі структурні підрозділи органів державної влади, які мають свої переваги і недоліки, що обумовлені специфікою функціонування систем.

Необхідність оцінки державою стабільності банківської системи головним чином обумовлена роллю банківської системи в забезпеченні ефективного функціонування підприємств державної форми власності.

Основними інструментами оцінки є:

- розрахунок індикаторів фінансової стабільності, який включає 12 базових та 14 допоміжних індикаторів;
- розрахунок показників (наприклад, достатність капіталу, структурні показники активів та зобов'язань, показники рентабельності та ефективності);
- економічні нормативи;
- рейтингова система оцінювання;
- різноманітні моделі оцінки (наприклад, сигнально-індикативна);
- суб'єктивна точка зору, як узагальнення інформації про діяльність банків.

Сьогодні інструментарій оцінки банківської системи державою головним чином обмежується даними Національного банку, оцінкою банків державної власності, оцінкою рейтингових агентств.

В Україні найбільш застосовуваною у банківській сфері є система CAMELS, яка використовується і Національним банком України. Погореленко П., Остроушко М. В визначають наступні недоліки даної системи:

- суб'єктивність оцінки експертами діяльності банку;
- недоліки на етапі адаптації зарубіжної моделі системи рейтингової оцінки CAMELS;
- тісна «співпраця» інспектора з банком, що призводить до необ'єктивної оцінки ризиків;
- недосконалість загальної оцінки та присвоєння рейтингу.

Авторами запропоновано наступні шляхи усунення розглядаються наступні:

- ранжування спеціалістів, які будуть займатися вивченням та оцінкою або перевіркою окремих компонент системи;
- розробка додаткових критеріїв оцінки для окремих компонент у випадках неоднозначності у трактуванні та присвоєнні оцінок;
- посилення вимог до кваліфікації кадрів і навчання відповідно до міжнародних стандартів;
- упровадження вагових коефіцієнтів для компонент системи відносно того, наскільки вони є значущими в загальній оцінці [1].

Поряд із системою CAMELS Національний банк України встановлює для всіх комерційних банків 13 обов'язкових економічних нормативів: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику, нормативи інвестування, нормативи валютної позиції. Дані нормативи розраховуються щоденно (окремі щодекадно) та слугують інструментом оперативного контролю за діяльністю банків. Недоліком даного інструменту розглядається неможливість врахування специфіки діяльності окремих банків та обмеженість отримуваної інформації, що обумовлює необхідність отримання додаткової інформації. Також, зважаючи, що стабільність банківської системи визначається стабільністю діяльності її окремих елементів, то до інструментів оцінки також відноситься отримання від банків оперативної інформації з окремих питань, аудиторські звіти, дані рейтингових агентств та інші джерела інформації, під якими варто також варто розглядати і інформацію офіційних видань та Інтернет ресурсів.

Найбільш широким інструментарієм оцінки стабільності володіє безпосередньо банк, оскільки володіє найбільш широким колом оперативної інформації, що її безпосередньо продукує, однак такий інструментарій обмежений окремою установою, що обмежує можливість оцінки стабільності системи в цілому.

Наразі найменш розвиненим та суб'єктивним є інструментарій оцінки стабільності банківської системи населенням. Інструментарій обмежений даними Національного банку України, що публікується на офіційному веб-порталі та журналі (строк отримання яких значно відрізняється від дати фактичної події), дані рейтингових агентств, статті в журналах та газетах, інформацією в Інтернет ресурсах, точками зору окремих людей. На сьогодні має місце широкий спектр інструментів оцінки стабільності, які мають свої недоліки та переваги, рівень доступності та оперативності для різноманітних суб'єктів оцінки. Зважаючи на важливість сталого розвитку банківської системи для економіки країни в цілому існує потреба удосконалення існуючих способів та методів оцінки.

Література: 1. Погореленко Н.П. Забезпечення фінансової стабільності банківського сектора України в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Погореленко Н.П., Остроушко М.В. // Режим доступу : http://business-inform.net/pdf/2013/12_0/306_311.pdf

Секція 8

Соціально-гуманітарні проблеми розвитку України і регіонів в умовах глобалізації

Коршун Т.С., к.філос.н., доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Історія людства майже нерозривно пов'язана із історією розвитку держави. Незважаючи на те, що феномену держави у сучасному розумінні не більше декількох століть, на сьогодні важко уявити існування цивілізації поза державою. Однак, безперечно, що держава виникає для вирішення ключових викликів, які існували у конкретний історичний період. Завдання полягає у з'ясуванні того, чи змінилися ці виклики на сьогодні або чи є передумови для їх зміни у середньостроковій перспективі, а також чи є концепція державного суверенітету відповідною меті існування сучасної держави.

Проголошення ідеї суверенітету держави Жаном Боденом у XVI столітті означало перехід до формування держави у сучасному її розумінні – із пануванням публічної влади, розділенням інтересів короля як приватної особи та як представника держави. Ідея суверенітету, що полягає у «необмеженій та безстроковій верховній владі монарха у державі, яка належить йому у силу природного права» [1, с. 25], дозволила розпочати становлення системи міжнародних договорів та права. Ця ідея схвально була прийнята державами, тому що гарантувала їм невтручання у внутрішні справи з боку інших держав. Водночас, відбулася фактична монополізація суб'єктного складу міжнародних відносин. Окремі князівства, міста, організації втратили можливість встановлювати власні зв'язки з іншими суб'єктами. Будь-яка співпраця потребувала схвалення суверенної влади, тобто глави держави. Побудова значно більш жорсткої адміністративної вертикалі, заохочення виключно вертикальних зв'язків замість горизонтальних, сприяли формуванню об'єднаних держав (Німеччина, Італія), а також визначили спосіб взаємодії між адміністративними одиницями у сучасних державах.

Виходячи із того, що політика завоювання територій протягом століть була основним джерелом багатства, держави як єдиний суб'єкт міжнародної політики, вбачали мету міждержавних стосунків у спрощенні ведення загарбницьких воєн. Формування військових альянсів, підписання пактів про невтручання, укладення мирних договорів протягом століть складали ядро будь-якої міждержавної політики. Це призвело до поширення уявлення про те, що населення є одним із ресурсів держави, який можна використовувати задля задоволення потреб держави, в тому числі і для розширення території. Саме в

цей період поширюється практика введення загального військового обов'язку, суттєвим чином розширюється перелік податків, їх розмір, підвищується відповідальність за будь-які порушення проти держави. Люди існують для того, щоб допомагати державі реалізовувати «велику місію».

З середини ХХ століття стало очевидно, що безмежний суверенітет держави над своїми громадянами може стати причиною колосальних трагедій. З цього часу ідея державного суверенітету піддається критиці. Поступово державний суверенітет починає обмежуватися, причому джерела цих обмежень укорінені принаймні у трьох окремих суспільних процесах.

По-перше, з 50-х років ХХ століття відбувається формування розгалуженої системи міжнародних організацій. Це означає передання частини суверенітету від держави до міжнародних організацій. Найбільш очевидна така тенденція на прикладі ЄС, ООН, Африканського Союзу тощо. Однак навіть у випадку формування вузькоспеціалізованих організацій (таких як Арктична Рада, Рада держав Балтійського моря, ОПЕК тощо) держава відмовляється від права одноосібно приймати рішення з питань, які віднесені до компетенції міжнародної організації. Враховуючи, що Україна є учасником 75 міжнародних об'єднань (станом на січень 2014 року) [2] очевидно, що її суверенітет значним чином обмежений у питаннях міграції (Міжнародна організація з міграції), авіації (Міжнародна організація цивільної авіації), туризму (Всесвітня туристична організація), поштових послуг (Всесвітній поштовий союз), сільського господарства (Міжнародна організація виноградарства та виноробства, Міжнародна організація з цукру) та багатьох інших.

По-друге, поступово збільшується кількість міжнародних неурядових організацій - Amnesty International (Міжнародна амністія), Human Rights Watch (Нагляд за правами людини), International Commission of Jurist (Міжнародна комісія юристів) і Minority Rights Group (Група захисту прав меншин), Reporters Without Borders (Репортери без кордонів), European Students' Union (Європейський студентський союз) та багато інших. Не можна забувати і про транснаціональні корпорації, які фактично ведуть власну міжнародну політику у певних межах. Існування міжнародних комерційних компаній та неурядових організацій сприяє горизонтальній співпраці замість ієрархічно-вертикальної. А також ставить під сумнів визнання держав або державних об'єднань єдиними суб'єктами міжнародної політики. Стає складніше констатувати, що саме державний суверенітет є основою міжнародних відносин. Діяльність міжнародних неурядових організацій часто виглядає більш ефективною та корисною, має поширення майже на всю територію Землі, а самі організації можуть вважатися більш авторитетними за будь-які держави чи їх об'єднання. Одним із найбільш яскравих прикладів такої організації є International Committee of the Red Cross (Міжнародний комітет червоного хреста).

По-третє, враховуючи досвід першої половини ХХ століття, коли термін «суверенітет» почав використовуватися не у сенсі права на повагу своїх та чужих прав, а як можливість свавільного ставлення до прав своїх (і не тільки) громадян, недотримання норм цивілізованої поведінки; країни почали впроваджувати обмеження державного суверенітету правами людини.

Прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 році, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції прав людини) у 1950 році, а особливо заснування Європейського Суду з прав

людини у 1959 році створили простір невід'ємних прав людини та суттєві механізми захисту від їх порушень з боку держави. Вперше було визнано, що держава не володіє своїми громадянами як ресурсом і не може використовувати їх на власних розсуд; що існує межа індивідуальної свободи, яка неприпустима для порушення органами державної влади. Так, Європейський Суд з прав людини, починаючи із 1997 року, станом на січень 2014 року, виніс 962 рішення проти України, в 948 з яких було виявлені порушення прав людини державою [3]. Держава, виконуючи ці рішення, визнає обмеженість власного суверенітету принаймні сферою прав людини.

Концепція державного суверенітету базується на презумпції щодо наявності у держави інтересів, які не ототожнюються з інтересами окремої людини. У випадку поступового зміщення акцентів з інтересів держави на інтереси окремих індивідів, неурядових організацій (в тому числі підприємницьких), ідея державного суверенітету втрачає свою актуальність. Державний суверенітет та монопольна суб'єктність розпадається на значну кількість індивідуальних та колективних носіїв та окремі функції. Ефективність діяльності окремих спеціалізованих служб оцінювати легше, тому що поза контекстом залишаються такі віртуальні державні інтереси, як завоювання територій чи збагачення правителів. Відмова від ідеї державного суверенітету дозволить надати суб'єктність у міжнародних відносинах тим, хто з різних причин знаходиться у меншості у власній державі та забезпечити їх права.

Література: 1. Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна // МЗС України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://mfa.gov.ua/mediafiles/files/international_organizations/edrmo2014.doc 2. Bodin J. Six Books Of The Commonwealth / Abridged and translated by M. J. Tooley. - London. - Basil Blackwell Oxford. - 1955 – 222 p. 3. Violations by Article and by State 1959-2013 // European Court of Human Rights. - URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2013_ENG.pdf

Лебідь І.О., к.е.н., доцент

Дніпропетровська державна фінансова академія

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Пріоритетними напрямками розвитку вітчизняних підприємств є забезпечення економічного та соціального зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції тощо. Невід'ємною характеристикою сучасного підприємства є соціальна відповідальність, під якою розуміється впровадження у діяльність підприємства соціальних і екологічних аспектів на засадах добровільності та взаємодії між різними зацікавленими сторонами.

Проект Концепції Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні визначає соціальну відповідальність як відповідальність за вплив рішень і дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорості та етичної поведінки, яка:

- сприяє сталому розвитку, у т.ч. здоров'ю і добробуту суспільства;
- зважає на очікування заінтересованих сторін;

- відповідає чинному законодавству і міжнародним нормам поведінки;
- інтегрована у діяльність організації та практикується в її відносинах [1].

Сучасні умови функціонування підприємств потребують застосування стратегічного підходу до соціальної відповідальності бізнесу, який має надати відповіді на три найважливіших питання:

- яка місія і цілі підприємства щодо соціальної відповідальності;
- який існуючий і майбутній профіль бізнесу підприємства з урахуванням соціальної відповідальності;
- що керівництво має зробити, щоб забезпечити виконання місії і досягнення поставлених цілей в умовах соціальної відповідальності бізнесу.

На сьогоднішній день більшість вітчизняних підприємств перебувають на стадії дотримання законодавства та благодійних проектів, не маючи визначеної довгострокової стратегії соціальної відповідальності бізнесу.

Відповідно до результатів дослідження суттєвими питанням для українського бізнесу на думку експертів опитування ТОП 100 є:

- якість продукції;
- залучення до тематичних або галузевих коаліцій;
- корупція;
- відповідальний маркетинг та відповідальні закупівлі;
- розвиток та впровадження інновацій;
- умови праці;
- охорона праці та промислова безпека;
- взаємодія з закладами освіти;
- залучення у системні зміни [2].

При цьому найбільш істотними питаннями як для окремих компаній та галузей, так і для країни в цілому визнано такі питання, як енергоефективність, зменшення навантаження на навколишнє середовище, підвищення якості продукції [2], що є об'єктами соціальної відповідальності бізнесу.

Отже, з метою ефективного впровадження концепції соціальної відповідальності бізнесу необхідним є розробка відповідної стратегії та впровадження її реалізації в бізнес-процеси підприємства.

Основні напрямки соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу визначені у концептуальному документі «Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року» [3]. До основних стратегічних напрямків соціальної відповідальності бізнесу відносяться:

- впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій;
- попередження негативного впливу на навколишнє середовище;
- використання екологічно безпечних та енергоефективних технологій;
- повторне використання і утилізація відходів.
- розробка стратегій соціальної відповідальності компаній з урахуванням інтересів громади і суспільства в цілому;
- створення нових робочих місць в регіонах територіального розміщення підприємств;
- участь в реалізації програм розбудови соціальної інфраструктури та житлово-комунальної сфери територій;
- забезпечення першого робочого місця для молодих спеціалістів та створення умов для проходження практики студентами навчальних закладів;

- створення безпечні та ергономічні умови праці, проводити оздоровчі та культурні заходи, надання працівникам матеріальної допомоги на вирішення соціальних проблем, а також безвідсоткових позик;
- забезпечення планів кар'єрного розвитку [3].

Упровадження стратегічного підходу до соціальної відповідальності бізнесу здатне підвищити привабливість підприємства перед суспільством та споживачами, а також перед інвесторами.

Таким чином, соціальна відповідальність бізнесу повинна стати частиною стратегії розвитку підприємства. Врахування стратегічного напрямку соціальної відповідальності бізнесу дозволить забезпечити підприємству конкурентні переваги та задовольнити інтереси ширшого кола зацікавлених осіб.

Література: 1. Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://svb.org.ua/publications?page=1>. 2. Оцінка нефінансового впливу: матриця істотності. Аналітичний огляд. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : svb.org.ua/sites/default/files/csr-ukraine-white-paper-2014-september-material-issues.pdf. 3. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : svb.org.ua/sites/default/files/201310_strategiya_spriannya_rozvitku_svb_v_ukrayini_spilnota_svb.pdf.

Сорока К.О., к.е.н., доцент

Дніпропетровська державна фінансова академія

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

У сучасному світі соціально відповідальна діяльність бізнесу є загальноприйнятим правилом, якого дотримується значна кількість великих, середніх і навіть малих компаній по всьому світу. З огляду на надзвичайну суспільну та економічну користь, що містить у собі соціальна відповідальність бізнесу в торгівлі, питання її розвитку належать до сфери особливої уваги органів державної влади та громадськості.

Корпоративна соціальна відповідальність для «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» – це постійна увага до етичного ведення бізнесу та внесок у розвиток економіки, створення умов для покращення рівня життя як працівників та їх сімей, так і місцевих громад та суспільства загалом. Компанія вірить, що дотримання стратегії корпоративної соціальної відповідальності та принципів політики сталого розвитку забезпечить поєднання економічних, соціальних і екологічних факторів в основі бізнес-стратегії компанії та дозволить бізнесу задовольнити потреби майбутніх поколінь.

Метою стратегії сталого розвитку «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» є:

1. Ефективне використання можливостей та ресурсів:
  - надійне постачання стабільного асортименту товарів, що задовольняє всі потреби клієнтів;
  - використання всіх можливостей економії ресурсів та коштів компанії;

- використання всіх можливостей розвитку бізнесу при виході на нові ринки, залученні нових груп клієнтів, розширенні асортиментного ряду тощо.

2. Виявлення ризиків та запобігання негативним наслідкам:

- постійна гарантія наявності ресурсів, продуктів та товарів;
- забезпечення екологічних, соціальних та стандартів якості з метою зниження репуаційних та комерційних ризиків;
- зменшення наслідків непередбачуваних витрат, що можуть виникнути через нестабільні ціни на енергію та сировину.

3. Зміцнення репуації та впевненості суспільства в компанії:

- посилення конкурентних позицій;
- покращення сприйняття «METRO Кеш енд Кері Україна» стейкхолдерами як відповідальної прозорої компанії;
- управління очікуваннями суспільства за допомогою конструктивного діалогу зі стейкхолдерами;
- посилення соціального значення цінностей компанії як відповідального корпоративного громадянина суспільства.

Напрямки реалізації стратегії корпоративної соціальної відповідальності в «METRO Кеш енд Кері Україна»: підтримка місцевих громад; турбота про довкілля; законність та прозорість; харчова безпека; відповідальний працедавець.

1. Підтримка місцевих громад. Корпоративна філантропія займає вагомому частину корпоративної соціальної відповідальності «METRO Кеш енд Кері Україна». Від першого дня роботи в Україні компанія приділяє значну увагу соціальній сфері, підтримуючи школи, інтернати, дитсадки, професійні заходи та культурні події. Сьогодні соціальні проекти вже очікувана суспільством поведінка компанії. Підприємство зробило стратегічний крок у цьому напрямку, і поєднало всі соціальні проекти у єдине ціле під ініціативою Care & Share (Піклуйся та Ділись). «METRO Кеш енд Кері Україна» надає продовольчі пожертви благодійному фонду «Фудбенку», який, у свою чергу, розповсюджує отримані товари серед благодійних організацій та звітує про результати. За 2012-2013 роки «METRO Кеш енд Кері Україна» надала фонду «Фудбенк» благодійних продовольчих пожертв на суму понад 1,2 млн. грн. «СК Джонсон Україна» та «METRO Кеш енд Кері Україна» у 2013 р. реалізували спільну благодійну програму «Бути поруч», в рамках якої зібрали 86 586 грн. для закупівлі медичного обладнання для Київського центру трансплантації кісткового мозку.

2. Турбота про довкілля. Всі торговельні центри METRO працюють згідно до системи еко менеджменту ISO 14 000 з метою зменшення використання природних ресурсів. Пакувальні матеріали та використаний папір не викидаються, а йдуть на подальшу переробку. Дбаючи про довкілля, компанія пропонує покупцям користуватись екологічними пакетами із спеціального поліетилену, що повністю розкладається за 1,5-2 роки. Таким

чином, компанія «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» робить свій внесок у збереження навколишнього середовища.

3. Законність та прозорість (комплаєнс). «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» успадкувала від своєї материнської компанії METRO Cash and Carry не лише структуру, місію, бачення, але й принципи бізнес діяльності. У кожній із 30 країн присутності, в тому числі й в Україні, METRO Cash and Carry дотримується вимог місцевого законодавства, є одним із провідних платників податків та соціальних виплат.

Комплаєнс або дотримання законів, корпоративних інструкцій, процедур та стандартів – це важливий інструмент захисту компанії, її керівного складу та співробітників від економічних втрат і впливів на її репутацію. Охоплюючи всі сфери діяльності компанії, комплаєнс включає в себе такі процедури та інструкції: процедура проведення тендерів, володіння акціями, правила користування зовнішніми консультантами, операції з готівкою, інсайдерські операції, антимонопольне законодавство, фінансовий облік, політика щодо благодійності та спонсорства та багато інших.

Етичне ведення бізнесу в кожній країні присутності з дотриманням європейських стандартів відкритості, прозорості та законності є однією з головних цінностей «МЕТРО Кеш енд Кері». Повною мірою усвідомлюючи свою відповідальність за розвиток економіки України, посилення її конкурентних позицій на світовому ринку та збільшення інвестиційної привабливості країни, компанія використовує всі можливості для свого внеску в економічний і соціальний розвиток країни, зокрема шляхом спільних дій з бізнес-партнерами в рамках членства у галузевих асоціаціях та об'єднаннях.

Компанія «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» входить до складу таких професійних галузевих організацій як: Американська торговельна палата в Україні, Європейська Бізнес Асоціація, Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності, Асоціація «Холодна Логістика України», Українська торговельна асоціація.

4. Харчова безпека. «МЕТРО Кеш енд Керрі Україна» - єдина торгова компанія в Україні, сертифікована за міжнародним стандартом безпеки харчових продуктів IFS. Компанія METRO в роботі з продуктами харчування дотримується системи «Аналіз ризиків і критичні точки контролю».

Система контролю безпечності харчових продуктів в METRO складається з трьох рівнів: контроль на виробництві, контроль при транспортуванні, контроль в торговельному центрі.

5. Відповідальний працедавець. Співробітники підприємства – це одна із ключових цінностей «МЕТРО Кеш енд Кері Україна». Підтримка та розвиток співробітників є одним із стратегічних пріоритетів компанії. У 2012 році «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» забезпечувала понад 7200 українців стабільними робочими місцями із усіма соціальними гарантіями. Компанія забезпечує своїм працівникам медичне страхування.

Отже, компанія «МЕТРО Кеш енд Кері Україна» є яскравим, позитивним прикладом соціально відповідальної діяльності бізнесу для вітчизняних підприємств у сфері торгівлі. Однак, економічна та політична криза в Україні негативно вплинула на розвиток діяльності крупного представника торговельного бізнесу. Події, які відбуваються в країні, підштовхнули керівництво компанії вжити непопулярні заходи стосовно персоналу організації.

Література: 1. Корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metro.ua/public/CSR>. 2. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kneu.edu.ua/userfiles/Department_of.../statya.doc.

Федюк В.Ю., к.філос.н., доцент

Дніпропетровська державна фінансова академія

УКРАЇНА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Сучасний етап розвитку цивілізації вимагає від зарубіжних та вітчизняних вчених зробити спроби підвести історичні підсумки, проаналізувати пройдені етапи суспільного розвитку, оцінити минулі події, вибудувати перспективу майбутньої світової спільноти. У зв'язку з цим, найбільша увага науковців прикута насамперед до осмислення подій ХХ століття, який іменують і «ядерним», і «космічним», і «технотронним», і «кривавим», і «століттям швидкостей», і «інформаційною епохою», а також називають «епохою глобальних проблем».

Немає сумнівів, що ХХІ століття також матиме власні досягнення та відкриття, трагедії та катастрофи, новації та прориви. Однак вже сьогодні можна передбачити, що однією з його назв буде «епоха глобалізації» або «епоха глобальної цивілізації», коли людство, ставши цілісним організмом в масштабах планети, у повній мірі усвідомить свою єдність перед обличчям багаточисельних загроз глобального характеру, перед необхідністю вирішувати складні завдання щодо виживання. Адже сутність глобалізації та основна тенденція її розвитку полягає у формуванні цілісного світу, глобального людського суспільства, нового типу цивілізації. Цілісний світ (світ людей) означає: по-перше, «закриття» ойкумени, встановлення всесвітніх зв'язків у всіх областях людської діяльності; по-друге, гармонізацію відносин в системі «людина – суспільство – природа»; по-третє, розвиток глобальних структур в різних сферах життєдіяльності людства; по-четверте, інституціоналізацію глобалізації. Постають питання: в чому ж особливість поняття глобальної людської спільноти (єдності людства)? Чим відрізняється «глобальна людська спільнота» від «нового типу цивілізації»? Необхідно зауважити, що основними характеристиками глобальної людської спільноти є: консолідація людей із

спільною долею у «загальнопланетній оселі»; усвідомлення жителями Землі своєї приналежності до єдиного людського роду, що має єдині цілі, головна з яких – збереження виду *Homo sapiens* та життя на планеті; утворення в результаті глобального етносу. Щодо нового типу цивілізації (світової цивілізації), то він передбачає: трансформацію локальних цивілізацій у цивілізацію планетарну; використання всього найбільш цінного в культурно-цивілізаційному спадку народів; створення ряду нових базових цінностей; формування глобального світогляду та ствердження загальнолюдської етики.

В цілому, важливо відзначити, що образу сучасної цивілізації притаманні такі риси: відбувається «добудова» глобальної економіки, всезагальна лібералізація ринкових відносин, здійснюється вільний рух капіталів; усталена глобальна інформаційна мережа та сучасні комунікаційні засоби забезпечують загальнопланетарне спілкування, «стискання» часу й простору; знання перетворюються в базовий елемент суспільного багатства; принципово змінюється роль людського капіталу, його інтелектуальної складової. Окрім цього, якісні зміни відбуваються у повсякденному бутті людини: всезагальним попитом користуються одні і ті ж товари, що постачаються на світовий ринок; формуються загальні форми і норми спілкування й поведінки, одягу та етикету, побутового комфорту та розваг людей, які не пов'язані з їх національною та культурною приналежністю, а є виявом саме глобальних процесів. Глобалізація, як жоден із процесів минулого, загострила проблему соціоприродної єдності, висвітила необхідність переходу до нового типу еволюції (коеволюції), що означає досягнення гармонії між природою та суспільством. Таку думку знаходимо у праці І.Забеліна «Людина і людство, де зауважено, що вплив людини на природу рано чи пізно матиме зворотню відповідь, про що необхідно завжди пам'ятати, адже «відповіді» природи на господарську діяльність індивіда можуть прийняти планетарний характер (що ми й спостерігаємо на сучасному етапі розвитку) [Див.: 3]. І.Забелін вважає, що «людство» лише починає формуватися і про це свідчить здатність людей не лише формувати геніальних вчених, інженерів, музикантів, художників, письменників, але й самостійно здійснювати управління власною природою. Однак, незаперечним є той факт, що революційний розвиток інформаційного середовища в майбутньому призвів, з одного боку, до трансформації світу, початок формування єдиного людства, а з іншого – до його диверсифікації, оскільки жителі не всіх країн користуються можливостями Інтернету, електронної пошти, мобільного зв'язку. Слабкорозвинуті країни не завжди в змозі не лише створювати нові технології, але й використовувати вже існуючі науково-технічні досягнення. Проблема ця має й інший бік. В інформаційних суспільствах передові технології не лише служать загальному благу, але й дегуманізують людей. Це стосується перш за все дітей, які перетворюються на своєрідний «додаток» Інтернету, втрачаючи здатність самостійно мислити. Як зауважують К. Делокаров та Ф. Демідов, гібрид

«людина й комп'ютер» поступово витісняє традиційну людину письмової культури, народженої гутенберзькою цивілізацією, з центру культури на периферію [Див.: 1; 2].

Охоплені процесами глобалізації, усі народи та культури усталюють власний ритм й способи входження в глобальні процеси, намагаючись зберегти власні загальносоціальні та цивілізаційні характеристики, а також свою локальну культурну своєрідність. В умовах глобалізації можливість зниження тиску тенденцій уніфікації та стандартизації, подолання закритості етнічних культур при збереженні їх самобутності багато в чому визначається ефективністю адаптаційної стратегії у ситуації відкритості й росту інноваційної активності. Визнаючи унікальність картини світу кожної культури та не заперечуючи значення культурних універсалій, які мають загальнолюдське значення, світ може зберегти багатообразність культурних варіантів навіть за умов досить чільних «впливів» глобальної культури. Для цього необхідно розглядати самобутність культур не як чітке дотримання традицій та їх збереження, а як постійне ускладнення та закріплення етнокультурного ядра, навколо якого концентруються цивілізаційні інновації. Тому зрозуміло, що однією з найбільш актуальних проблем у бутті сучасних етносоціальних спільнот, зокрема у бутті сучасної України (яка обрала європейський шлях розвитку) є збереження власної самобутньої культури і духовності. Проникаючи в «картину світу» інших народів та культурних епох, ми повинні перш за все вивчати та усвідомлювати своєрідність та неповторність «духу народності» українського етносу, що дозволить зберегти власну культурну своєрідність та цілісність в контексті «діалогу» з культурами інших етносоціальних спільнот.

Література: 1. Делокаров К.Х. Философия образования и социальные трансформации / К.Х. Делокаров, Г.А. Комиссарова // Философские проблемы образования. - М., 1996. 2. Демидов Ф.Д. Социальное управление в условиях трансформации общества: Учебно-методический комплекс / Отв. ред. Ф.Д. Демидов. – М., 2009. 3. Забелин И.М. Человек и человечество / И.М. Забелин. – М. : Совесткий писатель, 1970. – С. 37.

Секція 9

Інноваційно-інвестиційні засади забезпечення економічного зростання та розвитку

Бойко К.К., аспірантка

Дніпропетровська державна фінансова академія

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням ринкової конкуренції та стрімким зростанням інноваційної складової у діяльності підприємств. Реалізація інноваційної стратегії висуває особливі вимоги до промисловості, яка є найбільш активним чинником науково-технічного прогресу і розширеного відтворення в цілому.

На державному рівні в Україні задекларовано курс на інвестиційно-інноваційний розвиток економіки, проте інноваційні процеси гальмуються цілою низкою організаційних, фінансових та правових проблем.

Інноваційна активність промислових підприємств України є недостатньою, а темпи її зростання низькими. Сучасний інституційний склад вітчизняного промислового комплексу не відповідає світовим тенденціям конкуренції, глобалізації, посилення постіндустріального вектора розвитку суспільства. У ньому майже відсутні потужні національні та транснаціональні компанії, промислово-фінансові групи, технополіси, здатні розробляти нові зразки і виготовляти конкурентоспроможну високотехнологічну продукцію.

На сучасному етапі інноваційна система України переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку.

Аналіз рівня інноваційного розвитку промислових підприємств свідчить про залежність його як від зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Державна підтримка полягає у встановленні рамкових умов розвитку інноваційного бізнесу, розробці стратегій, прогнозування технологічного розвитку і визначенням на цій базі науково-технологічних пріоритетів та ін. Однак ці заходи, як правило, не спрямовані на пряме фінансування випуску продукції, пріоритет віддається фінансуванню фундаментальної науки.

Капіталовкладення відбуваються в різних формах, але кредити спеціалізованих фондів та інших цільових джерел, що надаються на пільгових умовах, є найбільш сприятливими.

Недосконалість законодавства, поверховість державних цільових програм інноваційного розвитку на державному та місцевому рівнях, недостатне

фінансування цих програм, а також відсутність ефективної системи контролю виконання цих програм, - свідчить про цілковиту неефективність підтримки інноваційного розвитку з боку держави.

Активізувати інноваційний розвиток в країні можливо за відсутності законодавчих перепон (вдосконалити законодавче підґрунтя), достатнього обсягу фінансових ресурсів (зокрема розвивати венчурний бізнес), встановлення сприятливих умов ведення малого та середнього бізнесу, запровадження механізмів державно-приватного партнерства в науково-технічній та інноваційній сферах та організації державної підтримки інноваційних компаній.

Інформаційна підтримка грає важливу роль у розвитку інноваційної політики розвинутих країн.

В Україні Постановою КМУ «Про затвердження Програми інвестиційної та інноваційної діяльності» передбачено створення інноваційних центрів, технопарків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, наукових парків, центрів трансферу технологій і промислових кластерів [3].

Для запровадження більш якісного інформаційного забезпечення інноваційної діяльності необхідно вирішити такі актуальні завдання:

- дослідити практику інформаційного забезпечення науково-технічних інновацій, яка склалася, і запропонувати рекомендації щодо реорганізації інформаційної підтримки на базі сучасних інформаційних технологій;
- розробити принципи і методи побудови комплексної інформаційної системи підтримки науково-технічних інновацій;
- виявити особливості моделювання і конструювання на прикладі центру інформаційного забезпечення науково-дослідної організації;
- здійснити порівняльний аналіз продуктивності нової і традиційної систем інформаційного забезпечення інновацій.

Незадовільне інформаційне забезпечення інноваційної сфери, недосконалість податкової системи та відсутність державної підтримки цієї сфери не забезпечують перспективу для наукової складової національної конкурентоспроможності, а також становлять загрозу інноваційній і відповідно економічній безпеці країни.

Як зазначалося раніше, окрім зовнішніх факторів, на інноваційний розвиток підприємств безпосередньо впливають внутрішні фактори.

Власний капітал, на сьогодні, у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України та Дніпропетровської області переважають власні кошти. Обсяги банківських кредитів та іноземних інвестицій щорічно зменшуються.

В 2005 р. частка власних коштів в загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності підприємств Дніпропетровської області складала 70%, а інші 30% - кошти іноземних і вітчизняних інвесторів та інші джерела. А к 2013 р. частка власних коштів зросла до 98%, що свідчить про несприятливий кредитний та інвестиційний клімат, що склався в країні [2]. Тому, необхідним є розробка заходів стимулювання залучення коштів фінансових установ для

активізації інноваційної діяльності промислових підприємств. Збільшення фінансування установами можливе при стабілізації фінансових показників підприємств, збільшенні обсягів їх продажу та рентабельності. Досягнення зазначених положень можливе за рахунок податкових методів.

За рахунок державного бюджету інноваційна діяльність фінансувалася переважно через підприємства середньо-, високо- та низькотехнологічних секторів. Високотехнологічний сектор отримав лише 3% загального обсягу бюджетних коштів на інноваційну діяльність [1].

Інноваційна діяльність промислових підприємств, з одного боку, потребує значних капіталовкладень, а з іншого – ефективної системи нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку промислового сектору.

В результаті проведеного аналізу сучасного стану інноваційної діяльності в Україні та Дніпропетровській області, зокрема, виділено низку зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на інноваційний розвиток та визначено напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств регіону.

Серед зовнішніх факторів це державна підтримка, оподаткування, система фінансування та інформаційна підтримка. В результаті запропоновані наступні заходи з поліпшення інноваційної активності за цими напрямками:

- вдосконалити законодавче підґрунтя для створення сприятливих умов ведення малого та середнього бізнесу й розвитку венчурного бізнесу, запровадити механізми державно-приватного партнерства в науково-технічній та інноваційній сферах та організації державної підтримки інноваційних компаній;

- застосовувати різні податкові преференції: надання дослідницького та інвестиційного податкового кредиту; зменшення податку на приріст інноваційних витрат; «податкові канікули»; пільгове оподаткування дивідендів; податковий кредит;

- вдосконалення соціальної інфраструктури, що передбачає формування поліпшення інформаційної системи усередині країни;

- оптимізувати розподіл бюджетних коштів за основними видами наукової і науково-технічної діяльності доцільно.

Внутрішні фактори складаються з обсягу реалізованих інноваційних проектів, власного капіталу, іноземних та вітчизняних інвестицій. Аналіз сучасного становища був проведений на основі показників Дніпропетровської області. За останні 12 років питома вага підприємств, що впроваджують інновації збереглася на тому ж низькому рівні, а відсоток реалізованої інноваційної продукції знизився з 4,2% до 1,9%. Результати аналізу свідчать про те що, підприємства не приділяють необхідної уваги інноваційній складовій своєї діяльності, не залучають достатнього фінансування, насамперед іноземних та вітчизняних інвестицій, а кошти, що виділяються з власного бюджету кожного підприємств на ДіР не приносять достатньої віддачі через повну відсутність системи впровадження інноваційної діяльності.

Тому першочерговим завданням є орієнтація підприємств на інноваційний шлях розвитку, закріплення державних гарантій для іноземних інвесторів на законодавчому рівні та розробка наукового підґрунтя системи впровадження інноваційного розвитку.

Література: 1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Головне управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dnestrstat.gov.ua/>. 3. Постанова КМУ «Про затвердження Програми інвестиційної та інноваційної діяльності» від 02.02.2011 № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>

Борншайн О.О., аспірант
Дніпропетровська державна фінансова академія

КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ КЛАСТЕРА

В умовах глобалізації світового економічного простору та посилення міжнародної конкуренції, основою конкурентоспроможності держави стають інновації. Саме інноваційна складова стає запорукою сталого економічного та соціального розвитку.

Оскільки глобалізація формує онтологічну єдність з регіоналізацією, тобто ці два процеси протікають одночасно і є співзв'язаними один з одним, то конкурентоспроможність, розвиненість та стабільність держави визначається ефективністю її регіонів. Ефективний регіон сьогодні – це інноваційний регіон, який створює, впроваджує та використовує нове знання та нові технології.

Переорієнтація регіонів на інноваційний шлях розвитку, формування виробничого базису на основі новітніх технологій є одним з основних завдань щодо подолання депресивності українських регіонів та їх успішного виходу на світовий ринок.

Як свідчить світовий досвід, вирішальний вплив на інтенсивність впровадження та використання інновацій спричиняють кластери. Кластери виступають одним з найоптимальніших інструментів підвищення економічного розвитку та створюють «платцдарм» для стійкого підвищення конкурентоспроможності як регіонів, так і країни в цілому [1, 2]. Ефективність кластерного інструментарію знаходиться у тісному зв'язку з наявною державною кластерною та інноваційною політикою.

В умовах трансформаційної економіки процеси кластеризації значно ускладнюються: кластери є більш вразливими до негативних умов зовнішнього середовища, отже є більш залежними від державної підтримки.

Для успішного розвитку українських кластерів, вирішення виникаючих в процесі їх функціонування проблем, збільшення їх стійкості, повного використання їх потенціалу як осередків інноваційного розвитку та зростання конкурентоспроможності регіону та країни необхідним є формування блоків управлінського впливу, які відповідають наявному стану та потребам того чи

іншого кластера. Однією з основних віх в розв'язанні поставленого завдання є своєчасна ідентифікація кластерних утворень.

На сьогодні проблематиці ідентифікації кластера та виокремленню відповідних критеріїв присвячено чимало досліджень. Так, теоретичну основу було закладено такими вченими: М. Портер, Т. Барнс, Р. Хейтер, О.Н. Кострюкова і Є.Г. Карпова, С.Н. Растворцева та Н.А. Череповська Т.П. Данько, Є.С. Куценко, Т.В. Миролубова, А.Н. Дирдонова та інші.

Незважаючи на це, розбіжності серед науковців щодо визначення його сутності, формування сукупності його ключових характеристик разом з такими його особливостями, як гнучкість та динамічність кордонів, залежність кластерної структури та наявних функцій від етапів життєвого циклу призводять до відсутності універсального підходу щодо виявлення кластера та, відповідно, до різних підходів щодо формування блоку критеріїв ідентифікації кластера. Більш того, згідно Г.Д. Боуш [3], в принципі не створено теоретично обґрунтованого методичного забезпечення даного етапу дослідження кластера. Це актуалізує подальші дослідження щодо виявлення кластерних структур в економіці регіона.

Кластер є складною, ієрархічно організованою, динамічною системою, а отже потребує комплексного підходу. В загальному випадку блок критеріїв ідентифікації кластера буде пов'язаний з конкретними цілями та завданнями, які ставить перед собою науковець та визначатиметься «опірними» точками такого дослідження, тобто «точками, в які треба прийти за підсумками методичних розробок. Впливати на вибір критеріїв буде й характер даних, які необхідно отримати. Тобто, кількісні і якісні критерії.

Кількісні критерії дозволяють оцінити ступінь прояву кластера в зовнішньому середовищі. Як правило, критерії такого типу, достатньо значимі для зрілого, розвинутого кластера та слабо придатні для виявлення протокластерних структур чи кластерів на стадії зародження та початку розвитку. Якісні критерії висвітлюють наявність чи відсутність того чи іншого параметра системи, тобто надають описову інформацію щодо кластера.

Аналізуючи праці провідних вчених можна виділити такі базові критерії щодо ідентифікації кластера: «географічна локалізація»; «спеціалізація в певній галузі»; «наявність підприємства-лідера»; «наявність конкурентних переваг в регіоні»; «наявність широкого набору учасників» та їх «критичної» маси; «наявність зв'язків взаємодії між учасниками»; «наявність відповідної інфраструктури»; «інноваційність».

Критерій «географічна локалізація» відповідає ключовій кластерній характеристиці [1, 2] та впливає з самого визначення кластера [4]. Цей критерій, як і критерій «спеціалізація в певній галузі» може бути оцінений кількісно через коефіцієнти локалізації та визначає гіпотетичну можливість присутності кластера в галузі.

Критерії «спеціалізація в певній галузі» та «наявність підприємства-лідера» витікають з критерія «наявність конкурентних переваг в регіоні» та стають більш значимими в українських реаліях, оскільки в Україні створення кластерів відбувається в рамках державних кластерних програм та стратегій, які передбачають створення кластерів перш за все в найбільш пріоритетних

галузях. Підприємства-лідери виступають в такому разі орієнтирами для інших учасників кластера та визначають довгострокову стратегію розвитку кластера.

Оскільки кластер є інноваційним за своєю суттю, то критерій «інноваційність» є одним з базових маркерів кластера.

Критерії «наявність широкого набору учасників» та їх «критичної маси» є якісними критеріями. Вони описують «генетичне різноманіття» кластера та додатково верифікують інформацію, отриману від інших критеріїв.

Критерії «наявність зв'язків взаємодії між учасниками»; «наявність відповідної інфраструктури» носять як риси якісних, так і кількісних критеріїв. Щільність матеріальних потоків між учасниками кластера можливо оцінити кількісно. Для інформаційних потоків, взаємозв'язків довіри, інноваційної взаємодії на сьогодні не існує ефективних методів обліку і дана інформація носить якісний характер.

В загальному випадку основною ціллю побудови сукупності критеріїв ідентифікації кластера є не просто відповідь про його наявність або відсутність, але й одночасне отримання інформації щодо його стану, структури та інфраструктури, наявності системи зв'язків між учасниками, галузі спеціалізації тощо. Отже, блок критеріїв повинен складатися як з якісних, так і з кількісних. Це дозволить побудувати ефективні методики виявлення кластерів в умовах, коли кластеризація економіки знаходиться на початковому етапі. Це особливо актуально для української економіки, яка перебуває в стадії трансформації, а українські кластери знаходяться на етапі зародження або розвитку.

Література: 1. Войнаренко М.П. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / М. П. Войнаренко // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 27-30. 2. Маслак К.В. Кластеризація національної економіки України та її конкурентоспроможності на світових ринках / К.В. Маслак, К.В. Ткаченко // «Молодий вчений». – 2014. – № 4 (07). – С. 86-90. 3. Боуш Г.Д. Новый методологический подход к первичной диагностике бизнес-кластеров на базе качественных и количественных методов / Г.Д. Боуш, Д.И. Мадгазин // Вестник УРФУ. Серия экономика и управление. – 2011. – № 3. – С. 17-29; 4. Ватченко О.Б. Поняття та сутність кластера у наукових дослідженнях / О.Б. Ватченко, О.О. Куншенко // Вісник ДДФА: Економічні науки. - 2012. - № 2 (28) - С. 78 –83.

Гриценко О.В., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Державне фінансове регулювання інноваційного розвитку здійснюється з використанням системи фінансових інструментів та важелів, що сприяють спрямуванню фінансових потоків на реалізацію пріоритетних інноваційних проектів з метою їх наступної комерціалізації.

За 2008-2012 рр., частка видатків на наукові дослідження із різних джерел у ВВП в країнах світу становить понад 2,2% (табл. 1).

Як свідчать дані табл.1, з огляду на позитивну динаміку частки видатків на НДДКР у ВВП в країнах світу, роль та вагомість науки у розвитку суспільства зростає. Найбільше зростання показника частки загальних видатків на фінансування НДДКР у ВВП спостерігається у Південній Кореї – 2,2%, Ізраїлі – 2,0%, Естонії – 1,9%, Фінляндії – 1,7%, Данії – 1,5%, Сінгапур – 1,3% Португалії та Китаї – понад 1%. Варто зазначити, що ці та ряд інших країн за аналізований період покращували свої позиції у рейтингу інноваційності економіки. Так, в 2012 р. Південна Корея посіла за даним показником 18 місце серед 142 країн світу, Ізраїль – 14, Естонія – 25, Фінляндія – 8, Данія – 9, Сінгапур – 6, Португалія – 34, Китай – 35.

В країнах із розвинутою економікою переважну частку у структурі фінансового забезпечення інноваційних процесів становлять кошти приватних підприємств та недержавних фінансових організацій. Разом з тим, спостерігається активна підтримка науково-дослідних та конструкторських розробок з боку держави, особливо в останні роки, що обумовлено необхідністю стимулювання економічного розвитку на інноваційній основі.

Таблиця 1

Частка фінансування науково-дослідних та дослідницько-конструкторських робіт (НДДКР) у ВВП в окремих країнах світу, %

Країни	1990	1997	2003	2008	2010	2012
Ізраїль	2,37	2,97	4,29	4,86	4,34	4,38
Південна Корея	1,89	2,41	2,49	3,36	3,74	4,09
Фінляндія	2,10	2,70	3,44	3,70	3,89	3,81
Швеція	2,74	3,46	3,80	3,70	3,39	3,42
Японія	2,85	2,82	3,14	3,46	3,25	3,41
Данія	1,64	1,92	2,57	2,85	3,06	3,10
Німеччина	2,35	2,24	2,54	2,68	2,80	2,89
США	2,63	2,60	2,61	2,86	2,83	2,80
Австрія	1,42	1,69	2,24	2,67	2,79	2,78
Естонія	-	0,56	0,72	1,28	1,62	2,41
Сінгапур	0,89	1,42	2,05	2,64	2,12	2,27
Франція	2,33	2,19	2,18	2,12	2,24	2,24
Бельгія	1,63	1,83	1,87	1,97	2,00	2,04
Китай	0,74	0,64	1,13	1,45	1,76	1,87
Канада	1,62	1,66	2,04	1,92	1,85	1,86
Чехія	-	1,03	1,20	1,41	1,56	1,85
Великобританія	1,97	1,75	1,75	1,78	1,80	1,82
Норвегія	1,64	1,63	1,71	1,58	1,68	1,67
Португалія	0,56	0,57	0,71	1,50	1,59	1,57
Іспанія	0,86	0,80	1,05	1,35	1,39	1,36
Італія	1,14	1,02	1,10	1,21	1,26	1,26
Угорщина	1,03	0,67	0,94	0,98	1,17	1,21
Російська Федерація	0,74	1,04	1,29	1,05	1,13	1,18
Туреччина	0,36	0,37	0,48	0,72	0,84	0,87
Польща	0,76	0,65	0,54	0,60	0,74	0,80
Словаччина	1,75	1,08	0,57	0,47	0,63	0,68
Румунія	0,80	0,57	0,39	0,58	0,46	0,53

Джерело: складено автором за статистичними даними ОЕСР та Міжнародного валютного фонду за відповідні роки.

Статистичні дані ОЕСР та Міжнародного валютного фонду свідчать, що рівень державного фінансування НДДКР у країнах світу коливається у діапазоні 1,09-0,27%. Представлені країни світу можуть бути розподілені на три групи, тобто країни, що витрачають:

- понад 1,0% ВВП на НДДКР (на першому місці Австрія, у цю групу також входять Південна Корея та Фінляндія);
- у діапазоні 0,5-1,0% ВВП (Швеція, США, Німеччина, Франція, Данія, Естонія, Росія та інші, а замикає список Італія);
- менше 0,5% ВВП (Польща, Китай, Словаччина, Румунія, Туреччина).

Слід звернути увагу, що до країн з найвищим рівнем фінансування відносяться скандинавські країни, високо розвинуті країни Західної Європи. До країн із середнім рівнем фінансування НДДКР за рахунок коштів бюджету, державних цільових фондів та державних підприємств відносяться країни групи «азійські тигри» та США, Ізраїль, Японія, Канада, Великобританія, Португалія, Іспанія, країни Східної Європи та окремі країни пострадянського простору. До країн із низьким рівнем державного фінансування відносяться Польща, Китай, Словаччина, Румунія та Туреччина. Водночас, країни «азійські тигри» із року в рік стрімко піднімаються у рейтингах інноваційного розвитку, тобто ситуація динамічно змінюється. При цьому особлива вагомість у інноваційному розвитку відводиться науці.

За останні двадцять років найбільше зростання значень показника частки державних видатків на науку у ВВП відмічається в Південній Кореї – на 0,61%, та Сінгапурі – на 0,53%. Пріоритетними напрямками економічного розвитку даних країн є активна інвестиційна політика, розвиток високотехнологічного виробництва, дієвий механізм державного регулювання, у тому числі бюджетно-податкового, всебічний розвиток людського капіталу.

Як відомо, в Україні законодавчо задекларовано бюджетні видатки на науку не нижче 1,7% ВВП, однак жодного року ця вимога не виконувалася. За рахунок усіх джерел фінансування інноваційного розвитку складало біля у 2011 р. 0,73% ВВП, у 2012 р. – 0,6% ВВП, а за рахунок бюджетних коштів відповідно – 0,3% і 0,2 ВВП. Згідно світового досвіду, якщо показник фінансування науки вище 1% ВВП – вона виконує економічну функцію, у межах 0,5-1,0% - освітню функцію і може давати лише окремі наукові результати, до 0,5% - виконувати у суспільстві лише культурологічну функцію.

Інтегрований показник інноваційності економічного розвитку включає у собі 84 показники, які згруповані за сімома групами, в тому числі якісний рівень інституційного середовища економіки, що визначається на основі оцінки регуляторного механізму державних органів, нормативно-правового забезпечення, дієвості механізмів захисту прав інвесторів, податкової політики держави; людський розвиток та наукові дослідження, що включає у собі оцінку показників фінансування освіти та науки, інших галузей суспільного виробництва; інфраструктура; параметри внутрішнього ринку – частка державного сектору економіки, доступ до кредитних ресурсів, обсяг та структура інвестицій, рентабельність інвестицій, рівень конкуренції в галузях економіки; ринок зайнятості, що характеризується рівнем робочої сили, частки зайнятих у високотехнологічних секторах економіки тощо; інноваційне виробництво; якість освіти та рівень її інтегрованості у виробничі процеси.

Одним з важливих напрямів державного фінансового регулювання країн із розвинутою економікою є використання інструментарію фінансової (передовсім, бюджетної та податкової) політики для створення сприятливих інституційних та економічних умов для реалізації інноваційних проектів, розвитку інфраструктури. Крім того, значну увагу держави приділяють створенню відповідних інституційних умов для імпорту іноземного капіталу спрямованого на інфраструктурний розвиток економіки, а також для розвитку інноваційного процесів у національному виробництві, що створювало своєрідну протидію зовнішнім інвестиціям та надало можливість забезпечити належний рівень фінансової безпеки держави.

Зарубіжний досвід фінансового регулювання інноваційного розвитку включає використання широкого арсеналу фінансових інструментів та важелів, серед яких податковий кредит, гранти, зниження ставок податків, звільнення від певних податків, кредити та інші. Застосування перелічених засобів залежить від рівня розвитку країни та фінансової, а у її складі – бюджетної, політики держави, їх взаємозв'язку з інноваційною та інвестиційною політиками, які інтегруються в інноваційно-інвестиційну.

Таким чином, з огляду на зарубіжний досвід можна виділити наступні тенденції вдосконалення державного фінансового регулювання розвитку економіки та соціальної сфери на інноваційній основі:

- створення сприятливого інвестиційного та податкового клімату для функціонування інноваційно-активних підприємств;
- оновлення виробничих потужностей галузей економіки, в тому числі за рахунок використання методів прискореної амортизації;
- підвищення частки бюджетних видатків на фінансування НДДКР у валовому внутрішньому продукті.

Дем'яненко Т.Є., магістр з обліку та аудиту
Національний університет харчових технологій (м. Київ)
t.demyanenko@ukr.net

КОНТРОЛЬ І КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВ

Формування послідовно-ринкової системи національної економіки України, як беззастережної умови інтеграції країни до Європейської спільноти держав, зумовлює необхідність здійснення адаптивних заходів удосконалення чинної системи господарського механізму функціонування українських підприємств. Насамперед це відноситься до уніфікації обліку на основі міжнародних стандартів та посилення контрольних функцій на усіх рівнях управління як в частині оптимальності рішень, так і в забезпеченні максимально-можливої результативності господарської діяльності. Зазначене безпосередньо відноситься до досконалості контролю та контролінгу як важливих елементів господарського механізму з врахуванням тих сутнісних аспектів менеджменту, які зумовлені їх еволюцією.

Контроль (франц. *controle* – перевірка) за звичай сприймається як нагляд, відслідковування, спостереження відповідності певних дій чи процесів до установлених вимог з метою виявлення можливих порушень та їх усунення. Тобто – в сенсі «тримати процес під контролем», що здійснюється керівником підприємства та технологами переважно в сфері організаційній. Проте крім організаційної сфери діяльності підприємств існують і інші, зокрема – контроль, націлений на кінцевий результат: стандартність якості продукції, нормативність матеріальних виробничих витрат, продуктивності праці, собівартості продукції, рівня рентабельності тощо. У кожному із зазначених випадків контроль забезпечується поєднанням трьох складових: суб'єкт контролю (контролер – особа, що справляє контрольні дії); об'єкт та предмет контролю (підконтрольна особа, чи підконтрольні процеси, операції, параметри тощо, на які спрямовуються контрольні дії); контрольні дії (способи, методи, процедури, операції тощо).

У цілому здійснення контролю на підприємстві відбувається на двох рівнях: виробничому й управлінському. У першому випадку сфера контролю охоплює організаційно-технічні, технологічні процеси ефективного використання і примноження сукупного виробничого потенціалу, спрямованого на досягнення максимально можливого виробничого результату. Критерієм оцінки результату є дотримання планових показників, які мають відповідати нормативам, виявлення та усунення недоліків. У другому випадку сфера контролю охоплює аспекти удосконалення існуючого менеджменту, орієнтованого на подальший розвиток управління на основі реалізації виявлених резервів.

В організаційно-функціональному відношенні контроль на підприємстві проявляється у двох формах – зовнішній і внутрішній. Зовнішній контроль здійснюється зовнішніми незалежними аудиторськими службами. Він спрямований на установлення правильності ведення бухгалтерського обліку на підприємстві в цілому, відповідності його чинним стандартам та правовим нормам, що має засвідчити достовірність облікової інформації та офіційних звітів. Внутрішній (внутрішньогосподарський) контроль є спеціалізованою службою підприємства, яка, на відміну від вибіркового перевірок, здійснюваних аудитом, виконує свою діяльність на постійній основі. Тобто, діяльність внутрішнього контролю є безперервно регулярною, яка охоплює всі сфери оперативно-виробничої, організаційно-управлінської діяльності.

У сучасних умовах розвитку інтеграційних та глобалістських процесів визначальним чинником бізнесового успіху є конкурентоспроможність підприємств. Цій вимозі підпорядковується і ідеологія контрольної функції. В системі господарського механізму крім наглядових функцій (які необхідні, але мають ваду – здійснення їх в режимі постфактум, і сформувались уже як усталена підсистема) особливої актуальності набула необхідність орієнтації на досягнення господарського успіху не лише в поточному, але й у майбутньому періоді. Імперативом контролю у цьому відношенні виступають не тільки правочинність та виконавчий професіоналізм менеджменту, а насамперед – його аналітичний креатив націленості на перманенту конкурентоспроможності підприємств, що забезпечується засобами контролінгу.

Контролінг (англ. to control – регулювати, управляти, підпорядковувати) є наступною, більш вищою стадією еволюції контрольної функції господарського механізму. Лінгвістичний термін контролінгу має спільне з контролем джерел походження від латинського складного слова «contra» і «role». Перша частина слова («contra») – префікс, що означає протидію тому, що міститься у другій його частині. Друга ж частина слова («role») – міра впливу, ступінь участі у чомусь. Згідно із цим, у контрольній функції господарського механізму контролінг означає протидію всьому небажаному, що стає перепорою у досягненні певної пріоритетної доміантної мети.

Для національної економіки такою метою є забезпечення стійкого послідовного процесу розширеного суспільного відтворення як основи суспільного розвитку. Це забезпечується економічним зростанням внаслідок керованого результативного використання і постійного нарощування потужності сукупного потенціалу країни. Для кожного суб'єкта господарювання ця ж мета проявляється на мікроекономічному рівні. Реалізація ж цієї мети досягається за умови стійкого фінансового стану функціонування в кон'юнктурно-конкурентному середовищі. Загалом, як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях, реалізація стратегічної мети знаходить вираз у величині «міри», забезпечуваної менеджментом. Внесок же контролінгу у досконалість менеджменту проявляється у різних параметрах виміру його протидії різноманітним спонтанним суб'єктивним чинникам та об'єктивним ризикам швидкозмінного внутрішнього і зовнішнього економічного середовища.

Загальною функцією контролінгу на макро- і мікроекономічних рівнях є забезпечення курсу, який буде гарантувати розвиток відповідної економічної системи, аналогічно діям штурманів і лоцманів. Контролінг націлює менеджмент на формування і дотримання довготермінових цілей, з яких випливають і формуються цілі оперативні, а навколо нього поєднуються основні елементи управління всією сукупністю організаційно-виробничих та фінансово-економічних процесів. Це дає підставу виокремити у його складі дві підсистеми – стратегічного і оперативного контролінгу.

Стратегічний контролінг орієнтується на забезпечення довготривалої життєстійкості підприємства у його русі до стратегічної мети і полягає у перманентній координації цього руху. Це спрямовується як на забезпечення відслідковування обґрунтованості стратегічних планів, їх системної повноти, узгодженості, алгоритм виконання, так і на оцінку сильних і слабких сторін чинного управління та його ефективність, генерування нових підходів до вирішення проблемних питань та своєчасного внесення відповідних корективів, зумовлених економічною конкуренцією та науково-технічним прогресом.

Оперативний контролінг орієнтується на коригування поточних параметрів функціонування підприємства з утриманням їх в планових межах, що досягається саморегулюванням менеджменту. Об'єктом оперативного контролінгу є внутрішні відносини між функціональними складовими управління та успішне вирішення короткотермінових оперативних завдань.

Таким чином, контрольна функція в системі економічного механізму підприємств проявляється у двох організаційних формах:

- форма контролю, що зародилась за прадавніх часів і поступово еволюціонувала від переважно наглядного прояву до організаційних інституціональних контрольних-ревізійних служб;

- форма контролінгу, що має процесний перманентний характер. Він охоплює процеси усіх сфер діяльності підприємства, націлюючи їх на перманентне самоудосконалення.

Ключова відмінність контролінгу як високо інтегральної функціональної служби полягає в тому, що вона орієнтована і здійснює оцінку не у відповідності до усталених норм поточного періоду, а насамперед – до вимог перспективи.

Колесник Т.О.,

Дніпропетровська державна фінансова академія

АКСІОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ГРОШЕЙ

У сучасному суспільстві, з кожним роком, значимість грошей все більше зростає. Люди прагнуть до збагачення, культивується багатство і розкіш. Сучасна епоха перетворює гроші в самоціль, для багатьох вони є основною ціннісною мірою, пристрасть до наживи визнається цілком очевидним настроєм населення. Однак все менше і менше люди замислюються про те, яка ціннісна система стоїть за цими бажаннями.

Складно уявити сучасне життя, в соціально - економічних умовах, без грошей. Однак чи можуть гроші задовольнити всі потреби людини? Чи є гроші, самі по собі, істинною потребою людської цивілізації?

Феномен грошей вимагає філософського осмислення, тому, що безліч питань залишається без відповідей. Що ж вони дають - свободу або залежність? Гроші перетворюють на раба або пана, добро це чи зло? І, кожен, маючи в своїх руках гроші рідко розмірковує, над тим, що наша влада над ними реальна лише настільки, наскільки ми самі здатні зрозуміти їхню владу над нами. Адже, не осмислюючи і не замислюючись на цей рахунок, людство або окремо взятий індивід може легко поринути в обивательську ілюзію, що самі по собі гроші являються цінністю і дають владу.

Для вивчення феномена грошей необхідно поглибитися в закони розвитку суспільства, вдуматися, осмислити і зрозуміти соціо-культурну природу грошей, грошових відносин, спробувати виявити вплив соціальних процесів на зміну впливу грошей і ставлення до них самим. Але, на наш погляд, дослідження феномена грошей крізь призму аксіологічного підходу, є ще одним з важливих аспектів вивчення цього явища. Тому, що питання і проблема цінностей, на яку намагається відповісти філософія, є відповідь на запитання «що є благо», для кожного з нас, в цьому нескінченному світі дуальностей і протилежностей. Дозволяє трохи відкрити завісу, яка наближає нас до відповіді не тільки про ціннісне значення грошей, а й наближає, від абстрактно-ідеальних ідей, до сутності буття, яка сягає своїм корінням в екзистенціалізм.

Г. Зіммель писав, що все наше життя, з боку свідомості, протікає в почуттях цінності і міркуваннях про цінність і взагалі знаходить сенс і значення лише завдяки тому, що явища, крім свого речового змісту, мають для нас нескінченно різноманітні цінності. Однак, він підкреслював, що гроші, ставши загальним знаменником, здобули становище тотальної цінності. Те, що раніше сприймалося, як якість речі, в сучасному світі, стало сприйматися як кількість грошей. Гроші створюють особливе «Царство цінностей, яке більшою чи меншою мірою цілком відірвалося від свого суб'єктивно-особистісного базису» [1, с. 346].

Гегель, у своїй роботі «Філософія права», писав, що цінність не тотожна речі а представляє якусь абстракцію, мета якої співвіднести «придатність» різних за формою речей. «Цінність речі може бути дуже різною в ставленні до потреби, але якщо ми хочемо висловити не специфічну, а абстрактну сторону цінності, то це будуть гроші. Гроші служать представником всіх речей» [2, с. 119-120]. Він співвідносить цінність з річчю, яка має реальні кількісні та якісні характеристики. Ця річ повинна мати значення або «придатність» щодо потреб суб'єкта і порівнюватися з іншими потребами. Звідси виходить приватний, індивідуальний характер речі, яка має загальне споживання.

Гроші уособлюють не тільки позитивні сторони нашого буття, вони також йдуть своїм корінням в найтемніші закутки людської сутності і поведінки, тому, що, для кожного, цінність грошей має різну значущість. Так само, як і способи подолання перешкод для їх заволодіння. Неможливо дати чітке визначення того, чим же є гроші - добром чи злом, саме тому, що не існує універсального визначення їх значущості; тому, що кожен знаходить свої способи подолання цих самих перешкод. Відповісти на питання, добро це чи зло, можливе лише в тому разі, якщо людина здатна буде зрозуміти свою істинну ціннісну систему координат, якщо визначить межі припустимого в подоланні труднощів для досягнення грошей, усвідомить для себе значущість і справжні потреби володіння грошима, силу впливу них на самого себе.

Одне усвідомлене бажання володіння грошима, не можна вважати достатнім показником ефективного сприйняття цінності. Часто гроші уявляються, як цінність, хоча насправді потрібні не вони, у своєму матеріальному прояві, але як суб'єктивне задоволення потреб, які гроші мають для нас створити, наприклад багатство, успіх, допомога, благодійність, тобто, можна сказати, що цінність грошей не може порівнюватися і ототожнюватися самим грошам.

Аксіологічна сторона осмислення феномена грошей є однією з актуальних, на сьогоднішній день. Філософське вчення і осмислення цього явища залишається відкритою, і на наш погляд, буде залишатися відкритою доти, поки суспільство і соціально-економічні умови будуть трансформуватися, змінюватися і розвиватися. Тому людина, як соціальна істота, повинна знаходити розумне ставлення до грошей, осмислювати і розуміти їх цінність, яка є суб'єктивною і проявляється як вираз матеріального світу.

Література: 1. Зіммель Г. Філософія денег (фрагмент) / Г. Зіммель // Теория общества. Сборник / общ. ред. А.Ф. Филипова. – М. : Канон-пресс-Ц; Кучково поле, 1999. 2. Гегель, Г.В.Ф. Філософія права / Г.В.Ф. Гегель; пер. с нем. Б.Г. Столпнера, М.И. Левиной; АН СССР, Ин-т философии. – М. : Мысль, 1990. – 524 с.

Косаревич Н.Б., к.е.н.
начальник відділу забезпечення моніторингу
обласних програм та аналізу бюджету,
Івано-Франківська обласна рада

ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ

На сьогодні в Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято низку базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи його діяльності.

Проте розвиток місцевого самоврядування фактично спостерігається на рівні міст обласного значення, оскільки більшість територіальних громад через їх подрібненість та слабку матеріально-фінансову базу неспроможні виконувати належні повноваження місцевого самоврядування [1]. Водночас, з кожним роком підвищується активність органів місцевого самоврядування в напрямі пошуку додаткових джерел фінансування потреб територіальних громад за рахунок грантових коштів та коштів різноманітних проектів та програм.

Актуальність питання посилення фінансової самостійності та незалежності територіальних громад підкреслюється необхідністю збільшення інвестиційного підґрунтя місцевих бюджетів в умовах недостатнього фінансового ресурсу для реалізації повноважень, особливо на етапі змін і перетворень, що стосуються Бюджетного та Податкового кодексів, та й загалом фінансової, бюджетної і адміністративної децентралізації.

Слід відмітити, що проблематика фінансового забезпечення місцевого самоврядування та питання зміцнення доходів місцевих бюджетів досліджується у працях вітчизняних науковців І. Волохової, Ю. Ганущака, В. Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, Ю. Пасічника, С. Слухая, І. Чугунова, І. Щербини.

Формування місцевих бюджетів проводиться на основі чинної законодавчої бази, яка передбачає надання фінансової допомоги (дотації, субвенції) через механізм бюджетного вирівнювання, формульного розрахунку трансфертів і т. д. Проте, наявність цих інструментів не дає нам повного задоволення потреб територіальних громад та відповідного фінансування необхідних видатків.

Перш за все це пов'язано із розподілом повноважень на власні та делеговані. Картина така – питома вага делегованих повноважень у зведених бюджетах місцевого самоврядування становить в середньому 91,0 відсотка, власних – 9,0 відсотка. (рис.1). Це свідчить про відсутність фінансових важелів на рівні органів місцевого самоврядування для врегулювання своїх проблемних питань. І тому найбільш наближені і найбільш болючі галузі місцевого господарства, такі як благоустрій, утримання і розвиток інфраструктури, транспортне забезпечення, житлово-комунальне господарство, перебувають у вкрай незадовільному та подекуди занедбаному стані.

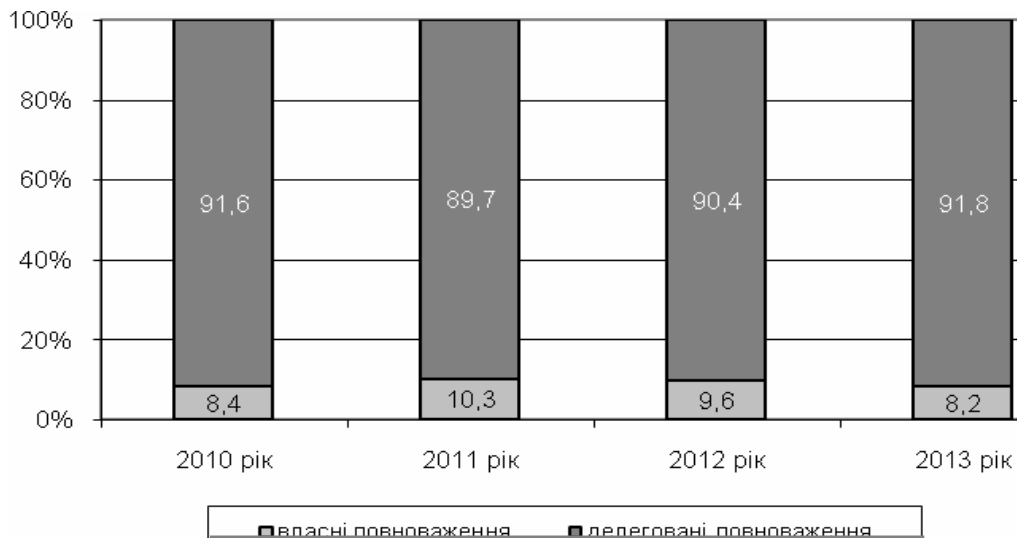

Рис.1. Структура власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, %.

Джерело: розраховано автором

Більше того, внаслідок незабезпечення державою делегованих повноважень, часто органи місцевого самоврядування змушені відволікати все більше доходів від реалізації власних повноважень. Тому місцеві органи влади постійно працюють над пошуком нових джерел та залученням різних коштів для проведення видатків на потреби громади, в тому числі інвестиційних робіт.

Поряд з роботою над удосконаленням податкових надходжень в частині аналізу та ефективності їх використання досить поширеним протягом останніх років є залучення коштів міжнародних проектів та організацій. Зокрема, налагодження міжнародних зв'язків та розвиток регіонального співробітництва.

Відчутними є й переваги такого підходу, – вдається залучити більший обсяг коштів для реалізації того чи іншого інвестиційного проекту. Тобто об'єднавши зусилля безпосередньо самої громади, коштів інших бюджетів (районного, обласного), а також організацій-партнерів і донора проекту громада отримує значно більший обсяг ресурсу, ніж той, який міг би бути використаний лише коштами власного бюджету.

Щоб краще зрозуміти вагомість, корисність і практичне втілення для громади такої практики, наведемо декілька прикладів з організації проектної діяльності та транскордонного співробітництва територіальних громад Івано-Франківської області.

Починаючи з 2008 року громади області беруть участь у проекті Європейського Союзу та Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (далі – Проект). Метою Проекту є створення сприятливого середовища для довгострокового соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом розвитку місцевого самоврядування та підтримки ініціатив, спрямованих на розвиток громад на всій території України [2].

Загалом з 2008 року в рамках Проекту в області підтримано реалізацію 132 громадських ініціатив загальною вартістю понад 20,0 млн. грн., з них

донорська допомога – 9,7 млн. грн., 8,9 млн. грн. – бюджетні кошти та 1,5 млн. грн. – внески громад.

Чималу активність проявляють громади області й у Всеукраїнському конкурсі проектів та програм розвитку місцевого самоврядування. Так, протягом 2011 – 2013 років з державного бюджету на виконання проектів цього конкурсу виділено 10,6 млн.грн. Значною (50-60 відс. від загального обсягу проектів) була й частка фінансування місцевих бюджетів.

Поряд із зовнішніми інвестиціями владою в області також проводиться робота з активізації процесів, спрямованих на підвищення рівня економічного потенціалу територіальних громад. На Івано-Франківщині вперше в Україні затверджено Програму розвитку місцевого самоврядування в Івано-Франківській області на 2011-2015 роки, найважливішою складовою якої стало проведення обласних конкурсів проектів та програм розвитку місцевого самоврядування (далі – Конкурс). Основною метою Конкурсу є відбір проектів та програм розвитку місцевого самоврядування, які спрямовані на розв'язання актуальних проблем розвитку місцевого самоврядування: ремонт і реконструкція шкіл, дитсадків, амбулаторій, адмінбудинків, об'єктів спортивної інфраструктури (стадіони, спортмайданчики), благоустрій території та поводження з ТПВ тощо.

За підсумками чотирьох Конкурсів, на які подавалося 572 проекти, переможцями визначено 250 проектів. Як видно, майже половина із поданих проектів знаходить фінансову підтримку у реалізації. Більше того, майже кожна територіальна громада виявила бажання взяти участь у конкурсі (в області налічується 511 громад). Загальна сума коштів, яка залучена для виконання склала 32,9 млн. грн. в т.ч. 17,1 млн.грн. з обласного бюджету, 6,3 млн. грн. з місцевих бюджетів і 9,5 млн. грн. від організацій-партнерів. Як результат, в області відремонтовані 31 школа, 19 дитячих садків, 19 клубів, 3 лікарські амбулаторії, 33 об'єкти спортивної інфраструктури, у 14 населених пунктах відновиться вуличне освітлення, а в 14 покращиться благоустрій тощо.

Якщо проаналізувати фінансову вигоду таких конкурсів, то при щорічних можливостях бюджету розвитку обласного бюджету орієнтовно 4,0 млн. грн., фінансова допомога громадам через проектну діяльність надається в значно більших обсягах – 8-9 млн. грн.

Тому можна стверджувати, що діяльність місцевих громад у сфері залучення фінансової підтримки та інвестицій у їх розвиток свідчать про ефективні та прогресивні шляхи діяльності місцевого самоврядування.

Сьогодні не викликає сумнівів гостра необхідність впровадження кардинальних змін в системах державного управління та місцевого самоврядування. Але досвід роботи самоврядних органів останніх років свідчить, що в сенсі вирішення типових соціальних проблем на місцях не можна недооцінювати значення місцевих громад та громадських лідерів, їх внутрішнього потенціалу, здатності до консолідації з різними гілками влади та ставлення до власного майбутнього. В сучасних умовах життя мобілізація власних економічних, перш за все людських і матеріальних ресурсів усередині та поза межами громади, району слід розглядати як одну з базових складових успішного місцевого розвитку.

Література: 1. Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні. Науково-практичний журнал № 2 квітень-червень 2013 р. 2. Програма розвитку ООН в Україні: офіційний сайт. Режим доступу:<http://www.ua.undp.org/> 3. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні / Ірина Семенівна Волохова. – Одеса : Атлант, 2014. – 461 с. 4. Луніна І.О. Капітальні трансферти місцевим бюджетам: підходи до створення ефективної системи управління / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2011. - № 2. 5. Кращі практики муніципального розвитку на прикладі переможців Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування 2011 року. Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. – Київ 2012. 6. Кращі практики муніципального розвитку на прикладі переможців Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування 2012 року. Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. – Київ 2013. 7. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://cba.org.ua/ua>

Міщенко Д.А., д.н. з держ.упр., професор
Дніпропетровська державна фінансова академія

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ У РЕГІОНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

На сучасному етапі розвитку економіки країни створення сприятливого інвестиційного клімату є однією з найважливіших задач, для нарощування інвестиційних ресурсів, поліпшення структури інвестиційних джерел і оптимізації напрямів їх використання відповідно до пріоритетів економічного зростання регіонів та країни в цілому.

Інвестиційна діяльність є основною передумовою для створення ефективної економіки та розвитку ринкових відносин в Україні. Стимування інвестиційної активності внутрішніх і закордонних інвесторів за рахунок сформованого несприятливого інвестиційного середовища веде до зниження загальних макроекономічних показників та зниженню ефективності всіх сфер економіки. Все це зумовлює необхідність аналізу сучасного стану інвестиційного клімату в Україні, виявленню проблем та шляхів їх вирішення задля активізації інвестиційних процесів.

В сучасних умовах досягти сталого економічного розвитку можна лише здійснивши структурні зрушення у господарському комплексі України. Враховуючи, що інвестиції виступають дієвим важелем здійснення структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних і економічних проблем, то ключовими завданнями державного управління є покращення інвестиційного клімату, активізація інвестиційної активності, накопичення інвестиційних ресурсів та їх концентрація на пріоритетних напрямках розвитку економіки

Для забезпечення зростання інвестиційної привабливості регіону, на нашу думку, необхідною є реалізація наступних заходів:

- максимально можливе полегшення проходження різноманітних бюрократичних процедур та знищення можливостей для корупційних проявів.

Вимоги, які висуваються до інвесторів повинні бути прозорими, обґрунтованими однаковими за подібних умов;

- забезпечення чіткого і безумовного захисту прав власності для того, щоб стимулювати залучення масштабних інвестицій на довготерміновій основі;

- неухильний контроль за додержанням вимог щодо екологічної безпеки;

- здійснення органами державної влади відкритої, прозорої та ефективної політики щодо інформування інвесторів про можливості, переваги та особливості інвестиційного середовища регіону (в тому числі за допомогою різноманітних зустрічей та форумів за участю національних та закордонних виробників і інвесторів та представників державних структур), сприяння місцевим підприємствам в участі у ділових подіях в інших областях України та за кордоном;

- здійснення об'єктивно обумовленої, прозорої інформаційної та фінансової підтримки підприємств [3].

Основними завданнями державної інвестиційної політики щодо покращення інвестиційного клімату як у Дніпропетровській області, так і в цілому в Україні варто вважати наступні:

- 1) спрямування особливих зусиль на забезпечення структурної перебудови економіки;

- 2) зменшення податкового навантаження, пільгове оподаткування суб'єктів економіки, що здійснюють інвестиційну і, особливо, інноваційну діяльність;

- 3) реалізація заходів щодо сприяння залученню інвестицій у наукову, та інноваційну діяльність;

- 4) приведення національного законодавства у відповідність із європейськими стандартами.

Успішний розвиток вітчизняної економіки є неможливим без поживлення інноваційних та інвестиційних процесів. Одним з основних факторів успіху діяльності державних органів влади та суб'єктів господарювання є спроможність забезпечувати інноваційний розвиток шляхом залучення необхідних для такого розвитку інвестицій.

Сучасна кризова ситуація вимагає від української влади найближчим часом як на загальнодержавному так й регіональному рівнях реалізувати цілу низку заходів з організаційного, економічного і правового забезпечення інвестиційної діяльності, реалізації інновацій. Особлива увага та цілковита державна підтримка повинна бути надана заходам зі створення законодавчого забезпечення та надання податкових стимулів інвестиційного процесу.

Для покращення інвестиційного клімату та забезпечення розвитку економіки України необхідно: подолання корупції у правової і судової сферах, взагалі на всіх рівнях влади; дебіюкратизація підприємницької діяльності шляхом суттєвого зменшення кулькості дозвільних процедур та спрощення регуляторного середовища; стимулювання внутрішнього попиту на українську продукцію; зниження фіскального тиску на бізнес і зменшення податків; сприяння активному і комплексному розвитку українського ринку цінних

паперів, створення умов для розвитку сучасних фондових інструментів, біржової і депозитарної інфраструктури.

Для всіх країн, що розвиваються, прямі іноземні інвестиції є надзвичайно важливим джерелом ресурсів для зміцнення національної економіки. Обсяг інвестицій безпосередньо впливає на успішність реформування економіки та її структурну перебудову, розвиток виробництва, створення ефективної ринкової та соціальної інфраструктури, забезпечення конкурентоспроможності регіону та країни в цілому.

Література: 1. Дудчик О.Ю. Аналіз інвестиційної привабливості Дніпропетровського регіону / О.Ю. Дудчик, Ю.С. Кудлай, Ю.М. Панасенко // Молодий вчений. – 2013. – Випуск № 1 (01). – С. 21-25. 2. Кубах Т.Г. Інвестиційний клімат держави: теоретичний та практичний аспект / Т.Г. Кубах // Ефективна економіка. – 2013. – №12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2604>

Осипова И.В., аспірантка

*Тамбовский государственный университет
им. Г.Р. Державина*

ИННОВАЦИОННОЕ ОБОРУДОВАНИЕ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ЭЛЕМЕНТ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Общество не стоит на месте, и научно-технический прогресс давно вошёл в нашу повседневную жизнь. Новинки науки и техники постоянно обновляют рынок, а те технические характеристики оборудования, которые ещё несколько лет назад казались фантастикой, активно внедряются в деятельность современных предприятий.

Развитие рынка и рыночных отношений, нестабильность внешней среды изменили механизм управления научно-техническим прогрессом, повлияли на темпы и характер научно-исследовательских, опытно-конструкторских и проектно-изыскательских работ, на разработку и внедрение инноваций, как основы экономического роста, повышения конкурентоспособности организации и экономики в целом. Каждое предприятие стремится быть конкурентоспособным, усиливать свои конкурентоспособные качества, минимизировать угрозы, развивать возможности. Одним из основных условий формирования конкурентоспособной стратегической перспективы промышленного предприятия может стать его инновационная активность. Инновации в настоящее время – не просто дань моде, а инструмент повышения конкурентоспособных качеств. Именно потому проблема внедрения новой техники и технологии на предприятии актуальна и чрезвычайно значима в наши дни.

Каждое предприятие, стремящееся упрочить свои позиции на рынке, снизить себестоимость выпускаемой продукции, улучшить свои мощностные характеристики, активно внедряет инновационные технологии и оборудование.

Техническое развитие предприятия является процессом формирования и совершенствования технико-технологической базы предприятия, ориентированным на конечные результаты его хозяйственной деятельности за счет технологических нововведений.

Целями технико-технологических инноваций являются [1]:

- снижение конструктивно-технологической сложности выпускаемых изделий за счет конструктивных новшеств;
- снижение материалоемкости изделий за счет применения новых материалов;
- комплексная механизация и автоматизация технологических процессов;
- применение робототехники, манипуляторов и гибких автоматизированных систем;
- снижение технологической трудоемкости изделий и затрат ручного труда за счет повышения технического уровня и качества технологической оснастки, инструментов, приспособлений, научной организации труда;
- комплексная автоматизация и регулирование процессов управления производством на основе электроники и компьютерной техники и т.д.

Развитие технико-технологической базы осуществляется в процессе модернизации оборудования, реконструкции и расширения. Выбор направления технического развития предприятия проводится на основе результатов анализа и оценки технико-организационного уровня производства.

В современных условиях, условиях конкурентной борьбы предприятие не сможет долго существовать, не внося заметных усовершенствований в свою деятельность. В результате внедрения новой техники и технологии в деятельность предприятия может повыситься качество характеристик изделий, а также усовершенствоваться средства, методы и организация производства.

Для отечественных промышленных предприятий переход на новые современные технологии изготовления продукции является жизненно важным направлением их деятельности. Внедрение технологических инноваций – это комплекс мероприятий, ориентированных на повышение их технического уровня за счет применения более совершенной высокопроизводительной техники, передовых технологий и их модернизации, объектов интеллектуальной собственности, а также научной организации работ. Оно должно способствовать сокращению производственного цикла, сроков подготовки производства новых изделий и повышению производительности труда, а также является одним из инструментов практической реализации научно-технического прогресса, внедрения инноваций и основным способом повышения конкурентоспособности предприятия.

Инновационная политика предприятия проявляется в совокупности управленческих, технологических и экономических методов, обеспечивающих разработку, создание и внедрение нововведений. Цель инновационной политики заключается в предоставлении предприятию существенных преимуществ по сравнению с фирмами-конкурентами.

Для осуществления инновационной деятельности необходимо наличие инновационного потенциала предприятия, который характеризуется как совокупность различных ресурсов, включая [1]:

- интеллектуальные;
- материальные;
- финансовые;
- кадровые;
- инфраструктурные.

Инновационный потенциал во многом влияет на выбор той или иной стратегии, связанной с инновационным развитием предприятия.

Нововведения на предприятии тесно связаны с инвестициями. Введение, развитие новых технологий, модернизация предприятия становятся реальными лишь в случае возможности их финансирования.

Инновационные станки характеризуются следующими параметрами, отличающими их от станков предшествующих:

- 1) научно-техническая новизна;
- 2) практическая реализуемость;
- 3) способность удовлетворить определенные запросы;
- 4) эффект.

Инновационные станки – это станки с числовым программным управлением.

Числовое программное управление (ЧПУ) – компьютеризованная система управления, управляющая приводами технологического оборудования [2].

Многофункциональные станки с ЧПУ – это одно из основных достижений эволюции систем управления промышленным оборудованием.

Станки с ЧПУ – это машины и аппараты, оснащенные компьютеризованной системой управления приводами технологического оборудования, а также элементами станочной оснастки. Как показала практика, наиболее востребованы фрезерные, гравировально-фрезерные токарные и пресовальные станки с ЧПУ [3].

Станки с ЧПУ способны выполнять самые различные операции технологического процесса. Цикл работ становится автоматизированным, что может положительно повлиять на точность обработки детали. Станок с ЧПУ освобождает оператора от необходимости проведения расчетов.

Станки с ЧПУ предоставляют возможность свести к минимуму роль оператора, а также меньше взаимодействовать с производственными аппаратами, вследствие чего повышается безопасность техпроцесса. Новейшие производственные линии способны функционировать даже в выходные дни. Управлять станком в этом случае допустимо посредством выделенной линии сети Интернет[3].

Несколько станков с ЧПУ могут объединиться в гибкую автоматизированную производственную систему (ГПС), которая в свою очередь может быть дополнена гибким автоматизированным участком (ГАУ) и

войти в состав автоматической линии (производства масштаба участка либо цеха), ГАП [4].

Целью внедрения инноваций на предприятиях является достижение всех видов эффективности: технологической, производственной, экономической и социальной. Решение предприятия пойти на нововведения направлено на максимизацию дохода от производственно- хозяйственной деятельности.

Подчеркнём, что не всякое внедрение инновационного оборудования будет приносить экономическую выгоду. Экономическая эффективность будет зависеть от многих параметров. Кроме того, управленческие структуры предприятий не всегда разумно подходят к выбору необходимости внедрения нового оборудования, ориентируясь на свои личные убеждения, а не на разумный анализ факторов и математические расчёты.

Само понятие эффективность внедрения инноваций подразумевает получение каких-либо выгод, вопреки затратам.

Отметим, что при принятии решения о необходимости внедрения инновационного оборудования необходимо оценивать как ожидаемую эффективность от внедрения, так и факторы, оказывающие на неё влияние.

Под словом фактор понимается движущая сила, необходимое условие возникновения какого-либо эффекта.

Можно выделить несколько групп факторов, влияющих на экономическую эффективность внедрения инновационных станков.

По особенностям воздействия выделяют негативные и позитивные факторы. Негативные отрицательно воздействуют на получение максимального экономического эффекта от внедрения инновационного станка, позитивные же направлены на максимизацию прогнозируемой эффективности.

Факторы также могут делиться на общие и специфические. К общим факторам относятся те, которые действуют во всех отраслях экономики. Специфическими являются те, которые действуют в условиях отдельной отрасли экономики, предприятия, вида продукции и вида станка.

По сроку воздействия на производственные результаты различают факторы постоянные и переменные. Постоянные факторы оказывают влияние на изучаемое явление непрерывно на протяжении всего времени. Воздействие же переменных факторов проявляется периодически.

Важное значение для проведения оценки деятельности предприятий имеет деление факторов на экстенсивные и интенсивные. К экстенсивным относятся те, которые связаны только с количественным, а не качественным приростом результативного показателя. Интенсивные факторы характеризуют степень усилия, напряженности труда в процессе производства.

Различают две большие группы факторов: внутренние и внешние.

Внешние факторы связаны с действием внешней среды. Предприятия часто испытывают её влияние, однако сами непосредственное влияние на неё практически оказать не могут. К внешним факторам относятся политическая обстановка, поведение конкурентов, партнёров, потребителей и прочие факторы.

Внутренние факторы, являются такими реалиями, на которые предприятие может непосредственно воздействовать. К ним можно отнести общецеховые, общезаводские.

Выделяют также локальные факторы, определяющиеся параметрами конкретного объекта, в данном случае инновационного станка [5].

Литература: 1. Яркина Т.В. Основы экономики предприятия. электронный ресурс // [точка доступа]: http://www.aup.ru/books/m64/3_3.htm 2. http://prom.troniks.kz/publ/oborudovaniya/chpu/3-1-0-4_3. Станки с ЧПУ// электронный ресурс // [точка доступа]: <http://www.webrarium.ru/basic-cnc.html> 4. Описание и технические характеристики оборудования. Особенности современного металлообрабатывающего инструмента // электронный ресурс // [точка доступа]: <http://saw-wood.ru/sawmill/47>. 5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебник. — 5-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА-М, 2009. - 536 с.

Павлова О.М.,

Дніпропетровська державна фінансова академія

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У даній роботі досліджено питання інтеграції національних фондових ринків різних країн у світовий фондовий ринок. Визначено, на які економічні характеристики структури фондового ринку звертають увагу інвестори-нерезиденти. Проаналізовано стан української ринкової інфраструктури, виявлені сильні і слабкі її сторони, переваги і недоліки.

Фінансова глобалізація, що впливає на вільний рух капіталів між національними фондовими ринками, вимагає дослідження питань стосовно покращення національної торгової інфраструктури з метою залучення нових інвесторів на вітчизняний фондовий ринок.

Міжнародна економічна глобалізація як сучасний стан міжнародного господарства провокує переплетіння економік різних країн, і особливо це стосується фінансового сектору, внаслідок чого відкрилися нові шляхи руху капіталів, що призвело до формування міжнародних фінансових ринків. Останнім часом фінансовому капіталу притаманний інтернаціональний характер, тобто властивість переміщатися в ті країни і регіони, де потенційне зростання очікується найбільш прискореними темпами. Під впливом поглиблення процесів консолідації та інтеграції у світовий простір формується світовий фондовий ринок, що складається із сегментів – відповідних локальних ринків. Іншими словами, національні фондові ринки, взаємодіючи між собою, утворюють світовий фондовий ринок, інтеграція в який відбувається як на технологічному рівні, так і на рівні капіталів.

Особливістю глобального фондового ринку є те, що він діє на принципах єдиних правил і процедур. Об'єднання фондових ринків дозволить інвесторам уникнути системного ризику національного ринку й суттєво знизити ризики

портфельного інвестування в цілому. Інтернаціоналізація фондових ринків супроводжується реформуванням національних ринків із пристосуванням їх до глобальних систем обігу цінних паперів.

Розвиток світового ринку цінних паперів сприяв переходу фондових бірж до моноцентричної системи і стандартизації алгоритмів дій біржової інфраструктури, підвищенню рівня організованості локальних ринків та вдосконаленню державного контролю, зумовив появу правових нововведень на фондових ринках, масову захищеність, розширення масштабів первинного публічного розміщення компаніями акцій (ІРО), посилення вимог до розкриття інформації емітентами і поглиблення прозорості ринку. Вплив цих чинників із часом може істотно позначитися на організації та функціонуванні національних фондових ринків.

При такому ринку інвестор із будь-якої країни дістає можливість вкладати свої вільні кошти у цінні папери, які обертаються на фондових ринках інших країн. Національні ринки перетворюються на структурні складові світового фондового ринку.

За таких умов між локальними ринками виникає жорстка конкуренція за інвесторів та емітентів, а перевагу отримують ті, хто за допомогою додаткових послуг і кращого сервісу збільшить ліквідність. Фондовий ринок, який не здатний залучити додаткову ліквідність, має не зовсім гарні перспективи. Набирає обертів процес об'єднання фондових бірж, що згодом може призвести до утворення глобальної біржової структури.

Подальші перспективи розвитку українського фондового ринку багато в чому будуть залежати від ситуації на світових фондових ринках. Однак для посилення привабливості локального фондового ринку для вітчизняних та іноземних інвесторів необхідно здійснити ряд кроків: сприяти надходженню інвестицій у реальний сектор економіки, сформувати ефективну систему захисту прав і законних інтересів інвесторів, активізувати процеси концентрації та централізації торгівлі корпоративними цінними паперами українських емітентів на організованому ринку на умовах конкуренції, погоджувати політику держави на фондовому ринку із грошово-кредитною, валютною і бюджетно-податковою політикою.

Література: 1. Бурмака М.О. Фондовий ринок України: законодавче регулювання : навч.-метод. посібник / М.О. Бурмака, В.В. Посполітак, Д.С. Бутенко, А.Т. Головка, Н.В. Дегтярєва, Ю.Я. Кравченко ; уклад. О.М. Кий. –5-те вид., перероб. та доп. – К. : АДС УМКЦентр, 2012. – 852 с. 2. Корнійчук О.П. Фондовий ринок: теорія і практика / О.П. Корнійчук ; НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. : [б. в.], 2013. – 224 с. 3.Офіційний сайт Української біржі. – <http://www.ux.ua/>. 4.Офіційний сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. –www.ssmc.gov.ua. 5.Офіційний сайт Комісії з цінних паперів і бірж у США. – www.sec.gov. 6.Офіційний сайт Національного банку України. – www.bank.gov.ua.; 7. Офіційний сайт Державної податкової адміністрації України. – <http://www.sta.gov.ua>.; 8.Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. –<http://smida.gov.ua>

БИОГАЗОВЫЕ УСТАНОВКИ: ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ, АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ, ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ

Одной из самых масштабных отраслей в Российской экономике является сельское хозяйство. Немалую долю в нем занимает животноводство. По данным на 2010 год, Россия занимает 7-е место в мире по объёму производства куриного мяса [1]. По данным Министерства сельского хозяйства Российской Федерации, в 2013 году Россия произвела 5,122 млн. т. мяса птицы, 3,626 млн. т. свинины и 2,896 млн. т. говядины [2]. Животноводство является одной из основных отраслей сельскохозяйственного производства: оно дает 45% валовой продукции, аккумулирует 75% основных производственных фондов и 70% трудовых ресурсов в сельском хозяйстве, значение животноводства определяется также тем, что оно производит самую необходимую и биологически ценную продукцию в рационе питания человека. Следует отметить, что в России множество фермерских хозяйств осуществляют продажу животноводческой продукции за границу, так как за рубежом предприятие получает большие денежные средства с продажи товаров потребления, чем на отечественном рынке. Кроме этого российские фермеры получают множество предложений от иностранных инвесторов и компаний для сотрудничества в сельской отрасли народного хозяйства.

Помимо основных продуктов на сельскохозяйственных предприятиях производится огромное количество биологических отходов. Рациональное использование отходов сельскохозяйственного производства - большая и важная проблема современности. Она связана, с одной стороны, с возможностью использования огромного энергетического потенциала биомассы для получения жидкого и газообразного топлива (биогаза), с другой - с необходимостью предотвратить загрязнение водоемов, заражение почвы болезнетворными бактериями и гельминтами, содержащимися в навозных стоках животноводческих ферм. Оба эти аспекта стали объектом исследований и экспериментов. Чаще всего такие отходы просто вывозят с ферм и складируют, что приводит к проблемам окисления почв, отчуждению сельскохозяйственных земель, загрязнению грунтовых вод и выбросам в атмосферу парникового газа – метана.

Преобладающим видом ведения хозяйства в Тамбовской области также является животноводство. Его масштабы таковы, что ежегодный сбор биологических отходов требует принятия срочных жестких мер, предотвращающих опасное воздействие на окружающую среду и здоровье людей.

Развитие животноводческой отрасли Тамбовской области не может не сказываться на состоянии окружающей среды: образуется около 36000 тыс. т. отходов животноводства ежегодно, и данная цифра имеет тенденцию к увеличению. Утилизация данных отходов экономически не целесообразна, так как имеет очень высокую стоимость, а из большинства сельскохозяйственных отходов в той или иной степени возможно производство биогаза.

В течение долгого времени отходы животноводства складировались в навозохранилища – лагуны. В соответствии с ГОСТ Р 53042-2008 «Удобрения органические. Термины и определения»: лагуна для хранения бесподстильного навоза (помета) - это заглубленное в земле навозохранилище (пометохранилище) с гидроизоляцией из полимерных материалов.

Использование лагуны исключает загрязнение территории рядом с фермой и не обеспечивает полную безопасность для окружающей среды.

Лагуны обеспечивают последовательное накопление, 6-месячное выдерживание (обеззараживание) и выгрузку для весенне-осеннего внесения на поля годового объема навоза.

Выделяемый при этом процессе биогаз, выбрасывается в атмосферу. Это приносит вред окружающей среде и лишает владельцев лагун выгоды.

Биотопливо достаточно давно использовалось для обогрева человека и получения столь нужной ему энергии. В основе его лежит биомасса - продукт фотосинтеза самого мощного на планете преобразователя солнечной энергии и последующей многообразной пищевой цепочки, основной источник топлив и энергии, включая и ископаемые органические топлива как конечные продукты переработки древнейшей биомассы. Биотопливом называют продукт переработки биомассы, применяемый человеком при получении энергии [3].

Биогаз – общее название горючей газовой смеси, получаемой при разложении органических субстанций в результате анаэробного микробиологического процесса (метанового брожения). В качестве биомассы могут выступать свалочные отходы, отходы животноводства (навоз) и сельского хозяйства, отходы скотобоен, некоторые культуры, например, рапс.

Биогаз применяется в различных отраслях. Так, например, в Европейских странах небольшие города целиком обеспечиваются при помощи биогазовых установок средних размеров, а на рейсах находится муниципальный транспорт, использующий в качестве топлива биогаз. Также его можно использовать для полноценной деятельности водонагревательных приборов, газовых колонок и горелок.

Для рационального использования биогаза в сельскохозяйственном производстве, необходимо предусмотреть аккумулирование газа в определенном объеме, поскольку производство газа и его потребление не соответствуют одно другому.

Количество газа, получаемого при переработке различных материалов, будет изменяться. При переработке 1 т свежего навоза крупного рогатого скота и свиней можно получить 45-60 куб.м биогаза, 1 т куриного помета - до 100 куб.м, из различных видов энергетических растений - 100-500 куб.м. По

теплоте сгорания 1 куб.м биогаза равен: 0,8 куб.м природного газа, 0,7 кг мазута, 0,6 кг бензина, 1,5 кг дров, 3 кг навозных брикетов [6].

Наиболее распространенный способ получения энергии из биомассы - анаэробное (без доступа кислорода) сбраживание отходов сельскохозяйственного производства. Данная процедура осуществляется при помощи биогазовой установки. Получающиеся в результате этого процесса продукты - биогаз и перебродившая полужидкая масса - представляют собой большую ценность как газообразное топливо и органическое удобрение. Не менее важная сторона применения биогазовых установок - предотвращение загрязнения воздушного и водного бассейнов, почвы и посевов благодаря утилизации и дезодорации навозных стоков крупных животноводческих ферм и комплексов, получению обеззараженных высокоэффективных органических удобрений.

Опыт использования биогазовых установок был и в СССР. Так, на острове Хортица учеными и специалистами Запорожского филиала ВИЭСХа еще в 1959 г. была сооружена биогазовая установка, рассчитанная на переработку навоза от 150 коров и 20 свиноматок с поросятами. Помимо самой установки, в которую входили бродильные камеры, газгольдер и хранилище для перебродившей массы (шлама), были построены насосная станция для перекачки шлама на поля и электростанция, работающая на биогазе. Десятилетняя эксплуатация установки, включавшая в себя эксперименты по подбору наилучшего состава биомассы и оптимальных режимов брожения, необходимых для получения биогаза, по обеззараживанию навоза, изучению удобрительных свойств получаемого шлама, дала положительные результаты и послужила основой для разработки ряда проектов биогазовых установок для ферм и комплексов с различным поголовьем скота [4].

Реактор является одной из важнейших частей установки. Именно от объема реактора зависит количество субстрата, которое будет одновременно перерабатываться в течении цикла, что непосредственно влияет на мощность установки. Стоит так же заметить, что реактор так же является и самой дорогостоящей частью установки, а значит его объем определяет стоимость установки.

В качестве сырья может использоваться большая часть органических отходов: навоз КРС, навоз свиней, птичий помет, отходы бойни (кровь, жир, кишки, каныгу), отходы растений, силос, прогнившее зерно, канализационные стоки, жиры, биомусор, отходы пищевой промышленности, солодовый осадок, выжимка, послеспиртовая барда, барда биоэтанольного завода, пивоваренная дробина (отходы дробленного солода после фильтрации сусла), свекольный и фруктовый жом, свекольная ботва, технический глицерин (от производства биодизеля), мезга и другие отходы крохмало-паточного производства, молочная сыворотка, водоросли и т.д.

Так же выход биогаза зависит от влажности сырья. Чем она выше, тем меньше продукта получается на выходе.

В процессе переработки возможно смешивать сырье, что позволяет не заботиться о его разделении. Но стоит учитывать, что длительность цикла переработки может изменяться в зависимости от пропорций материалов.

Рассмотрим технологический процесс использования биогазовой установки.

Ежедневно субстрат собирается в яме и перед подачей в биореактор измельчается до состояния, способного перекачиваться насосом. Затем субстрат попадает в анаэробный биореактор. Биореактор работает по принципу расхода. Это означает, что в него с помощью насоса, без доступа воздуха поступает (6-12 раз в день) свежая порция подготовленного субстрата. Такое же количество переработанного субстрата вытесняется из биореактора в резервуар-хранилище.

Давление газа регулируется с помощью встроенного предохранительного клапана. Реализация полученного биогаза протекает в блочной когенерационной установке. В зависимости от вида субстрата выход биогаза варьируется в широком диапазоне от 50 до 1300 м³/т.

Полученный биогаз после осушки поступает в блочную когенерационную установку, производящую тепло- и электроэнергию. Около 10% электроэнергии и 30% теплоты (в зимний период) необходимы для работы самой установки.

Конечную продукцию биогазовой станции составляют: тепло, электроэнергия, сжиженный газ, удобрения, чистая вода и углекислый газ.

Литература: 1. Интернет-ресурс «РБК. Исследования Рынков» URL: http://marketing.rbc.ru/news_research/21/07/2010/562949978710582.shtml 2. Интернет-ресурс «Официальный интернет-портал Министерства Сельского Хозяйства Российской Федерации». «В 2013 году Россия перевыполнила госплан по мясу на 4,3% - Лабинов», 2014 URL: http://www.mcx.ru/news/news/v7_show/21842.285.htm 3. А.В. Панченко. Биотопливо как альтернативный источник энергии/Энергобезопасность и энергосбережение, №6, 2007. 4. В.Баадер, Е.Доне, М.Бренндерфер. Биогаз: теория и практика. Перевод М.И. Серебряного – М : КОЛОС, 1982

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Адаменко І.П. – 154 с.
Алексеева Р.О. – 158 с.
Андрейченко О.А. – 95 с.
Бабенко Є.А. – 97 с.
Безгуба М.О. – 8 с.
Беркут О.В. – 90 с.
Бойко К.К. – 199 с.
Бондаревська К.В. – 133 с.
Борншайн О.О. – 202 с.
Бреславець Т.І. – 100 с.
Буряк М.І. – 10 с.
Вербицька Л.С. – 35 с.
Вознюк О.В. – 135 с.
Гатаулліна Е.І. – 103 с.
Гессен А.Є. – 137 с.
Гончарова Є.В. – 13 с.
Григораш О.В. – 57 с.
Гриценко О.В. – 204 с.
Гусаревич Н.В. – 161 с.
Гуцалова Ю.Є. – 45 с.
Дем'яненко В.Є. – 17 с.
Дем'яненко Т.Є. – 207 с.
Добренко О.О. – 140 с.
Дронова Т.С. – 93 с.
Дубовська О.В. – 164 с.
Дудкіна Т.В. – 60 с.
Дяченко М.К. – 20 с.
Задорожна В.В. – 105 с.
Зюзін В.О. – 15 с.
Иммель О.Г. – 106 с.
Ісхаков Є.Ш. – 63 с.
Карамушка ЛІ. – 167 с.
Климонова А.Н. – 108 с.
Ковальова Д.Д. – 24 с.
Колесник Т.О. – 210 с.
Коршук К.С. – 142 с.
Коршун Т.С. – 189 с.
Корягіна Т.В. – 118 с.
Косаревич Н.Б. – 212 с.
Костенко О.А. – 26 с.
Куліченко В.О. – 170 с.
Кучерява К.Я. – 64 с.
Лебідь І.О. – 191 с.
Лисенко О.В. – 68 с.
Маслик Р.О. – 28 с.
Мельниченко С.І. – 172 с.
Мережна В.Р. – 48 с.
Михальчук А.В. – 31 с.
Міщенко Д.А. – 215 с.
Моїсеєнко І.В. – 113 с.
Моїсеєнко О.В. – 33 с.
Надточій А.О. – 114 с.
Новак Є.Е. – 71 с.
Овчаренко А.О. – 144 с.
Осацька Ю.Є. – 118 с.
Осипова І.В. – 217 с.
Павлова О.М. – 221 с.
Персенко Л.І. – 121 с.
Піменова М.М. – 175 с.
Поворознюк О.І. – 73 с.
Присяжнюк О.М. – 75 с.
Прокоф'єва Ю.А. – 178 с.
Рибальченко К.В. – 111 с.
Роменська К.М. – 35 с.
Сальникова Т.В. – 181 с.
Свистун К.О. – 122 с.
Синютка Н.Г. – 183 с.
Соковець-Макатуха Т.В. – 147 с.
Сорока К.О. – 193 с.
Степанова Г.М. – 125 с.
Столпак А.О. – 178 с.
Стороненкова Л.В. – 37 с.
Уляхин А.М. – 223.
Федюк В. Ю. – 196 с.
Халецька О.О. – 77 с.
Хвостик К.О. – 39 с.
Хіміч К.І. – 51 с.
Хмельницька В.Б. – 40 с.
Черевко О.Л. – 81 с.
Чичкан І.І. – 187 с.
Чугунов О.І. – 42 с.
Шаматріна Н.А. – 128 с.
Шинкарук А.О. – 133 с.
Шкура І.С. – 54 с.
Шлапак Т.В. – 130 с.
Шумейко О.М. – 85 с.
Щирий Г.Л. – 87 с.
Michał Smoła – 149 с.
Sabina Malinovska – 151 с.

Наукове видання

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ КРАЇНИ ТА
РЕГІОНІВ: СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Тези

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

У67 **Управління соціально-економічним розвитком країни та регіонів: соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації:** тези Міжнар. наук-практ. інтернет-конф. аспірантів та молодих вчених (Дніпропетровськ, 28 листопада 2014 р.). – Дніпропетровськ : ДДФА, 2014. - 228 с.
ISBN 978-966-8203-25-1

У збірнику наведено тези доповідей і виступів аспірантів та молодих вчених, зроблених на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Управління соціально-економічним розвитком країни та регіонів: соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації:», що відбулася у 28 листопада 2014 року у Дніпропетровській державній фінансовій академії.

УДК 332.14:338.24
ББК 65.9(4укр)

Коректори *Л.І. Богун, О.С. Косенко, А.О. Островська*
Технічні редактори *Т.Г. Пунтус, Л.В. Кебал*
Дизайн обкладинки *Т.Г. Пунтус*

Підп. до друку 28.11.2014 Формат 84x 108¹/₃₂ Папір друк.
Ум.друк.арк 11,97 Облік.-видав.арк. 16,43 Тираж 150 Замов. № _____

РВВ ДДФА Дільниця оперативного друку. Св. Держкомітету інформ. політики,
телебачення та радіомовлення сер. ДК 2126 від 7.03.2005 р.

Надруковано в типографії видавництва «Свідлер А.Л.»
49041, м. Дніпропетровськ, а/с 2493, тел./факс + (056)776-39-16
<http://svidler.dp.ua>